

AZƏRBAYCANIN ƏDƏBİYYAT ALƏMİ

**MƏMMƏD
ARAZ**

**DÜNYA SƏNİN,
DÜNYA MƏNİM...**

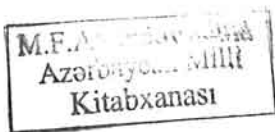
(seçilmiş şeirlər)

MƏMMƏD ARAZ

DÜNYA SƏNİN, DÜNYA MƏNİM...

(seçilmiş şeirlər)

Bakı - 2011

Ə.Ə. 2011-386

Tərtib edəni və

çapa hazırlayanı: Sevinc Əbülfəzqızı

Redaktor:

Rəşid Cabbarlı

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Məmməd Araz. Dünya sənin, dünya mənim... (seçilmiş şeirlər). Bakı, "Elm və təhsil", 2011. – 208 səh.

Xalq şairi Məmməd Arazın "Dünya sənin, dünya mənim..." kitabında xalqımızı həmişə düşündürən ağırılı-acılı məsələlər: ikiye bölünmüş Vətən, erməni işğalı altında inləyən Qarabağ torpağı, qisası, Azərbaycan ədəbiyyatına xas olan əxlaqi, insani, həmişəyaşar dünyəvi problemlər oxucunu düşündürür.

4702000000

qrifli nəşr

N098 - 2011

© «Elm və təhsil», 2011

ARAZ NİSKİLLİ ŞAİR

Biz artıq XXI əsrə qədəm basmışıq və 90 - cı illərin son günlərinin zirvəsindən geriye nəzər salmaq, poeziyamızı saf-çürük etmək olar. Son yüz ildə Azərbaycan poeziyası da çox mürəkkəb, ziddiyyətli və zəngin inkişaf yolu keçmişdir. Əgər keçən əsrin əvvəllərində Sabir fənomeni, bir qədər sonra Məhəmməd Hadi, Hüseyn Cavid dühaları poeziyamızın əsasını təşkil etdisə, 30-cu illərdən başlayaraq Əhməd Cavad, Mikayıl Müşfiq və Səməd Vurğun kimi böyük istedadlar öz sələflərinin yolunu şəərəflə davam etdirdilər. Bu illərin siyasi burulğanları həmin dövrün ədəbiyyatına da öz təsirini göstərməyə bilməzdi. Kimlərsə bu təzyiqə tab gətirmədi. Öz əqidəsindən dönməyən, əyilməyən söz və sənət fədailəri hamletsayağı şəhid oldular. Kimlərsə zamanın dilini tapa bildi, yaşadı. Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza və Məmməd Rahim yeni klassik poeziyamızın görkəmli nümayəndələri səviyyəsinə qalxa bildilər.

Çağdaş Azərbaycan poeziyasının yeni dövrü keçən əsrin əllinci illərinin sonu, altmışıncı illərin əvvəllərində formalaşmışdır. Bu dövrdə yaranan poeziya da öz mövzu, məzmun və formasına görə rəngarəng və ziddiyyətli olmuşdur. Əgər bir tərəfdən 1937-ci ilin xofu, sovet ideologiyası və siyasi mühit orta nəslin dünyagörüşü və yaradıcılıq psixologiyasını formalaşdırdısa, digər tərəfdən orijinal düşüncə, yeni təfəkkür tərzı və bunlardan irəli gələn ilk azadlıq qığılcımları və modernist estetikə bu dövrün poeziyasında kök salmağa başladı.

Milli poeziyamızın inkişafında və bir sıra yeni poetik ənənələrin yaranmasında orta nəslə daxil olan şairlərdən B.Vahabzadə, N.Xəzri, H.Arif, X.Rza Ulutürk kimi tanınmış şairlərlə yannaşı xüsusi poetik yolu, orijinal manerası və dünyagörüşü olan Məmməd Arazın da adını çəkmək lazımdır.

Azərbaycan poeziyasının ən saf ənənələrindən qidalanan, Şuşanın, Laçının, Kəlbəcərin dağ havasından nəfəs alan, Göygölün, Xəzərin, Kürün, Arazın sularından güc alan, Şahbusun Nursu kəndinin "kövşənlərində olan saysız nur sulu bulaqların" gözündən su içən, xalqımızın zəngin adət-ənənələrindən, keçmişindən, bu gündənin, namusundan-qeyrətindən qidalanan Məmməd Araz sözün əsil mənasında milli poeziyamızın yaradıcılarından biri olmuşdur. Özünün dediyi kimi, bütün bu keyfiyyətlərinə görə şair hər şeydən əvvəl "ilk müəlimi" anasının cəhrəsinə minnətdar olmalıdır. Məmməd Araz Məmməd Araz eləyən bir də o olmuşdur ki, şairin dünyaya göz açdığı evin "taxça-boxçasında hara əl atsan-bir dastan, nağıl, "Aşıq şeirləri", "Aşıq Ələsgər" kitabları çıxar, anası bütün bu kitabları onlara oxudur, "cəhrənin qolunu tovlaya-tovlaya alçimin ucuna ilişdirdiyi iyn işığında cırhacırla onların üzünə dastan dünyasının qapılarını açardı".

Azərbaycan adlı anadan halal süd əməm Məmməd Araz poeziyası halallığa, düzlüyə söykənir. Elə düzlüyün səbəbidir ki, "bəzən bir səhvə yüz tənbəh yeyir", "Düz sözdür dünyada hər şeydən baha" sözlərinin havasında :

Nə yaxşı çox sözə qəlbim inanır,
Nə yaxşı ürəyim hələ uşaqdır.- deyir.

Bəlkə də elə bu düzlüyünə görədir ki, bu köhnə dünya şairə tanış gəlir, o, hər addımda, hər qarışda

haqsızlıqla, ədalətsizliklə qarşılaşır, işıqlı sabah, saf insani münasibətlər, təmiz duyğular, yüksək amallar eşqilə yaşayan şair "Əbədiyə qəh-qəh çəkən bu əbədi dünya"nın hələ də düzəlmədiyini görür :

Gedir yal davası, sümük davası,
Gedir vurhavurla çəpik davası,
Gedir milyonçunun qəpik davası,
Çürük fikirlərin çürük davası ...
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir baba!

("Dünya düzəlmir")

Dünyanın (cəmiyyətin) oxunun düzəlmədiyini və düzəlməyəcəyini bir şair müdrikiyi ilə görən sənətkar öz narahat ruhuna saf, məsum təbiətin qoynunda sığınacaq axtarır.

Çiçəyindən alağı çox,
Kişisindən papağı çox,
Köpəyindən yalağı çox
Bu üzün olmaya dünya! -

deyən şair yerdə təskinlik tapır və o zaman xoşbəxt olacağına inanır ki, "Davasız, tufansız bir küçədə" o, "Sahili sahilə çata biləcək" və "Araza baş qoyub yata biləcək"dir. Vətənin hər addımını, hər qarışını bütün varlığı ilə sevən Məmməd Araz daha çox təbiətdən ilham alır. Səttar fırcasının qüdrəti ilə təbiəti təsvir edir.

Bir səhər gördüm ki, durulub yatır,
Kəpəzin dibində burulub yatır,
Qovulan ceyrantək yorulub yatır
Daş atdım, diksinib oyandı Göygöl!

Şair, düşməni tapdığı altında qalan gözəl Qarabağın, Turşusunun, Şuşanın, Laçının, Kəlbəcərin... xiffətini çəkir.

Görkəmli şairimiz Məmməd Araz yaradıcılığının yorulmaz gənc tədqiqatçısı Sevinc Əbülfəzqızı bu haqda yazır: - Rus ordusunun köməkliylə işğal olunub Ermənistan ərazisinə qatılan Aran və Dağlıq Qarabağın tarixən Azərbaycan torpağı olduğunu erməni tədqiqatçıların özələri də təsdiq edirlər. Bizcə, milliyyətçə erməni Serj Afanasyanın 1981-ci ildə Fransada fransızca nəşr etdirdiyi "Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan, müstəqillikdən 1917-1923-cü illərdə Sovet hakimiyyətinin qurulmasına qədər" kitabının üz qabığındakı xəritəyə diqqətlə nəzər salsaq hər şey aydın olar.

Həmin kitabın üz qabığının şəkili burada verilməkdir!

Adını çəkdiyimiz müəllifin həmin bu kitabının bir nüsxəsi hal hazırda Bakıda, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında F-17-769 nömrəli şifrə ilə saxlanılır.

İkinci bir misal: SSRİ-nin 50 illiyi münasibətilə Moskvanın "Editions de l'Agence de Presse Novosti" nəşriyyatının buraxdığı "République Soviaiste Soviétique de l'Azerbaïdjan" (M.1967) kitabının 5-ci səhifəsində oxuyuruq:

İkinci, adını çəkdiyimiz kitabdan şəkil burada verilməkdir!

"Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Qafqaz sıra dağlarının cənubunda yerləşir; o, cənub-qərbdə

Serge Afanasyan

L'ARMENIE, L'AZERBAÏDJAN ET LA GEORGIE

de l'indépendance à l'instauration
du pouvoir soviétique 1917-1923

L'harmattan

Türkiyə və cənubda İran, şərqdə isə Xəzər dənizilə əhatə olunmuşdur. Onun ərazisi böyük deyildir: 86.700 kv.km.-dir. Özünün ərazisindən əlavə Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti də onun ərazisinə daxildir. Əhalisi 4,6 milyon nəfərdir. Mərkəzi şəhəri hal hazırda 1.196.000 əhalisi olan Bakı şəhəridir. (Bax: M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası, şifrə: F-10068).

Hələ işğal olunmazdan çox-çox əvvəl- 1976-cı ildə, nə isə ürəyinə damıbmış kimi üzünü bu füsunkar yerlərə tutaraq şair deyirdi:

Düz axtaran körpə cüyür balacı
Ağ daşlara körpə cığır salası...
Qayaların su saxlayan çalası,
Salamat qal,
Saamat!

("Saamat qal", Türşsu-1976).

Böyük və həssas ürəyi, zəngin və saf duyğuları, təbiə və səmimi hissləri olan Məmməd Araz, düşər olduğu həyatın ən ağır sınaqlarına mətənlə sinə gərdi, ruhdan düşmədi, Vətənə, xalqa məhəbbəti daha da gücləndi, mətinləşdi:

Azərbaycan - mayası nur, qayəsi nur ki...
Hər daşından alovdu illi ox ola bilər.
"Azərbaycan!" deyiləndə ayağa dur ki,-
Füzulinin ürəyinə toxuna bilər.

Cəlil Nağı,
filologiya elmləri doktoru .

P.S. Məmməd Araz əsərlərinin gənc tədqiqatçısı Səvinc Əbülfəzqızı öz elmi araşdırmalarında yazır: "... Ermənilər tərəfindən işğal olunmuş və Ermənistanla birləşdirilmiş Qarabağ tarixi nöqtəyi-nəzərdən Azərbaycanın torpağıdır. Bunu erməni tədqiqatçıları da sübut və təsdiq edirər. Əgər erməni müəllifi Serj Afanasyanın Parisdə nəşr olunmuş (Bax: Serj Afanasyanın Parisdə nəşr olunmuş "Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan, müstəqillikdən sovet dövlətinin qurulmasına qədər olan dövr, 1917-1923 " (Editions L'Harmattan, 7, rue de l'Ecole Polytechnique, 75005, Paris. O L'Harmattan, 1981. ISBN : 2-85802-192-9) kitabının cidinə diqqətlə baxsaq bunu tamamilə aydın görə bilərik. Serj Afanasyanın yuxarıda adını çəkdiyimiz kitabından bir nüsxə hazırda Bakıda, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında F-17-769 nömrəli şifrə ilə saxlanılır.

Həmin müəllif, yəni Serj Afanasyan özünün tədqiqatxarakterli kitabının 207-səhifəsində yazır: - ... Zaqafqaziyanın və xüsusilə Ermənistanın taleyi Parisdə deyil, məhz Moskvada qaydaya salındı... belə ki, Ermənistan özünün qərb hissəsini tamamilə tərk edib Türklərin qərbindən ayrılaraq öz ərazisinin şərq hissəsinin bir yarısında yerləşdirildi. (Bu kitabda Serj Afanasyanın və Əhməd Təbrizlinin kitabından verilmiş törcümlərin hamısı bizindir - Ş.Z.)

Moskva razılaşmasına və Qars müqaviləsinə əsasən (Qars müqaviləsi (1921) Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstan Sovet Sosialist Respublikaları ilə Türkiyə arasında olan müqaviləyə işarədir. Bu müqavilə RSFSR-nin iştirakı ilə oktyabrın 13-də Türkiyənin Qars şəhərində imzalanmışdır - Ş.Z.) Zaqafqaziya və Türkiyə ərazisində olan sərhədlər əvvəlcədən planlaşdırılıb təyin edilmiş və təkcə sovetləşmiş Zaqafqaziya respublikaları arasında

daimi mübahisə obyektini kimi saxlanılmışdır. Kəvbürünün 2 may 1921-ci il tarixli qərarına əsasən yaradılmış bu problemi həll etmək üçün Kirovun sədrliyi ilə xüsusi komissiya yaradılır; buraya, yəni bu komissiyaya Gürcüstan tələfdən Todiya və Şvanidze; Azərbaycandan: Hüseynov, Hacınski, M.Ə.Rəsulzadə; Ermənistandan isə Bekzadyan əlavə nümayəndələr kimi qəbul edirlər. Komissiya üzvləri isə iyun ayının 25-dən 27-nə qədər bir yerə yığılıb öz işini görür ... Komissiyanın işinin əl ilkin mərhələsində Bekzadyan komissiya üzvlərindən xahiş edir ki, vəziyyətin Ermənistan üçün tamamilə qənaətbəxş olmadığını, onun (yəni, Ermənistanın-Ş.Z.) ərazisinin 4/3 hissəsinin kəsildiyini nəzərə alsınlar; belə ki, əsasən erməni əraziləri olan Axalkalakının 72, və Yuxarı Qarabağın 94 % -i zorla mənimsənilmişdir... O, (yəni, Bekzadyan-Ş.Z.) həmin komissiyada əlavə olaraq göstərmişdir ki, həmin bu məsələ barədə onun özü Myasnikiyanla birlikdə may ayında Moskvada Stalinin görüşündə söhbət etmiş və Stalin bu məsələ barədə öz razılığını bildirmişdir. Gürcü və Azərbaycan nümayəndələri də öz tərəflərindən Azərbaycan KP-nin katibi Kirovun rəhbərliyi ilə məlum məsələ haqqında danışib söhbət etmişlər; onlar Bekzadyanın bu narazılığını şikayətini rədd etmişlər və səbəb isə bunu göstərmişlər ki belə bəhanələr həmin bölgələrdə millətçilik gücünün törədilməsinə gətirib çıxara bilər. Belə məsələlər Ermənistanda öz təsirini göstərməyə də, onların (yəni, azərbaycanlıların və gürcülərin - Ş.Z.) regionlarında gürcülər və azərbaycanlılar arasında da Qarayazın düzənliyinə sahib olmaq barədə ziddiyyətli mübahisələr başlayır, tərəflər (azərbaycanı və gürcü tərəfləri-Ş.Z.) arasında kiçik toqquşmalara səbəb olar və əl güc qüvvələrinin tətbiq olunmasına gətirib çıxarar ... nəticədə

həmin məsələ gündəlikdən çıxarılır. Sabahısı gün isə Orconikidse şəxsən belə qərara gəlir ki, tərəfləri sakitləşdirmək üçün haqqında söhbət gedən məsələ Qafqazın (Qafqaz Bürosunun-Ş.Z.) arbitrajına (mübahisəli məsələləri həll edən idarəyə, yaxud, münisflər heyətinə-Ş.Z.) verilsin. Eyni vaxtda Orconikidsenin və Nərimanovun əvvəlki müaciətlərinə əsaslanaraq Qarabağın Ermənistanə verilməsi haqqında olan məsələ ilə əlaqədar olaraq Mravyan bu regiona, yəni Qarabağa öz avtoritetini göstərmək məqsədilə baş çəksin. O, burada son dərəcə heyəətə gəlir - Nərimanov onu bu niyyətdən əl çəkəcəyinə əmin olmaq üçün Bakıya çağırır... (...) "İşlərin belə yubadılması bizim düşmənlərin (yəni, azərbaycanlıların-Ş.Z.) xeyrinə işləyir. Mravyan bu təkliflə razılaşmır və Orconikidse xəbərdar olsun deyə ona aşağıdakı notanı göndərir: "Qarabağ probleminin belə tez və ikinəməli şəkildə həllin (Qarabağ məsələsinin-Ş.Z.) başlıca, mühüm məsələ olduğunu göstərir". Mravyanın kobud cavabı öz mükafatını almıyacaqdır. Qarabağın status alması ilə əlaqədar səkkiz üzdən ibarət çağırılmış Qafbüro (Qafqaz bürosu-Ş.Z.) Stalinin iştirakı ilə 14 iyulda çağırılır və belə qərara alınır ki, məsələ səsə qoyulsun; səsə qoyulmanın nəticəsi aşağıdakı kimidir: Qarabağın Ermənistanə ihaq edilməsi (olunması) - lehinə: 5 səs. (Orconikidse, Myasnikiyan, Tiqatner (Qafqazınun katibi), Kirov, Nazaretyan) və 3 nəfər əleyhinə (Nərimanov, Orakeşvili, Mxaradze). Azərilər və gürcülər gözləmədikləri belə bir nəticənin qarşısında öz ölkələrinin əraziləri barədə başqa təkliflərin də təxirə salınması, qəbul olunmaması ilə səsiz-səmirsiz razılaşmalı olurlar; Nərimanov qəbul olunmuş qərarın müəlmənlər və ermənilər arasında milli barışıq, sülh yaratmaq məqsədilə daha yüksək instansiyalarda yenidən müzakirəyə qoyulmasını xahiş edir və R C P (Respubika

Kommunist Partiyası-Ş.Z.) MK-nın həmin bu məsələ ilə bağlı iclaslarının birində baxılmasını təklif kimi irəli sürür. Sabahısı gün həmin bu işdə - məsələdə gözənilməz dönüş yaratmaq zəruriliyini nəzərə alaraq, gələcəkdə Yuxarı və Aşağı Qarabağın siyasi əlaqələrini də buraya əlavə edərək bu bölgələrin daimi - davamlı əlaqələrinin, Yuxarı Qarabağa geniş avtonomiya veriləcəyinin gələcəkdə Azərbaycanla bağlı olacağını diqqətdə saxanılması şərtlə təklif irəli sürürlər (Bax: Serge Afanasya. Göstərilən mənbə, səh.208.fransızca)... Və nəticədə deyə bilərik ki, ... bütün bu dedikərimiz tarix elmləri doktoru, Qafqazda doğulmuş, ata-anası- vaildeynləri erməni olan Serj Afanasyan tərəfindən yazılmış və sübut olunmağa çalışılmışdır. O, uzun illər Zaqafqaziyanın hər üç respublikasının siyasi inkişafı ilə maraqlanmış, xüsusilə sovetlərin qurulmasından sonra hər üç respublikanın müstəqillik tarixi ilə bilavasitə ardıcıl məşğul olmuşdur.

Müəllif öz fikirlərini davam etdirir:

... Dekabrın 4-də (1920-ci ildə-Ş.Z.) "Pravda" qəzetində Stalinin Ermənistan haqqında məqaləsi dərc olunmuşdur ki, bunun da mənası qısa şəkildə Stalin dövründə Bibliyadan götürülmüş iqtibas (sitat) kimi səslənir: "Çox azab çəkmiş, aclığın, qaçqınlığın dağıntısının, daşnakların və Antantanın (1904- 1907-ci illərdə imperialist dövlətlər: İngiltərə, Fransa və Rusiya nəzərdə tutulur - Ş.Z.) bəlasına düşər olmuş, həmişə ona "dost" deyərək aldadılmış bu Ermənistan öz azadlığını Sovet dövlətini elan etməkdə görmüşdür... (...) . Yeganə ideya Sovet dövlətinin Ermənistanı gətirdiyi sülh və yeni milli imkandır. Dekabr ayının 1-də (1920 - ci ilin 1 dekabrı nəzərdə tutulur - Ş.Z.) Sovet Azərbaycanı mübahisəli məsələlər kimi hələ də öz həllini tapmamış Qarabağ, Naxçıvan və Zəngəzur əyalətlərinin ərazilərini könüllü olaraq Ermənistanı verilməsindən

imtinə etmişdir". Lakin, buna baxmayaraq, adları birinci olaraq çəkilmiş Qarabağ və Naxçıvan heç vaxt Ermənistanı aid edilməyəcəkdir. (Bax: Serj Afanasyan. Göstərilən mənbə, səh.154-155).

Başqa, ikinci bir mənbədən misallar gətirək:

Moskvada 1967-ci ildə "Novosti" mətbuat agentliyinin Nəşriyyatında fransızca çap olunmuş "Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası" kitabının 5-ci səhifəsində açıq şəkildə oxuyuruq":

"Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası baş Qafqaz sıra dağlarının cənub-şərqində yerləşir: qərbdən Türkiyə, cənubdan İran və şərqdən isə Xəzər dənizi ilə həmsərhəddir. Ərazisi böyük deyildir: 86 700 kv.km. - dir. Bundan əlavə, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti və Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası da onun ərazisinə mənsubdur. . .

İkinci bir misal (argument) müərciət edək:

1989-cu ildə Fransanın Strasburq şəhərində Əhməd Təbrizlinin nəşr etdirdiyi "Dağlıq (Yuxarı) Qarabağ tarixi

آذربایجان کولتور جمعیتی

Association Culturelle Azerbaïdjanaise
Strasbourg - France
1989

sənədlər işığında” kitabının birinci cildində (Bax:
HISTOIRE DU DAGLIG (HAUT) GARABAG A LA
LUMIERE DE DOCUMENTS HISTORIQUES. Tome
I. A h m a d T a b r i z l i . Association Cuturelle
Azerbaïdjanaise , Strasbourg - France , 1989 ,Bakı. M.F.
Axundov adına Azərbaycan Milli kitabxanası, şifrə : F-
17990) oxuyuruq:

RÉSULTATS DE L'AGRESSION ARMÉNIENNE

Dépêches et les personnes déplacées		Fautes graves de l'Arménie sur les territoires occupés		Déplacements forcés des réfugiés et les personnes déplacées	
Refugiés d'Arménie	250.000	1989-1990	100.000	1989-1990	100.000
Personnes déplacées sur les territoires occupés	100.000	1989-1990	100.000	1989-1990	100.000
Personnes déplacées de territoires occupés	100.000	1989-1990	100.000	1989-1990	100.000
Personnes déplacées de territoires occupés	100.000	1989-1990	100.000	1989-1990	100.000
TOTAL	1.000.000				

.... Etiraf etmək lazımdır ki, kitabın müəlifli Əhməd Təbrizli öz dəlil və sübutlarını inandırıcı faktlarla göstərir. Biz isə bütün sitatlarımızı müəllifin yuxarıda adını çəkdiyimiz kitabından oxuculara təqdim edirik. Müəlif yazır:

1 - ci sitat: Orbeli, Ermənistan SSR EA - nın birinci prezidenti, Ermitaj muzeyinin sabiq direktoru. "Seçilmiş əsərləri", Yerevan, 1963, səh. 358, rusca.

" Bugünkü Dağlıq Qarabağ Albaniyanın (Qafqaz Abaniyası nəzərdə tutulur-Ş.Z.) orta hissələrində yerləşən, erməni feodallar tərəfindən zəbt edilmiş regionlardan biridir. (Bax: Göstərilən mənbə, səh.11-12.).

2 - ci sitat:

H. Pastermacyan - Ermənistanın tarixi. Paris, 1980. səh 19 və 103.

... Hind-Avropa dilləri qrupuna mənsub olan ermənilər, fikrimizi aydın ifadə etmiş olsaq, indi Ermənistan adlandırılan regiona gəlməmişdən əvvəl, ermənilər eramızdan qabaq VII - VI əsrlərdə mövcud olmuş və yerli X a d i s , yaxud, X a l d e y xalqı ilə birgə yaşamışlar.Onların ölkəsi Urartu adlanırdı.(səh.19).

"Zaqafqaziyada, Ermənistanın şimalında iki dövlət yerləşirdi: İ b e r i y a (indiki Gürcüstan) və A l b a n i y a (bugünkü Azərbaycan) (səh. 39).

Daha sonralar, erməni təbliğatçıları Alban (bugünkü Azərbaycan) dövlətinin təbliğinə başlamışlar. (səh.103).

3 - cü sitat: M a n u k A b e q y a n : Erməni ədəbiyyatı tarixi. Erevan, 1975, səh. 11.

Erməni xalqının ilkin hansı mənbəi(mənşəi-Ş.Z.) vardır, ölkə nə vaxt və necə olub ki, Ermənistan adlanmışdır, haradan və hansı yollarla buraya (bugünkü Ermənistan-Ş.Z.) gəlib çıxmışdır, bugünkü Ermənistan

gəlməmişdən əvvəl və sonra o, hansı tayfalarla əlaqədə olmuşlar,onların dilinə və etnik quruluşuna kim (yaxud,kimlər- Ş.Z.) hansı təsiri göstərmişlər... Bütün bunlar haqqında bizim dəqiq sənədlərimiz və şahidlərimiz yoxdur.

4 - cü sitat. A. Q r i b o e d o v : "Ermənilərin İrandan bizim, yəni rusların istilasında olan əyalətlərə tərəf köçürsülməsi haqqında qeyd". Seçilmiş əsərləri,2-ci cild, Moskva, 1971, səh: 339-344, rus dilində.

... Ermənilərin əksəriyyəti müsəlman sahibkarların torpaqlarında yerləşdirilmişlər...

5 - ci sitat: N. Ş a v r o v . Zaqafqaziyada rus məsələsi üçün yeni ağır yük. S.- Peterburq, 1911, səh.59 və 61; rus dilində.

XX əsrin əvvəllərində Zaqafqaziyada yaşayan 1:300.000 erməninin bir milyonu regionun yerli əhalisi deyildir. Onların bir milyonunu orada (Zaqafqaziyada-Ş.Z.) biz ruslar yerləşdirmişik.

6 - cı sitat : Qafqaz, rus yedəyi və daxili-etnik problemlər.Tiflis. 1904, rus dilində.

... erməni məhəllə məktəblərində şagirdlər Böyük Ermənistanın xəritələrini öyrəndirdilər ki, bu dərslərin bir ucu Voronejə gedib çıxırdı (çatırıd-Ş.Z.) və mərkəzi də Tiflis şəhəri idi .

7 - ci sitat: İ l y a Ç a v ç a v a d z e - " Erməni aimləri və fəryad edən daşlar. Tiflis, 1902, rus dilində.

... Gürcülərin XII əsrdən əvvəl mövcud olmadıqları və gürcülərin Gürcüstanda yaşamadıqları fikrini bütün dünyaya car çəkərək yayan, bu barədə canfəşanlıq edən və bu torpaqda ermənilərin və başqa xalqların yadılarını fikrini görəncə kim belə canıyananlıqla ağızından qaçırtmışdır? (səh.13). Xeyli misallar (faktlar) bizə sübut edir ki, ermənilər monastirlərimizdə və kilsələrimizdə

gürcü mənşəilərinə şahidlik edən izləri dağıtmağa və pozmağa can-başla cəhd etmiş, daşların üzərindəki yazıları-kitabələri qazıb dağıtmaqla yox etmək, hətta belə, üzərlərində gürcü dilində yazılan (kitabələr) olan daşları yerlərindən müəyyən vasitələrlə çəkib çıxartmaq, onları üzərlərinə erməni dilində yazdıqarı daşlarla əvəz etməyə canfəşanlıqla çalışmışlar ...". (səh.17). Ermənilərin yayılması doğrundan bizim üçün arzuolunandır? Başqa yerlərdə dağınıq halda yaşamaqdansa türk etdiyi yerlərə qayıdıb birləmək və bir yerdə yaşamaq naminə Allah onlara güc və ağıl versin!

Biz varlı da, kasıb da olanda sizə sığınacaq təklif etdik, öz doğma torpaqlarımızda sizi yerləşdirdik və sizinlə qardaşlaşdıq. Bizə düşmən, yağdı olmayın!" (səh. 123).

8 ci- ci s i t a t: Van əyaləti. Hərbi-statistik təsvir. Tiflis. 1901, səh. 190, rus dilində.

... Erməni hərəkətinin rəhbərləri bütün ümidlərini Avropadan dəstək-kömək göstərilməsinə bağlayıblar və budur onlar onlara xaricdən kömək təşkil olunacaq fikr ilə yaşayaraq hər cür qanlı qarşıdurmalar yaratmağa düşüncəli surətdə cəhd edirlər".

"Azərbaycan "qəzeti". 15 sentyabr 1918.

Qarabağ hadisələri:

Dövlət aşağıdakı teleqrammanı amışdır: ingilis və fransız müşahidəçiləri müsəlman və Andronikin dəstələrini atəşi kəsməyə çağırırdıqdan sonra müsəmanlar özlərinə məxsus döyüş xəttini türk etmiş və geri çəkilməmişlər.

Quldur Andronik bu geri çəkilmədən istifadə etmiş, Türkiyədən, Qafqazdan və yerli ermənilərdən ibarət təşkil edilmiş erməni dəstələri ilə müsəlman kəndlərinə birgə hücum əmrini vermişdir. Bizdə olan məlumatlara görə,

bütün ermənilər ayağa qalxmış və qonşu müsəlman kəndlərinə vəhşicəsinə hücum edərək müsəlmanları güllələməyə başlamış, qadınların döşlərini kəsərək onları (kəsilmiş döşləri-Ş.Z.) körpə uşaqların ağızlarına qoymuşlar. Onlar (yəni, ermənilər-Ş.Z.) iki nəfər qadını soyundurub lüt buraxmışlar.

Dekabrın 9-dan 12-nə qədər onlar (ermənilər-Ş.Z.) çoxlu sayda müsəlman kəndlərini yerlə yeksan etmişlər. Hal hazırda iki nəfər müsəlman qadını əsirlikdə saxlayırlar.

Dəstələr(i) göndərməyinizi xahiş edirəm.

Zəngəzur, hökumət adından: Məlik Namazliyəv.

11 dekabr saat 21.55 dəqiqə.

... Henri Barbi, "Məcmua"-nin hərbi müxbiri. Bolşevik azğınlıqları və erməni epopeyası, Paris, Albən Mişel, 1921.

... Yeddi min tatar (azərbaycanlı-Ş.Z.) və üç min bolşevik və erməni cəsədi- bu qanlı günlərin matəm mərasiminin yekunu belədir (səh.19).

Bolşeviklərin əsas rəhbərlərindən Şaumyan, Fialetof, Çaparidze və s... həbs olunmuşlar. Şaumyanın yüklərindən (baqajlarından) həşdət milyon qızıl pul tapmışlar! (səh.180).

Yuxarı Qarabağ hadisələrinə aydınlıq gətirən çoxlu sayda müəllif (lər) Ermənistan SS Respublikasının Azərbaycanla bağlı olan əvvəlki ərazilərə çəkib aparmadığı "xatırlatmaq", yada salmaq istəyirlər. Mən (kitabın müəllifi Əhməd Təbrizli-Ş.Z.) isə belə qərara gəldim ki, bu məsələni başqa bir nöqtəyə-nəzərdən, yəni, ermənilərin biza qədər söylədikəri fikirlərlə oxucuya təqdim edim.

1.Yuxarı Qarabağın ərazisi erməni xalqının tarixi ərazisindən konarda yerləşir. Erməni tarixçilərinin özləri bunu qeyd edirlər, yazırlar:

“Ermənistan ermənilərin vaxtilə müxtəlif yerlərdə yaşadığını bir regionun coğrafi adıdır.(Bax: K.Patkanyan.Yaxın Asiyanın tarixində Van təsvirlərinin rolu. S. - Peterburq, 1975, rus dilində) .

“Antik dövrdə Böyük Ermənistan, ermənilərin həqiqi vətəni Kiçik Asiyada, yəni, Rusiyadan kənarda yerləşmişdir”. (Bax: B .İşxanyan. “Qafqaz xalqları”, rus dilində, Petrograd, 1916, səh. 18.) .

Bugünkü Yuxarı Qarabağ erməni feodallarının zəbt (işğal-Ş.Z.) etdikləri Albaniyanın (Qafqaz Albaniyası nəzərdə tutulur - Ş.Z.) cənub bölgələrindən biri idi (İ.Orbeli.Ermitaj muzeyinin sabiq (keçmiş - Ş.Z.) direktoru, Seçilmiş əsərləri,Yerevan,1963, səh. 358, rus dilində).

“Daha sonralar erməni missionerləri (xristianlığı yaymaq üçün xristian olmayan xalqlar arasına göndərilən təbliğatçılar-Ş.Z.) Albanların ölkələrində (müasir şimali Azərbaycanda -Ş.Z.) İncili yaymağa (təbiğ etməyə - Ş.Z.) başlamışlar”.

2. Bu gün çoxlu sayda jurnalist(lər) Yuxarı Qarabağ hadisələrinə aşağıdakı müddəanı əlavə edirlər:

“ 1923-cü ildə tarixdə səhv edilibdir, həmişə erməni torpaqları olan, əksərən ermənilərin məskunlaşdıqları ((əslində ruslar tərəfindən məskunlaşdırılan - Ş.Z.) yerlər Azərbaycana birləşdirilmişdir”. Oxucu bu fikrə əsasən belə nəticə çıxara bilər ki, guya 1923-cü ildən əvvəl Yuxarı Qarabağ Ermənistanın bir hissəsi idi.

Mən tarixi tərsinə vərəqləməyi təklif edirəm:

1920-1923-cü illərdə Yuxarı Qarabağ Azərbaycan Respublikasının bir hissəsi olmuşdur.1919-cu il may ayının 22-də Mikoyan Leninə yazırdı:

“Ermənilərin dövlətinin casusları olan daşnaklar Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsini istəyirlər, lakin

Qarabağın əhalisi üçün bu məsələ Bakı ilə tarixi, köklü əlaqələrinin birdəfəlik kəsilməsi ilə nəticənməkdir və bunun (Qarabağın-Ş.Z.) Yerevana yenidən birləşdirilməsinin heç vaxt, heç bir əlaqəsi olmamışdır . Erməni kəndlisi V qurultayda qərara gəlibdir ki, çağırış elan etsin və Sovet Azərbaycanı ilə yanaşı yaşasın-Ş.Z.) .

Əvvəllər Yuxarı Qarabağ Rusiyanın bir hissəsi idi və bu, yəni Azərbaycanın feodal dövlətinin bir əyaləti Qarabağ xanlığı kimi tanınırdı. Ancaq , ermənilər Kiçik Asiyadan köçüb gəldikləri zaman (müddətə)Gürcüstana və Azərbaycana qarşı qan axıtmağa başladılar, bu qanın axıdılması indi də davam edir.

N.Şavrov, rus tarixçisi özünün “Zaqafqaziya rusa qarşı yeni hədə” kitabında (Bax: S.- Peterburq, 1911, səh: 59-61, rus dilində) yazır: “Zaqafqaziya 1.300.000 erməni yaşayır ki, onların 1 (bir) miyonundan artığı XX əsrin əvvəllərində yerli, köklü əhali dyıldilər, onları biz, yəni, ruslar bu yerlərdə məskunlaşdırmışıq”.

XVII əsrin ikinci yarısından Rusiyaya birləşdirilənə qədər isə Yuxarı Qarabağ Qarabağ xanlığına aid idi.

Nüfuzlu erməni dairələri 1948 və 1952-ci illərdə yüz mindən artıq azərbaycanlının Ermənistandan köçürülməsinə nail olmuşlar. Bir çox müxtəlif yazılı mənbələrə görə, köçürülən azərbaycanlı əhalinin 50 %-i mühit dəyişikliyindən bu əməliyyatın qurbanı olmuşdur.

Yuxarı Qarabağ məsələsində Stalinin mühüm, daqiq rol oynadığını sübut edən heç bir sənəd yoxdur; yeganə sübut onun (yəni,Stalin-Ş.Z.) bu məsələdə 1921-ci ildə iştirak etməsidir. Başqa bir tərəfdən, 1945- ci ildə Ermənistan SSR nümayəndələrinin Stalinə şəxsən müraciət etmələri göstərilir... Onlar (yəni ermənilər-Ş.Z.) bu məsələdə (Yuxarı Qarabağ regionunun Azərbaycandan ayrılması məsələsində-Ş.Z.) o vaxt hansı dəlil və sübutdan

istifadə etmişlər? Yoxsa ermənilər bunu fakt kimi götürürlər ki, Stalin Leninin istəyinə əks hərəkət edərək Yuxarı Qarabağı Azərbaycana vermişdir?

Biz, yuxarıda söylədiklərimiz mühakimələrimizdə tez-tez "xalqların özünüidarəetmə hüququ" ifadəsilə rastlaşırıq. Yuxarı Qarabağ məsələsində bu hüquq necə əsaslandırılır, hansı mənada başa düşülür və işlədilir?

Lenin özünün əsərlərində xalqların özünüidarəetmə hüququna tərif verərkən demişdir ki, bu hüquq (yəni, xalqların özünüidarəetmə hüququ-Ş.Z.) hər bir xalqın SSRİ-dən ayrılıb müstəqil dövlət qurmaq, onun siyasi seçiminin icra olunması, həyata keçirilməsi inkişafında mövcud ola bilər. O (yəni, Lenin-Ş.Z.) heç bir yerdə bu hüquqyun ərazi tələbi ilə bağlı olduğunu deməmişdir ...ss və sairə, və ilaxır ...

ŞAMİL ZAMAN,
fiilologiya üzrə fəlsəfə doktoru.

DÜNYA SƏNİN, DÜNYA MƏNİM ...

Bir taleyin oyununda cütlanmış zərik,
Yüz yol qoşa atılsaq da qoşa düşmərik,
Bir zərrənin işığına milyonlar şərik,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

*

Çevrəsindən çıxsa əgər sevda firfıran,
Bir ümidin atəyindən tutub da fırlan.
Eşidirsən : pıçıldayır yıxılan, duran:
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

*

Bu get-gəllər bazarına dəvədi dünya,
Bu ömür-gün naxışına həvədi dünya.
Əbədiyə qəh-qəh çəkər əbədi dünya,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

*

Ayaq saxla, dövrənə bax ötəri belə,
Min illərdir Araz belə, Həkəri belə,
Axşamların, səhərlərin təkəri belə,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

Güluncərə gülunc gələn bu ada güldüm,
Yüyanına hər əl yetən bu ata güldüm;
Mən özümlə oynadığım şahmata güldüm ...
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

may - iyul 1976.

RƏİSİN YALTAQ QONŞUSU

O, dəyənək götürüb itin üstünə düşdü,
İti rəisin itindən əvvəl hüzmüşdü.

1967.

SİYASİ ŞƏXSİYYƏT

Boşaldı kürsüdə hər iki sinə,
Bu ona döşədi, o buna dedi.
Üçüncü adamsa hər ikisinə
Əl çaldı, yan aldı, təbrik elədi ...

1966.

MÜHARİBƏ OLMASA

Əridib silaharı
Biz Marten sobasında
Körpü yarada billik
Yerlə Mars arasında , -
Müharibə olmasa !

Yer min ilik barını
Bircə gündə yetirər ,
Alim ayı, ulduzu
Dartıb yerə gətirər -
Müharibə olmasa !

General gözündə də
Bu hissi duyur adam:
" Tullayıb çinlərimi
Bir kənddə sədr ollam , -
Müharibə olmasa ! " .

Başərin qapısından
Vaxtsız ölüm gen düşər ,
İnsanın saçlarına
Yüz yaşında dən düşər , -
Müharibə olmasa !

Sevənlər aləmində
Nə qəm, nə həsrət olar,
Başərin gülləsi - söz ,
Sözü - məhəbbət olar -
Müharibə olmasa !

1956 .

BU GÜN ÜÇÜN

Günü günə satıram
Sabah var, - deyə;
Yuxuma bal qatıram
Sabah var, - deyə.
Özümü aldadıram
Sabah var, - deyə.
Sabahımı yatıram
Sabah var, - deyə.
Sən bu günü yazmağa
Ey qələmim, ayıq dur !
Ey ürəyim, ol ocaq !
Bu günü olmayanın
Nə dünəni olubdur,
Nə sabahı olacaq ...

1970 .

vəsiyyəT

Qara cildə çap eləyin kitabımı
Məndən sonra.
Qara cildə .
Tünd qara .
Qoy qara kağızım olsun
O kitab dostlara, tanışlara.
Mən o rəngi sevərdim ;
Boynu bükülü dərdim,
Pardaxlı sevincim
O rəngdə geyinərdi.
Mən o rəngi sevərdim .

O rəngdəydi varaqlarda
Fikrimin yazı geyimi ...
O rəngdə görmüşdüər
Təbriz azad olmadı
gileyimi .
O rəngdə hörmətimdir,
Şəvəgözlülər, qarabuğdayılar .
O rəngi kirpiklərin kölgəsində
Əksim yaşardı.
O rəngin bir ev dolusunda
Vəslim yaşardı.
O rəngin ən durusu,
Safdır
Məni oxşayan ağlar .
Qızların gözündə
O rəngin özü ağlar.
Qara cildə çap eləyin kitabımı
Məndən sonra
Tünd qara. -
Fəqət soyadımı
Süd rəngiylə həkk edin ora.
Daha nə deyim,
Qoy mən
Qara torpaq üstündə
Üfüqə doğru gedən
Ağ yola bənəyim .

Bakı, fevral 1968 .

QOCA VƏ DƏNİZ

E. Hemingueyin ölümünə

Saçları - rənginə bənzər,
Səsi - ahənginə bənzər,
Yatağı - sinəsi olan
Bir dəniz yaratdı qoca.
O, sərhəd bilmədən üzdü,
Üzdü qitələr boyunca ...
Tale fırtına yaratdı,
Avar düşdü, qayıq batdı ...
Fəqət sahil daşlarına
Həkk olunan bir iz qaldı :
"Qoca getdi, dəniz qaldı ...".

1961 .

OKEANIN O TAYINA MƏKTUB

Cənablar, indi siz yuxuda olarsız .
Mən indicə yuxudan qalxdım.
Yuxumda Sənəm qarı
Cücələrində dən verirdi .
Bir ana Sərçə də qoşulub onlara
Balasına yem verirdi.
Hardansa Qırğınların
Bir azğını, bir sərşəni
Şığıyıb aldı sərçəni .
Demə, bu, sonuncu uyuymuş Qırğının,
Başlanıb meşə ölümü,
Meşənin qırğını, Fil qırğını.
Pələnglər, Şirlər suya qaçırdı ,

Balıqlar , Delfinlər quruya .
Su qalxırdı , özünü sudan qoruya.
Yanğın söndürən Qarışqalardı .
Onların özü də yanırdı ,
Bircə budağı qalmış Palıddan
Qoca Meymun sallanıb
Haray çəkir :
İnsan meşəyə qayıdır,
Özündən əvvəl odunu ,
Silahını göndərib .
Bu ayrı bir insandır ,
Bizim ulu babaların
Çılpaq nəvələri deyil ,
Onlar meşədə ağac qırırdı ,
Bunlar meşəni bütün qımr .
Meşə yoxdur , torpaq yanır indi
Onlar harada yaşayasıdırlar .
Kül üçün dünyanı yandırdılar ,
Nə vaxtsa gül daşıyasıdırlar ..."
Bağışlayın , cənablar ,
Yuxu tərsinə yozulur .
Meşələrin yerinə
Şəhərləri qoysaq düz olur
Heyvanlar insanardır -
Fili, Meymunu - kişi ;
Balığı, Delfini - qadın ;
Bu vəhşi yanğına uşaqları necə qatım ,
Onlar Cücəni tanıyır,
Qırğını tanıyır .
Sərçəni, Qarğanı tanıyır.
Atomu,neytronu tanıyır.
Onlara necə deyək :
Sabahınızı dəfinə hazır olun ,

Burulğana düşməyə ,
 Suda boğulmağa ,
 Odda soyunmağa hazır olun.
 Onlara necə deyək ?
 Bu həlayə nə ad verək ? -
 Vəhşi sel deyək ,
 Qızmış tufandı deyək
 İkibaşlı əjdaha ,
 Quduz Canavardı deyək
 Uşaqlara nə deyək?
 Nə nağıl danışaq ?
 Deyək nəvəsiz insanların
 Od qırğınıdır neytron ?
 Nəfəssiz insanların gələcək nəslə
 Qayğısıdır neytron ?
 Bu necə nağıldır ?
 Bu nə şeytan ,
 Bu nə cin ağılı ,
 Bu ancaq
 Başüstə yeriyan insanın ağılıdır ;
 Bunu ancaq gücə hamilə olmuş
 Harın kəllə düşünər ,
 Harın kəllə yalnız .
 Ölümə "haça verməyə"
 Yeni məcəllə düşünər ,
 Cənablar , güc hələ hünər deyil ,
 Çoxluq böyüklük ,
 Azlıq kiçiklik deyil .
 Yeni ölüm dəbini
 Yeni qəlibə köçürmək ,
 Gah Şərqə yollamaq
 Gah da Qərbə köçürmək ,
 Dünyanın hökmünü daraltmaq ,

"Yeni dünya yaratmaq"
 Ölümün özünə iftiradır ;
 Bu bəhərli ölümü əvvəl
 Öz bağınızda əkin ,
 Qaralardan alıb ağartdığınız
 Doğma torpağınızda əkin ,
 Atanızın , babanızın
 qəbrinə yaxın yerdə ,
 Çayınız , bulağınız ,
 Gülüşünüz axan yerdə .
 Başərin adətində
 Ölümdən bəxşiş olmur ,
 Ölüm havaya hopanda
 Yağışa , buza dönəndə
 Daha qorxu , təşviş olmur
 Onda hamı siyirməqılınc olur ,
 Donmaz suya dönür ,
 Əriməz tunc olur .
 Yeri başına çevirir ,
 Göyü əyninə geyir ;
 Onda İnsan od olub od yeyi r.
 Onda havalanmış ölkənin
 Təkərləri gəzir havada ,
 Onda
 Bir ovuc Amerika verilir
 Kolumba Avropada ;
 Daha burda Delfin bağirtısı ,
 Meymun harayı yoxdur ,
 Açıq qənimə qarşı
 Açıq qəzəb durur
 Burda daha qarşıdurma ,
 Geri dönmə yoxdur ...

Pitsunda , 1981.

İTƏ DAŞ ATMA

O itə daş atma,
Daş atma, bala!
İt ar bilməyəcək daldalanmağı.
Daşın bir yaddaşda ilişib qalar
Burdan öz yolun da düşəcək axı!
Daşçün it olmağın,
Adam olmağın nə fərqi?..
Daş atma, daş atma, bala!

1980 .

AĞARMA, SAÇIM, AĞARMA !

Nə erkən sənə dən düşdü,
Niyə düşdü, nədən düşdü?
Beynimmi qüvvədən düşdü?
Ağarma, saçım, ağarma!

Arzu sonsuz, ömür yan ...
Artıq ömrün qırıqları.
Səndə insaf olsun barı,
Ağarma, saçım, ağarma!

Məni qəmli görsə əgər,
Düşməni gülər ,dost qəm yeyər,

Qızlar baxıb "dayı" deyər,
Ağarma, saçım, ağarma!

Daşdır qəlbin, daşdır canın,
Yoxdur duyğun, yoxdur qanın.
Hələ gəncəm, sən vicdanın -
Ağarma, saçım, ağarma!

Ömür keçir, yaman keçir,
Qəlbimdən qara qan keçir,
Daha gözəllər yan keçir ;
Ağarma, saçım, ağarma!

Hələ səsim ucalmayıb,
El gücündən güc a mayıb,
Hələ ürək qocalmayıb,
Ağarma, saçım, ağarma!

İlham adlı şahpərim var,
Yol üstəyəm, səfərim var.
Yazılmamış əsərim var,
Ağarma, saçım, ağarma!

1956.

HEYKƏLİMLƏ GÖRÜŞ

Arabir

qərribə
fikirlər
dolanır

başımda.

Arabir

sabahım

alalı - talalı

Dumana çevrilir qarşımda.

Bu duman içindən

Bir insan figuru

ayırlılıb

çıxır.

Görürəm:

dartınır,

çarpınır,

əllaşır.

Qayadan yapışıb heykəlləşir.

Nəzəri üfüqə yönəli,

Buluddan pay umur sağ əli.

Yaxına gəlirəm.

Özümə baxıram.

Bu mənəm, bu, mənim heykəlim ...

Baxıram, nə qədər oxşarıq,

nə qədər yadıq?

Yoxsa insan özü də

özünü aldadır?

Deyirəm: - Qəddin niyə belə

bükükdü, heykəlim!

Deyir: - Sən

Özündən xəbərsiz

Başı əyilənlərə

baş əymisən ...

Deyirəm: - Deyəsən qıçımın biri də

gödəkdə, heykəlim!

Deyuir:

- O zamankı yerləşə

yenidən bir yeri!-

Ayağının biri

irəli dartıb səni,

o biri geri,

Deyirəm:

- Bəs, əynin niyə

sökükdü-tökükdü, heykəlim?

Deyir ki:

- Sözündən, yazından

Min yalan sapını

çəkiblər azımbdan...

Deyirəm: - Mən oğlu mən heykəl,

Mən əsla sən olmaq istəməzdim.

Deyir ki: - Mən də heç

bu ada, bu sana

yonulmaq istəməzdim.

O, sağlığa acıdı,

Mən heykəlliyyə

Axır ki, tutaşdıq

Yıxılıb aşdıq

bir çəmənliyə.

Dedilər arxivdir bu dünya.

Yaxşı ki, özünüz aşdınız,

Onsuz da çəkəndi, yıxandı

Zamanın qarmağı,

zamanın toru.

Allah, məni gələcək heykəlimin

Tənəsindən qoru ...

avqust-sentyabr, 1969.

EYFEL QÜLLƏSİNDƏ

Eyfel qüləsindən Parisə baxdım,
Par-par parıldayan Pari,Paridir.
Hər küçə alışan bir boyunbağı,
Hər bina bəzəkli bir mirvaridir.

Seçilir qülləli ,uca kilsələr,
Qələbə tağları baxır göylərə;
Bəlkə bir binanı silkələsələr
Bir şəhər işığı tökülər yerə.

Evlər arxasında atlı krallar
İtir qazəbiylə, əsəbiylə bir;
Uzaqdan hamının yoludu yollar,
Uzaqdan qəbristan şəhər kimidir ...

Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Dünya nə işıqlı, dünya nə gözəl !
Dünyanı yaxından görmək istəsən
Parisi Eyfeldən tamaşaya gəl.

Bulon meşələri təbiət-muzey,
Yelisey çölləri abidə-meydan.
Varlıqdan şikayət, yoxluqdan gileylə
Burda bir anlığa çıxdı yadımdan.

Sandım kimlərinə ev darlığından
Qaçıb küçələrdə yaşamır bu nur.
Şampan şərəbinin xumarlığından
Qadınlar lüt-üryan soyundurulmur .

Eyfel qülləsindən dünyaya baxdım,
Analar körpəli göründü bu gün.
Eyfel qülləsindən Senaya baxdım, -
Arazlar körpülü göründü bu gün.

Şəhərə qaranlıq olmasın deyə,
Kasıblar çəkilib qısıldı tənə
Bu gün yer yağışı yağmadı göyə,
Toplar nəfəsini çəkdi içinə.

Elə bil yatmışdı acılar ,hərislər ,
Tamahlar , iştahlar ayıq deyildi .
Kiminin miniyi - çaylar,dənizlər
Kiminin miniyi - qayıq deyildi .

Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Elə bil dəyişdi, "düzəldi" dünya.
Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Eyfel qülləsindən gözəldi dünya ...

Paris, fevral 1970 .

NAĞİL

Deyirəm əlim çata
Bir kəmənd atam
Kometdən, şimşəkdən
İşıqyallı
bir köhlən oğurlayam ,
Çapıb, çapıb... günəşi
göydən oğurlayam .

Təşvişə düşə
 Neçə kənd-şəhər ,
 neçə ölkə oğruları ;
 Neçə müstəmləkə oğruları ;
 Görələr : - Göz işığında ,
 Ürək işığında,
 Arzu-ümid işığında,
 Yaşamaq necəliyini.
 Görələr : - Saraylar ,
 Kürsülər , seçkilər gecəliyini .
 Günəş qoltuğunda
 Oğru bir uşaq kimi
 qaçıb , qaçıb
 Neçə sistem sonsuzluğunu ötəm ,
 Kainatın elə bir küncündə
 Günəşin üstünsü örtəm
 Ki , bütün planetləri ələsələr ,
 Bütün ulduzları
 əldə sıraqla ələsələr ,
 Tapmayalar günəşi ,
 Tapmayalar məni .
 Mən özüm gəlib mustuluqlayam
 Məni gözəni .
 Düşələr əl-ayağıma ,
 Hindular Kolumba yalvaran kimi .
 Bir hirssiz , qəzəbsiz barınağa
 Açılmaq istəyən
 bomba yalvaran kimi.
 Mənə sarı dillər uzana ,
 Artığını kəsəm.
 Mənə sarı əllər uzana ,
 Sırtığını kəsəm .
 Ömrüboyu yavardanlar

yalvara-yavara
 yalmana-yalmana
 "Bağışla!" deyələr,
 "Döy, söy bizi" ,
 "Öz, xışla!" - deyələr .
 Ulduzların iştirakıyla
 Belə bir qol kağızı alam :
 " ... verilir ki,
 Bir də
 Yer üzündə
 İşıqsız qoymayacaq
 Adamı adam..."
 Bəli , bundan sonra
 "Dustaq günəşi"
 Fəzaya ötürəm .
 Sevin , zənci qardaş ,
 Dikəl , ütülən!
 Demə bu nağıldır ,
 Bir gəmiş, bir isin !
 Vallah, tapıla bilər
 Mənimtək birisi ...

1972 .

NOBEL MÜKAFATI

(ixtisarla)

Nobel mükafatı ... Yazdı qəzetlər ,
Ucaldı bu adla kiminsə adı .
Oslo dan, Parisdən Madridə qədər
Nobel şərafinə tərif yazıldı .

Dayan, tərifini burada saxla !
Məst olma böhtanlar xülyasında sən .
Geri dön, tarixi bir an varaq ,
Gör onu həqiqət aynasında sən .

Kimindir o qızıl, kimindir o var ,
Niyə tərifindən bundan deyilmir ?!
Gözlər qamaşdıran o parıltılar
Babamın gözünün nuru deyilmi ?!

Gör kimin evinin daşı, divarı ,
Soyulub kim üçün cah-cəlal oldu .
Sorulub Bakının qan damarları
Nobel banklarında kapital oldu ...

... Bir günlük varımı qaytarsan bir an
Yurdunda min yeni şəhər yaranar .
Çıxarsan neftimi sandıqlarından
Alpın ətəyində Xəzər yaranar ...

Demirəm dayandır mükafatını ,
Deyirəm çıxarma bunu yadından :
Kimin alın təri, ürək qanını
Mükafat verirsen kimin adından ?!

1960.

AZƏRBAYCAN - DÜNYAM MƏNİM

Azərbaycan - qayalarda
bitən bir çiçək,
Azərbaycan - çiçəklərin içində qaya .
Mənim kölnüm bu torpağı
vəsf eləyərək,
Azərbaycan dünyasından baxar dünyaya.

Azərbaycan - mayası nur ,
qayəsi nur k i,
Hər daşından alovdilli ox ola bilər .
"Azərbaycan!" deyiləndə ayağa dur ki ,
Füzulinin ürəyinə toxuna bilər .

Oğulları Kür gözdirər biləkərində ,
Oğulların göz atəşi gözəl əridir .
Azərbaycan səhərinin bəbəklərində
Qütb ulduzu, dan uduzu gözəlləridir ...

İllər olub - kürələrdə dəmir olmuşuq
Sərhədlərdə dayanmışıq küləkdən ayıq .
Od gölündə ,

buz çölündə gəmi olmuşuq ,
Biz Bakının ilk səadət qarçılarıyıq .

Min illərlə zülmətlərə yollar açıqdı ,
Dalğalandı Sabirlərin
ümman dünyası ,
Azərbaycan qatarı da yollara çıxdı
Dağlarda Qoca Şərqi duman dünyası .

Azərbaycan - mayası nur ,
qayəsi nur ki ,
Hər daşından alovdilli ox ola bilər .
"Azərbaycan!" deyiləndə
ayağa dur ki ,
Ana yurduñ ürəyinə toxuna bilər .

1970 .

BİR İL

Əli Kərimin
xatirəsinə

Eh, dünən incəldi qəlbim yuxa kimi
Biz dünən bir il qatladıq

sovxa kimi
Göz yaşımızı büküb qatladıq.
Dünən - bir insan üstündən
il adladı,
Dünən əfsanələrə etiqadlar da
İnamından üzdü əlini,
O, daha keçdi ömürün
Hayat adlı sahilini .
Keçdi ölüm sahilinə.
Bir addım məsafədə
O, bizdən min il,
milyon il uzaq

Bir itən səs ki,
Daha geri qayıtmayacaq.
Nə fərqi dünən batıb,
Ya Nizamidən min il qabaq ...
Bir il!
Nə qəribə adət idi -
Bir il!
Nə ülvə hörmət idi -
Bir il!
Bir il onun gəlişinə
güman olar.
Ölənin ilindən sonrakı

ölümü yaman olar.
 Daha haqqı çatmaz onun:
 "Qılıncımı paslatmayın!" deməyə.
 "Atımı yəhərləyib satmayın!" deməyə
 "Evimdə toy-büsat qurmayın!" -
 deməyə,
 "Yerimdə yatıb-durmayın!" deməyə.
 Adətlər haqq verər:
 Gəlin qara yasdan
 Cıxmağa izn istəyə;
 Adətlər haqq verər:
 Qaynata, qaynana
 Gəlinə uğur deyər:
 Yeni yuvaya uçuq - deyər.
 Adətlər haqq verməz:
 Bir qəbrin qısqanlıq
 hissə ilə yanmağına,
 Adətər haqq verməz onun
 kiminsə yolunda
 dayanmağına.
 Bir ildən sonramı başlar
 gedər-gəlməz?
 Gedər-gəlməz!
 Bəs, varmı görəsən
 gələr-getməz,
 ölər-itməz,
 itər-ölməz qanunları?
 "Var!"- deyirəm öz-özümə.
 Bəs, biz nəyik?!
 Bəlkə elə
 Xaqaninin, Nəsiminin
 zərrəsiyik.
 Yoxsa, axı, nəyə görə

Bu havayı gediş-gəliş?
 Hardasa göyərir yəqin
 Sönüb gedən bir yüksəliş.
 O da tez öldü yəqin
 tez doğulmaq üçün,
 Daha tez -
 daş torpaq,
 od - ağac,
 su - bulud olmaq üçün.
 Harda həyat başlanır
 ölüm bağışlanır.
 Harda ölüm başlanır
 Həyat bağışlanır.
 Bu, məlum fəlsəfə ...
 Bu, məlum səfsəfə, -
 deyərək duruxdum.
 Birdən elə bil mən də yoxdum.
 Bir arsız "pəh-pəh"dən
 dıksindim.
 Bir dəli qəh-qəhdən
 dıksindim ...

1970

YELENA

Bilmədik: dünya var
 Sərhəddə çatınca .
 Bilmədik: ayırdır
 Ölkələr, adamlar
 Sərhəddə çatınca .

Bilmədik: sərhəddə
 Məhəbbət qatırı
 Görüşlər boşaldır,
 Aynılıq aparır .
 Bilmədik , bilmədik
 Siyasət çayından keçəcək
 Məhəbbət gəməmiz .
 Sonuncu hədiyyə olacaq
 Birinci qəməmiz .
 Bilmədik, Yelena,
 Bilmədik sığışmır
 Məhəbbət -
 Sərhəddə qanununa
 Sərhəddə -
 Məhəbbət qanununa ...

Lvov-Bakı, avqust 1968.

QORUYUN DÜNYANI

(qısaldılmışdır)

... Ağıl hökm eləyir dünyada, ağıl !
 Bir ağılın barıdır bəzən bir ölkə ;
 Deyirəm çaylar da ağıldır - axır ,
 Dənizlər, ümmanlar ağıldı bəlkə .

Ağıllı ağılı at kimi qovu r,
 Ağılın mənzilində dağ, dərə heçdi .
 Qafil bir döngədə ağılın cilovu
 Vay odu, ağılsız əinə keçdi .

Bəşər dəyişdirməz bəşər halını ,
 Kim talan elədi - o, talan oldu .
 Neçə yol ağıllı alman xalqının
 Ağılı başından çıxaran oldu .

Ağılla ucalıb Versal daşları ,
 Hər çəkil bir ölkə qəddini əyib .
 İnsan cəsədləri , insan başları
 Versal daşlarından az işlənməyib .

Ehramlar - kükrəyən ağılın vulkanı ,
 Ehramlar - qəlibi qul ürəyinin !
 Ağıllar başına alıb dünyanı ,
 Atır bir-birinə gələcəyini .

Ağıl qızışanda - dəvə hikkəli ,
 Köpəndə demirəm o nəyə bənzər , -
 Yerin kürəyinə çiyni söykəyib ,
 Dünyanı tərsinə fırlatmaq istə r.

Ağıllı başların qəzəbi - kibri t,
 Dünyamız bir taya quru küləşdi .
 Gəl indi bu boyda yangını kirit , -
 Qəzəb ikiəşdi, baş ikiləşdi .

Bəşər çox təzadlar yükünü dartıb :
 Dara da ilişib, çıxıb da dardan .
 Ağıllı azdıqca ağılsız artır , -
 Qoruyun dünyanı "ağıllılardan!" .

1980 .

PUŞKİN

Necə deyim: ölümünün yüz əlli ili ?..
Sənin əlin tətikdədi yüz əlli ildi .
Çox xırdalar bərk ayaqda qeybə çəkilir ,
Böyük dərdlə vuruşana böyük deyildi .

Səndən keçdi Rusiyaya atılan güllə ,
Nəmərd bilir: xalq ürəyi - şair ürəyi !
Ölümsüzdür açıq-aşkar açılan güllə ,
Qara həsrət gizli-gizli yeyir ürəyi .

Hər xəyanət uçrumundan bir tale alsaq ,
Mən gecəmiş ,
Mən küçəmiz çırağban olar .
Məncə, şair qüruruna daş atan alçaq
Anasına-bacısına kəm baxan olar .

Sənin səsin: "Hər zamanda zamandan qorun ,
Qalır pislər yaddaşında, pis illər ölmür !
Bir Dantesə bəsdə birçə hörümçək toru,
Çətin olur - qatil ölür, qatillər ölsür"

İndi qatil mən donludu ,
Bir donlu deyil .
İndi "Ağıl daşqınından" qatil artmada .
İndi qatil atlı deyil ,
Faytonlu deyil ,
İndi qatil, ulduzlara kəmənd atmada !

Şair səsi el səsinə Allahdan yaxın ,
Hər diri söz, hər incə dil bir inci zərrə .
Nəsiminin qürubunu görsəydin yaqın
Sən birinci namizəddin ikinci yera .

Yenə şair güllələyir görünməz əllər ,
Yenə səsi səs göyərdir Nerudaların ...
Taxıl əkir, un ələyir fənd bilməz əllər
Yenə əllər ətəyində - yağışın, qarın .

Ölməzliyi ucaldana ölməz deyilir :
Qibtaçını kindi doğan ,
Kindi öldürən .
Gəl geriye varaqqlayaq yüz əlli ili
Qatil , görək kimdi ölən , kimdi öldürən !..

1987 .

TARİXÇİ ALİMƏ

Çox da tərifləmə bu qalaçanı,
Babalar adından danışma çox da.
Kimin əlindəydi onun açarı? -
Yazanı qalmaqı, biləni yoxdu.

Zaman nə zamandı, kimdi qorunan?
Hər daşda hənir var - ayağa qaldır.
O kərpic qocanın yapış qolundan,
Bəlkə hər divarın özülü qandı?

Tarix əlfbası daşdan başlanır,
Əl dəydi, yumşalır, göyərir indi.
Başdı - daş olubdu, daşdı - baş olub,
Bunları seçmək də hünərdi indi.

Tarixə dəyməsin yalan barmağı,
Haqqım yox quşun da haqqını danam.
Mən öz keçmişimə heykəl yonmağı
Alınna yazdıran oğullardanam ...

Bir daşa tarixin yazılıbdısa,
Düz oxu, qoy olsun ikicə kəlmə.
Genişdi - geniş yaz,
Qısadı - qısa:
Üstündən götürmə, üstünə gəlmə.

Dilimin ətrindənin dili kallaşan,
Təzə dil axtaran dillərdən qorun.
Dünənkı tarixi bugünkü daşa
Yamayıb, basdıran əllərdən qorun.

Bu qala bəlkə də əsrin günahı ...
Hər şamda min gözün yağı yanıbdı.
Qalaça küncünə qısılan şahın,-
Xalqı paçıq kimi tapdalanıbdı.

Çox da tərifləmə bu qalaçanı,
Axtar dünənimdə bu günü, axtar.
Kimin əlsindəydi onun açarı?-
Axtar, bu birinci dünyünü axtar ...

16 fevral 1983.

ƏLLİ İL YAŞADIM

Əlli il! Bəsimdi, orta bir ömür,
Taleyn hökmü də vaxtını bilir.
Ulduzlar qocalır,
Ulduzlar ölür,
Mən nəyəm? Zərrənin milyonda biri.

Hələlik düşüncəm, qəlbim duyğulu,
Kiməsə gəmiyəm,
Kiməsə yükəm.
Vay odu - olasan yataq yorğunu,
Vay odu vədinə ölüm gecikə.

Oddan qor götürür əllərim hələ,
Küldə eşələnmək deyildir peşəm.
Çoban çomağına yalmanıb hədər,
Yalaq kənarına şöngüməmişəm.

Özümdən özümə yol getdim bəzən,
Köhnə bayatıdır çox dediklərim.
Dibində su tapdım - şərbətə bənzər
Keçə yoxuşların, qozbel diklərin.

Duruxmaq bilmədi yorğa köhlənim,
Üzəngi itirdim cilov tapanda.
Ömrüm də əsrimdə toz olar mənim
Büküb öz əsrimi qoysam sapanda.

Yox dərya üstündə qalam, qalaçam,
Dalğası dağ yıxan dərya kimiyəm.
Nəyim töküləcək, nəyim qalacaq
Əsəbi gərilməş dünyə kimiyəm.

Söz sözə çarpanaq,
Söz sözə özü,
Yanğın söndürənlər söz yanacağı.
Dünyanın sözüdür, dünyanın özü,
Dünyanın sonuncu dayanacağı ...

Əlli il yaşadım - orta bir ömür,
Taleyn hökmü də vaxtını bilir.
Uduzlar qocalır,
Ulduzlar ölür:
Mın nəyəm? Zərrənin milyonda biri ...

191

1983 .

AYAĞA DUR , AZƏRBAYCAN !

Nə yatmışan, qoca vulkan, səninləyəm!
Ayağa dur, Azərbaycan, səninləyəm!
Səndən qeyri

biz hər şeyi bölə billik!

Səndən qeyri

biz hamımız ölə billik!

Bu, Şəhriyar haraydı,
Bu, Bəxtiyar haraydı!
Hanı sənin tufan yıxan,
Gurşad boğan yurda oğul

oğulların!

Qara Çoban, Dəli Domrul oğulların.
Çək sinəyə - qayaları yamaq elə,
Haqq yolunu ayağına dolaq elə,
Bayrağını Xəzər boyda bayraq elə,
Enməzliyə qalxmış olan bayrağını!
Azərbaycan, Azərbaycan,

Azərbaycan bayrağını!

Ayağa dur, Azərbaycan!
Bunu bizə zaman deyir,
Məzarından baş qadın baban deyir!
Nər oğlu nər, səninləyəm!
Səninləyəm, silah tutan,
Külüng tutan, yaba tutan,
Kösöy tutan, nişanlı ər, səninləyəm!
Səninləyəm, qız atası,
Hanı nərən, hanı səsin!
Hanı andın!

Yoxsa sən də yatmışlara, batmışlara,
Qeyrətini satmışlara xırdalandın?!

Gözünü sil, Vətən oğlu,
ayağa qalx!

Üfqiyyə bir yaxşı bax.
Sərhəddinə bir yaxşı bax.
Sərhəddinin kəmədinə bir yaxşı bax.
Dur, içindən qorxunu boğ,
Ölümünlə qalımını ayırd elə.
Dur, içindən qorxağı qov,
Dur, özünü Bozqurd elə!
Bir səndənin min səsin dinər,
Nəçə-neçə daşa dönmüş dinməz dinər!
Oddan bitər, qandan bitər əylməzlər!
Mərd oğullar - mərdliylə öyünməzlər!

Torpaq altı ölümlüyə gömülməzlər.
Varım, yoxum, səninləyəm,
Azım, çoxum, səninləyəm.
Yıxın məni söz atından,
Atın məni tank altına
Əzin məni xıncım-xıncım,
Kəsmir əgər söz qılıncım,
Didin məni didim-didim,
Atın məni tank altına.
Qundaqdakı bir körpəni

xilas edim.

Neçə "səni", neçə "məni" xilas edim.
Səninləyəm,
Sözü qəmli, özü dəmlə

rəhbər adam!

1918-də vuruşurdu,
Danışmırdı rəhbər atan,
rəhbər atam!

Səninləyəm, haqq-ədalət, səninləyəm.
Milli qürur, milli qeyrət, səninləyəm!
Səpil qyuma, göyər yerdə, bir qayada,
Gizli nifrət, açıq nifrət, səninləyəm,
Oyat bizi, ey yaradan, səninləyəm!
Ya birmərtə yatırt bizi,
Ya birmərtə oyat bizi,
Ya yenidən yarat bizi,
Ey yaradan, səninləyəm,
Səninləyəm, yatmış vulkan,
Səninləyəm!
Ayağa dur, Azərbaycan, Səniniyəm!

19 mart 1992

İŞIQ

Gecənin ən uzaq dərinliyində
Bir işıq görünür.

Mayakdı, nədi?!

Ondan gözlərimi çəkdim, yenə də
Fikrimdən, yuxumdan o çəkilmədi.

Elə hey yol getdim bütün gecəni,
Gözümdə o işıq,
Gözümdə o şam.
Belə çox işıqlar çağırır məni,
Belə az gecələr uduzmamışam.

Bəlkə də o işıq, o çağırış yenə
Taleyin növbəti ümid payıdır;
Ümid nə yaxşıdır,
ümidlə sənən
Məhəbbət qayıdır, sevgi qayıdır ...

1968 .

DAĞ YADDAŞINDA YAZI

Birisini çıxartdılar uca bir yerə,
Tez aşağı daş hellətdi:
- Baxın burdayam!..
O birisi özü qalxdı bu yüksəklərə,
Heç demədi: "Mən də varam,
Mən də burdayam".

... Yazı gördüm dağ döşündə -
dağ yaddaşında:
Birisinin helləncinin çuxuru qalıb ...
İkincinin ayağının cıdırı qalıb ...

1973 .

ƏSGƏR AĞAC ƏKİR

Ətrafı qum çölü,
qum adası;
Çiyində abtomatı,
Böyründə qumquması,
Gözündə üfûq ayna,
Əsgər keşik çəkir
sərhəddəboyunca.
Əsgər növbə dəyişir,
Əsgər ağac əkir
sərhəddəboyunca ...
Burda elə bürkü də
Qasırga da, külək də
Sərhəddə düşməni kimi
Hücuma məqam gəzər;
Torpağa tufəng əkər,
Avtomat bağışlayar
Sanki sərhədçi əsgər.
Əsgər ağac əkir ...
Yeriyib özlüyümdə
Qoşuluram əsgərə,
Bu əsgər niyyətini
Daşıyıraq hər yərə-

Hər tufəng qundağından
Bir ağac bitib indi!
Bu meşə nə sərhədi,
Bu meşə nə dərhədi ...
Əsgər ağac əkir ...

Yanvar, 1973 .

YERLƏR

Əgər ad sırası gəzsək həyatda,
Əgər yel davası düşsə şeirdə,
Alqışlar altında Nizami ata,
Keçib oturacaq birinci yerdə.

Birinci bir olur,
xoşbəxtmi deyək?!
Ondan irəlidi yer yoxsa,
nə pis ...

Birincü ildırım, birinci şimşək,
Birinci şimşəyə kəsilər həris.

Qorxun, birincilər, əliyalından!
Əliyalınların dili yaraqdır.
İkinci "hay verib" qaçsa dalından,
Birinci birinci yıxılacaqdır.

Saxlar birincini ikinci addım,
İkinci dağ olar,
ikinci dərs.

Saxlar birincini ikinci addım
Bəzən qalxan üçün ikincilərə.

Özü döğulmamış yeri doğulan,-
Ayağı torpağa, əli dəmirə
dəyməyən,
dibçəkdə bir şitil olan
Bəzən misarlanar birinci yerə .

Zaman çəkicuinin möhürü yoxsa,
Zaman kəlbətini dişini zağlar.
Zaman, gözlüyünü gözünə taxsa,
Yerlər də yerində oturacaqlar.

Mənə pay yetişməz bu paylaşmada,
Vaxt hanı yer ovu dalınca düşüm?
Dərə adlamada,
zirvə aşmada
Əsgər yürüşüdür mənim yürüşüm.

Vətən sevgisində birinci ada
Birinci çatmağa pay yetər mənə.
Burda birincilik:
Vətən yolunda
Birinci ölməyi öyrədər mənə!

1972 .

YOLLARDA YAZILMIŞ ŞEİRLƏRDƏN

Bir başdaşı görürəm,
sətir-sətir qazılır;
Mərhumun son ünvanına
xatirə - şeir yazılır.
Bu, kim ola? -
yanaşırım daşyonana.
- Nə fərqi var ...
ya o, daşa dirilikdir,
Ya, daş ona ...

BİRİ MƏNƏ ŞAİR DEDİ

Biri mənə şair dedi,
Dondum yerimdə.
Hər çiyimdən
asılı bir
qurğuşun tayı.
Dünya məndən yer istədi bəbəklərimdə,
Elə bil ki, canlı yoxdu məndən savayı.

Ağrıların uçrumuna ütü çəkməli,
Ürəklərin zülmətinə enmək istədi.
Qələm dostum, yaxşı rahlə əsgər çəkməni,
Qanlar tökən dişləri bas kim tökəcəkdə?

Bir ölkənin caynağından ölkə saldırıb,
Neçə-neçə bölünənə bölünməliyəm.

Bir ölkənin sağlığına bədə qaldırıb,
Bir ölkənin göz yaşına bələnməliyəm .

Tamahlar var, məqam tapıb orbitə çıxsa,
Qitələrin gözlərinə qor atacaqdır.
Yer şarını bir nar kimi ovcunda sıxsa,
Tamahsınıb, ulduzlara tor atacaqdır.

Neçə ümid gəmisini sürər qanında,
Bələdçiyəm, möhtac olan qərrib duyğu var.
Bir qarışqa yuvasını dağdanın da
Nə vaxtdansa Hiter ilə qohumuğu var.

Öz şöhrəti heykəlinə dəmir əridən
Vətəndaşın vətəni də bir evdir ancaq.
Vətən üçün can əridən, ömür əridən -
Bir daşa da minnət qoyub, pay ummayacaq

Dodağından bir yarımqıq ümid doğmayan
Beyni batıq, ağı yatıq riyakara bax!
Qızıl - qızıl qayçılarla tale doğrayan
O əlləri miz üstündə kim doğrayacaq?..

Uşağıyüklü analara muştuluq məndən:
Şair əli gülüş əkən bağban kimidir!
Yer üzünün hər küncünə yönələ bilən -
Buludlara nur daşdan sarban kimidir!

1970

MÜRGÜLƏMƏ !

Mürgüləmə, millət oğlu, mürgüləmə,
Mürgü döydün yüz il belə, min il belə...
Sellər-sular coşdu-daşdı, oyanmadın,
Yer tərpəndi, torpaq qaçdı, oyanmadın.
Karvanqıran doğdu, batdı, oyanmadın,
Dan ulduzu göy üzündə dövrə vurdu,
ışığını tökdü yerə

çökdü yerə oyanmadın.
Millət oğlu, gərək indi sənin səsin
Qulaq deşə, ağız yuma, göz batıra,
göy qaşıya, dağlar yıxa!..
Mürgüləmə, millət oğlu, mürgüləmə,
Mürgüləyən ağılları başsız gördüm...
Mürgülədin:

Yazın gülü, qışın qarı perik düşdü.
Yerin rəngi,

göyün nuru perik düşdü .
Yurddan yurda su daşıyan
buludların perik düşdü.
Düzlərimizin yağışları,
çölümüzün taxılları perik düşdü
Hələ-hələ göz görməyən,
Hələ qulaq eşitməyən
misralarım perik düşdü.

Sən mürgülü, düşməən oyaq...
Barmaqları tətikdə biz yatmalıyıq.
Mürgüləmə!
Daşın-quşun qalığına də dərini,
Yerin-göyün qulağına də dərini,

Pıçıltılı haray elə, mürgüləmə,
 Göy çatılar, yer dağılar.
 Mürgüləmə!
 Birdəfəlik qəbrə getsin,
 Xumar-xumar yatan kəslər...
 Mürgülərdən ayılmadı, uddu, yedi
 Öz içində batan kəslər.
 Mürgülədin:
 Bu çimirdə qulağına qum tökdülər,
 eşitmədin.
 Gözlərinə daş yaptılar, görəmmədin...

Mürgülərin sonu ağır mürgü olur...
 Mürgülüyük: torpağımız palaz-palaz
 dartılarda mürgülüyüdk.
 Meşələrimiz qucaq-qucaq , tala-tala
 çapılarda mürgülüyüdk.
 Yatma, Vətən, yatma torpaq, yatma insan.
 Ölüm-qalım savaşı var öndə hələ,
 İstiqlalla irticanın savaşı var öndə hələ.
 Tapdaq altıda qalan torpaq səninkidir,
 Qılınc qapan, qalxan tutan istəyir...
 İçi yatmışlardan olur,
 Ağsız baş, başsız ağıl,
 Mürgüləmə!..

2002 .

HAMI VƏTƏN DESİN !

Bu gün gərək
 Hər anımız Vətən! - desin.
 Qılıncımız, qalxanımız
 Vətən! - desin !
 Təxminimiz, gümanımız
 Vətən! - desin!
 Ölənlərin əvəzinə
 Qalanımız - Vətən! - desin.
 Qəlbimizin hər duyğusu,
 hər vurğusu
 Vətən! - desin.
 Fərqi yoxdur, harda olaq
 Zamanımız, məkanımız
 Vətən! - desin!
 Çox yatdıq , çox mürgülədik
 Qoca millət!
 Mürgülədik: qoşa-qoşa
 Dağlarımız oğurlandı,
 Çaylarımız , göllərimiz oğurlandı
 Oğurlatdıq!
 Düzlərimiz, çöllərimiz oğurlandı,
 Oğurlatdıq!
 İndi saysaq saya sığmaz,
 Daha nələr , nələr oğurlanıb.
 Yer üstündə xəzinələr,
 Yer altında dəfinələr
 oğurlanıb!
 Qoca millət , hər andımız,
 amanımız,
 Əgər varsa,
 Zərrə qədər imanımız,

İmanımız - Vətən! - desin!
Hər yaxşımız, yamanımız
Vətən! - desin!

Bu nə sədi, nə hənirdi
Vətən deyir,
O, Xocalı haraydı,
O, Xocalı dərdidi

Vətən deyir.

Xəndəklərdə dəfn olunmuş
Əsir qoca Vətən deyir.
Əli kəsik,

dili kəsik

Uşaqlar var hələ dustaq,
Körpə dustaq, Vətən! - deyir.
Bu nə külək, bu nə bulud,
Bu nə yağış, bu nə qardı? -

Didərginlər üzərində
susub durdu.

Vətən! - dedi!

Mürgüləmə, qoca millət:
Daha möhkəm, daha ötkəm
gəlsin səsin,

Vətən! - desin!

Qoca millət,
Bu gün gərək
Hər anımız Vətən!-desin.

8 fevral 1998.

İNSAN

Mən getsəm dünyada uçrum yaranar,
Toyda da, yasda da görünər yerim.
Yay da bir ah çəkər, payız da yanar,
Qışda da, yazda da görünər yerim.

Mən getsəm, saç yolub dağların çəni
Ağlayar bir ana, bir bacı kimi.
Təbiət düşünər, düşünər məni -
Bir fiqur itirən şahmatçı kimi ...

1964.

TƏSƏLLİ

Mənə dar günümde təsəlli verin,
Yaşaya bilərəm susuz, çöürksüz.
Ölüm ayağında qapımdan girin
Gözləri dolusu ümidlə siz.

Sonuncu çağırşı duyanda insan,
Nə çöürək, nə də ki, su acı olur.
Bəli, son ayaqda, son anda insan
Yalnız təsəlinin möhtacı olur.

1966.

TƏRİFDƏN QORXURAM

Tərifdən qorxuram, qorxuram yaman,
Onun fitnəsindən bac almıyam.
Yoluma gül səpən tərif yanından
Saymazca keçməyi bacarmalıyam.

Arabir gözümə qonmayır çimir,
Tərifin nə qədər behişt bağı var.
Tərifin şirindil müsahib kimi –
Yolçunu yolundan salxamağı var ...

mart, 1967.

İTLƏR

İtlər qar üstündə həvirləşirlər,
İtlər oynaqalayır, süpürləşirlər.
Gəmirir, dişləyir biri-birini,
İtcə nəşələnir, itcə sevinir,
Bu onu, o bunu bulayır qara ...
Elə bil həsədlə baxıb onlara,
Hardansa sümsünə-sümsünə

b i r

Boz tula gəlir.
İtlər duruxurlar,
İtlər baxırlar .
Onu imsiləyir , bunu iyləyir,
Sanki it dilində nə isə deyir,
Sonra hürə-hürə hasarı aşır.

İtlər mırıldadır,
İtlər tutaşır ...
İtlər bir-birini az qalır didə,
Uşaqlar tökülüb harayçı olur.

İtlər qovulur,
ancaq

Çox nahaq
İtlər inandılar üçüncü itə .

Yanvar, dekabr 1968 .

SALAMAT QAL

Ey dəvə yol, düşdüm daha belindən ,
Ovsar çıxır, çıxdın daha əlimdən.
Balam çiçək, bir də öpüm telindən,
Salamat qal,
Salamat!

Duz axtaran körpə cüyür balası
Ağ daşlara körpə çıxır salası ...
Qayaların su saxlayan çalası,
Salamat qal,
Salamat!

İldırımın buludların pələngi...
Paslanacaq mənsiz şimşək üzəngim.
Eh, ya qismət, a şolaləm- a cəngim...
Salamat qal,
Salamat!

Bulaq gördüm: uşaq kimi ərköyün;
Məni gəzər məndən qaçan ürkəyim...
Salamat qal bu dağlarda, ürəyim,
Salamat qal,
Salamat!

Turşsu, 1970.

BU GÜN ÜÇÜN

Günü günə satıram
Sabah var, - deyə.
Yuxuma bal qatıram
Sabah var, - deyə.
Özümlə aldadıram
Sabah var, - deyə.
Sabahımı yatıram
Sabah var, - deyə.
Sən bu günü yazmağa
Ey qələmim, ayıl dur!
Ey ürəyim, ol ocaq!
Bu günü olmayanın
Nə dünəni olubdur,
Nə sabahı olacaq ...

1970.

İNSAN QAYALAR

("Vətən qayaları, Vətən daşları"
silsiləsindən)

Bir qayaya söykənmişəm,
deyirəm kaş:
Bax beləcə daşa dönəm
yavaş-yavaş.
Taleymi qayaların taleyinə
bağlayam mən.
Bircə insan düşüncəmi saxlayam mən.
Daşayaqlı, daşəlli bir insan kimi
Enib daşdan-daşa düşəm.
Onların daş qulağına bir daş atam,
Qayaların keçmişini
qayalara xatırladam,
Deyəm: bir vaxt insan oğlu
insan olub bu qayalar,
İnsanların nərəsindən
doğulubdur bu qayalar.
Nər igidlər düşməni üstə gedən zaman
Babalar da baş qaldırıb yer altından,
Qaya-kimi, -
dayaq olub,
ox olublar.
Qayadöşlü qəhrəmanlar
qayalarda yox olublar,
Bu torpağın taleyində o da elə
bir gün idi.
İgidlərin yaşaması daş olmaqla mümkün idi.

Yoxsa onun qismətinə hardan düşə
 bu qədər daş?
 Danış görüm, a daş qardaş!
 Siz nənəmin bacılığı,
 Siz babamın qardaşlığı,
 Təbiətin səpdiyi bir
 zəmi sanım
 Bəlkə elə bu daşları?!
 Siz ey qədim əfsanələr
 Şərimə yağ, səsimə yağ!
 Nə zamansa bu daşlarla
 bir dil tapan tapılacaq -
 Bu daşların, qayaların
 keçmişini oyadacaq,
 Ordu-ordu qayalıqlar
 insanlığa qayıdacaq.
 Bu basılmaz nərlər - ərlər,
 Bu qaya sərkərdələr
 Onda məni - bir balaca daş əsgəri -
 qoyar yaqin qoşulmağa bu cərgəyə,
 Qayaların keçmişini
 qayalara yazdım, deyə.
 Onda Vətən sanar məni
 Bir balaca Vətən daşı,
 Vətən daşı omayandan
 olmaz ölkə vətəndaşı ...

Şuşa, 1970.

NİFRƏT AKTI

Sizi,
 lənətimin
 qurğuşun tozuna
 bulaya - bulaya,
 Sizi, nifrətimin
 şum-parşum
 tozuna
 bulaya-bulaya,
 Sizi, cürətimin
 qara qayışına
 dolaya-dolaya,
 çayırılar doğrayan
 xışına
 dolaya - dolaya,
 Və belə də: tapdaya-tapdaya,
 quylaya-quylaya,
 ucaldıb
 bir təpə
 küllüyə
 döndərəcəyəm!
 Bir azca sizdən
 aralı -
 talanı,
 gülzara, güllüyə
 döndərəcəyəm.
 Onda
 bir bağban heykəli
 dikəlib
 deyəcək:
 O küllük tərəni
 aramla bellə!

Bellə, bellə!
 Ədalı nidalar,
 Nidalı ədalar
 torpağın "əla çatlarında",
 torpağın yumşaq qatlarında
 nömrələr tutacaq
 növbədən kənar.
 Növbələr tutacaq
 növbədən kənar.
 Mən də
 əlimdə
 bu nifrət aktım,
 nifrət cildim;
 Deyəcəyəm ciddi-ciddi:
 İndi ki, oldun
 su ağzına
 yem edəsi
 xəyanəti, cinayəti
 yaşamaqcün bu adəti,
 çağır gəsin ədaləti ...
 Ehey, qulaq qapamayın!
 Sizi deyirəm –
 azadlıq ulduzuna
 hürən silahlar!
 Sizi deyirəm,
 yeddiinci qitə -
 Ölüm qitəsi
 axtaran səyyahlar!"
 Qəlbi zülmət, əli qan,
 İşığa güllə atan
 Xuntaçı buyruqlar,
 Xəyanət quyuqlar,
 Sizi deyirəm!

Çiyində xurcunu,
 Xurcunu gözündə:
 bir oğlu, bir qızı,
 Bir qardaşı oğlu
 bir bacısı oğlu
 Baxışı oğru,
 Yerişi oğru,
 gülüşü oğru
 mənsəb oğrusu,
 Səni də deyirəm!
 Əsrimdə ən adi,
 Ən böyük təlimat -
 Əsrin təlimatı!
 Əlimi atıb,
 ondan bir cümlə,
 bir siah - cümlə
 qapacağam.
 Hamınızı bir-bir
 doğrayıb çapacağam.
 Ya baxtım,
 Deyəcəyəm
 Ya baxtım,
 Yaşasın bu yeni
 Ölüm aktı!..

1972

QORUYUN DÜNYANI

Elə bil ağllar dolub yelinə ,
Az qalır evini unuda adam .
Hamı "ulduz yeyir" kişmiş yerinə ,
Hamı söhbət açıq Qalaktikadan.

Deyəsən bırıllıq çıxır yadımdan ,
Ala itimizə yal bışirdiyim .
Qovub saldırdığım eyvanda , damda
Ağzından sərcəni sarı pişiyin .

Ağıllı ovçular azdı o zaman ,
Həvəskar ovçular Dovşan vurardı .
Sonra Dağ kəlini dağlarımızdan
Ağıllı ovçular qırıb qurtardı .

Ağıl hökm eləyir dünyada , ağıl !
Bir ağılın barıdır bəzən bir ölkə .
Deyirəm çaylar da ağıldır , axör ,
Dənizlər , ümmanlar ağıldı bəlkə .

Ağıllı ağılnı at kimi qovur ,
Ağılın mənzilində dağ , dərə heçdi .
Qəfil bir döngədə ağılın cilovlu
Vay od , ağılsız əlinə keçdi .

Bəşər dəyişdirməz bəşər halını ,
Kim talan elədi - o , talan oldu .
Nəçə yol ağıllı alman xalqının
Əlini başından çıxaran oldu .

Ağılla ucalıb Versal daşları ,
Hər çəkiç bir ölkə qəddini əyib .
İnsan cəsədləri , insan başları
Versal daşlarından az işlənməyib .

Ehramlar - kükrəyən ağılın vulkanı ,
Ehramlar - qələbi qul ürəyinin !
Ağllar başına alıb dünyanı ,
Atır bir-birinə gələcəyini ,

Ağıl qızışanda - dəvə hikkəli ,
Köpəndə ... demirəm o nəyə bənzər,-
Yerin kürəyinə çiyin söykəyib ,
Dünyanı tərsinə fırlatmaq istər .

Ağıllı başların qəzəbi - kibrit ,
Dünyamız bir taya quru küləşdi ,
Gəl indi bu boyda yangını kirit
Ağıl ikiləşdi , baş ikiləşdi .

Bəşər çox təzadlar yükünü dartıb :
Dartsa da ilişib , çıxıb da dardan ,
Ağıllı azdıqca ağılsız artır ,
Qoruyun dünyanı ağılsızlardan !

1980 .

MƏNİM DƏ YAŞIM AZ DEYİL...

Mənim də yaşıma az deyil,
Bu dünyada nə görmədim?!
Bir-birinə yamaq gördüm,
Calaq qərinə görmədim!

Çiçəyindən alağı çox,
Kişisindən papağı çox,
Köpəyindən yalağı çox,
Bu dünyada nə görmədim?!

Dolu gödən kürkə sığmaz,
Boş balqabaq börkə sığmaz,
Yəhər qanmaz, tərkə sığmaz
Bu dünyada nə görmədim?!

Nöqtə boyda ölkə - vulkan,
Dərya boyda diyarı qan,
Biri tikən, biri yıxan,
Bu dünyada nə görmədim?!

Raketlər döş kimi dolu,
Gələn nəslə əmzik olu,
Kimin qolu, kimin yolu ...
Bu dünyada nə görmədim?!

Boş inaddan, könül, əl çək!
Özündən özünə yol çək
Bu boyda ayrı dünyanın
Bir üzü ağdı həmişə,
Vüqarı şaxdı həmişə.

1980 .

BELƏ DÜNYANIN

M. Müşfiqin xatirəsinə.

Söz verdim, söz adlı dəfinə verə,
Tək birca ölümsüz qərinə verə.
Umdum nə verdi ki, küsdüm nə verə?
Mən belə dünyanın nəyindən küsum?

İtirib özündə özünü dünya,
Toyların, yasların özülü dünya ...
Əlim ətəyindən üzülü dünya ...
Mən belə dünyanın nəyindən küsum?

Ömrünə vay salar, vaydan utanmaz,
Saç yolub hay salar,
Haydan utanmaz,
Günəşdən utanmaz, Aydan utanmaz,
Mən belə dünyanın nəyindən küsum?

Çaydı dəhnəsində xırsız əjdaha,
Gecəsi salamat çıxmaz sabaha.
İti bazarında atından baha.
Mən belə dünyanın nəyindən küsum?

Dağ olsan, istəsə qolunda saxlar,
Büküb bir hörümçək torunda saxlar,
Yüzillik odunu qorunda saxlar,
Mən belə dünyanın nəyindən küsum?

Bir gözü işıqdı,
Bir gözü buzdu,
Məkrli qadındı, gülçöhrə qızdı,
Həlimdi, kövrəkdi, sərti, quduzdu ...
Mən belə dünyanın nəyindən kəsüm?

Ayağı altına yastıq qoyanlar,
Başının altına qumbara qoydu!
Nadanlar dünyanı qumara qoydu!
Mən belə dünyanın nəyindən kəsüm?

Olsan öz haqqının köləsi belə,
Əri öz içində, öləzi belə,
Ondan inciyənin beləsi belə ...
Mən belə dünyanın nəyindən kəsüm?

1989 .

ŞAİR, GÖR ONLARI !

Kişi dayanıbdır əli cibində,
Arvad kərpic kəsir palçıq içində.
Kişi dayanıbdır! Sinə, baş açıq ...
Yaş yerə qoymayıb öz ayağını.
Qadının başında quruyan palçıq
İtirib saçının qaralığını ...
Hələ əsrin səsi çatmayıb ona,
Düşünür: "Kişiyəm, neyləsəm haqdır",
Arvadın əliylə tikilən bina
Kişinin adına yazılacaqdır ...

Bəzən həyat dedik icaslarda biz,
Şərimiz, səsimiz saydı yerində.
Hələ çox tərbiyə deyən səsimiz
Qalıbdır xitabət kürsülərində!

1952 .

TƏRİFSİZ

Gərəksiz tərif də yuxuya bənzər,
Uyudar qələmi iş üstündə də.
İstedad elə bir toxuma bənzər
Göyrər bir quru daş üstündə də.

Demə hər addımda şöhrətini hanı,
Tərifsiz ömrün də öz tərfi var.
Sübuta çalışar öz varlığını
Yalnız varlığına inanmayanlar!

1962 .

GÖY ALTINDA

YER ÜSTÜNDƏ

Bu dünya ibrətdi, bu dünya dərsdi,
İtirən udurur,
Götürən udur.
İnsanın varlığı qurucu sədsi,
Sonu da qəfəsdə ... Sonrası yoxdur.

Dağ aşar, çay adlar insan qədəmi,
Bir qaçmaq olmayıb söz gürzəsindən.
Vaxt olur götürüb kağız-qələmi,
Qaçmaq istəyirəm Yer kürresindən.

Bu göy Allahındır,
Bu Yer Allahın,
İnsana pay verdi - didişmə düşür.
Allahı dananar Allaha yaxın,
Allahı sevənə gor eşmək düşür .

Doğudan Batıya yol uçub deyən,
İnsandan insana yol gözə dəymir.
Kimsə, deyirlər ki, yol tapıb göyə,
Dəymir gözlərimə möcüzə, dəymir,

Əl verib, əl tutmaq nə dəb, nə vərdiş,
Əl tutan bir isə, əl kəsən min-min.
Əkindi, səpindi, biçindi, vərdi,
Torpaqdı mayası mənim şerimin .

Yada mərhəmə deyil hər yadda qalan,
Var kürsü "dahisi", yığnaq "dahisi".
Dahilər - hər sözü bir dağ, bir qala
Cahillər - dağıtmaq, yıxmaq "dahisi".

Əməl müzeyidir insan yaddaşı,
Ad ki həkk olundu - şöhrət daşı var.
Torpağın üstündə bünövrə daşı,
Torpağın altında əhlət daşı var.

Tale bir xoş ömrü çox gördü mənə,
Tikan da əkilməz qəbrimin üstə;
Ha qovdum özümü mən öz zirvəmə,
Ha qovdum... dərd yığdı dərdimin üstə.

Torpağa söykəndim - gücüm dağ gücü,
Torpaqdan üzöldüm - çürümüş dənəm.
Mən halal zəmidən bərəkət biçib, -
Haram xırmanında döyə bilmərəm.

Qaçana çatmaq , çatmaq da nahaq,
Uzaqlar uzaqdı, yaxın görünür;
Bu gözdən o gözü görmürəm daha,
Gözümün içi də yaxşı görünür.

Torpaqsız bu yurdda min bölgü olur,
Böyüyən iddiam - bəlkə də sonum!
Ey atamın ruhu , mənə həyan dur,
Quş olum, bir kola, bir daşa qonum...

Nə göydə göyüm var , nə yerdə yerim,
Yolçuyam Yer ilə Göy arasında;
Haradır mənzilim - hyələ bilmirəm,
Taleyin tay-təkər arasıda ...

4 - 5 mart, 1991 .

ÇEÇEN FƏCİƏSİ

Allah, Allah, bu nə dünya, bu nə başər?!
Gözügöretmə insan yanır, insan ölür:
Körpəsiylə, qocasıyla, xəstəsiylə;
Torpaq yanır: bulagıya, ağacıyla,
Torpaq yanır: havasıyla,
Qarısqası, böcəyiylə;
Tank altında tapdalanmış toxumuyla.

Didir insan bir-birini;
Yeyir insan bir-birini.
Bilmək olmur kim günahkar,
kim haqlıdır.
Hamı, hamı günahsızdı-silahsızdı,
Hamı, hamı günahkardı-silahlıdı.
Cənab nazir, mən görmüşəm,
Çox görmüşəm tank burnunda
Ölümlə bir
beynəlmiləl nəğmələri gətirəni.
Çox görmüşəm.
Çox görmüşəm qana batmış
əlləri mən.
Çək tətikdən əllərini,
Yüz xaraba, min xaraba
müəlif əllərini
Kiçiklərin böyüməsi çətin işdi,
"Böyüklərin" kiçilməsi
çox asandı.
Dünya özü yaxşı bilir:
Raketlərin qanadında qayda getmir,
Qanun getmir heç diyara.

Qayda-qanun dediyini
ürək yazır, əl daşıyır;
Öz əlinlə öz yurduna
ölüm dartmaq! –
Bu "yeni" bir hərbi məntiq!
Öz yurdunu şum etmək,
Qan axıtmaq, sonra, sonra
Su axtarmaq -qan yumağa?!
"Mənim" -deyib o torpağı,
Əkmək, sonra məmmi səpmək,
Çox qərībə duvadı bu.
Çox qərībə məntiqi var
bu qurğunun
Çox qərībə sualı var
Cavabı yox bu qırğının,
Cavabı yox ...

10 yanvar, 1995 .

İNSAN MONOLOQU

Dünyaya gəlmişəm
Dünyanın çağırışıyla
Yaşayıram
anamın sevgisi,
atamın qayğısı,
nənəmin alqışıyla.
Dünyadan gedəndiyəm
Dünyanın ya qocalıq
ya infarkt,

ya xərcəng qarğışıyla.
Dünyada nə hökmdar;
nə Allah olmaq istəyirəm.
Hər fikrin, hər ürəyin
təzadlar adasına
səyyah olmaq istəyirəm.
Nəşələr qəsrinə,
qəmlər odasına
qonaq olmaq istəyirəm.
Azarlar tropikinə
dərman gətirir gədim -
Aydan gəlmiş adam kimi.
O səyyah atam kimi
Silahsızam, pakam, təmizəm.
Hələ siz olmamış sizəm.
Mənə bədxahlar fəndi verməyin.
Tələlər kəməndi verməyin.
Mən gözəllər saçına
Meh olmaq istəyirəm.
Təbəssümlər çəməninə
Şeh olmaq istəyirəm.
Qoyun bir ömür zəlzələsinə
qonşu olum.
Nakam məhəbbətlərin
İsa-Musa quşu olum ...
Raketlər dimdiyində
yatırmayın məni.
Atomlar pərşumunda
batırmayın məni.
Onsuz da insan ömrü
azdır, az.
Ölüm dünyası kəşf edəndən
Kolumb olmaz,

Qoyun yeni-yeni
nur dağı tapım.
Qoyun vaxtsız ölümləri
vaxtında tapıb aparın
sirrələr qaynağı tapım.
Ölkələr var, əlində
Kədər qaşığı görürəm.
Xalqlar var tikəsində
sevinc bulaşığı görürəm,
Qoyun bunları duyum,
bunları yazım,
Hakimi Hitler vəsiqəli
oyunları yazım.
Fikrimin son həddi -
ayrılı fikirlər
səddini qırmaqdır.
Əsəbi başlardan
silahlar boşaldan,
qəzəbli imzalar
hökmünü yumşaldan
ədalət kürsüsü
qurmaqdır.
Nəsimim əbədi axtarış,
xatirə, yazıdır.
Xatirə dəftərim də
insana qalasıdır ...

1967 .

ÖZGƏ MAŞININDA

İkimiz də gedirik
Bir mənzil başına.
Mən özümə güvənirəm
Sən ata maşınına ...
Maşın dedim, bəlkə bu
İki əldir, iki ayaq, -
Bir maşın sürətilə
Səni aparır ancaq.
Aparır uçurumsuz, dolaysız
Xətkeş kimi yolla.
Nə olar, sən getmə,
İtlən, yollan!
Sənünçün bu yol
Nə Qaliley andıdır -
Dönməyin çətin ola.
Nə Balzak işığıdır -
Sönməyin çətin ola.
İstədiyin yerə
Enə də bilərsən.
İstədiyin səmtə
Dönə də bilərsən.
Səni aparır nə məslək,
Nə də ki, axtarışdır.
Hardansa axıb gələn
Bir çağırışdır.
Don-Juan eşqinə bənzər
Sevdadır, yarışdır.
Yapışb fırlanırsan
Bir özgə mehvərindən.
Hələ maşın təkərindən

İnsana ayaq olmayıb.
Oğurluq şöhrətindən,
Alınma tərəfdən,
Şərəfsiz şərəfdən
Kimsəyə dayaq olmayıb.
İnsan sürəti, insan cürəti
ancaq
Yürüşdə meyar olacaq.
Saatda min ilə
Getsə də maşının
Hakimi çox sərtidir
Bu "asanlıqlar" yarışının.

1967 .

VİKTOR HUQO QİTƏSİ

Salam, Yelisey meydanı,
Salam, salam!
Dünyanın ən böyük,
Işıqlı
muzey meydanı,
Salam, salam!
Qələbə tağları himində
Quylanan ölkələr,
Salam, salam!
Ağızdan qapılmış
Yarımcıq tikələr,
Salam, salam!
Unutdum dünəni,

Unutdum.
Burada
 ilk ocaq yandıran
Parizlilər xatirinə;
Burada
 ilk bayraq qaldıran
Kommunar -
 mübarizlər xatirinə
Dünyanın qırıncı təyyarələri!
Yalvarıram sizə,
Verin mən qol çəkim
Uçuş vərəqənizə!
Dəyişin yolunuzu:
Yerin maqma dənizlərinə;
Boşaldın sinənizi,
Vulkan təbəqlərinə,
Lava düzlərinə.
Yanğınlar udası
Qarsımış,
 daşağız dərələr
Müqəddəs anadır,
Yaşasın müqəddəs
Ölümlər anası:
Xəyali uçurmlar,
 ağrılar, əmrlər.
Ölümlər insan barmağından
 süd əmirlər.
Yaşasın o bar -
 maqlar ki,
Buranı bir qitə göstərir.
Viktor Hüqo qitəsi.
Parisin torpaq üzü,
Torpaq güzgülü.

Yelisey meydanı!
Qabaran o nəhəng
Maşınlar daşqını
Şaxəli çay kimi
Neca də nizamlı
Ayrılır qollara.
Maşınlar elə bil
Yüklənib, yapışib yollara.
Sanasan maşınlar dayanıb,
Yollardır yüyürək dartılan
Qaraqayıq yollar.
Baxırsan: göz bezər,
Darıxar, yorular .
Sanasan gözünün içinə
Sıynılıb axar
 bu yollar.
Boynunun dalından
Çıxar bu yollar ...

Salam, abidə - sərkərdələr!
Salam, yüz il əvvəlin
Kommunar səngəri!
Salam,
 kral heykəlləri
 arxasında
 gizlənən
 xalq heykəlləri!
Gündə neçə dəfə
 dəstə həvəsi
Bura avar çəkir.
Eşidirsinizmi:
Per-Ləşez şəhəri
 havar çəkir ...

Əsrimizin gözündə
 Bu tufan,
 burulğan,
 vahimə nədir?
 Gözəllik özündə
 Özündən xəbərsiz
 Ölüm də gizlədir!
 Bura Yelisey meydanı
 Dünyanın ən nadir -
 abidə süfrəsi!
 Bura Viktor Hüqo qitəsi!
 Birdən
 bir təyyarə sükanı
 Bu səmtə
 fırlana bilər.
 Didronun qotuğunda
 Dünyanın tarixi
 yana bilər.

Yaşa, Yelisey meydanı,
 Yaşa, yaşa!
 Dünyanın ən böyük
 işıqlı,
 günəy meydanı
 Yaşa, yaşa!

Paris - Bakı

yanvar - oktyabr, 1970

YUXU

Qəribə bir yuxu gördüm bu gecə mən ,
 Qopub qaçmaq istəsəm də
 bu gecədən,
 Bacarmadım.
 Gördüm məni dəfn eləyir
 beş-on adam.
 Mən özüm də
 məzarımın kənarında dayanmışam.
 Deyirlər ki, mənə buyur:
 "Düş, ölç görək qəbrini bir!"
 Sevinirəm:
 nə işıqlı, nə genişdir!
 Heç olmayıb bu dəsgahda evim mənim.
 Kimdir, belə sevib məni?!
 Bir xışiltı eşidirəm:
 - Mən qazmışam, mən qazmışam
 Seçəmmirəm, kimsən axı,
 - Mən - xəyanət dostunam ki,
 tanımadın?
 - Tanımadın!..
 Birdən məni boğur hirsim;
 Qışqırıram: - "Özü qazıb, özü girsin!"
 Harayıma küləkləri çağırıram,
 Mərd əllərdən kürəkləri
 çağırıram.
 " Gəlin , gəlin: dəfn eyləyək bu iblisi".
 O, qeyb olur, yoxa çıxır səsi-izi.
 Yüyürürəm dalsınca:
 " Hey, qoymayın onu qaça!"
 Ayılıram, sevinirəm: ölməmişəm ...
 Ölməmişəm ... ey dostlarım, siz arxayın ...

Yox, dostlarım,
Xəyanəti yuxuda da yaxalayın.

Fevral, 1971.

BİZ DEYİRİK

Biz deyirik: evləri yox,
Döyüşləri məhv eləyək!
Biz deyirik: bəşəri yox,
Siləhləri məhv eləyək!
Ölkəmizin hər nidası
Bu arzuya bir addımdır;
Hər çağırışı, hər imzası
Bu arzuya bir addımdır
Sülh deyirik! İnsanlığa
Çörəkdir bu, havadır bu.
Kapitalla silahsız bir
Vuruşmadır, davadır bu.
Biz deyirik əsrimizin
Öz yolu var, öz sürəti.
Sülh sözünü yalvarış yox,
Güzəşt də yox, hücum yazsın
Qoy bu günün söz lüğəti.
Bu hücumun mənasında
Zəncirləri qıran qol var!
Silahları, sınaqları
Batırmağa gedən yol var
Yox, demirik silah atıb,
Məsləkdə də barışaq biz.
Deyirik ki, qələmlərlə,

Kitablarla barışaq biz.
Qoy göylərə uçuşlara,
Nəğmələrlə, çıxışlarla
yarışaq biz.
Hər milləti çağırıq
Bu nidaya qulaq assın:
Qoy sabahı quran nəslin
Heç burnu da qnamasın!

1972.

KİTABIN İÇİNDƏKİLER :

ARAZ NİSKİLLİ ŞAİR.....	3
DÜNYA SƏNİN, DÜNYA MƏNİN.....	23
RƏİSİN YALTAQ QONŞUSU.....	24
SİYASİ ŞƏXSİYYƏT.....	24
MÜHARİBƏ OMASSA.....	25
BU GÜN ÜÇÜN.....	26
VƏSİYYƏT.....	26
QOCA VƏ DƏNİZ.....	28
OKEANIN O TAYINA MƏKTUBİTƏ DAŞ.....	28
ATMA.....	32
AĞARMA SAÇIM, AĞARMA.....	32
HEYKƏM İLƏ GÖRÜŞ.....	33
EYFEL QÜLLƏSİNDƏ.....	36
NAĞİL.....	37
NOBEL MUKAFATI.....	40
AZƏRBAYCAN - DÜNYAM MƏNİM.....	41
BİR İL.....	43
YELENƏ.....	45
QORUYUN DÜNYANI.....	46
PUŞKİNƏ.....	48
TARİXÇİ ALİMƏ.....	49
ƏLLİ İL YAŞADIM.....	51
AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN.....	52
İŞIQ.....	55
DAĞ YADDAŞINDA YAZI.....	55
ƏSGƏR AĞAC ƏKİR.....	56
YERLƏR.....	57
YOLLARDA YAZILMIŞ ŞEİRLƏRDƏN.....	59
BİRİ MƏNƏ ŞAİR DEDİ.....	59
MÜRGÜLƏMƏ.....	61
HAMI VƏTƏN DESİN.....	63
İNSAN.....	65
TƏSƏLLİ.....	65

TƏRİFDƏN QORXURAM.....	66
İTLƏR.....	66
SALAMAT QAL.....	67
BU GÜN ÜÇÜN.....	68
İNSAN QAYALAR.....	69
NİFRƏT AKTI.....	71
QORUYUN DÜNYANI.....	74
MƏNİM DƏ YAŞIM AZ DEYİL.....	76
BELƏ DÜNYANIN.....	77
ŞAİR, GÖR ONLARI.....	78
TƏBRİZ.....	79
GÖY ALTINDA, YER ÜSTÜNDƏ.....	79
ÇEÇEN FƏCİƏSİ.....	82
İNSAN MƏNƏ LOQU.....	83
ÖZGƏ MAŞININDA.....	86
VİKTOR HUQO QİTƏSİ.....	87
YUXU.....	91
BİZ DEYİRİK.....	92

**«Elm və Təhsil» nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ**

*Kompüter dizayneri: Zəhid Məmmədli
Texniki redaktor: Rövşanə Nizamliqızı*

Yığılmağa verilmiş 25.08.2011.
Çapa imzalanmış 04.10.2010.
Şərti çap vərəqi 13,5. Sifariş № 389.
Kağız formatı 84x108 1/32. Tiraj 500.

Kitab «Elm və Təhsil» nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində səhifələnilib çap olunmuşdur.

E-mail: elm_ve_tehsil@box.az

Tel: 497-16-32; 050-311-41-89

Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev döngəsi 8/4.

MONDE LITTERAIRE D'AZERBAÏDJAN

**MAMMED
ARAZ**

**LE MONDE EST A TOI,
LE MONDE EST A MOI...**

265386

(poèmes choisis)

MONDE LITTÉRAIRE D'AZERBAÏDJAN

MAMMED ARAZ

**LE MONDE EST A TOI,
LE MONDE EST A MOI...**

(poèmes choisis)

BAKOU - 2011

Ce livre a été édité à l'aide des finances de l'un de mes excellents et aimables élèves, docteur-ingénieur, professeur Aboulfaz Babaev

(Chamil Zaman)

Composé et préparé à l'édition par Sévindj Aboulfazguyzy

Traduit de l'azerbaïdjanais en français par Chamil Zaman, candidat ès lettres, poète, traducteur.

Redigé par Rachid Djabbarly, candidat ès lettres.

MAMMED ARAZ. LE MONDE EST A TOI, LE MONDE EST A MOI... (poèmes choisis). Bakou, 2011. – 208 p.

4702000000
N098 - 2011
qrifli nəşr

© «Elm və təhsil», 2011

POETE QUI A LE MAL D'ARAZ

Nous sommes déjà au XXI-e siècle et on peut contempler du sommet de la montagne les derniers jours du XX-e siècle et tirer sur le volet de notre poésie. Au cours de ces derniers cent ans la poésie azerbaïdjanaise a passé une voie glorieuse, riche et contradictoire. Si au début du siècle dernier le phénomène de Sabir, un peu après le génie de Muhammed Hadi, de Hussein Djavid composait le fondement, la colonne vertébrale de notre poésie des années 30 les poètes tels que Ahmed Djavade, Mikaël Muchfig, Samed Vourgoun, les beaux talents ont poursuivi avec l'honneur la voie de leurs devanciers. Les tourbillons politiques des événements de ces années ne pourraient pas ne pas exercer une influence sur la littérature de la même époque. Certains n'ont pas pu résister à cette pression. Les poètes et les écrivains audacieux qui n'ont pas enlevé leurs chapeaux, qui ne sont pas inclinés devant ces péripéties politiques sont morts comme Hamlet de Shakespeare. D'autres ont réussi à s'entendre avec le temps et ont vécu pour écrire. Suleïman Rustam, Rassoul Rza et Mammed Rahim ont pu monter sur le sommet des représentants de la nouvelle poésie classique azerbaïdjanaise.

L'ère nouvelle de la littérature azerbaïdjanaise contemporaine s'est formée à la fin des années 50 et au début des années 60. D'après sa forme, son contenu et son thème la poésie, créée à cette époque, était aussi variée que contradictoire.

Si d'un côté la terreur des années 30, l'idéologie soviétique et la vie poétique formaient la psychologie et la conception du monde de la nouvelle génération, de l'autre côté le nouveau processus de penser, la mentalité originale de la liberté et l'esthétique moderniste commençaient à prendre racine dans la poésie de cette époque.

Dans le développement de notre poésie nationale et dans la formation des nouvelles tendances poétiques, à côté des poètes tels que B.Vahabzade, N.Khazri, H.Arif, Khalil Rza Oulouturk, il convient de nommer Mammed Araz qui avait son chemin poétique spécial, sa manière originale d'écrire et sa conception du monde.

Mammed Araz, nourri par les tendances les plus pures de la poésie azerbaïdjanaise qui a respiré l'air des montagnes de Kelbadjar, par les eaux des fleuves Kur et Araz, de la mer Caspienne, de Gueui-Gueul, qui a bu dans les sources innombrables pures et impides, riches en eaux minérales, dans les champs du village Noursou* de la région Chahbouz, qui a eu les honneurs dans le passé et à l'époque actuelle et des mœurs de notre peuple, est l'un des créateurs de notre poésie nationale contemporaine, au sens propre du mot. Comme il le dit lui-même, pour toutes ces qualités le poète doit, tout d'abord avoir premier maître, même au rouet de sa mère.

Il est devenu Mammed Araz grâce à ce qu'on pouvait toujours trouver un livre, un conte, ou une poésie épique comme Achyg Alesker, les vers des achygs ou bien une épopée dans la niche de sa maison où il était né, que sa mère lisait à ses enfants et en grinçant, elle ouvrait les portes du monde des épopées à ses enfants bien-aimés.

La poésie de Mammed Araz, nourrie du lait maternel appelé l'Azerbaïdjan, s'appuie d'une manière

honnête, sur la véracité et l'acquisition. Parfois, à cause d'une seule vérité, il "avale cent punitions".

"... Le plus cher dans le monde c'est le mot "vérité" - dit le poète.

C'est bien que mon cœur croit
beaucoup aux mots.
Heureusement que mon cœur
est encore un enfant ...

Et peut-être c'est à cause de sa justesse que ce vieux monde semble être connu au poète; et c'est pourquoi il rencontre à chaque pas de l'injustice, du tort. Le poète, qui habite de l'amour d'un lendemain radieux, les sentiments purs et humains, de pures sensations, les idées élevées, voit que ce "vieux monde éternel rit aux éclats à ceux qui sont éternels", dit:

Pour un os, une buvée on fait du bruit,
Avec la mêlée pour un applaudissement
jour et nuit,
Un millionnaire fait du boucan pour
son coque uni,
La querelle des pensées pourries
on voit partout, oui...
Mais ce monde ne s'arrange point,
mon ami...

(" Ce monde ne s'arrange point...").

M.Araz, voyant avec la sagesse du poète, que ce monde ne s'arrangeait point, commence à chercher un

* le mot "n o u r", c'est la lumière, " sou", c'est l'eau.

abrit au sein de la nature pure et insouciant pour son esprit inquiet:

Ses mauvaises herbes sont plus que ses fleurs,
Ses chapeaux sont plus que ses hommes,
Ses buvées sont plus que ses chiens
Que tu n'aies pas un pareil visage, oh, monde!

- en disant ainsi, le poète trouve la consolation ailleurs, il croit être heureux, pouvoir "attacher une rive à l'autre", c'est alors qu'il pourra s'endormir tranquillement, en mettant la tête sur le fleuve Araz. Aimant chaque coin, chaque poignée de terre de sa Patrie natale de tout son âme Mamed Araz s'inspire surtout de la nature, il la peint du pinceau puissant de l'illustre peintre azerbaïdjanais Sattar Bahloulzadé:

Un matin je l'ai vu qui dormait devenu transparent,
Qu'il s'endormait au pied de Kapaz en se serpentant,
Qu'il s'endormait comme une gazelle pourchassée,
s'élançant
J'ai jeté une pierre, il a tressailli, en se réveillant,
Gueuï - Gueul.

Le poète s'ennuie de Garabagh, Tourchsou, Choucha, Latchyne, Kelbadjar, Fizouli, Zanguilan, Djabraïyl, Aghdame...

Bien avant l'occupation de ces régions par les occupants arméniens, en 1976, comme s'il avait un pressentiment, le poète disait à ces merveilleux endroits:

La chevrette qui cherche du sel,
Sur les pierres blanches elle sillonne
comme telle
La fosse des rochers qui garde
l'eau belle
Au revoir, au rev...

(" Au revoir, Tourchsou".1976).

Mais Mammed Araz, avec son cœur grand et sensible, ses sentiments riches et purs, son respect et le sentiment de responsabilité, a supporté fermement les épreuves et les examens, auxquels était exposé son mari et son amour pour la Patrie et pour le peuple devenu de plus en plus fort!

Azerbaïdjan, sa lumière, son idéal et son embryon
Chaque pierre peut-être une flèche aux langues du feu,
Lève-toi, quand on prononce le mot "Azerbaïdjan"-
dit-on,
Le cœur de Fizouli peut-être offense, ennuyeux.

1970.

(" Azerbaïdjan ").

DJALIL NAGHY,

docteur ès lettres.

P. S .

Sévinj Aboufazguyzy, la jeune investigatrice des œuvres de Mammed Araz, écrit dans ses recherches "...

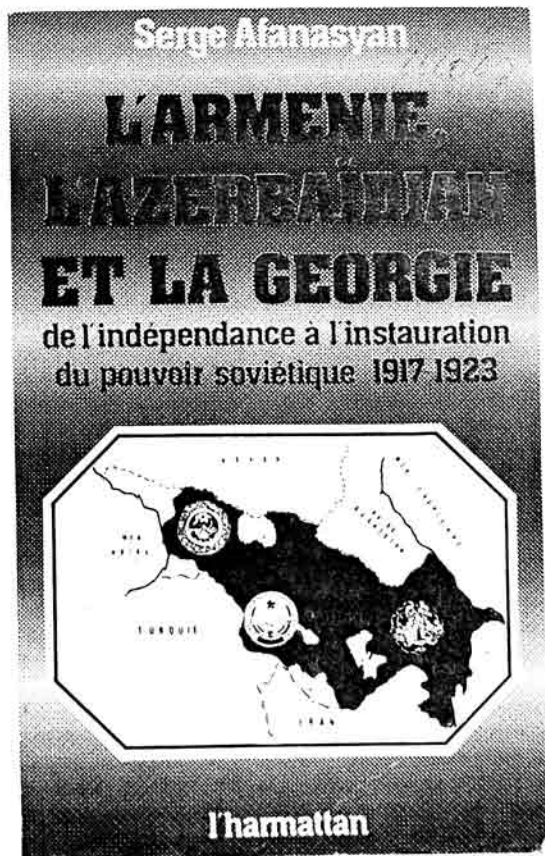
Garabagh, occupé par les Arméniens et annexé au territoire de l'Arménie est au point de vue historique, la terre natale de l'Azerbaïdjan. Cela est prouvée par les investigateurs Arméniens. Si nous regardons attentivement la reliure du livre édité à Paris en 1981, par l'auteur arménien Serge Afanasyan, nous le verrons tout à fait clairement.

"L'ARMENIE,
L'AZERBAÏDJAN
ET LA GEORGIE

de l'indépendance à l'instauration
du pouvoir soviétique 1917-1923

Editions L'Harmattan
7, rue l'Ecole-Polytechnique
75005 Paris

O L'Harmattan, 1981
ISBN : 2-85802 - 192-9.

Un exemplaire du livre de Serge Afanasyan nommé ci-dessus se trouve à présent à la Bibliothèque Nationale Akhoundov, en Azerbaïdjan à Bakou. (sous le chiffres: F-17-769)

Le même auteur, c'est-à-dire, Serge Afanasyan écrit ainsi dans son livre - "recherche" à la page 207:

... Aussi, ce n'est pas à Paris, mais à Moscou que sera réglé le sort de la Transcaucasie et en particulier celui de l'Arménie, laquelle se trouvera complètement abandonnée aux Turcs dans sa partie occidentale et réduite de moitié dans sa partie orientale.

Si le tracé des frontières entre la Transcaucasie et la Turquie prévu par l'accord de Moscou et entériné à Kars, était défini, il restait à fixer celui qui avait fait l'objet de litiges permanents entre les républiques transcaucasiennes, devenues soviétiques. Créée le 2 mai 1921 par décision du Kavburo pour résoudre ce problème, une commission présidée par Kirov, réunissant Svanidzé et Todria pour la Géorgie, Khousseinov, Khadjinski et M.A.Rassoulzadeh pour l'Azerbaïdjan, Bekzadian pour l'Arménie, siégea à Tiflis du 25 au 27 juin. Dès la première séance, Bekzadian demande aux membres de la Commission de tenir compte de la situation particulièrement défavorable de l'Arménie, amputée des trois-quarts de son territoire et en conséquence de lui faire des concessions en lui attribuant des régions à majorité arménienne comme Akhalkalak (72 pour cent) et le Haut-Karabagh (94 pour cent); il ajoute que lors de l'entretien que lui et Miasnikian ont eu en mai à Moscou avec Staline, celui-ci s'est montré entièrement d'accord sur ce point. Les représentants azéris et géorgiens, soutenus par Kirov, à l'époque secrétaire de P.C. azéri, repoussent cette requête sous le prétexte que

cela se traduirait par un regain de nationalisme dans leurs pays, comme si les mêmes effets ne pouvaient pas se produire en Arménie. Les débats, qui portent aussi sur la dispute entre Géorgiens et Azéris pour la possession de la plaine de Karayaz, sont nourris d'altercations et ils atteignent une telle violence que la séance est suspendue. Le lendemain, Ordjonikidzé intervient en personne pour calmer les esprits et propose de soumettre la question des frontières à l'arbitrage du Kavburo. Entre-temps, se référant aux déclarations antérieures d'Ordjonikidzé et de Narimanov sur l'attribution du Karabagh à l'Arménie, Mravian s'est rendu dans cette région pour y exercer son autorité. Consterné par une telle initiative, Narimanov l'appelle à Bakou pour le convaincre d'y renoncer. Mravian refuse de s'incliner et fait parvenir à Ordjonikidzé la note suivante: " Une solution rapide et sans équivoque du problème du Karabagh présente une importance capitale. (...) Tout délai joue en faveur de nos ennemis (214). "La témérité de Mravian ne sera pas récompensée. Appelé à statuer sur le sort du Karabakh, le Kavburo, composé de 8 membres et réuni le 4 juillet en présence de Staline, décide de mettre aux voix, entre autres, la motion suivante: attribuer le Haut-Karabagh à l'Arménie: 5 voix pour (Ordjonikidzé, Miasnikian, Figatner, secrétaire du Kavburo, Kirov, Nazaretian) et 3 contre (Narimanov, Orakhelachvili, Makharadzé). Devant un résultat auquel ne s'attendaient pas Azéris et Géorgiens, tacitement d'accord surtout pour rejeter d'autres propositions touchant les territoires de leurs pays, Narimanov demande que la décision soit soumise à la plus haute instance, en l'occurrence le C.C. du P.C.R. Le lendemain, Ordjonikidzé et Nazaretian, par une volte-face inattendue, déclarent "qu'en raison de la nécessité de

maintenir une paix nationale entre Musulmans et Arméniens, en raison aussi des liens économiques de Haut et du Bas-Karabagh, du fait des attaches permanentes de ces régions avec l'Azerbaïdjan, le Haut-Karabagh sera doté d'une large autonomie, mais fera partie de l'Azerbaïdjan (215)"... (Voir: Serge Afanasyan, (op. cité) page: 207-208 .

La région du Nakhitchévan, naguère "sous protectorat de l'Azerbaïdjan", devenant partie de cette république en tant que république autonome. L'article V de la Constitution prévoyait qu'aucune modification territoriale d'une république ne pourrait être faite sans son accord préalable. La citoyenneté commune aux trois républiques fut promulguée par décret... (Voir: Serge Afanasyan, la même ouvrage, à la page 231)... Et en résultat, nous pouvons dire que tout cela écrit et tâche de prouver (il a déjà prouvé avec son œuvre mentionnée dans notre article présenté actuellement aux lecteurs - Chamil Zaman.). Né au Caucase des parents arméniens, Serge Afanasyan est docteur en histoire. Depuis longtemps, il s'intéresse à l'évolution politique des trois républiques transcaucasiennes - Arménie, Azerbaïdjan, Géorgie - et en particulier à l'histoire relativement récente qui, de l'indépendance, les a conduites à l'instauration du régime soviétique (1917-1923)...(La même source, sur la reliure du même livre de S.Afanasyan).

... Informé de l'instauration du pouvoir soviétique à Erevan Lénine adresse le 2 décembre 1920 des félicitations au Revkom: "Je salue l'Arménie soviétique laborieuse et ne doute pas que vous déploierez tous vos efforts pour établir une solidarité fraternelle entre les travailleurs d'Arménie, de Turquie et d'Azerbaïdjan (105)"...

... Le 4 décembre (en 1920 - Chami Zaman .) paraît dans la Pravda l'article de Staline sur l'Arménie dont l'extrait suivant sera reproduit pendant la période stalinienne, telle une citation de la Bible, dans toute la presse soviétique: " L'Arménie martyre, en proie à la famine, à la destruction et à l'afflux des réfugiés par la grâce de l'Entente et des dachnaks, cette Arménie à qui tous ses "amis" ont menti, a obtenu sa délivrance en se proclamant l'Etat Soviétique. (...). Seule l'idée du pouvoir soviétique a apporté à l'Arménie la paix et la possibilité d'un renouveau national. (...). Le 1-er décembre, l'Azerbaïdjan soviétique a renoncé volontairement aux territoires contestés et déclaré vouloir remettre à l'Arménie soviétique les provinces de Karabagh, Nakhitchévan et Zangézour(109)." Or, jamais les deux premières de ces province (c'est - à - dire, Nakhitchévan et Karabakh - Chamil Zaman.) n'appartiendront à l'Arménie soviétique. (La même source : à la page 154-155).

Donnons un autre exemple: nous lisons franchement à la page 5, dans le livre "République Socialiste Soviétique de l'Azerbaïdjan", édité à Moscou par Editions de l'Agence de presse Novosti, en 1967"

République
Socialiste Soviétique
de l'Azerbaïdjan

**AU - DELA LA PRINCIPALE CHAÎNE DU
CAUCASE**

La République Socialiste Soviétique d'Azerbaïdjan s'étend au sud-ouest de la principale chaîne du Caucase: elle jouxte la Turquie et l'Iran à l'est, elle est baignée par la mer Caspienne. Son territoire n'est pas grand: 86 700 kilomètres carrés. Outre son territoire propre, la République d'Azerbaïdjan comprend la République Socialiste Soviétique Autonome de Nakhitchévan et la région autonome de Nagorny-Karabagh..."

Donnons un autre, le troisième exemple (une preuve, un argument): prenons le livre édité par l'Association Culturelle Azerbaïdjanaise Strasbourg-France 1989, sous le titre

**"HISTOIRE DU
DAGLIG (HAUT)-GARABAGH
A LA LUMIERE DE
DOCUMENTS HISTORIQUES**

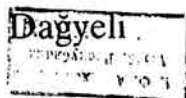
Tome 1

par Ahmad Tabrizli.

آذربایجان کولتور جمعیتی

**Association Culturelle Azerbaïdjanaise
Strasbourg - France
1989**

... Il faut constater que l'auteur A.Tabrizli donne ses preuves, autrement dit, ses arguments d'une manière convaincante (ou probante). Et nous autres aussi, nous présentons tous nos citations du même livre de Ahmad Tabrizi (Chami Zaman). Il écrit:

1-ère citation: Orbéli, premier président de l'Académie des sciences de la RSS d'Arménie, ancien directeur du musée de l'Ermitage, Evres choisies, Erevan, 1963, page 358, en russe.

"Le Haut-Garabagh actuel était l'une des régions méridionales de l'Albanie (c'est à - dire, l'Azerbaïdjan actuel - Chamil Zaman.) conquises par les seigneurs féodaux arméniens".

2-e citation: H. Pastermadjian, - Histoire de l'Arménie, Paris, 1980, page 19. 36 et 103.

"Avant l'arrivée des Arméniens proprement dits, peuple indo-européen qui n'apparut qu'aux VII-e et VI-e siècles avant notre ère, la région que l'on nomme maintenant l'Arménie était habitée par un peuple autochtone, le peuple des Khadis ou Khaldes. Leur pays se nommait l'Ourartou" (page 19).

"Au nord de l'Arménie se trouvaient en Transcaucasie deux pays: l'Ibérie (Géorgie actuelle) et l'Abanie (Azerbaïdjan actuel)" (page 36).

Plus tard, des missionnaires arméniens commencèrent l'évangélisation du pays des Albans"(Azerbaïdjan actuel) (page 103)...

3-e citation: Manouk Abeghian - L'Histoire de la littérature arménienne, Erevan, 1975, page 11.

RÉSULTATS DE L'AGRESSION ARMÉNIENNE

1. Les provinces de l'Arménie 2. Les provinces de l'Azerbaïdjan 3. Les provinces de l'Iran 4. Les provinces de la Géorgie 5. Les provinces de la Russie 6. Les provinces de l'Arménie 7. Les provinces de l'Azerbaïdjan 8. Les provinces de l'Iran 9. Les provinces de la Géorgie 10. Les provinces de la Russie 11. Les provinces de l'Arménie 12. Les provinces de l'Azerbaïdjan 13. Les provinces de l'Iran 14. Les provinces de la Géorgie 15. Les provinces de la Russie 16. Les provinces de l'Arménie 17. Les provinces de l'Azerbaïdjan 18. Les provinces de l'Iran 19. Les provinces de la Géorgie 20. Les provinces de la Russie 21. Les provinces de l'Arménie 22. Les provinces de l'Azerbaïdjan 23. Les provinces de l'Iran 24. Les provinces de la Géorgie 25. Les provinces de la Russie 26. Les provinces de l'Arménie 27. Les provinces de l'Azerbaïdjan 28. Les provinces de l'Iran 29. Les provinces de la Géorgie 30. Les provinces de la Russie 31. Les provinces de l'Arménie 32. Les provinces de l'Azerbaïdjan 33. Les provinces de l'Iran 34. Les provinces de la Géorgie 35. Les provinces de la Russie 36. Les provinces de l'Arménie 37. Les provinces de l'Azerbaïdjan 38. Les provinces de l'Iran 39. Les provinces de la Géorgie 40. Les provinces de la Russie 41. Les provinces de l'Arménie 42. Les provinces de l'Azerbaïdjan 43. Les provinces de l'Iran 44. Les provinces de la Géorgie 45. Les provinces de la Russie 46. Les provinces de l'Arménie 47. Les provinces de l'Azerbaïdjan 48. Les provinces de l'Iran 49. Les provinces de la Géorgie 50. Les provinces de la Russie 51. Les provinces de l'Arménie 52. Les provinces de l'Azerbaïdjan 53. Les provinces de l'Iran 54. Les provinces de la Géorgie 55. Les provinces de la Russie 56. Les provinces de l'Arménie 57. Les provinces de l'Azerbaïdjan 58. Les provinces de l'Iran 59. Les provinces de la Géorgie 60. Les provinces de la Russie 61. Les provinces de l'Arménie 62. Les provinces de l'Azerbaïdjan 63. Les provinces de l'Iran 64. Les provinces de la Géorgie 65. Les provinces de la Russie 66. Les provinces de l'Arménie 67. Les provinces de l'Azerbaïdjan 68. Les provinces de l'Iran 69. Les provinces de la Géorgie 70. Les provinces de la Russie 71. Les provinces de l'Arménie 72. Les provinces de l'Azerbaïdjan 73. Les provinces de l'Iran 74. Les provinces de la Géorgie 75. Les provinces de la Russie 76. Les provinces de l'Arménie 77. Les provinces de l'Azerbaïdjan 78. Les provinces de l'Iran 79. Les provinces de la Géorgie 80. Les provinces de la Russie 81. Les provinces de l'Arménie 82. Les provinces de l'Azerbaïdjan 83. Les provinces de l'Iran 84. Les provinces de la Géorgie 85. Les provinces de la Russie 86. Les provinces de l'Arménie 87. Les provinces de l'Azerbaïdjan 88. Les provinces de l'Iran 89. Les provinces de la Géorgie 90. Les provinces de la Russie 91. Les provinces de l'Arménie 92. Les provinces de l'Azerbaïdjan 93. Les provinces de l'Iran 94. Les provinces de la Géorgie 95. Les provinces de la Russie 96. Les provinces de l'Arménie 97. Les provinces de l'Azerbaïdjan 98. Les provinces de l'Iran 99. Les provinces de la Géorgie 100. Les provinces de la Russie	1. Les provinces de l'Arménie 2. Les provinces de l'Azerbaïdjan 3. Les provinces de l'Iran 4. Les provinces de la Géorgie 5. Les provinces de la Russie 6. Les provinces de l'Arménie 7. Les provinces de l'Azerbaïdjan 8. Les provinces de l'Iran 9. Les provinces de la Géorgie 10. Les provinces de la Russie 11. Les provinces de l'Arménie 12. Les provinces de l'Azerbaïdjan 13. Les provinces de l'Iran 14. Les provinces de la Géorgie 15. Les provinces de la Russie 16. Les provinces de l'Arménie 17. Les provinces de l'Azerbaïdjan 18. Les provinces de l'Iran 19. Les provinces de la Géorgie 20. Les provinces de la Russie 21. Les provinces de l'Arménie 22. Les provinces de l'Azerbaïdjan 23. Les provinces de l'Iran 24. Les provinces de la Géorgie 25. Les provinces de la Russie 26. Les provinces de l'Arménie 27. Les provinces de l'Azerbaïdjan 28. Les provinces de l'Iran 29. Les provinces de la Géorgie 30. Les provinces de la Russie 31. Les provinces de l'Arménie 32. Les provinces de l'Azerbaïdjan 33. Les provinces de l'Iran 34. Les provinces de la Géorgie 35. Les provinces de la Russie 36. Les provinces de l'Arménie 37. Les provinces de l'Azerbaïdjan 38. Les provinces de l'Iran 39. Les provinces de la Géorgie 40. Les provinces de la Russie 41. Les provinces de l'Arménie 42. Les provinces de l'Azerbaïdjan 43. Les provinces de l'Iran 44. Les provinces de la Géorgie 45. Les provinces de la Russie 46. Les provinces de l'Arménie 47. Les provinces de l'Azerbaïdjan 48. Les provinces de l'Iran 49. Les provinces de la Géorgie 50. Les provinces de la Russie 51. Les provinces de l'Arménie 52. Les provinces de l'Azerbaïdjan 53. Les provinces de l'Iran 54. Les provinces de la Géorgie 55. Les provinces de la Russie 56. Les provinces de l'Arménie 57. Les provinces de l'Azerbaïdjan 58. Les provinces de l'Iran 59. Les provinces de la Géorgie 60. Les provinces de la Russie 61. Les provinces de l'Arménie 62. Les provinces de l'Azerbaïdjan 63. Les provinces de l'Iran 64. Les provinces de la Géorgie 65. Les provinces de la Russie 66. Les provinces de l'Arménie 67. Les provinces de l'Azerbaïdjan 68. Les provinces de l'Iran 69. Les provinces de la Géorgie 70. Les provinces de la Russie 71. Les provinces de l'Arménie 72. Les provinces de l'Azerbaïdjan 73. Les provinces de l'Iran 74. Les provinces de la Géorgie 75. Les provinces de la Russie 76. Les provinces de l'Arménie 77. Les provinces de l'Azerbaïdjan 78. Les provinces de l'Iran 79. Les provinces de la Géorgie 80. Les provinces de la Russie 81. Les provinces de l'Arménie 82. Les provinces de l'Azerbaïdjan 83. Les provinces de l'Iran 84. Les provinces de la Géorgie 85. Les provinces de la Russie 86. Les provinces de l'Arménie 87. Les provinces de l'Azerbaïdjan 88. Les provinces de l'Iran 89. Les provinces de la Géorgie 90. Les provinces de la Russie 91. Les provinces de l'Arménie 92. Les provinces de l'Azerbaïdjan 93. Les provinces de l'Iran 94. Les provinces de la Géorgie 95. Les provinces de la Russie 96. Les provinces de l'Arménie 97. Les provinces de l'Azerbaïdjan 98. Les provinces de l'Iran 99. Les provinces de la Géorgie 100. Les provinces de la Russie	1. Les provinces de l'Arménie 2. Les provinces de l'Azerbaïdjan 3. Les provinces de l'Iran 4. Les provinces de la Géorgie 5. Les provinces de la Russie 6. Les provinces de l'Arménie 7. Les provinces de l'Azerbaïdjan 8. Les provinces de l'Iran 9. Les provinces de la Géorgie 10. Les provinces de la Russie 11. Les provinces de l'Arménie 12. Les provinces de l'Azerbaïdjan 13. Les provinces de l'Iran 14. Les provinces de la Géorgie 15. Les provinces de la Russie 16. Les provinces de l'Arménie 17. Les provinces de l'Azerbaïdjan 18. Les provinces de l'Iran 19. Les provinces de la Géorgie 20. Les provinces de la Russie 21. Les provinces de l'Arménie 22. Les provinces de l'Azerbaïdjan 23. Les provinces de l'Iran 24. Les provinces de la Géorgie 25. Les provinces de la Russie 26. Les provinces de l'Arménie 27. Les provinces de l'Azerbaïdjan 28. Les provinces de l'Iran 29. Les provinces de la Géorgie 30. Les provinces de la Russie 31. Les provinces de l'Arménie 32. Les provinces de l'Azerbaïdjan 33. Les provinces de l'Iran 34. Les provinces de la Géorgie 35. Les provinces de la Russie 36. Les provinces de l'Arménie 37. Les provinces de l'Azerbaïdjan 38. Les provinces de l'Iran 39. Les provinces de la Géorgie 40. Les provinces de la Russie 41. Les provinces de l'Arménie 42. Les provinces de l'Azerbaïdjan 43. Les provinces de l'Iran 44. Les provinces de la Géorgie 45. Les provinces de la Russie 46. Les provinces de l'Arménie 47. Les provinces de l'Azerbaïdjan 48. Les provinces de l'Iran 49. Les provinces de la Géorgie 50. Les provinces de la Russie 51. Les provinces de l'Arménie 52. Les provinces de l'Azerbaïdjan 53. Les provinces de l'Iran 54. Les provinces de la Géorgie 55. Les provinces de la Russie 56. Les provinces de l'Arménie 57. Les provinces de l'Azerbaïdjan 58. Les provinces de l'Iran 59. Les provinces de la Géorgie 60. Les provinces de la Russie 61. Les provinces de l'Arménie 62. Les provinces de l'Azerbaïdjan 63. Les provinces de l'Iran 64. Les provinces de la Géorgie 65. Les provinces de la Russie 66. Les provinces de l'Arménie 67. Les provinces de l'Azerbaïdjan 68. Les provinces de l'Iran 69. Les provinces de la Géorgie 70. Les provinces de la Russie 71. Les provinces de l'Arménie 72. Les provinces de l'Azerbaïdjan 73. Les provinces de l'Iran 74. Les provinces de la Géorgie 75. Les provinces de la Russie 76. Les provinces de l'Arménie 77. Les provinces de l'Azerbaïdjan 78. Les provinces de l'Iran 79. Les provinces de la Géorgie 80. Les provinces de la Russie 81. Les provinces de l'Arménie 82. Les provinces de l'Azerbaïdjan 83. Les provinces de l'Iran 84. Les provinces de la Géorgie 85. Les provinces de la Russie 86. Les provinces de l'Arménie 87. Les provinces de l'Azerbaïdjan 88. Les provinces de l'Iran 89. Les provinces de la Géorgie 90. Les provinces de la Russie 91. Les provinces de l'Arménie 92. Les provinces de l'Azerbaïdjan 93. Les provinces de l'Iran 94. Les provinces de la Géorgie 95. Les provinces de la Russie 96. Les provinces de l'Arménie 97. Les provinces de l'Azerbaïdjan 98. Les provinces de l'Iran 99. Les provinces de la Géorgie 100. Les provinces de la Russie
---	---	---

Quelle est l'origine du peuple arménien, comment et quand est-il devenu Arménie, d'où et par quels chemins est-il venu ici, avec quelles tribus était-il en contact avant et après son arrivée en Arménie, qui a eu une influence - et laquelle - sur sa langue, sa composition ethnique? Nous ne disposons pas pour cela de témoignages clairs et précis.

*

4-e citation: A. Griboïedov - Note sur le transfert d'Arméniens de la Perse vers nos provinces. Œuvres choisies T.2, Moscou, 1971, pp.339-344.

... Les Arméniens sont pour la plupart installés sur les terres des propriétaires musulmans...

5-e citation: N. Chavrov - Un nouveau poids pour la question russe en Transcaucasie, Saint Pétersbourg, 1911, pages 59 à 61, en russe.

" Sur les 1 million 300.000 Arméniens qui vivent en Transcaucasie au début du XX-e siècle, plus d'un million ne font pas partie des populations indigènes de la région : ils y furent implantés par nous.

*

6-e citation: V. Vélitchko - Le Caucase, cause russe et problèmes inter-ethnique, Tiflis, 1904, en russe.

" ... que dans les écoles paroissiales arméniennes les élèves étudiaient des cartes de la Grande Arménie, qui atteignait presque Voronej et dont la capitale était Tiflis".

*

7-e citation: Ilya Tchavtchavadzé - Les savants arméniens et les pierres qui crient. Tiflis, 1902, en russe.

" ... Qui avait le soin de répandre dans le monde entier que les Géorgiens n'existaient même pas avant de XII-e siècle, qu'il n'y avait pas de Géorgiens en Géorgie

et que c'étaient des Arméniens et d'autres peuples qui habitaient ces terres?" (page 13). . . Plus d'un exemple nous montre que les Arméniens s'efforçaient d'effacer et de détruire les traces qui témoignaient de l'origine géorgienne des églises et des monastères, de racler ou d'effacer les inscriptions en géorgien sur les pierres, et même de retirer ces pierres des murs pour les remplacer par d'autres pierres portant, elles, des inscriptions en arménien... (page 17). "La dispersion des Arméniens est-elle vraiment souhaitable pour nous?! Que le Seigneur leur donne de la force et la sagesse de s'unir sur les terres qu'ils ont quittées pour se disperser en d'autres lieux.

Quand nous étions riches et quand nous étions pauvres, nous vous avons offert un refuge, nous vous avons abrités sur notre propre terre et avoins fraternisé avec vous. Ne soyez pas nos ennemis!". (page 123).

*

8-e citation: V. Maevski - La Province de Van, description militaire-statistique, Tiflis. 1901, page 190, en russe.

"... Les dirigeants du mouvement arménien mettent tous leurs espoirs en le soutien de l'Europe. Et voilà que pour susciter son aide, ils tentent consciemment de provoquer artificiellement toutes sortes d'affrontissements sanglants".

*

Journal Azerbaïdjan, 15 décembre 1918.

Les événements du Garabagh

Le gouvernement a reçu le télégramme suivant: Après que les observateurs anglais et français eurent invité les troupes musulmanes et les groupes d'Andranik à cesser

le feu, les musulmans quittèrent leurs lignes de défense et se retirèrent.

Le bandit Andranik, profitant de ce retrait, ordonna l'attaque conjuguée des villages musulmans par des groupes des Arméniens venus de Turquie, du Caucase, et d'Arméniens locaux. Selon nos informations, tous les Arméniens se révoltèrent et attaquant sauvagement les villages musulmans voisins, commencèrent à tuer les musulmans, à trancher les seins des femmes et les mettre dans les bouches des enfants. Ils relâchèrent deux femmes nues.

Du 9 au 12 décembre, ils détruisirent beaucoup de villages musulmans. A l'heure actuelle, ils détiennent deux femmes musulmanes en captivité.

Je vous demande d'envoyer des troupes.

Zangazour, le Gouverneur, Malik Namazaliev

Le 11 décembre à 21 h. 55.

*

... Henry Barby, correspondant de guerre du "Journal". Les extravagances bolchéviques et l'épopée arménienne, Paris, Albin Michel, vers 1921.

... Sept milles morts pour les Tatars (les Aserbaïdjanais - Chamil Zaman) et trois milles pour les bolchéviques et les Arméniens, tel est le bilan funèbre de ces journées sanglantes (page 69).

... Les principaux chefs bolchéviques, Chaoumian, Fialétoy, Djaparidsé etc. furent faits prisonniers. Dans les bagages de Chaoumian, on trouva quatre-vingts millions de roubles en or! (page 186).

L'historien arménien A.Lalayan cite la description que faisait un des "héros" dachnak de Nor-Bayazet, Vaaram en 1920, des ses exploits:

"J'ai exterminé la population turque de Basarketchar (region peuplée d'Azéris) sans rien y comprendre. J'ai rassemblé tous les hommes, femmes et enfants et m'en suis débarrassé en bouchant avec des pierres les puits dans lesquels je les avais précipités. "Revolutionny Vostok, Moscou 1936, numéro 2-3, p.92-93)".

Par l'éclairage qu'il donnent des événements du Haut-Garabagh, de nombreux auteurs s'efforcent de "soutenir" les revendications territoriales avancées par la RSS d'Arménie à l'égard de la RSS d'Azerbaïdjan. J'ai donc décidé de vous présenter un autre point de vue:

1. Le territoire du Haut-Garabagh se trouve en dehors de la patrie historique du peuple arménien. Les savants arméniens eux-mêmes le constatent:

"L'Arménie, c'est l'appellation géographique d'une région où les Arméniens sont dispersés en différents lieux de peuplement" (K.Patkanian. "Le rôle des inscriptions de Van dans l'histoire de la proche Asie", en russe, St-Petersbourg, 1975). "Dans l'Antiquité, la Grande Arménie, véritable patrie des Arméniens, se trouvait en Asie Mineure, c'est-à-dire en dehors de la Russie" (B.Ichkanian. "Les peuples du Caucase", en russe, Pétersbourg, 1916, p. 18.).

"Le Haut-Garabagh actuel était l'une des régions méridionales de l'Albanie (de l'Azerbaïdjan actuel - Chamil Zaqman.) conquise par les seigneurs féodaux arméniens" (I.Orbéli, ancien directeur du musée de l'Ermitage, Œuvres choisies, en russe, Erevan, 1963, p. 358.).

"Plus tard, des missionnaires arméniens commencèrent l'évangélisation du pays des Albans

(Azerbaïdjan actuel)" (H.Pasdermajian. Histoire de l'Arménie, Paris, p.103.).

2. Aujourd'hui, de nombreux journalistes appliquent aux événements du Haut-Garabagh la formule suivante: "En 1923 une injustice fut faite à l'histoire, des terres arméniennes depuis toujours, peuplées en majorité d'Arméniens, furent rattachées à l'Azerbaïdjan.". Le lecteur peut conclure de cette affirmation qu'avant 1923 le Haut-Garabagh faisait partie de l'Arménie.

Je vous propose de revenir en arrière.

De 1920 à 1923, le Haut-Garabagh faisait partie de la RSS d'Azerbaïdjan et de 1918 à 1920, de la République d'Azerbaïdjan. Le 22 mai 1919, Mikoyan écrivait à Lénine:

"Les Dachnaks, agents du gouvernement arméniens, veulent le rattachement du Garabagh, mais pour la population du Garabagh, cela reviendrait à être coupée des origines de sa vie à Bakou et se rallier à Erevan avec laquelle elle n'a jamais eu aucun lien. La paysannerie arménienne au cinquième congrès a décidé de faire appel et de se ranger aux côtés de l'Azerbaïdjan soviétique".

Auparavant, le Haut-Garabagh faisait partie de la Russie, s'était le khanat du Garabagh, province de l'état féodal d'Azerbaïdjan. C'est pendant cette période que les Arméniens, partis d'Asie Mineure, commencent à affluer vers l'Azerbaïdjan et la Géorgie, formant un courant ininterrompu. N.Chavrov, historien russe, écrit dans son livre "Nouvelle menace à la cause en Transcaucasie, (St-Petersbourg, 1911, pp.59-61): "Sur les 1.300.000 Arméniens qui vivent en Transcaucasie au début du XX-e siècle, plus d'un million ne font pas partie des populations indigènes de la région, ils y furent implantés par nous".

A partir de la deuxième moitié du XVIII-e siècle et jusqu'au rattachement à la Russie, le Haut-Garabagh appartenait au khanat du Garabagh.

3. Entre 1948 et 1952, les autotités arméniens revinrent à la charge et obtinrent l'expulsion de plus de cent milles Azéris d'Arménie. D'après les différentes déclarations et les rares témoignages publiés, 50 % des personnes expulsées ont trouvé la mort dans cette opération.

4. Aucun document ne prouve que Staline ait joué un rôle précis dans la question du Haut-Garabagh: le seul fait indiscutable est sa présence en 1921. D'autre part en 1945, des représentants de la RSS d'Arménie proposèrent à Staline en personne de séparer la région du Haut-Garabagh de l'Azerbaïdjan. Quel argument utilisèrent-ils alors? Était-ce le fait que Staline, s'opposant à la volonté de Lénine, avait donné le Haut-Garabagh à l'Aqzerbaïdjan?

5. Au cours de nos lectures, nous rencontrons souvent l'expression "le droit des peuples à l'autodéterminations". Comment ce droit s'applique-t-il à la situation du Haut-Garabagh?

Dans ses écrits, Lénine définit le droit des peuples à "l'autodétermination comme le droit de se détacher de l'ensemble de l'URSS pour créer un état indépendant en fonction d'un choix politique; il n'est dit nulle part que ce droit s'applique aux revendications territoriales...etc..., etc...

CHAMIL ZAMAN,
candidat ès lettres, poète, traducteur.

LE MONDE EST A TOI,

LE MONDE EST A MOI...

(Dünya sənin, dünya mənim...)

Nous sommes une paire de dés du destin
appareillés dans un jeu,
Nous ne tomberons pas côte-à-côte,
si l'on nous lance cent fois par deux,
Sont copropriétaires d'un grain de lumière
des millions d'hommes, eux,
Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne...

*

Si sortait de sa périphérie
la toupie de ton amour,
Attrapant le pan de l'espérance
tourne-toi à ton tour,
Chuchotent ceux qui tombent
et ceux qui montent,
et l'on entend chaque jour:
Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne...

*

Dans ces allées et venues le monde
est un chameau au marché,
Aux arabesques des vies et des jours
le monde est un métier à tisser;

A un homme éternel le monde rira
à se tordre à jamais. . .

Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne . . .

*

Arrête-toi en passant, et regarde
autour de toi,
Des milliers d'années mes fleuves
Araz et Hékéri sont pareils, ma foi,
Les roues des soirs et des matins
sont ainsi comme autrefois,
Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne . . .

*

J'ai ricané à ce nom qui est ridicule
pour les drôles, pense-t-on,
J'ai bafoué ce cheval par la bride
attrapé par chaque personne,
Eh, j'ai raillé ces échecs avec lesquels
je joue moi-même, pardonne,
Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne!

mai - juin, 1986 .

VOISIN VIGILANT DU CHEF

(Rəisin sərvaxt qonşusu)

En prenant le bâton
il a battu sa chienne,
Parce qu'elle avait aboyé
avant celle de son capitaine.

1967 .

PERSONNALITE POLITIQUE

(Siyasi şəxsiyyət)

A la tribune ont fait les rapports
tous les deux,
Le premier a bien critiqué le deuxième
et au contraire,
Le troisième s'est approché d'eux
heureux,
Il leur a fait des compliments
sur leurs braires . . .

S'IL N'Y AVAIT PAS DE GUERRE

(Müharibə olmasa)

Nous pouvons en faisant fondre les armes
dans le four Martin,
Nous pouvons jeter un pont
entre la Terre et le Mars
S'il n'y avait pas de guerre.

*

Le globe terrestre peut porter en un jour
ses fruits millénaires,
Le savant peut traîner la Lune
et les étoiles jusqu'à la Terre
S'il n'y avait pas de guerre.

*

Aux yeux d'un général
une idée pareille:
- Je pourrais devenir président
à la campagne,-
me débarrassant de mes gardes militaires
S'il n'y avait pas de guerre.

*

La mort prématurée errait loin
du seuil de la porte de l'être humain,
Ses cheveux grisonneraient
à cent ans à l'envers,
S'il n'y avait pas de guerre.

*

Dans le monde des bien-aimés
Il n'y aurait ni la tristesse, ni le chagrin,

La balle de l'humanité serait un mot, enfin
Et ce mot - serait l'Amour
Et chacun en ferait son affaire
S'il n'y avait pas de guerre!!!

LE VIEUX ET LA MER

(Qoca və dəniz)

A la mort de E. Hemingway

Ses cheveux ressemblent à ses cheveux,
Sa voix - à son harmonie
la belle humeur;

Son lit - c'est sa poitrine, dit-on
Soin onde - c'est sa chanson ...

Le Vieux a créée une Mer
Il a nagé ne sachant pas de frontière
Le destin a créée la tempête
L'avion est tombé,

s'est noyée ... la barquette.
Mais sur les pierres des rives
est restée à jamais
une trace gravée.

"Le Vieux s'en est allé rejoindre l'éternité
la Mer est restée ... "

POUR AUJOURD'HUI

(B u g ū n ū ç ū n)

Ce que je peux faire aujourd'hui
à demain je remets;
"Il y a demain"- me dis-je;
Je fais la grasse matinée
" Il y a demain"- me dis-je
Je me trompe en vain,
" Il y a demain" - me-dis-je
Je dors pour le lendemain,
"Il y a demains" - me dis-je ...
Pour écrire mon présent, mon aujourd'hui,-
- Ohé, mon stylo,
aïe un sommeil léger!
Celui qui n'a pas son présent
N'aura ni son hier
ni son demain,
Ohé, mon cœur, soit apaisé!

TESTAMENT

(V a s i y y a t)

Imprimez dans une reliure noire, -
mon livre
Après ma mort;

Dans une reliure noire, noire foncée,
Qu'il soit une nouvelle sur ma mort
pour mes amis,
pour mes connaissances ...

J'aimerais cette couleur-là
Mon chagrin impuissant,
Ma brillante joie s'habillait
cette couleur-là ...
Sur les feuilles de papiers
L'habit d'écriture de ma pensée
en cette couleur-là était ...

On avait vu en cette couleur
ma plainte:
- Tabriz n'a pas été libéré ...
Mon respect n'est qu'à -
cette couleur-là
Pour ceux qui ont les yeux noirs,
Pour ceux qui sont bruns.
A l'ombre des cils
de la même couleur
Demeurait mon portrait;
Cette couleur-là qui remplissait
la maison où

Demeurait mon amour, mon image
La plus limpide de cette couleur-là,
est sans addition
Les élégies qui ne déplorent,
sont les plus pures.

Dans les yeux de mes filles
pleure cette couleur-là ...
Imprimez dans la reliure noire mon livre,
après ma mort,
Dans la reliure noire,

foncée, sombre ...
Mais, gravez-y mon nom de famille
par une couleur de lait,
Que vous dirais-je encore, pense-t-on,
Que je ressemble à une voie blanche,
qui s'en va vers l'horizon ...

LETTRE POUR L'AUTRE COTE DE L'OCEAN

(Okeanin otayina məktub)

Messieurs,
Vous êtes, peut-être, en sommeil à présent,
Mais, je viens de sauter à bas du lit;
Je rêvais que Sanème la vieille
donnait la becquée à ses poussins
Et la mère Moineau
rejoint à eux
Donnait à manger à son petit.
On ne sait d'où
en se jetant
Un Vautour hébété, errant
a pris la mère Moineau.
Et il se trouve que c'était...
le dernier gibier du Vautour,
A commencé la mort des forêts,
Le massacre des Singes, des Eléphants,
Les lions, les Tigres couraient à l'eau,
Les Poissons, les Dauphins
vers la Terre...

L'eau montait pour se défendre
contre la Terre,
La terre montait pour se défendre contre l'eau.
Des sapeurs-pompiers, c'étaient ...
des Fourmis...
Eux-mêmes se brûlaient aussi,
D'un Chêne ne restait qu'une seule branche,
Un Singe, resté en suspens
criait à pleine voix:
"L'Homme revient dans la forêt
Avant lui-même
Il a envoyé son feu,
son fusil,
C'est un autre homme
Ce ne sont pas les petits-fils nus
de nos aïeux,
Eux, ils coupaient le bois
dans la forêt,
Mais ceux-ci coupaient la forêt entière,
Pas de forêt, la Terre brûle à présent,
Où habiteraient-ils, ils brûlaient,
pour le cendre, l'Univers...
Ils porteront le cendre
on ne sait quand..."
Excusez-moi, Messieurs,
On commente le sommeil par contre,
au contraire.
Au lieu des forêts
si nous mettons des villes
ça serait juste, correct;
Les bêtes-ci sont des humains,
Les Eléphants, les Singes
Ce sont des hommes.

Les Poissons, les Dauphins -
 Ce sont des femmes
 Comment mêler, dans cette incendie
 les petits, hein?
 Ils connaissaient le Vautour,
 Le Moineau, le Corbeau,
 Mais ils ne connaissaient pas l'Atome,
 le Neutron...
 Comment leur dire:
 - Soyez prêts pour enterrer votre lendemain,
 Soyez prêts à descendre
 dans le tourbillon,
 de vous noyer dans l'eau,
 de vous déshabiller dans le feu ...
 Que leur dire?
 Comment nommer ce fléau:
 Un Torrent sauvage,
 Un enragé Orage,
 Un Dragon à deux têtes, ou
 Un Loup forcené ...
 Que dire aux Enfants?
 Quel conte leur raconter?
 Dire, que le Neutron, - c'est le massacre
 du feu des hommes sans petits-fils?!
 Quel est ce conte?
 Ce n'est ni sagesse, ni Djinn,
 ni Diable?
 Ce n'est que la sagesse de celui
 qui marche à l'envers,
 la tête en bas,
 au - dessous et en - dessus
 N'y pensera qu'un creveu engraisé,
 devenu enseint , gros

Seulement un cerveau rassasié,
 C'est un nouveau code à double sens.
 Un appui, un soutien pour la mort ...
 Ce nouveau cerveau, -
 Qu'en pensez-vous?
 Messieurs!
 La force n'est pas encore le courage,
 La multitude n'est pas la grandeur,
 La minorité n'est pas la petitesse.
 Faire endosser, revêtir
 La nouvelle mode du mort, à la forme
 Soit, envoyez-la à l'Est,
 Soit, expédiez-la à l'Ouest!
 Rendre plus étroit l'ordre de l'Univers
 "Créer un nouveau monde"
 C'est la calomnie même à la mort;
 Tout d'abord, semez cette mort fructifère
 Dans votre potager, votre jardin
 Semez-la, sur la terre blanche
 Que vous aviez pris aux Noirs.
 Et que vous appelez "natale" à présent,
 Près du tombeau de votre père,
 de votre grand-père.
 Semez où coulent vos rivières,
 vos sources, vos rires ...
 D'après la coutume humaine
 Pas de cadeau à la mort,
 Et quand la mort rôde,
 s'imprègne dans l'air,
 Et quand elle devient la glace et la pluie
 Cela ne fait ni peur, ni inquiétude,
 Ou bien, ni cause de dérangement,
 Alors, tout le monde avec le sabre tiré

à nu à la main
Commence à devenir l'eau
qui ne gèle pas ,
Tout le monde devient le bronze
qui ne se fond pas,
Tout le monde tourne la Terre
autour de la tête,
Il met le Ciel au lieu des habits,
Alors, l'Homme devient le feu,
il mange du feu;
Alors, les roues enragées d'un pays
Marchent dans l'air,
Alors, on donne une poignée d'Amérique
à Colomb en Europe,
Il n'y a plus ici ni crie de Singes,
ni cri de Dauphins;
Contre un assassinat commencé
est déjà debout
La colère, la fureur.
Ici, il n'y a plus d'opposition,
Plus de retour en arrière,
Plus de résolution...!

NE LANCE PAS DE PIERRE AU CHIEN !

(İ t o d a ş a t m a !)

Ne lance pas de pierre
à ce chien-là
Ne lance pas, mon fils!
Pour se réfugier
Lui. le chien, il n'aura pas honte

Ta pierre lancée peut s'accrocher
à la mémoire de ...
C'est aque ... toi aussi, tu iras
par ce chemin,
Pour la pierre. n'importe
d'être un homme
ou bien être un chien ...
Ne lance pas de pierre, ...
Ne lance pas de pierre, mon fis!

NE GRISONNEZ PAS MES CHEVEUX,

NE GRISONNEZ PAS!

(A ğ a r m a s a ç l a r ı m , a ğ a r m a !)

Que vous êtes devenus gris, si tôt,
Pourquoi, de quoi êtes-vous blancs?
Est-ce que c'est mon cerveau
qui perd la force?
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

La vie s'écoule, le rêve est fini,
Sur le front ont augmenté les plis,
N'avez-vous pas de pitié? Tant pis!
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

Si l'on me voit triste,
L'ennemi me rira, l'ami s'attristera
Les filles m'appellent "oncle",
Je ne sais qui risquera
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

Ton cœur est dur, ton âme l'est
par l'essence
Tu n'as ni sang, ni sentiment,
quel sens?
Je suis encore jeune, ayez conscience,
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

Le train de vie s'en va, hélas!
Mon cœur, à chaque moment, s'offense,
Les belles ne me regardent plus, elles passent...
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

Ma voix n'a pas encore un ton élevé
Elle n'a pas fait sa force saillie,
Mon cœur n'est pas encore vicilli,
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

La Muse - c'est mon souffle divin,
Je me prête pour un voyage humain,
J'ai une œuvre inachvée ... à la main,-
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

RENCONTRE AVEC MON MONUMENT

(Heykəlimlə görüş)

Les envies étranges rodent
dans mon esprit parfois,
Mon lendemain se transforme
en brouée
une silhouette humaine se profile;
Et elle monte sur une Pierre en granit
en pensant qu'elle est son asile ...

Je la vois:
elle s'élance,
elle se débat,
elle frétille ...

En se cramponnant à un grand rocher
Elle devient un monument en granit
Son regard pointé vers l'aube
Par sa main droite elle attend
n'importe quelle portion,

Je m'approche d'elle tout doucement
Je me regarde moi-même, ma foi,
C'est moi,
Et ça, c'est mon monument...!

Je regarde fixement
Quelle ressemblance entre nous
Et par la nature, comme différents,
étrangers nous sommes,

Sinon, se trompe-t-il
lui-même, l'homme?

Je demande:
- Ohé, mon monument,

pourquoi ton dos
est-il si courbé?
Il me répond:
- Tu t'es incliné
sans le savoir
devant ceux
dont les têtes doivent s'inciner!!!
Je dis:
- On voit que l'un de tes pieds
est court, mon monument...!
Il dit:
- Marche encore une fois,
par ton allure de ces temps-là!
l'un de tes pieds te tirait
en arrière, et l'autre en avant ...
Je dis :
- Et pourquoi tes habits
sont décousus ... ainsi?
Il dit:
- On a tiré au moins des milles fils faux
de tes paroles... de ta poésie...
Je dis:
- Toi, tu es mon fils,
tu es mon monument
je ne voudrais pas être comme toi ...
es-tu mon bonheur?
Il dit:
- Et moi aussi,
je ne voudrais jamais
que l'on me taille
à ce nom, à cette honneur...
Il a regrette la vie , l'existence

Et moi, j'ai regretté ce monument
élevé, redressé ...
Finalement, nous nous sommes querellés
Nous nous sommes brouillés
Enfin, nous en sommes venus aux mains ...
Nous sommes tombés dans une broussaille
tous les deux,
- C'est une archive, ce monde-là!
Voilà, vous y êtes tombé
bien vous-même ...
Et il y a du vrai en cela
Il est à renverser,
celui qui renverse,
celui qui tire,
doit tirer le fét du temps ...
Oh, mon Dieu,
garde-moi des reproches,
dans l'avenir
de mon monument!

SUR LA TOUR EIFFEL (E y f e l q ũ l l ə s i n d ə)

J'ai contemplé Paris du haut de la Tour Eiffel,
Paris ... c'est toujours Paris ... scintillant;
Ses bâtiments sont des perles fines ... et belle,
Chaque rue - c'est un collier luisant ...

*

Se distinguent les tours de hautes cathédrales,
Les Arcs de triomphes se dressent vers le ciel.
Si on secoue un bâtiment, tout autour , -
La lumière d'une ville tombera dru comme grêle

*

Derrière les maisons, les rois-sur leurs chevaux,
Avec leurs fureurs et colères se disparaissent-ils?
De loin, les voies sont pour tous et partout,-
De loin, le cimetière se fait voir comme une ville...

*

J'ai contemplé Paris du haut de la Tour, du haut ...
Le monde ... qu'il est si éclairé, qu'il est si beau!
Si tu veux voir le monde de plus proche,
comme il faut,-

Viens contempler Paris, de la Tour,
une fois du haut ...

*

Le Bois de Boulogne, dans la nature c'est le musée
Les Champs Elysées, c'est un monument, la place.
J'ai oublié ici, pour un moment, hélas, ...
Ma plainte de vivre, ma lamentation usée ...

*

J'ai cru que... pas la presse des maisons,-
Que la lumière habite et demeurent les rues;
Par le mal au cheveu de la Champagne,-
On ne déshabille pas les femmes
comme la main nue ...

*

J'ai contemplé la Seine du haut de la Tour!...
Les mères ont paru avec leurs gosses, c'est bon;
J'ai contemplé la Seine du haut de la Tour, -
Les Araz ont surgi devant mes
yeux avec leurs ponts ...

*

Dans la ville, pour ne pas faire obscure,
Ils se sont serrés dans une impasse, les pauvres;
Il n'a pas pu dans le ciel la pluie terrestre
Les canons ont retenu aujourd'hui leur souffle.

*

Comme s'ils étaient endormis, des affamés
des passionnés
Des intérêts, des appétits étaient encore dans
leurs lits.

Ni dans des mers, ni dans des fleuves aucuns
voyageurs nets
Personne même sur un canot de sauvetage
tout petit ...

*

J'ai contemplé Paris du haut de la Tour Eiffel.
Comme si le monde a changé, " réglé " tout;
J'ai contemplé Paris du haut de la Tour Eiffel,-
Du haut de la Tour ... le monde était beau, partout!

LE CONTE

(N a ğ l l)

Je dis:

que j'atteigne mon but,
que je lance un lasso,
que j'enlève un cheval soigné
par un crain à la lumière
de la comète, de l'éclaire

Que j'aïlle au galop,
Que j'enlève le Soleil du ciel ...
en plein jour ...

Tant de villes, tant de villages
soient anxieux, inquiets;
Que les voleurs de milliers de pays voient :

vivre à la lumière de l'œil,
du cœur,
du vœux, du souhait ...
Et qu'ils voient l'obscurité des tribunes,
des palais, la soirée des élections ...
En mettant le Soleil
dans le creux de mon aisselle
comme un enfant le voleur
que je cours sans arrêts
que je dépasse tant de systèmes d'infinis

Dans un coins si obscure de l'univers
Et que je couvre le Soleil
Si on tamisait toutes les planets,
si on tenait toutes les étoiles
à la main .
Que l'on ne trouve pas le Soleil,
Que l'on ne me trouve plus ...
Que je revienne à faire savoir
à celui qui me cherche
Que l'on fasse vivement
ce qu'il peut ,
Que l'on me supplie coimme suppliaient
les Indiens devant Christophe Colomb,
Comme supplie une bombe
à un doigt sans colère, sans fureur
pour faire l'explosion...
Que longent vers moi les langues
Que je les coupe les superflues,
les plus longues.
Que longent vers moi les mains,
Que je les coupe les imprudentes
les effrontées,

Ceux qui faisaient supplier les autres
à jamais à eux-mêmes
Qu'ils restent en me suppliant,
en me flattant,
Qu'ils disent:
"Pardonne-nous!",
"Bats-nous!", "Injurie-nous!",
"Ecrase-nous!", "Morcèle-nous!",
Mais ... "Pardonne-nous!".
En présence des étoiles
que je reçoive un accuse de reception
une telle;
avec une prière:
" ... Que l'un ne laisse jamais
l'autre sans lumière
sur la Terre ..."
Oui, après cela
Que je laisse le "Soleil emprisonné"
dans le ciel ...
- Réjouis-toi de cette nouvelle
Mon frère le Noir,
Tiens-toi tout droit,
Repasse-toi!
Ne dis pas que c'est un conte,
Etire-toi! Echauffe-toi!
Oui, peut se trouver un jour
Un pareil comme moi,
Ma foi!!!

LE PRIX NOBEL

(Nobel m ū k a f a t t)

(abrégé)

Le prix Nobel ... les journaux ont écrit
Avec cela est monté le nom de ... un tel...
Jusqu'à Madrid ... à Oslo, et jusqu'à Paris , -
On a dit des louanges en l'honneur de Nobel ...

*

- Arrête-toi, cesse de venter ici, une fois
N'ivrogne pas dans le monde détraction;
Feuilleton l'histoire pour un moment, - retourne-toi,
Regarde - la , dans la glace de vérité, dit-on.

*

A qui est cette abondance? A qui est cet or-là?
Il n'y en a pas dans ton louange , pourquoi?
L'éclat qui aveugle par sa splendeur-là,-
C'est la lumière de mon grand-père, ma foi!

*

Les murs et les pierres écrochés de qui,
regarde, où -
Ont été le luxe pour qui, et encore quel?
Décortiquées, accrochées les veines de Bakou
Ont été capitaux dans les banques de Nobel.

*

Si tu me rends ma richesse d'un jour, éphémère,
Seront conçues des villes sur ma terre ancienne;
Si je retire mon pétrole de tes coffres-forts,-
Aux pieds des Alpes naîtra une autre mer
Caspienne.

*

Je ne te dis point d'arrêter ta récompense
Pour ne pas oublier nulle part on te dis:
Le sang du cœur, et la sueur du front de qui,
toi, tu pense?
Tu donne comme récompense au nom de qui?
1960 .

AZERBAÏDJAN

(A z e r b a y c a n)

Azerbaïdjan, dans les rochers, c'est une fleur plantée
Parmis les fleurs un rocher, c'est l'Azerbaïdjan.
Mon âme, en chantant la beauté de cette terre sainte,-
Regarderait cet Univers par le monde d'Azerbaïdjan.

*

Azerbaïdjan, sa lumière, son idéal et son embryon,
Chaque pierre y est peut-être une flèche
avec des langues - de feu;
Lève-toi, lorsque tu entends le mot "Azerbaïdjan", dit-on,-
Le cœur de Fizoui peut-être offensé , ennuyeux.

*

Ses fils maîtrisent le Kur par leurs poignés ,
Les flammes de leurs yeux fondent les jolies filles;
Dans les yeux matinaux d'Azerbaïdjan, nets -
Etoile Polaire et Venus sont ses jolies filles...

*

Des années durant nous fumés fer dans des creusets,
Dans des frontières nous fumés plus vigiliants que-
le vent ... debout ;

Dans les sacs du feu et les champs de glace comme –
des vaisseaux,
Pour le bonheur de Bakou nous fûmes les premiers
hérauts.

*

Des millions d'années les voies furent
ouvertes aux ténébres,
L'immense monde de paroles des Sabir s'est agité;
Et le train de l'Azerbaïdjan se mit en marche
Quand le monde nuageux du Vieil
Orient s'est dissipé .

*

Azerbaïdjan, sa lumière, son idéal et son embryon,
Chaque Pierre y est peut-être une flèche
avec des langues de feu...
Lève-toi, lorsque tu entends le mot "Azerbaïdjan",
dit-on,
Le cœur de Fizouli peut-être offensé, ennuyeux.

1970 .

UNE ANNEE

(B i r i l)

A la mémoire de Ali Kérim

Ah! Hier notre cœur a maigri
comme un youkha
Nous avons plié hier
comme un sovkhá **

Nous avons plié aussi les larmes
Hier les légendes, et les fois ont perdu
leur persuasion ...
Et lui a déjà passé la rive
de la vie que l'on nomme ...
Il a passé sur la rive de mort
qui nous sépare un pas ...
Il est loin de mille et millions d'années,
C'est une voie perdue
ne reviendra plus, jamais ...
Quelle différence,
qu'elle soit prdue hier, ou bien
des milliers d'années avant Nizami ...
Une année!
C'est un respect le plus cher
Une année on peut attendre
dans l'espoir de son arrivée
La mort de mort après une année
Il y aurait le pir, martyre...

Il n'aurait plus le droit de dire:
"Ne aissez pas que mon épée se rouille!",
"Ne vous couchez pas dans mon lit!",
"Ne vendez pas mon cheval en le sellant",
" N'organisez pas une noce dans mon logis!" ...
Les mœurs donneraient le droit
que la jeune fiancée demande
la permission de quitter le deuil;
Les mœurs donneraient le droit,
Qu'un beau-père et qu'une belle - mère
disent des souhaits

** s o v k h a - chose tombée en déchéance (Tous les
commentaires appartiennent à Sévindj Aboulfazguyzy).

* y o u k h a - le pain roulé très mince

à la fiancée qui s'envole
pour une autre nid ...
Les mœurs ne donneraient pas le droit,
qu'elle badaude à jamais,
Et cela commence une année après
celui qui s'en va,
qui n'en revient pas ?
Celui qui s'en va, qui n'en revient pas!
Est-ce qu'il y a les droits
de celui qui revienne et
qui n'en revienne pas,
qu'il meurt et qu'il ne perde pas?
"Il y en a!" - me dis-je
Et qui sommes-nous?
Et peut-être nous sommes
la moindre parcelle de Khagani*
et de Nassimi
Autrement, à quoi bon
la naissance et la mort gratuite
N'importe où, pousse, c'est sans doute,
une renaissance dans ce monde ...
Plus vite la pierre veut être le sol,
L'herbe - l'arbre,
et l'eau - le nuée
où commence la vie alors,
On peut excuser la vie,
On peut excuser la mort ...

* K h a g a n i - Afzaleddine Ibrahim ibn Ali Nadjar Chirvani, né en 1126 à Malhem, un village non loin de Chamakhy; mort en 1199 à Tabriz, grand et illustre poète et philosophe azerbaïdjanais.

** N a s s i m i - Séid Ali, né à Chamakhy en 1369 et en 1417 il fut décroché à Aleppo; il est connu comme Imadeddine Naqssimi, poète soufiste azerbaïdjanais.

C'est la philosophie déjà connue ...
C'est un mot sans but ... nu ...
En prononçant cela j'ai baissé les yeux,
Et soudain cela m'a semblé
que je n'existais plus...
J'ai tressailli d'un brave négligeant,
J'ai frêmi d'un gros rire insensé
impudent ...
1970.

HELENE

(Y e l e n a)

Nous n'avons pas su: il y avait un vaste monde-
jusqu'à l'arrivée à la frontière,
Nous n'avons pas su:
les hommes,
et les pays étaient différents
jusqu'à l'arrivée à la frontière...
Nous n'avions pas su:
le train des amours
déchargeait les rencontres
à la frontière,
Et lui, il emporte les adieux ...
Nous n'avons pas su ...
que notre navire d'amour traverseront
le fleuve de la politique,
que notre premier navire d'amour
ait notre dernier cadeau ...
serait notre premier chagrin ...

Hélène, nous n'avons pas su, -
 que l'amour ne s'ingérait pas
 dans les lois des frontières,
 Et la frontière au contraire dans
 celles de l'Amour ...
 Elle ne s'intègre pas dans sa loi,
 dans ses affaires ...

Lvov - Bakou
 août 1968 .

PROTEGEZ LE MONDE !

(Qoruyun dünıanı!)

C'est l'esprit qui commande le monde, l'esprit!
 Un pays devient le fruit de l'esprit, parfois;
 Les fleuves coulent, sont-ils les esprits, je me dis
 Les mers, les océans peuvent être l'esprit, ma foi!

Un intelligent fait galopper son esprit
 comme son cheval
 Dans l'abri d'esprit - monts et ravins sont pour rien
 Par hasard, au tournant, la bride de l'esprit
 Malheur à moi, qu'elle ne passe entre
 les mains d'un gredin.

Le genre humain ne changera pas l'état de l'homme
 Celui qui a pillé, lui-même avait été pillé, contrefait
 Tant de fois l'esprit intelligent des Allemands
 A été détourné par qui, on ne le sait pas ...

*
 C'est avec l'esprit que les pierres
 de Versailles se sont élevées
 Chaque coup de marteau a courbé la taille d'un pays
 Cadavres d'hommes, têtes d'êtres humains
 Ont été utilisés pas moins que les pierres de Versailles.

*
 Les pyramides sont les volcans déchaînés de l'esprit
 Ils sont des formes du cœur de l'esclave genre humain
 Les "bons sens" ont augmenté dans le monde
 Ils se jettent leur avenir, leur lendemain.

*
 Quand l'esprit déborde, c'est un chameau têtue
 Quand il gonfle, je ne dis pas à quoi il ressemble
 Une épaule appuyée au dos du globe terrestre
 Il tournera l'univers à l'improviste à l'envers ...

*
 La colère des têtes d'hommes intelligents
 C'est une allumette dans notre univers
 Va éteindre maintenant une pareille incendie
 Colère et tête doublées deviennent
 comme une mèche.

*
 L'humanité a tiré beaucoup de charges
 contradictoires
 Elle s'est trouvée dans le pétrain
 et en est sortie aussi
 Quand les intelligents s'égarent,
 les imbéciles se multiplient
 Gardez l'univers toujours et partout
 "des intelligents" on dit !

AU SAVANT - HISTORIEN

(Tarixçi alimə)

Ne me louange pas trop ta petite tour
Ne me parle pas trop du nom de tes grands-pères
Et qui possédait sa clef, dis-moi,-
Son écrivain est parti,oh, on ne le sait guère.

Quel temps était ce temps s'en protégeait.
Toute pierre a un souffle, remets la sur pied;
Tiens par le bras cette vieille brique,
 doucement
Peut-être son fondement est-il plein de sang?

L'alphabet d'histoire commence par les pierres
Elles ramolissent et bleussent quand la main
les touche;

C'était une tête, devenue une pierre à présent
C'était une pierre, devenue une tête à l'instant
C'est du courage de les mettre à part à présent.

Que le doigt du mensonge ne touche pas
l'histoire.

Je n'ai pas le droit de nier le droit
d'un oiseau, non!

Je suis de ces fils qui élèvent
des monuments
à la gloire de son passé
Pour le fait d'écrire maintenant sur son front?

Et mon histoire a été gravée sur une pierre
Lis la correctement même si c'est deux mots.

Si elle est grande, écris- la comme grande
Et si elle est courte, écrit la courtement.

Garde-toi de celui qui a une langue enrouée
Garde-toi de celui qui cherche une langue
nouvelle
Ecrivant une fausse date sur ma pierre
d'aujourd'hui

Le cachant sous la terre de ses mains
sanglantes.

Cette tour est peut-être le péché d'un siècle
Les larmes des milliers d'yeux brûlées dans
chaque bougie;
Le chah qui s'est caché dans un coin de la tour-
Verra sont peuple écrasé comme une boue sous
les pieds.

Ne me louange pas cette tour, cher ami
Cherche mon hier dans mon aujourd'hui;
Qui en possédait sa clef, dis-moi ouvertement
Cherche ce premier nœud sur chaque pierre.

16 février, 1983.

A POUCHKINE

(P u ŝ k i n ə)

Comment dire: cent cinquante ans de ta mort
Ta main sur le chien de pistolet il y a cent
cinquante ans;
Beaucoup de petits, au pis aller, s'échappent
aussitôt-
Celui qui a lutté contre un grand malheur,
nommé éminent.

*

La balle tirée pour la Russie à travers toi
Un lâche sot: cœur du peuple-celui du poète;
La balle tirée ouvertement est immortelle
je le sais moi,-
L'envie noire afflige le cœur en cachette.

*

Recevoir le sort de chaque abîme de la perfidie
Nos mille soirs et mille rue seront illuminés
visiblement;
Celui qui jette une pierre à la fierté du poète
le gredin
Regardera sa mère et sa sœur d'un œil malveillant
Ta voix: "Gare-toi du temps dans tous les temps
Restent les mauvaises années
dans la mémoire des méchants
Pour un Dantès ne suffit qu'une toile d'araignée
Le pis est que l'assassin meurt,
les assassins ne meurent pas "

*

A présent l'assassin a mille visages,
et n'en a pas un seul
A présent, les assassins augmentent
par "excès d'esprit";
Maintenant l'assassin n'est pas sur le cheval,
ni dans le phaéton
Aujourd'hui l'assassin prend les étoiles au lasso.

*

La voix du poète est plus proche à celle
du peuple, qu'Allah
Chaque parole est vivante, chaque langue
est douce
Si tu voyais le destin de Nassimi, tu serais
sans doute , -

Le premier candidat pour la deuxième place, bah!

*

Toujours les mains invisibles tuent les poètes
à présent,
Les voix des Nérouta font pousser des voix toujours;
Les mains simples sèment le blé, passe la farine -
à travers le tamis
Et es mains tiennent le pan de neige
et de pluie chaque jour.

*

L'envie égorge le jaloux, il l'assassine
partout il est net
On l'appelle immortel celui qui a créé
l'immortalité;
Allons, feuilletons au sens invrse les cent
cinquante années
Allons voir, qui a été l'assassin et qui assassiné...

1987 .

J'AI VECU CINQUANTE ANS

(Əlli il yaşadı m)

Cinquante ans! Une vie médiocre.
Le verdict du sort connaît son temps et sa saison
Les étoiles vieillissent, les étoiles s'en vont
Qu'est-ce que je suis? Un millionième du grain.

*

Je suis un navire pour quelqu'un et une charge
Mon esprit, mon cœur sont sensibles pour le moment;
A Dieu ne plaise, que tu sois cloué sur ton lit,
A Dieu ne plaise, que la mort ne vienne à son temps.

*

Pour le moment mes mains prennent
de la braise du feu
Fouiller dans les cendres n'est pas mon affaire;
Je ne lécherai pas jamais en vain le bâton de berger
Et je ne suis pas accroupi autour d'une pique-assiette

*

Ce que j'ai dit sont les mêmes rengaines
Des fois j'ai voyagé en moi-même, c'est sûr...
J'ai trouvé de l'eau ressemblant au sorbet
Sur les montées chauves et les côtes bossus.

*

Mon cheval n'a pas eu peur, pas baissé les yeux
En trouvant la bride j'ai perdu l'étrui à vide;
Ma vie se transformera en poussière dans mon siècle
Si je plie mon temps et je le mets dans la fonte aride.

*

Je suis un tel océan dont l'onde renverse le mot
Je n'ai pas de château, ni une fort sur la mer, c'est net...

Qu'est-ce que je perdrai, qu'est-ce qui me restera,
J'ai des nerfs détraqués comme le monde hérissé.

*

Un mot est un éclat pour un autre mot.
Il est le fondement toujours d'autrui
La force des mots peut éteindre l'incendie,-
C'est le mot du monde - le monde lui-même

*

J'ai vécu cinquante ans-une vie médiocre
Le verdict du sort connaît son temps et sa saison;
Qu'est-ce que je suis? Un millionième du grain,-
Et aussi les étoiles vieillissent, les étoiles s'en vont...

1983.

LEVE - TOI, L'AZERBAÏDJAN !

(Ayağa dur, Azərbaycan!)

Qu'as-tu à dormir, vieux volcan, j'ai à te parler!
Lève-toi, l'Azerbaïdjan, j'ai à te parler!
Excepté toi, nous pouvons partager tout!
Excepté toi, nous pouvons mourir, tous
C'est l'appel de Chahriar,
C'est l'appel de Bakhtiar,
Où sont tes fils qui renverse l'orage,
qui égorgent l'ouragan
Où sont tes fils:
Déli Domroule,

* Mahammad Husein Chahriar (1906 - 1988), poète d'Azerbaïdjan, né à Tabriz.

** Bakhtiar Vahabzade (1925 - 200), poète, dramaturge d'Azerbaïdjan.

Gara Tchoban***...

Qu'ils soient en tête,
tes fils - tempêtes!

Tire sur ton sein,
fais une pièce les rocs,
Fais ton étendard de la hauteur
l'Azerbaïdjan,

L'Azerbaïdjan!
Lève-toi, l'Azerbaïdjan!

C'est l'époque,
le temps qui nous le disent
C'est ton grand-père,
C'est mon grand-père qui nous le disent
en levant les têtes de leurs tombes .

Fils du héros,
j'ai à te parer,
J'ai à te parler,
Ohé, celui qui a pris le fusil,
celui qui a pris
le pic,
la fourche,
le tison,

Fils fiancé,
Fils orgueilleux,
j'ai à te parer!

J'ai à te parler,
père d'une fille,
Où est ton rugissement,
où est ton serment?

Où peut-être, toi aussi?
T'es-tu pareillé en ceux
qui sont endormis,
qui sont maudits,
Qui ont vendu leur honneur à ce temps?
Essuie la poussière de tes yeux,

Fils de Patrie, lève-toi enfin!

Regarde bien ton horizon,
Regarde bien tes confins!
Lève-toi, égorge la poltronnerie,
la lâcheté en toi.

Sépare ton existence,
Lève-toi, transforme-toi en Bozgurde*
A ta voix mille voix répondront
Ceux qui se sont transformés
en pierre, parleront

Tant de sourds articuleront !..
Les indomptables s'élèveront du feu,
du sang
Les audacieux ne se venteront pas
de leur vaillance
Ils ne se cachent pas sous la terre
comme un caractère mortel,
Ecoute, entends!

J'ai à te parer,
mon existence,
ma mentalité!
Mon sommeil, le doux,
j'ai à te parler,
Faites-moi descendre
de mon cheval de mot

Jetez-moi sous le char de combat,
Ecrasez-moi en menus morceaux
Si mon épée de mot ne coupe pas,
Déchirez-moi
me donnant de douleur
en petits morceaux

Sous les chars de combat, jetez-moi
Sauvez le bébé qui est dans le lange
Sauvez cet ange!
Tant de "toi", tant de "moi" ...
J'ai à te parler,

Ohé, chef
 aux morts tristes,
 lui-même morne ...
 En 1918 ne parlait pas,
 ton père, ouvrier agricole ,
 il combattait et
 mon père aussi combattait...
 J'ai à te parler,
 droit et juste,
 Holà, fierté et orgueil nationaux,
 J'ai à te parer, ma vanité
 Répands-toi sur le sable,
 pousse sur la terre,
 sur les rochers ...
 L'aversion dissimulée,
 la répugnance évidente,
 J'ai à vous parler!
 Ou fais nous endormir en éternité,
 Ou fais nous réveiller...
 Ou créez-nous de nouveau...
 Ohé, Allah, créateur de tout,
 J'ai à te parler,
 ohé, mon créateur!
 Vieux Volcan!
 Lève-toi, l'Azerbaïdjan,
 J'ai à te parler!

19 mars 1992 .

LA LUMIERE

(I § i q)

On voit une lumière
 dans la profondeur de la nuit,
 Est-ce un phare, ou quoi?
 De nouveau j'ai détourné
 d'elle mon regard, et pourquoi?
 Elle n'a pas quitté mes reveries
 Toute la nuit
 j'ai contemplé en merchant
 tout le temps ce phare
 La lumière et la bougie dans mes yeux
 De pareilles lumières m'ont appelé
 longtemps
 J'ai perdu beaucoup de nuits pareilles
 Peut-être cette lumière, cet appel encore
 Est une portion d'espoir de mon sort,
 eh bien;
 L'espoir éteint
 revient avec l'amour,
 l'attachement et le destin!

décembre, 1968 .

* Bozgourde - le mot "boz", c'est "gris", "gourde",
 c'est "le Loup". Bozgourde, c'est le totem des Azerbaï-
 djanaïs.

L'INSCRIPTION DANS LA MEMOIRE

D'UN MONT

(Da ġ yadda şında yazı)

L'un a été élevé sur un lieu haut
Il a fait rouler une pierre vers le bas:
Regardez-moi, où je suis, a-t-il dit.
Et un autre est monté lui-même
sur ces lieux hauts,
Il n'a jamais dit: "Moi aussi, j'existe",
"Moi aussi, je suis ici!".
... J'ai vu une inscription sur la pente
d'un mont,
dans la mémoire de Pierre
Du premier n'est resté
qu'une fosse du roulement,
Et du deuxième,
le sentier de son pas ... lent ...
1973 .

UN SOLDAT PLANTE L'ARBRE

(Əsgər ağac əkir)

Ses alentours : une île de sable,
le champs de sable,
Une mitrailleuse sur son épaule,
sa gourde est à son flanc;
Dans ses yeux - l'horizon,
comme miroir

Le soldat est de garde
le long de la frontière ...
Le soldat relève la garde, la place ...
Le soldat plante des arbres
le long des confins ...
Ici ... et la chaleur torride,
et le tourbillon,
et le vent ...
Cherchent le moment pour attaquer
Comme si le soldat plante
son fusil dans la terre...
Il fait cadeau à la terre d'une mitrailleuse
Ce soldat de garde- frontière ...
Le soldat plante un arbre...
En marchant moi-même aussi
Je voudrais me joindre à ce soldat
Nous portons cette intention du soldat
partout, en tout lieu
De la crosse de chaque fusil,
pousse un arbre à présent
Comme il fait frais,
dans cette forêt,
à ce temps...
Comme cette forêt, à ce temps!
Comme cette forêt est profonde...
Le soldat plante un arbre
pour un nouveau monde ...

janvier, 1973 .

LES PLACES

(Yerlär)

Si nous cherchons le rang de noms dans la vie
S'il y a lieu la lutte pour les places dans la poésie
Le Père Nizami, sous de longs applaudissements
Prendra sa place dans le premier rang.

*

Le premier est le premier
Appelons-le l'homme heureux
S'il n'y a pas de place devant lui,
c'est malheureux
Le premier foudre, le premier éclat, on le sait, -
Dévorent à la hauteur les premiers et les détruisent.

*

Ayez peur, Premiers, de celui qui a les mains vides
La langue de celui qui a les mains vides
Si le deuxième va le héler et courir derrière lui,-
Le premier tombera n'importe où, le premier.

*

Le deuxième pas attrapera le premier
c'est sans aucun doute,
Le deuxième sera un mont, il sera un ravin
Le deuxième pas gardera le premier,
nous l'avons marqué,
Parfois, pour ceux qui veulent
montrer les deuxièmes.

*

Celui qui n'est pas encore né,
sa place est déjà venue au monde
Le pied de celui qui n'a pas atteint la terre;
La main de celui qui n'a pas atteint le fer

Un garçon qui a planté dans un pot des fleurs,
ma foi,
On le fixe aux clous dans la première place
parfois

*

Si le marteau du temps n'a pas de sceau
Les tenailles du temps oxydéra ses dents;
Si le temps met quand-même les lunettes
Les places prendront leurs places calmement.

*

Je n'aurais aucune part dans ce partage
Je n'ai pas le temps pour courir après une proie;
Je suis en train d'enjamber les ravins
et passer les pics,-
Ma campagne est celle d'un soldat, j'y crois ...

*

Dans l'amour à la Patrie, pour atteindre
le premier nom
Pour la première fois me parviendra
une part, à moi;
Ici, la première place me fera apprendre mourir
le premier pour la Patrie,
Pour la Terre Natale, pour mon pays !

POEMES ECRITS EN ROUTES

(Yollarda yazılmış şeirlərdən)

Je vois une pierre tombale creusée par les lignes,
Où est écrit un poème à l'adresse du décédé,-
un poème - un ligne...

Qui pourrait-il être?
Je m'approche du tailleur de pierre
- Quelle différence, soit-il une vie pour la pierre
Ou soit la pierre l'est pour lui.

*

Je ne t'ai pas reconnu... dans un habit ordinaire,
à la marche ordinaire

Tu n'étais pas toi, tu étais hors de toi ...
Et demain?..

Si tu es rassasié de cette allure ordinaire
Si tu mets le jour sur ta médiocre tête si "belle",
Si tu noues la nuit comme une ceinture
autour de ta taille

Si tu gardes aussi le jour,
si tu gardes aussi la nuit...

Holà, la vie, de la poussière, de la fatuité...
garde-nous...

Froisse les têtes ivrognes avec la terre parfois,
n'importe où...

1973 .

ON M'A APPELE POETE

(Biri mənə şair dedi)

Quelqu'un m'a appelé poète
Je suis resté clouer à ma place éternelle...
Sur chaque épaule a été surplombé
un colis du plomb,
Cet univers m'a demandé un lieu
dans ma prunelle
Comme s'il n'y avait pas d'autre vivant que moi.

*

Il faut aplanir les précipices des intelligences
Il a voulu descendre dans l'obscurité
des dévouements;

Mon amie la plume ajuste bien
tes bottes de soldat

Et, qui cassera les dents de ceux
qui versent du sang ?

*

Je dois arracher un pays des griffes d'un autre
Avec tant de pays partagés je dois être partagé;
Je dois porter un toast à la santé d'un tel pays,-
Je dois être couvert par des armes d'un autre, âgé.

*

Il y a tant de tentations ...
si un tel pays s'élève dans l'obscurité
Il jettera des étincelles
dans les yeux des continents chastes;
S'il passe le globe terrestre comme une grenade
Il se laissera séduire,
et tendra le filet vers les autres.

*

Tant de navires d'espérance navigueront
dans mon sang,
Il y a une étrange intuition qui a besoin
d'un guide;
Celui qui a détruit une fourmilère, à son temps
Depuis lors, avec Hitler a les liens de sang.

*

Celui qui fond le fer pour l'honneur
de son monument
N'est qu'un citoyen, son pays
n'est qu'une maison;
Celui qui fond son âme et sa vie
pour le pays natal , -
Ne reprochera pas une pierre,
ne demandera pas de part !

*

Celui qui n'aura sur les lèvres, pas d'espoir
N'est qu'un homme au cerveau creux,
à l'esprit concave ...
regarde-le!

Celui qui coupe les destins avec les ciseaux en or
Mais qui coupera ces mains sur la table ...

*

Une bonne nouvelle pour les mères,
à la charge d'enfants, de ma part
La main de poète est comme celle de jardinier
semant le rire
Et aussi comme caravanier de chameaux,-
Qui porte la lumière aux nuages .

NE SOMMEILLE PAS !

(M ü r g ü l e m e !)

Ne sommeille pas, fils de nation,
ne sommeille pas!
Ainsi tu as sommeillé pendant cent ans,
pendant mille ans ...

Des cours d'eau rapides, des ruisseaux
se sont mélangés,
se sont versés,
tu ne t'es pas réveillé .

La terre a tremblé, le sol a décampé
tu ne t'es pas réveillé.

La Venus s'est levée et s'est couchée
tu ne t'es pas réveillé.

La Venus,
tourmant dans le ciel
a versé sa lumière sur la terre,-
mais tu ne t'es pas réveillé.

Elle a disparu... tu ne t'es pas réveillé.

Fils de nation!
Il faut que ta voix à présent déchire les oreilles,
Ferme les bouches,

s'enfonce dans les yeux,
gratte les cieux,
renverse les monts!

Ne someille pas, fils de nation!

Ne sommeille pas!
J'ai vu les esprits sommeillés, sans tête.
Tu as sommeillé...

Les fleurs du printemps,
la neige de l'hiver se sont envolées,
La coueur de la terre,
La umière du ciel se sont enfuis,
Les nuages, transportant de l'eau,
d'une yourte à l'autre
se sont échappés !
Les pluies de nos plaines,
Les grains de nos terres se sont dissipées
Mes lignes de poésie qu'on n'a pas vu encore
Mes lignes de poésie

que les Oreilles n'ont
pas entendu encore,

Tu as sommeillé , et... -
L'ennemi s'est réveillé ...
Nous devons nous tenir sur la détente ,
Ne sommeille pas!
Chuchote tes chagrins
aux oreilles des sables, des pierres!
Chuchote tes chagrins
aux oreilles du ciel et de la terre...
Sonne le tocsin par ce chuchotement,
Ne sommeille pas!..
Le ciel se crevassera,
la terre s'effondrera!

Ne sommeille pas!...
Ceux qui dormant langoureusement
Qu'ils s'en aillent dans la tombe
Ceux qui se sont plongés
dans leurs intérieurs,
ne se sont pas réveillés...

Tu as sommeillé:
dans cette somnolence

on a rempli tes Oreilles de sable
tu es devenu sourd,
tu n'a rien entendu...

On a mis une pierre tombale
sur tes yeux,
tu n'as rien vu ...

La fin de ces somnolences
aura de Lourdes conséquences.

Nous sommes en sommeil,
Nous étions somnolants
quand on nous a pris
nos lopins de terre.

Nous étions somnolants
quand on a hâché
nos forêts par des brassés,
par des clairières...

Ne sommeille pas,
ma Patrie,
ma Terre.
l'Homme de ma Patrie!

Il y a encore
une lutte acharnée de liberté
contre l'ennemi.

La terre, restée sous les pieds ennemis,
est à toi!

Elle attend ses héros, ses libérateurs,
Elle veut voir ses fils-
armés de boucliers ...

L'esprit sans tête
devient l'esprit de ceux
qui sont endormis intérieurement.
Ne sommeile pas!
Pas un moment!
Pas un instant!

QUE L'ON DISE - LA PATRIE !

(H a m i " V a t a n ! " d e s i n)

Il faut qu'aujourd'hui
nous dise chaque instant :

- La Patrie!
Que notre yatagan,
notre bouclier,
nous disent- tout le temps:

La Patrie!
Qu'au lieu des morts,
disent les vivants:

La Patrie!
Que chaque olfaction,
que chaque palpitation
de notre cœur
la voix de notre sang
disent:

La Patrie!
C'est égal, n'importe où que nous soyons,
que notre lieu,
que notre temps

disent:
La Patrie!
Nous avons sommeillé
Nous avons dormi trop
Ohé, l'antique nation
Nous avons sommeillé, nous deux:
Nos monts ont été volés,
nos rivières, nos lacs
ont été aussi volés!
Nous les avions fait voler
C'est incompatible,
si nous les comptons à present.
On nous a volé encore quoi?
Sur la terre - les trésors,
sous la terre - les richesses
ont été volés .

Antique nation!
Chacun de notre serment,
de notre grâce.
Si nous avons la moindre foi,
Qu'elle dise:
La Patrie!
Que chacun de notre bonté,
de notre déshonneur dise:

La Patrie!
Quel est ce bruit?
Quel est ce frôlement?
Qu'ils disent:
La Patrie!
C'est le tocsin de Khodjaly,
C'est le malheur de Khodjaly-
Qu'ils disent:
La Patrie!

Que le vieux prisonnier,
enterré dans des forêts
dise:

La Patrie!

Il y a encore les enfants,
prisonniers à présent,
aux mains coupées,
aux langues coupées.

Que les bébés captifs, détenus disent:
La Patrie!

Quel est ce nuage,
quel est ce vent,
quelle est cette pluie,
quelle est cette neige,
qui se sont arrêtés sur les réfugiés?
Qu'ils ne se taisent pas,
qu'ils disent:

La Patrie!

Ne sommeille pas, mon antique nation,
Que ta voix,

plus forte et plus haute.
nous arrive et qu'elle dise -

La Patrie!

Mon antique nation,
il faut qu'aujourd'hui,
chaque moment,
chaque instant
nous disent :

L A P A T R I E !!!

L'HOMME

(I n s a n)

Si je m'en vais un précipice naître dans le monde,
Et dans des noces, et dans des deuils on verra ma place;
L'été poussera des ohs et l'automne se brûlera aussi,
Et en hiver et au printemps se paraîtra ma place.

*

Si je m'en vais, la brume des montagnes arrachera ses
cheveux,
Comme une mère et comme une sœur elle pleurera;
Comme un joueur d'échecs qui a perdu une pièce
La nature pensera de moi, m'imaginera et me rêvera ...
1964 .

LA CONSOLATION

(T a s o l l i)

Consolez-moi dans ma journée très dure,
Je peux vivre sans l'eau et sans le pain;
Etant près de mourir entrez par ma porte
Que je voie vos yeux pleins d'espoir pour demain.

*

Ni le pain, ni l'eau n'est pas amer, ma foi,
Quand l'amour sent le dernier appel, dit-on;
Oui, dans le dernier moment, l'homme
n'a que besoin,-
D'un soulagement et d'une consolation .

1966.

J'AI PEUR DE L'ELOGE

(Tərifdən qorxuram)

J'ai peur de la louange, j'ai grand'peur sans doute,
Je dois percevoir de ses droits, de son compliment;
Près de l'éloge qui dissemine des fleurs
sur ma route,
Je dois passer n'en rien dire sans cesse
tout doucement.

*

Je ne peux pas m'endormir parfois entre-temps
L'éloge a tant de jardins fleuris
comme le paradis;
Comme un interlocuteur mielleux,
l'éloge peut arrêter -
Un passant, quand il veut aboutir le chemin, on dit .

Mars, 1967.

LES CHIENS

(İtlər)

Les chiens se flairent l'un l'autre
sur la neige aimablement
Les chiens se gambadent, se font l'aimable... longtemps...
Ils sont aux grises, ils se mordent, l'un l'autre...
tout va bien
Ils se réjouissent, ils sont joyeux à la manière
des chiens ...
Ils se salissent l'un l'autre en neige... quelquefois

Comme un autre chien gris de loin jalousement les voit ...
Je ne la sais pas de quel part vient en quémendant ...
Les chiens s'absorbant dans leurs pensées se regardent
autrement ...

L'un commence à flairer, l'autre à renifler,
à soupçonner hein ...

Comme il veut dire à celui dans la langue d'un chien ...
Et puis, soudainement

Il franchit la clôture- le brise-vent ...

Les chiens commencent à rugir à pousser
des hurlements

Les chiens commencent à se battre, à s'en aviser
brusquement...

Les chiens ... les uns les autres ont failli de déchirer
Les enfants sont venus les chasser, pour les séparer à part
Les chiens ont été chassés par les enfants... de leur part...
Mais ... en vain...

Les deux chiens ont été confiés au troisième chien ...

Janvier-décembre 1968 .

AU REVOIR...

(Salamat qal)

Je suis descendu déjà de ton dos, le chameau - chemin,
Ohé, toi, le sentier- licou, tu es sorti déjà de ma main
Ma petite fleur, que je t'embrasse,
je baise ta frange!

Au revoir,

A demain.

*

Le petit chevreuil qui cherche du sel, le chevrollard
innocent
Doit tracer le sentier par l'endroit pierreux à son temps
Le fosse garde de l'eau parmis les rochers
depuis quand?

Au revoir,
A demain...

*

Dans le ciel les tonnerres sont le tigre, des nuages,
Sans moi se rouillera mon étrier
je te dis comme un sage,
Eh! Dieu le sait, reviendrai-je ici,
ma chute d'eau sauvage?

Au revoir,
A demain...

*

J'ai vu une source...comme un chouchou, un petit,
Me cherchera ma bien-aimée, éloignée de moi, ma chérie,
Mon cœur, reste ici heureusement dans ces monts fleuris

Au revoir,
A demain .

Tourchsou, 1970.

POUR AUJOURD'HUI

(B u g ü n ü ç ü n)

Je remets ce jour à demain
Il y a demain- je dis.
Je dors d'un profond sommeil,
Il y a demain - je dis.

Je me trompe moi-même -
Il y a demain - je dis.
Je me sommeille mon demain
Il y a demain - je dis.
Pour écrire ce jour, ma plume ,
Sois vigilante, toujours
Mon cœur, sois un foyer;
Celui qui n'a pas ce jour
Il n'a eu ni son hier,
Et il n'aura jamais son futur...

LES ROCHERS - LES HOMMES

1970

(I n s a n q a y a l a r)

Je me suis adossé contre à un rocher, je veux seulement
Que je me transforme à cet instant en pierre
tranquillement...
Que je lie mon destin à celle des rochers, dit-on
Que je ne garde que ma pensée d'homme de réflexion
Comme un homme aux mains, aux pieds de pierre,
Que je descende à une autre d'une autre pierre...
Que je comprenne la langue morte des rocs d'hier
Que je jette une pierre à leurs oreilles devenues pierre
Que je rappelle le passé des rochers eux-mêmes à l'envers
Que je dise: que ces rochers étaient des hommes
dans le temps
Qu'ils sont venus au monde des cris des hommes, des
rugissements...
Quand les braves ont attaqué sur l'adversaire
Et les ancêtres ont levé leurs têtes de sous la terre-
Comme des rochers.- ils sont devenus un appui.

un poing et une flèche, oh!
 Les héros aux seins en rocs se sont disparus
 en se couvrant de rocheaux ...
 C'était un pareil des jours dans le destin de la terre...
 Vivres des braves était possible qu'ils ne deviennent qu'en
 pierre ...
 Sinon, d'où descendraient-elles tant de pierres à leurs
 destins
 Raconte-moi, ohé, toi, mon frère la pierre, hein?!
 Vous, vous êtes demi-sœurs de ma grand-mère
 Vous, vous êtes demi-frères de mon grand - père ...
 Que je considère peut-être cette terre rocailleuse un
 champ...
 Semé par la nature
 Ohé, vous qui êtes les légendes antiques...
 Tombe comme une pluie à ma poésie, à ma voix
 Se trouvera un tel brave qu'il comprenne la langue
 de ces pierres dans le temps
 Celui qui réveillera le passé de ces pierres,
 de ces rochers...
 Alors, ces rocs rentreront à l'humanité par les armées...
 dans ce jugement ...
 Ces héros invincibles, ces victorieux
 Ces grands capitaines en rocs conquérants ...
 Alors, ils me permettront peut-être comme un petit soldat,
 que je m'attache dans ce rang
 Comme celui qui a écrit le passé des rochers
 sur les rochers
 Alors, ma Patrie me rappellera comme une toute petite
 pierre de la Patrie
 Celui qui n'a pas été une pierre de Patrie
 Ne sera jamais un citoyen, ni de nation, ni du pays.
 Choucha, 1970.

ACTE DE LA HAINE

(Nifrət aktı)

En vous souillant par la poussière
 du plomb de mon anathème
 En vous souillant par la poussière
 du labour de ma haine
 En vous enroulant à la ceinture noire
 de mon courage
 En vous bobinant à l'aire à la coupe
 des gramens
 Et en même temps
 si l'on peut dire ainsi:
 en vous piétinant,
 en vous enterrant
 en vous levant...
 Je vous transformerai en une colline
 de cendre ...
 Et un peu de vous
 Je transformerai une clairière
 en une contrée florissante
 en une parterre de fleurs
 Là-bas un monument d'un jardinier
 Vous dira en se redressant:
 - Bêche cette colline forissante
 lentement,
 faiblement!
 Bêche, bêche!
 Des exclamations orgueilleuses..
 des manières exclamatives
 "sous les couches excellentes de la terre"

sous les couches molles de la terre
 tiendront les numéros extraordinaires
 feront la queue extraordinaire

Et moi aussi,
 cet acte de la haine
 à la main
 ma reliure de la haine
 je dirai sérieusement
 en vein :

Si à présent
 tu as été un président
 qui a transformé la trahison
 la crime... en fourrage
 à cet âge. dit-on,

Et pour faire vivre cet habitude,
 cet coutume, cette tradition...

Appelle, qu'elle vienne
 cette égalité,
 cette équité...

Ohé, j'ai à vous dire,
 à ceux qui hurlent
 à l'étoile de la liberté à présent

J'ai à vous dire
 ouvertement, gravement...

A vous...
 ceux qui cherchent
 le septième continent le saint
 que l'on vous appelle
 "les voyageurs", les meurtriers
 les assassins ...

Vous, qui êtes aux cœurs noirs,
 aux mains sanglants

Vous, qui tuent la lumière

Vous, qui sont les queues de la haute
 trahison

J'ai à vous dire!
 Celui qui a sa girouette
 sur son épaule

Dans le côté droit:
 son fils, sa fille,
 son neveu,
 le fils de son frère,
 le fils de sa sœur
 au regard voleur
 à l'allure voleur

Ohé, toi voleur d'une carrière,
 Je te mets en relif!

En bref,
 Dans mon siècle
 la plus élémentaire des directives

C'est la directive du siècle!
 En violent
 j'en volerai une proposition

Une proposition-arme
 Je vous couperai un à un
 Je vous hâcherai,
 je vous sabrerai un à un

Alors, s'il vous arrive
 un désagrément

Prenez-vous en à vous-mêmes
 Ça sera mon destin heureux,
 Vive un pareil acte nouveau
 un pareil acte radieux,
 un pareil acte joyeux!..

GARDEZ LE MONDE

(Qoruyun dünyanı)

Comme les cerveaux se sont remplis du lait
L'homme a manqué d'oublier sa maison;
On mange "les étoiles" au lieu des raisins secs
Tout le monde parle de la galaxie, voit-on.

*

On prétend que j'oublie une fois pour toute,
Auparavant je remplissais la buvée
à notre chien tigré, oh ...
Quand dans la véranda ou sur le toit
Je faisais descendre le moineau de la boughe
de chat jaune...

*

Les chasseurs les sages ... il y en était peu alors...
Les chasseurs amateurs ne tuaient que les lièvres
Et puis, les chasseurs les sages dans nos montagnes
Ont tué les buffles tout à fait jusqu'au dernier

*

L'esprit ordonne dans le monde, l'esprit
Un pays est le fruit de l'esprit par moment;
Je me dis parfois, les fleuves les sages qui coulent
Et les mers et les océans sont l'esprit à présent.

*

L'homme d'esprit galope son esprit comme un cheval
Devant l'esprit le mont et la vallée sont rien.
A Dieu ne plaise dans un virage la bride de l'esprit
Qu'elle ne tombe pas à la main d'un cretin.

*

L'humanité ne changera pas l'état de l'humanité
Celui qui a pillé, a été pillé lui-même à temps;
Il a ensorcelé la nation allemande tant de fois
Et enfin lui-même a été captivé dans un guet-apens.

*

Les pierres de Versailles sont levées avec l'esprit
Chaque marteau a incliné d'un pays et sa taille;
Les cadavres et les têtes des hommes, on le sait
N'ont pas été utilisés moins que les pierres de Versailles

*

Les pyramides - sont les volcans enragés des hommes
Les pyramides - sont la forme de cœur de l'esclave:
Les esprits font du tapage et du bruit dans le monde
Ils jettent l'avenir de l'un à un autre d'une cave .

*

Quand l'esprit deviant passionné - c'est un chameau
méchant

Quand il gonfle, à quoi ressemble - t - il , je ne le dis pas;
On peut adresser son épaulet contre le dos de l'univers
On peut tourner le monde à l'envers à chaque pas .

*

La colère des têtes éclairées, on le sait, c'est une allumette,
Notre monde est une meule sèche d'une paille;
Allons éteindre cette incendie une pareille grandeur,-
La colère, et la tête sont devenues doubles, aïe!

*

L'humanité a tiré tant de charges des contradictions,
Elle est tombée dans le malheur et d'en est sortie;
Quand les sages s'égarent, les stupides augmentent -
Gardez le monde et l'univers des "sages" on dit .

CE N'EST PLUS DE MON AGE...
(Mənim də yaşım az deyil...)

Ce n'est pus de mon âge ...
Tant de choses dans ce monde j'ai vu;
J'ai vu des pièces rapiécées l'une à l'autre
L'époque rapiécée dans ce monde je n'ai pas vu.

*
Elle a plus de mauvaises herbes que ses fleurs,
Elle a pus de chapeaux que ses vainqueurs
Elle a pus de pique-assiettes que ses chiots aboyeurs
Qu'est-ce que je n'ai pas vu dans ce monde!

*
Dans une pelisse un ventre complet ne se place pas,
Un potiron vide dans un bonnet ne se place pas,
Il ne saurait ni une selle, ni une croupe, ne se place pas
Qu'est-ce que je n'ai pas vu dans ce monde !

*
Le pays à la grandeur d'un point - c'est un volcan
Son territoire est comme un océan plein de sang
L'un est bâtisseur, l'autre - un anéantissement
Qu'est-ce que je n'ai pas vu dans ce monde?

*
Les fusées sont pleines comme une poitrine, voit-on
Elles seront les sucettes pour la future génération
A qui est cette signature, à qui est ce chemin- dit-on
Qu'est-ce que je n'ai pas vu dans ce monde?

*
Laisse à part, mon cœur, ce nul entêtement ...
Construis une voie pour toi-même, à temps.
Ce monde a son cou courbé, depuis longtemps
Sa taille est droit et franche toujours!

1980 .

D'UN PAREILLE MONDE
(Belə dünyanın

A la mémoire de M. Muchfig .

J'ai donné un mot qu'il me donne un trésor,
Qu'il ne me donne qu'une époque sans mort,
J'ai compté sur lui, j'en ai offensé , que m'a-t-il
donné alors?

A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
Il s'est perdu ce monde en soi-même, on le voit.
Il est le fondement des noces et des deuils parfois,
Il m'a refusé tout ce que je lui ai demandé à la fois
A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
N'ayant pas honte il pousserait les hauts cris, lui
Il arracherait ses cheveux en criant n'ayant pas
honte du bruit

Il n'ayura honte ni pour le soleil, ni pour la lune, oui
A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
Au début de son ruisseau il est un gragon le voleur,
Son soir n'arrivera sain et sauf à demain à l'heure...
Son chien est plus cher que son cheval au marché par
malheur

A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
Si tu es un mont, il te gardera, tu le verras sur son bras,
Il te pliera et sur une toile d'araignée il te gardera,
Son feu d'une période de cent ans, dans sa
brise il gardera

A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
L'un de ses yeux est la lumière et l'autre est la glace
C'est une femme perfide et une fille rosée à la face,
Il est doux, fragile, sévère et enragé, rusé ... hélas !..
A quoi bon de me vexer d'un pareil monde?

*
Ceux qui ont mis les oreillers sous ses pieds, par tête -
Eux aussi ont mis une grenade sous la tête
Les ignorants l'ont mis au jeu de hasard, ces bêtes
A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
Si tu es un esclave de tes droits et celles de tes lois
Fonds-toi, disparais-toi en soi-même, ma foi,
Celui qui s'offense de lui, qu'il s'en aille... à la fois!
AQ quoi bon me vexer d'un pareil monde?

1989.

POETE, VOIS - LES !

(Şair, gör onları!)

L'homme, les mains dans les poches est debout,
La femme moule la brique dans la boue...
L'homme est debout. La tête nue, le plastron
déboutonné
Il ne met pas son pied à l'endroit mouillé.
La boue séchée sur la tête de la femme a déformé,-
La couleur de les cheveux... on les voit net...

*
La voix de l'époque n'a pas éteint à celui-ci
Il pense : "Je suis un homme, ce que je fais,
j'en ai raison
Le bâtiment bâti à l'aide des mains de la femme
S'inspira au nom de l'homme, nous le verrons

*
Dans les réunions nous criions "La vie!", parfois
Notre poésie, notre voix ont piétiné sur place;
Encore, notre voix qui crie sur l'éducation... ma foi,-
Est restée également sur les tribunes... hélas ...

SANS LOUANGE

(Tərifsiz)

Une louange inutile tient d'un sommeil,
Elle couchera le crayon même en écrivant;
Le talent ressemble à un tel grain... qu'il -
Poussera même sur une pierre tout le temps.

*
Ne dis pas à chaque pas: - Où est mon honneur,
Une voix sans sache-le, a aussi sa louange.
Ceux qui ne croient pas leurs existence dans la vie
Ils tâcheront de prouver toujours leurs présence .

1962 .

JE N'AI PAS DIT

(Demədim)

Je ne t'ai jamais dit
"Je t'aime!" dans a vie.
Mais, je t'ai aimée
Je n'ai pas dit : "Je t'aime!".
Pas de confiance à la langue
La langue pourra oublier l'adresse
J'ai peur ... -
De copier l'amour
à la langue de cœur ...

SOUS LE CIEL, SUR LA TERRE

(Göy altında, yer üstündə)

Ce monde est une leçon,
Ce monde est un chagrin...
Celui qui perd... il perd...
 mais... qui prend il gagne vous dites.
L'existence de l'homme
 n'est qu'un voix ... c'est rien
Sa fin, c'est une cage
 elle n'aurait jamais sa suite
*

Le pas de l'homme dépassera le fleuve et le mont
Mais on ne peut s'enfuir d'une vipère des mots;
Quequefois en prenant les feuilles et le crayon
Je veux m'enfuir à jamais du globe terrestre, oh!..
*

Le ciel est à Dieu!
Cette terre est à Dieu, ma foi, oui...
Il l'a donnée à l'homme - l'homme n'a qu'une vie amère;
Ceux qui nient le saint Dieu, sont proche de lui
Celui qui aime le Dieu n'a que les peines de l'enfer..
*

De l'Est à l'Ouest le chemin a été détruit,
D'un homme à l'autre on peut manquer une voie;
On dit que quelqu'un a découvert un chemin dans le ciel,-
Je ne peux marquer ni une merveille, ni un miracle, ma foi!
*

Tendre la main n'est pas une mode, à présent, ni une rite ...
Les bienveillants sont rares, les bas sont vilains...
C'est l'ensemencement, la moisson... comme vous dites...
Le levain de ma poésie c'est la terre enfin ...
*

Chaque chose mémorable ce n'est pas un remède, dit-on,
Il y a un "génie" de la tribune et d'une réunion
Chaque mot des génies est un fort et un mont
Les ignorants sont de "génies" de la destruction .
*

La mémoire de l'homme c'est le musée d'action
Si le nom a été gravé, c'est la pierre d'honneur;
Sous la terre il y a des pierres du fondement
Mais sur la terre il y en a une pierre tombale obscure.
*

Ma vie est de trop ici d'après le destin, on voit
Une épine ne poussera pas sur mon tombeau;
Je m'ai chassé sur ma cime tant de fois
J'ai entassé les douleurs... les uns sur les autres... oh!
*

Je me suis accoudé contre la terre - ma force est
 celle du mont
Je me suis séparé de la terre - je ne suis qu'un grain
 vermolu...

En moissonnant d'un champ permis ma moisson
Je ne peux pas la dépiquer sur une aire défendu ...
*

Nous ne pourrions pas attraper celui qui court
On ne voit pas les proches, les loins sont loins;
Avec cet œil je ne vois plus l'autre, il fait obscure...
Je ne vois non plus mes prunelles... je m'efforce en vain ...
*

Ohé, toi, sans terre! Dans ce pays il y a tant de partages
Ma prétention grandie, c'est peut-être ma fin, dit-on;
Ohé, l'esprit de mon père, me servant d'appui tu es sage,
Que je devienne un oiseau, que je me mette sur un buisson ...

*

Je n'ai ni mon ciel, ni ma terre sur la terre
 Je ne suis qu'un passant entre la terre et le ciel... on me voit
 Où est mon asile? Je ne la sais pas encore, mon cher...
 Sur ce chariot à une roue du destin, ma foi ...

4-5 mars, 1991.

LA TRAGEDIE TCHETCHENE

(Çeçen faciəsi)

Oh! Mon Dieu! Oh! Mon Dieu!
 Qu'est-ce que c'est ce monde?
 Qu'est-ce que c'est cet être humain?
 Ça ce voit l'homme est en feu, l'homme meurt
 avec son petit,
 avec son vieux,
 avec son malade ...

La terre brûle avec sa source, avec son arbre
 La terre brûle avec son air...
 avec sa fourmi
 avec son scarabée

Et sa graine a été foulée
 sous les chars ...

Les hommes se chamaillent
 Ils déplument : les uns les autres
 On ne sait pas: qui est coupable
 qui a raison

Tout le monde ... tous sont innocents,
 sont désarmés...

Tout le monde... Tous sont coupables,
 sont armés

Monsieur le Président, j'ai vu, ma foi
 beaucoup de fois
 celui qui a apporté
 une chanson internationale
 avec ensemble les chars
 dans le passé
 auparavant

il y a quelque temps...

J'ai vu les mains sanglantes
 pressant la détente

Mets à part tes mains
 Elles sont auteurs des centaines et des milliers de ruines
 elles font sauter des mines...

C'est très dur
 pour les petits de grandir
 Amoindrir pour les "grands"
 c'est très facile...

Le monde sait très bien:
 que sur les ailes des fusées
 ne volent pas les règles
 ne volent pas les droits
 à un pays
 à un peuple
 à une nation ...

Ce que l'on dit l'ordre du jour,
 l'ordre du temps

Le cœur et le crayon écrivent,
 ils ne l'oublient jamais à temps...

La main
 l'apporte
 d'un endroit à un autre
 de porte en porte ...

Avec ses mains

tenir la mort
à son pays

C'est aussi "une nouvelle" "logique" de guerre
C'est aussi une mode "rare", "unique"

de guerre

Labourer son pays natal...

c'est aussi "une sortie" fatale...
ensanglanter,
souiller de sang ...
et puis...

et après chercher tout le temps

Chercher de l'eau -

est - ce pour laver le sang?!

Dire: - cette terre, elle est à moi
et puis y semer l'obus...

... C'est une guerre étrange -
très originale ...à temps...

Ce massacre a une ogique
très bizarre,
singulier... extravagant ...

Ce massacre a une "logique" étrange
une question étonnante

Pas de réponse pour ce massacre

Pas de réponse...

elle n'en a pas aujourd'hui
et il n'y aura ni demain
ni le lendemain

Ça... en un mot

à sa suite
pas sain ...

10 janvier 1995 .

MONOLOGUE D'UN HOMME

(Insan monologu)

Je suis venu au monde
par l'appel du monde

Je vis
avec l'amour de ma mère
avec le soin de mon père
avec l'applaudissements
de ma grand-mère...

Je quitterai ce monde sans cesse
avec la malédiction
avec l'infarctus
ou du cancer
ou de la vieillesse ...

Je ne veux être ni un Allah,
ni un gouverneur...

Je n'ai qu'une pensée :

Je veux être un voyageur
d'une île des contradictions
de chaque poensée
de chaque cœur ...

Je veux être un hôte
d'un château des jouissances,
des chambres des chagrins

Mon bateau apporte des remèdes
comme un homme venu de la lune
pour les tropiques des maladies,
des affections

Je suis encore honnête
comme celui-ci,

comme ce voyageur
comme mon père
Je suis sans arme,
propre,
irréprochable
comme cet homme lunaire...
Je ne suis pas encore devenu Vous
comme Vous...
mais pour le moment
je suis nu ...
Ne m'éduquez pas des trucs
des malheureux
Ne me donnez pas un lasso
des destins des gueux...
Je veux être une brise
pour les cheveux des jolies
Je veux être une rosée
pour la prairie des souris
sur les lèvres
après être embrassées
Laissez-moi de voisiner
avec un tremblement de terre
d'une vie
pour les amours malheureux
Laissez-moi être comme des oiseaux Issa-Mussa*
Ne me faites pas m'endormir

* D'après l'une des légendes azérbaidjanaises dans le folklore littéraire ce sont deux frères: l'un s'appelait Issa, et l'autre Moussa. Un magicien les sépare dans un bois, parce qu'ils l'empêchaient de s'occuper avec de mauvaises actions... Ce magicien les dérouta en les transportant dans un bois épais et il les transforme en oiseaux et les y laissant il, quitte le bois... Et depuis lors les frères-les oiseaux Issa et Moussa commencent à chercher l'un l'autre en criant: "Issa" - "Moussa" ...

dans les becs des fusées,
des fantômes
Ne me barbouillez pas
ne m'enterrez pas
dans le renouvellement
du labourage
des atomes ...
Sans rime, sans raison
la vie de l'homme est courte,
plus courte ...
sur le navire de Noé
Cela a dit une Colombe
Celui qui a inventé le monde de mort
ne sera jamais
Christophe Colomb...
Laissez-moi, que je trouve
un nouveau mont de lumière
Laissez-moi, que je trouve
la source des trésors
qui emporte le décès prématuré
Je vois les pays qui ont tenu
une cuillère de tristesse à la main
Dans le morceau des peuples
je vois eur joie sale...

Laissez-moi pour que je les sente
que je les écrite
Que je décrive le juge
au certificat hitlérien
La dernière borne de ma pensée
c'est rompre la limite
des philosophies opposées
C'est amour le verdict qui décharge les armes

des têtes irritées
 enragées ...
 avec des signatures...
 C'est créer une tribune de la justice
 d'où annoncer
 d'y prouver le vice...
 le vice des sanguinaires,
 des occupants...
 toujours...
 tout le temps ...
 Mon but, c'est la rechercher
 c'est la mémoire
 c'est écrire ...
 Et en resultat, enfin
 mon cahier de mémoire
 doit rester
 pour tous les êtres humains...

1967 .

DANS UNE VOITURE D'AUTRUI

(Ö z g a m a ş i n d a)

Nous deux,
 nous allons ensemble
 à une destination:
 Je m'appuie sur moi-même
 je vais pas-à-pas
 Et toi, tu t'appuies
 sur la voiture de ton papa...

J'ai dit une voiture...
 peut-être c'est sont
 deux pieds, deux mains ...
 Mais, seulement, c'est la vitesse
 d'une machine
 t'emporte au loin...
 Ele t'emporte ... par un chemin
 sans précipice, sans detour
 droit comme une règle...
 Après, eh bien?
 Ne vas pas
 que l'on te pousse
 que l'on t'expédie
 à un endroit
 par la force d'une main ...
 Ce chemin pour toi
 n'est ni serment de Galilée
 dont le détour serait dur,
 Ni la lumière de Balzak
 difficile éteindre ... mais...
 Tu peux te tourner à n'importe quelle direction
 où tu veux
 Tu peux descendre
 à n'importe quelle place,
 quel lieu... pense-t-on...
 Ce que t'emporte partout...
 ce n'est ni une recherche
 ni une idée, ni un dessin
 Ça , c'est un appel
 que tu ne sais pas toi-même
 que n'en sait personne
 qui s'écoule n'importe où...
 Ça, c'est un amour

à la Don Juan...
 c'est une compétition...
 Tenant par un axe d'autrui
 tu te tourne maintenant...
 Mais, ni les roues d'une voiture
 ni une réputation vole
 n'ont pas été un pied
 pour n'importe qui ... à temps...
 Ni un éloge acheté
 ni un honneur déshonnête
 n'a pas été dans la vie,
 pour quelqu'un un support
 un appui ...
 Seul, c'est la vitesse
 c'est le courage
 c'est la bravoure de l'homme
 sera le critère pendant
 cet affrontement
 Si ta voiture fait
 mille kilomètres à l'heure...
 Mêmes, l'arbitre est très sévère,
 est très dur de parceller "compétitions"
 tout le temps ...

1967.

LE CONTINENT

DE VICTOR NUQO

Bonjour, la pace des Champs Elysées

Bonjour,

Bonjour, la place la plus grande et
 la plus éclairé
 place du monde...

Bonjour, bonjour!

Les pays enterrés dans le fond
 de l'Arc de Triomphe

Bonjour, bonjour!

Les morceaux happés
 de la bouche,

Bonjour, bonjour!

J'ai oublié le demain

je l'ai oublié à l'aise
 en l'honneur des Parisiens
 qui ont fait un bûcher
 pour la première fois
 un brasé, une fournaise ...

En l'honneur des combattants Communistes
 qui ont levé le drapeau,
 pour toujours!

Ohé, vous, les avions de chasse
 les avions habiles, rapides
 du monde,

Je vous supplie

Donnez-moi votre certificat de vol

Que j'appose ma signature,

Changez votre itinéraire:

vers les mers de magma de la terre
 vers les couches inférieures,
 vers les plaines des coulées de lave souterraine
 Vers les ravins vieilliss
 aux bouches de pierre
 qui peuvent avaler chaque jour...
 des incendies
 des feux... des fours...
 C'est la mère sainte,
 Vive la mère sainte des morts,
 des sages, des ordres
 Les morts sucent,
 ils prennent le sein
 du doigt de l'homme
 de l'être humain
 Vive les doigts-là qui montrent cette place
 comme un continent à Victor Huo,
 la surface de la terre de Paris
 la glace de le terre de Paris
 La pace de l'Elysée!
 Les grandes crues-là
 des voitures
 se divisent en voies
 comme un fleuve branchu,
 comme des affluents régulièrement
 Comme les machines chargées
 ont été collées sur les routes
 pour toujours
 à l'instant...
 On croit que
 les voitures se sont arrêtées
 Ce sont les routes, les voies ...
 que l'on les tire

par les courroies noires
 On les regarde sans cesse...
 les yeux sentent les poids;
 ils s'en ennuiant
 ils se lassent
 ils s'éteignent à chaque pas ...
 On pense que ces voies
 s'écoulent dans tes yeux, partout ...
 qu'elles sortent
 derrière le cou
 *
 Bonjour , les chefs d'armée
 les généraux-les monuments,
 Bonjour, la tranchée d'un communard
 de son temps
 il y a cent ans...
 Bonjour,
 les monuments du peuple
 cachés derrière des monuments des rois!
 L'inclination des foules d'hommes
 qui rament ici
 chaque jour...
 Qu'est-ce que c'est que...
 cet orage
 ce tourbillon
 cette peur
 dans les yeux de notre siècle?
 La beauté cache en soi-même, a mort
 disparue de soi-même
 Ici , c'est la place Elysée
 C'est la plus rare couverture
 des monuments du monde!
 C'est le continent Victor Huo! ... Oh!

Et soudain le volant d'un avion
 peut tourner vers cette direction
 Sous l'aisselle d'histoire du monde
 de Diderot
 peut flamber...
 Vis, la Place Elysée!
 Vis! Vis!
 La place la plus grande, éclairée,
 ensoleillée du monde
 Vis, Vis!
 A Paris!!!

Paris-Bakou.
 janvier - octobre, 1970.

LE SOMMEIL

(Y u x u)

J'ai songé invraisemblablement ce soir
 Comme je voudrais de m'en filer
 de me suaver
 de cette veille
 je n'y voudrais me voir ...
 Je ne l'ai pas pu...
 J'ai songé... en plein air...
 que cinq ou dix hommes
 m'enterrent
 dans un cimetière
 Et moi-même

je me suis arrêté
 auprès de ma tombe
 On m'a proposé:
 - Descends-y!
 Sonde ta tombe,
 sa profondeur
 sa largeur
 sa longueur!..
 J'en suis ravi:
 comme elle est éclairée
 c'est aussi une joie
 c'est aussi un bonheur...
 Non, n'a été jamais
 tant de luxes
 tant de splendeur
 dans mon asile
 dans ma maison
 Qui est celui-là
 qui m'a aimé ainsi à présent?
 J'ai entendu
 un râlement:
 - C'est moi qui l'a creusée
 c'est moi-même!
Je ne peux pas reconnaître
 qui es-tu, dis donc...
 - C'est moi, ton ami la trahison...
 ne m'as - tu pas reconnu?
 - Non... je n'ai pas reconnu!...
 Et soudain ma colère
 ma rage, m'étouffe...
 j'ai crié :
 - Que celui-ci qui l'a creusée
 qu'il y entre,

qu'il y descende lui-même...
 ... J'étais prêts pour l'asphyxer...
 à mon appelle au secours
 j'appelle les vents:
 "Venez, venez, enterrez vite
 ce diable immédiatement!"...
 Il s'est enfuit,
 il s'est éclipsé
 à l'instant...
 Je cours derrière lui:
 - Ohé, vous,
 ne laissez pas le courir!
 Je me réveille,
 je me réjouis...
 Je ne suis pas mort...
 - Mes amis, vous, ohé!
 soyez tranquilles!
 Non, mes amis,
 attrapez la trahison
 même quand vous êtes en songe!
 Egorgez-la,
 Etranglez-la, dit-on !

Février, 1971.

Table des matières

Poète qui a le mal d'Araz	3
LE MONDE EST A TOI, LE MONDE EST A TOI (Dünya senin, dünya benim	23
VOISIN - LE LECHEUR DU CHEF (Rəisin ya taq qonşusu).....	25
PERSONNALITE POITIQUE (Siyasi şəxsiyyət).....	25
S'IL N'Y AVAIT PAS DE GUERRE (Müharibə olmasa).....	26
LE VIEUX ET LA MER (Qoca və dəniz)	27
POUR AUJOURD'HUI (Bu gün üçün).....	28
TESTAMENT (Vəsiyyət).....	28
LETRE POUR L'AUTRE COTE DE L'OCEAN (Okeanın o tayına məktub)	30
NE LANCE PAS DE PIERRE! (İtə daş atma!).....	34
NE GRISONNEZ PAS MES CHEVEUX, NE GRISONNEZ PAS! (Ağarma saçlarım, ağarma).....	35
RENCONTRE AVEC MON MONUMENT (Heykəlimlə görüş).....	37
SUR LA TOUR EIFEL (Eyfel qülləsi).....	39
LE CONTE (Nəgıl).....	41
LE PRIX NOBEL (Nobə mükafatı).....	44
AZERBAÏDJAN (Azərbaycan).....	45
UNE ANNEE S'EST ECOULEE (Bir il).....	46

HELENE	
(Yelena).....	49
PROTEGEZ LE MONDE	
(Qoruyun dünyanı).....	50
AU SAVANT - HISTORIEN	
(Tarixçi alimə).....	52
A POUCHKINE	
(Puşkina).....	54
J'AI VECU CINQUANTE ANS	
(Əlli il yaşadım).....	56
LEVE-TOI, L'AZERBAÏDJAN!	
(Ayağa dur, Azərbaycan!).....	57
LA LUMIERE	
(Işıq).....	61
L'INSCRIPTION DANS LA MEMOIRE D'UN MONT	
(Daş yaddaşında yazı).....	62
UN SOLDAT PLANTE L'ARBRE	
(Əsgər ağac əkir).....	62
LES PLACES	
(Yerlər).....	64
POEMES ECRITS EN ROUTES	
(Yollarda yazılmış şeirlərdən).....	66
ON M'A APPELE LE POETE	
(Biri mənə şair dedi).....	67
NE SOMMEILLE PAS!	
(Mərgüləmə!).....	69
L'HOMME	
(İnsan).....	75
LA CONSOLATION	
(Təsəlli).....	75
J'AI PEUR DE L'ELOGE	
(Tərifdən qorxuram).....	76
LES CHIENS	
(İtlər).....	76
AU REVOIR	
(Saamat qal).....	77
POUR AUJOURD'HUI	
(Bu gün üçün).....	78

LES ROCHER-LES HOMMES	
(İnsan qayalar).....	79
ACTE DE LA HAINE	
(Nifrət aktı).....	81
GARDEZ LE MONDE	
(Qoruyun dünyanı).....	84
CE N'EST PLUS DE MON AGE	
(Mənim də yaşıma az deyil).....	86
D'UN PAREIL MONDE	
(Belə dünyanın).....	87
POETE, VOIS-LES!	
(Şair, gör onları!).....	88
SANS LOUANGE	
(Tərifsiz).....	89
JE N'AI PAS DIT	
(Demədim).....	89
SOUS LE CIEL, SUR LA TERRE	
(Göy altında, yer üstündə).....	90
LA TRAGEDIE TCHETCHENE	
(Çeçen faciəsi).....	92
MONOLOGUE D'UN HOMME	
(İnsan monoloqu).....	95
DANS UNE VOITURE D'AUTRUI	
(Özgə maşınında).....	98
LES PARTIES DU MONDE DE VICTOR HUÛO	
(Viktor Hüqo qitəsi).....	101
LE SOMMEIL	
(Yuxu).....	104

CHAMIL ZAMAN

Chamil Djalal oghlou Zamanov, poète, traducteur, membre de l'Union des Ecrivains d'Azerbaïdjan, candidat ès lettres, est né le 18 mars 1936 dans le district Charour, dans le village Tchartchiboghan. Après l'école secondaire il part pour Bakou où il termine la faculté de la langue française de l'Institut Pédagogique des Langues Etrangères (à présent l'Université des Langues Etrangères). Il a traduit du français en azerbaïdjanais les œuvres des représentants les plus connus de la France tels que: Nostradamus (Michel de Notre - Dame - 1503 - 1566), P. J. de Béranger (1780 - 1857), H. de Balzac (1799 - 1850), Victor Hugo (1802 - 1885), Gustave Flaubert (1821 - 1880), Guy de Maupassant (1850 - 1893), Prosper Mérimé (1803 - 1870) (en deux volumes) et beaucoup des autres.

En 1984 la maison d'édition "Yazytchy" a édité les nouvelles et les récits de Prosper Mérimé en azerbaïdjanais dans la traduction de Chamil Zaman. Il est traducteur en azerbaïdjanais de l'hymne d'Etat de la France "La Marseillaise". En 1987 il a effectué ses recherches scientifiques sur le roman "Les aventures d'un Petit Parisien" d'Alfred de Bréhat (1823 - 1866) et il l'a publié

en azerbaïdjanais avec sa préface... Le 23 octobre 1991 il a soutenu sa thèse de candidat ès lettres sous le titre "Les problèmes de la traduction littéraire du français en azerbaïdjanais (l'analyse littéraire et historique)".

Outre les susmentionnés, Chamil Zaman a traduit du français en azerbaïdjanais "La Tentation de Saint - Antoine" (1849), "Le Cœur simple" (1876), "Héridias", le roman "Salambô" de Gustave Flaubert et "La chronique du temps de Chares IX" (1829) de P. Mérimé ect... ect... Il a enseigné la langue française et l'histoire de la littérature des pays étrangers à l'Université d'Etat et puis à l'Université d'Aïse de Bakou (1970 - 2004).

Ch. Zaman est aussi l'auteur de la traduction de "L'art poétique" de Boileau (Nicolas, dit Boileau - Despréaux (1636 - 1711) en vers en 2010 à Bakou et "Caucase" d'Alexandre Dumas (père).

Chamil Zaman n'est pas seulement un simple traducteur compétant, connaissant les finesses de sa langue maternelle et du français, mais aussi il est un poète, dramaturge, écrivain, critique littéraire... Il a publié ses poèmes en trois volumes: "Que le saule ne sache pas..." (Bakou, "Qarant", 2001), "Mon mot au temps" (Bakou, "Nourlan", 2006), "Je chante Garabaghlar" (Bakou, "Nourlan", 2007)...

Il faut marquer qu'au mois de juillet 1994 Ch. Zaman a été en France, dans la ville de Grenoble pour y faire son stage pédagogique à l'Université Stendhal.

**«Elm və Təhsil» nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ**

Kompüter dizayneri: Zəhid Məmmədov
Texniki redaktor: Rəvşanə Nizamlıqızı

Yığılmağa verilmiş **25.08.2011.**
Çapa imzalanmış **04.10.2011.**
Şerti çap vərəqi **7. Sifariş № 389**
Kəğız formatı **84x108 1/32 Tiraj 500.**

Kitab «Elm və Təhsil» nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində səhifələnilib çap olunmuşdur.

E-mail: elm_ve_tehsil@box.az

Tel: 497-16-32; 050-311-41-89

Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Məqomayev döngəsi 8/4.

MONDE LITTERAIRE D'AZERBAÏDJAN

**MAMMED
ARAZ**

**LE MONDE EST A TOI,
LE MONDE EST A MOI...**

427-263386

(poèmes choisis)

AZƏRBAYCANIN ƏDƏBİYYAT ALƏMİ

**MƏMMƏD
ARAZ**

**DÜNYA SƏNİN,
DÜNYA MƏNİM...**

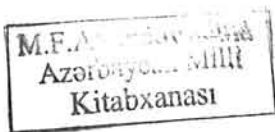
(seçilmiş şeirlər)

MƏMMƏD ARAZ

DÜNYA SƏNİN, DÜNYA MƏNİM...

(seçilmiş şeirlər)

Bakı - 2011

Ə.Ə. 2011-386

Tərtib edəni və

çapa hazırlayanı: Sevinc Əbülfəzqızı

Redaktoru:

Rəşid Cabbarlı

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Məmməd Araz. Dünya sənin, dünya mənim... (seçilmiş şeirlər). Bakı, "Elm və təhsil", 2011. – 208 səh.

Xalq şairi Məmməd Arazın "Dünya sənin, dünya mənim..." kitabında xalqımızı həmişə düşündürən ağırılı-acılı məsələlər: ikiye bölünmüş Vətən, erməni işğalı altında inləyən Qarabağ torpağı, qisası, Azərbaycan ədəbiyyatına xas olan əxlaqi, insani, həmişəyaşar dünyəvi problemlər oxucunu düşündürür.

4702000000

N098 - 2011

qrifli nəşr

© «Elm və təhsil», 2011

ARAZ NİSKİLLİ ŞAİR

Biz artıq XXI əsrə qədəm basmışıq və 90 - cı illərin son günlərinin zirvəsindən geriyə nəzər salmaq, poeziyamızı saf-çürük etmək olar. Son yüz ildə Azərbaycan poeziyası da çox mürəkkəb, ziddiyyətli və zəngin inkişaf yolu keçmişdir. Əgər keçən əsrin əvvəllərində Sabir fənomeni, bir qədər sonra Məhəmməd Hadi, Hüseyn Cavid dühaları poeziyamızın əsasını təşkil etdisə, 30-cu illərdən başlayaraq Əhməd Cavad, Mikayıl Müşfiq və Səməd Vurğun kimi böyük istedadlar öz sələflərinin yolunu şəərəflə davam etdirdilər. Bu illərin siyasi burulğanları həmin dövrün ədəbiyyatına da öz təsirini göstərməyə bilməzdi. Kimlərsə bu təzyiqə tab gətirmədi. Öz əqidəsindən dönməyən, əyilməyən söz və sənət fədailəri hamletsayağı şəhid oldular. Kimlərsə zamanın dilini tapa bildi, yaşadı. Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza və Məmməd Rahim yeni klassik poeziyamızın görkəmli nümayəndələri səviyyəsinə qalxa bildilər.

Çağdaş Azərbaycan poeziyasının yeni dövrü keçən əsrin əllinci illərinin sonu, altmışıncı illərin əvvəllərində formalaşmışdır. Bu dövrdə yaranan poeziya da öz mövzu, məzmun və formasına görə rəngarəng və ziddiyyətli olmuşdur. Əgər bir tərəfdən 1937-ci ilin xofu, sovet ideologiyası və siyasi mühit orta nəslin dünyagörüşü və yaradıcılıq psixologiyasını formalaşdırdısa, digər tərəfdən orijinal düşüncə, yeni təfəkkür tərzı və bunlardan irəli gələn ilk azadlıq qığılcımları və modernist estetikə bu dövrün poeziyasında kök salmağa başladı.

Milli poeziyamızın inkişafında və bir sıra yeni poetik ənənələrin yaranmasında orta nəslə daxil olan şairlərdən B.Vahabzadə, N.Xəzri, H.Arif, X.Rza Ulutürk kimi tanınmış şairlərlə yannaşı xüsusi poetik yolu, orijinal manerası və dünyagörüşü olan Məmməd Arazın da adını çəkmək lazımdır.

Azərbaycan poeziyasının ən saf ənənələrindən qidalanan, Şuşanın, Laçının, Kəlbəcərin dağ havasından nəfəs alan, Göygölün, Xəzərin, Kürün, Arazın sularından güc alan, Şahbusun Nursu kəndinin "kövşənlərində olan saysız nur sulu bulaqların" gözündən su içən, xalqımızın zəngin adət-ənənələrindən, keçmişindən, bu gündənin, namusundan-qeyrətindən qidalanan Məmməd Araz sözün əsil mənasında milli poeziyamızın yaradıcılarından biri olmuşdur. Özünün dediyi kimi, bütün bu keyfiyyətlərinə görə şair hər şeydən əvvəl "ilk müəlimi" anasının cəhrəsinə minnətdar olmalıdır. Məmməd Araz Məmməd Araz eləyən bir də o olmuşdur ki, şairin dünyaya göz açdığı evin "taxça-boxçasında hara əl atsan-bir dastan, nağıl, "Aşıq şeirləri", "Aşıq Ələsgər" kitabları çıxar, anası bütün bu kitabları onlara oxudur, "cəhrənin qolunu tovlaya-tovlaya alçimin ucuna ilişdirdiyi iyni işığında cırhacırla onların üzünə dastan dünyasının qapılarını açardı".

Azərbaycan adlı anadan halal süd əməm Məmməd Araz poeziyası halallığa, düzlüyə söykənir. Elə düzlüyün səbəbidir ki, "bəzən bir səhvə yüz tənbəh yeyir", "Düz sözdür dünyada hər şeydən baha" sözlərinin havasında :

Nə yaxşı çox sözü qəlbim inanır,
Nə yaxşı ürəyim hələ uşaqdır.- deyir.

Bəlkə də elə bu düzlüyünə görədir ki, bu köhnə dünya şairə tanış gəlir, o, hər addımda, hər qarışda

haqsızlıqla, ədalətsizliklə qarşılaşır, işıqlı sabah, saf insani münasibətlər, təmiz duyğular, yüksək amallar eşqilə yaşayan şair "Əbədiyə qəh-qəh çəkən bu əbədi dünya"nın hələ də düzəlmədiyini görür :

Gedir yal davası, sümük davası,
Gedir vurhavurla çəpik davası,
Gedir milyonçunun qəpik davası,
Çürük fikirlərin çürük davası ...
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir baba!

("Dünya düzəlmir")

Dünyanın (cəmiyyətin) oxunun düzəlmədiyini və düzəlməyəcəyini bir şair müdrikiyi ilə görən sənətkar öz narahat ruhuna saf, məsum təbiətin qoynunda sığınacaq axtarır.

Çiçəyindən alağı çox,
Kişisindən papağı çox,
Köpəyindən yalağı çox
Bu üzün olmaya dünya! -

deyən şair yerdə təskinik tapır və o zaman xoşbəxt olacağına inanır ki, "Davasız, tufansız bir küçədə" o, "Sahili sahilə çata biləcək" və "Araza baş qoyub yata biləcək"dir. Vətənin hər addımını, hər qarışını bütün varlığı ilə sevən Məmməd Araz daha çox təbiətdən ilham alır. Səttar fırcasının qüdrəti ilə təbiəti təsvir edir.

Bir səhər gördüm ki, durulub yatır,
Kəpəzin dibində burulub yatır,
Qovulan ceyrantək yorulub yatır
Daş atdım, diksinib oyandı Göygöl!

Şair, düşmən tapdığı altında qalan gözəl Qarabağın, Turşusunun, Şuşanın, Laçının, Kəlbəcərin... xiffətini çəkir.

Görkəmli şairimiz Məmməd Araz yaradıcılığının yorulmaz gənc tədqiqatçısı Sevinc Əbülfəzqızı bu haqda yazır: - Rus ordusunun köməkliylə işğal olunub Ermənistan ərazisinə qatılan Aran və Dağlıq Qarabağın tarixən Azərbaycan torpağı olduğunu erməni tədqiqatçılarının özələri də təsdiq edirlər. Bizcə, milliyyətçə erməni Serj Afanasyanın 1981-ci ildə Fransada fransızca nəşr etdirdiyi "Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan, müstəqillikdən 1917-1923-cü illərdə Sovet hakimiyyətinin qurulmasına qədər" kitabının üz qabığındakı xəritəyə diqqətlə nəzər salsaq hər şey aydın olar.

Həmin kitabın üz qabığının şəkili burada verilməkdir!

Adını çəkdiyimiz müəllifin həmin bu kitabının bir nüsxəsi hal hazırda Bakıda, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında F-17-769 nömrəli şifrə ilə saxlanılır.

İkinci bir misal: SSRİ-nin 50 illiyi münasibətilə Moskvanın "Editions de l'Agence de Presse Novosti" nəşriyyatının buraxdığı "République Soviaiste Soviétique de l'Azerbaïdjan" (M.1967) kitabının 5-ci səhifəsində oxuyuruq:

İkinci, adını çəkdiyimiz kitabdan şəkil burada verilməkdir!

"Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Qafqaz sıra dağlarının cənubunda yerləşir; o, cənub-qərbdə

Serge Afanasyan

L'ARMENIE, L'AZERBAÏDJAN ET LA GEORGIE

de l'indépendance à l'instauration
du pouvoir soviétique 1917-1923

l'harmattan

Türkiyə və cənubda İran, şərqdə isə Xəzər dənizilə əhatə olunmuşdur. Onun ərazisi böyük deyildir: 86.700 kv.km.-dir. Özünün ərazisindən əlavə Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti də onun ərazisinə daxildir. Əhalisi 4,6 milyon nəfərdir. Mərkəzi şəhəri hal-hazırda 1.196.000 əhalisi olan Bakı şəhəridir. (Bax: M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası, şifrə: F-10068).

Hələ işğal olunmazdan çox-çox əvvəl- 1976-cı ildə, nə isə ürəyinə damıbmış kimi üzünü bu füsunkar yerlərə tutaraq şair deyirdi:

Düz axtaran körpə cüyür balacı
Ağ daşlara körpə cıgır salası...
Qayaların su saxlayan çalası,
Salamat qal,
Saamat!

("Saamat qal", Türşsu-1976).

Böyük və həssas ürəyi, zəngin və saf duyğuları, təbiə və səmimi hissləri olan Məmməd Araz, düşər olduğu həyatın ən ağır sınaqlarına mətənlə sinə gərdi, ruhdan düşmədi, Vətənə, xalqa məhəbbəti daha da gücləndi, mətinləşdi:

Azərbaycan - mayası nur, qayəsi nur ki...
Hər daşından alovdu illi ox ola bilər.
"Azərbaycan!" deyiləndə ayağa dur ki,-
Füzulinin ürəyinə toxuna bilər.

Cəlil Nağı,
filologiya elmləri doktoru .

P.S. Məmməd Araz əsərlərinin gənc tədqiqatçısı Sevinc Əbülfəzqızı öz elmi araşdırmalarında yazır: "... Ermənilər tərəfindən işğal olunmuş və Ermənistanla birləşdirilmiş Qarabağ tarixi nöqtəyi-nəzərdən Azərbaycanın torpağıdır. Bunu erməni tədqiqatçıları da sübut və təsdiq edirər. Əgər erməni müəllifi Serj Afanasyanın Parisdə nəşr olunmuş (Bax: Serj Afanasyanın Parisdə nəşr olunmuş "Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan, müstəqillikdən sovet dövlətinin qurulmasına qədər olan dövr, 1917-1923 " (Editions L'Harmattan, 7, rue de l'Ecole Polytechnique, 75005, Paris. O L'Harmattan, 1981. ISBN : 2-85802-192-9) kitabının cidinə diqqətlə baxsaq bunu tamamilə aydın görə bilərik. Serj Afanasyanın yuxarıda adını çəkdiyimiz kitabından bir nüsxə hahazırda Bakıda, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında F-17-769 nömrəli şifrə ilə saxlanılır.

Həmin müəllif, yəni Serj Afanasyan özünün tədqiqatxarakterli kitabının 207-səhifəsində yazır: - ... Zaqafqaziyanın və xüsusilə Ermənistanın taleyi Parisdə deyil, məhz Moskvada qaydaya salındı... belə ki, Ermənistan özünün qərb hissəsini tamamilə tərk edib Türklərin qərbindən ayrılaraq öz ərazisinin şərq hissəsinin bir yarısında yerləşdirildi. (Bu kitabda Serj Afanasyanın və Əhməd Təbrizlinin kitabından verilmiş tərcümələrin hamısı bizindir - Ş.Z.)

Moskva razılaşmasına və Qars müqaviləsinə əsasən (Qars müqaviləsi (1921) Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstan Sovet Sosialist Respublikaları ilə Türkiyə arasında olan müqaviləyə işarədir. Bu müqavilə RSFSR-nin iştirakı ilə oktyabrın 13-də Türkiyənin Qars şəhərində imzalanmışdır - Ş.Z.) Zaqafqaziya və Türkiyə ərazisində olan sərhədlər əvvəlcədən planlaşdırılıb təyin edilmiş və təkcə sovetləşmiş Zaqafqaziya respublikaları arasında

daimi mübahisə obyektini kimi saxlanılmışdır. Kəvbürünün 2 may 1921-ci il tarixli qərarına əsasən yaradılmış bu problemi həll etmək üçün Kirovun sədrliyi ilə xüsusi komissiya yaradılır; buraya, yəni bu komissiyaya Gürcüstan tələfdən Todiyə və Şvanidze; Azərbaycandan: Hüseynov, Hacınski, M.Ə.Rəsulzadə; Ermənistandan isə Bekzadyan əlavə nümayəndələr kimi qəbul edirlər. Komissiya üzvləri isə iyun ayının 25-dən 27-nə qədər bir yerə yığılıb öz işini görür ... Komissiyanın işinin əl ilkin mərhələsində Bekzadyan komissiya üzvlərindən xahiş edir ki, vəziyyətin Ermənistan üçün tamamilə qənaətbəxş olmadığını, onun (yəni, Ermənistanın-Ş.Z.) ərazisinin 4/3 hissəsinin kəsildiyini nəzərə alsınlar; belə ki, əsasən erməni əraziləri olan Axalkalakının 72, və Yuxarı Qarabağın 94 % -i zorla mənimsənilmişdir... O, (yəni, Bekzadyan-Ş.Z.) həmin komissiyada əlavə olaraq göstərmişdir ki, həmin bu məsələ barədə onun özü Myasnikiyanla birlikdə may ayında Moskvada Stalinin görüşündə söhbət etmiş və Stalin bu məsələ barədə öz razılığını bildirmişdir. Gürcü və Azərbaycan nümayəndələri də öz tərəflərindən Azərbaycan KP-nin katibi Kirovun rəhbərliyi ilə məlum məsələ haqqında danışib söhbət etmişlər; onlar Bekzadyanın bu narazılığını şikayətini rədd etmişlər və səbəb isə bunu göstərmişlər ki belə bəhanələr həmin bölgələrdə millətçilik gücünün törədilməsinə gətirib çıxara bilər. Belə məsələlər Ermənistanda öz təsirini göstərməyə də, onların (yəni, azərbaycanlıların və gürcülərin - Ş.Z.) regionlarında gürcülər və azərbaycanlılar arasında da Qarayazın düzənliyinə sahib olmaq barədə ziddiyyətli mübahisələr başlayır, tərəflər (azərbaycanı və gürcü tərəfləri-Ş.Z.) arasında kiçik toqquşmalara səbəb olar və əl güc qüvvələrinin tətbiq olunmasına gətirib çıxarar ... nəticədə

həmin məsələ gündəlikdən çıxarılır. Sabahısı gün isə Orconikidse şəxsən belə qərara gəlir ki, tərəfləri sakitləşdirmək üçün haqqında söhbət gedən məsələ Qafqazın (Qafqaz Bürosunun-Ş.Z.) arbitrajına (mübahisəli məsələləri həll edən idarəyə, yaxud, münisflər heyətinə-Ş.Z.) verilsin. Eyni vaxtda Orconikidsenin və Nərimanovun əvvəlki müaciətlərinə əsaslanaraq Qarabağın Ermənistanə verilməsi haqqında olan məsələ ilə əlaqədar olaraq Mravyan bu regiona, yəni Qarabağa öz avtoritetini göstərmək məqsədilə baş çəksin. O, burada son dərəcə heyranə gəlir - Nərimanov onu bu niyyətdən əl çəkəcəyinə əmin olmaq üçün Bakıya çağırır... (...) "İşlərin belə yubadılması bizim düşmənlərin (yəni, azərbaycanlıların-Ş.Z.) xeyrinə işləyir. Mravyan bu təkliflə razılaşmır və Orconikidse xəbərdar olsun deyə ona aşağıdakı notanı göndərir: "Qarabağ probleminin belə tez və ikinəməli şəkildə həllin (Qarabağ məsələsinin-Ş.Z.) başlıca, mühüm məsələ olduğunu göstərir". Mravyanın kobud cavabı öz mükafatını almıyacaqdır. Qarabağın status alması ilə əlaqədar səkkiz üzdən ibarət çağırılmış Qafbüro (Qafqaz bürosu-Ş.Z.) Stalinin iştirakı ilə 14 iyulda çağırılır və belə qərara alınır ki, məsələ səsə qoyulsun; səsə qoyulmanın nəticəsi aşağıdakı kimidir: Qarabağın Ermənistanə ihaq edilməsi (olunması) - lehinə: 5 səs. (Orconikidse, Myasnikiyan, Tiqatner (Qafqazınun katibi), Kirov, Nazaretyan) və 3 nəfər əleyhinə (Nərimanov, Orakeşvili, Mxaradze), Azərilər və gürcülər gözləmədikləri belə bir nəticənin qarşısında öz ölkələrinin əraziləri barədə başqa təkliflərin də təxirə salınması, qəbul olunmaması ilə səsiz-səmirsiz razılaşmalı olurlar; Nərimanov qəbul olunmuş qərarın müəlmənlər və ermənilər arasında milli barışıq, sülh yaratmaq məqsədilə daha yüksək instansiyalarda yenidən müzakirəyə qoyulmasını xahiş edir və R C P (Respubika

Kommunist Partiyası-Ş.Z.) MK-nın həmin bu məsələ ilə bağlı iclaslarının birində baxılmasını təklif kimi irəli sürür. Sabahısı gün həmin bu işdə - məsələdə gözənilməz dönüş yaratmaq zəruriliyini nəzərə alaraq, gələcəkdə Yuxarı və Aşağı Qarabağın siyasi əlaqələrini də buraya əlavə edərək bu bölgələrin daimi - davamlı əlaqələrinin, Yuxarı Qarabağa geniş avtonomiya veriləcəyinin gələcəkdə Azərbaycanla bağlı olacağını diqqətdə saxanılması şərtlə təklif irəli sürürlər (Bax: Serge Afanasya. Göstərilən mənbə, səh. 208. fransızca)... Və nəticədə deyə bilərik ki, ... bütün bu dedikərimiz tarix elmləri doktoru, Qafqazda doğulmuş, ata-anası- vaildeynləri erməni olan Serj Afanasyan tərəfindən yazılmış və sübut olunmağa çalışılmışdır. O, uzun illər Zaqafqaziyanın hər üç respublikasının siyasi inkişafı ilə maraqlanmış, xüsusilə sovetlərin qurulmasından sonra hər üç respublikanın müstəqillik tarixi ilə bilavasitə ardıcıl məşğul olmuşdur.

Müəllif öz fikirlərini davam etdirir:

... Dekabrın 4-də (1920-ci ildə-Ş.Z.) "Pravda" qəzetində Stalinin Ermənistan haqqında məqaləsi dərc olunmuşdur ki, bunun da mənası qısa şəkildə Stalin dövründə Bibliyadan götürülmüş iqtibas (sitat) kimi səslənir: "Çox azab çəkmiş, aclığın, qaçqınlığın dağıntısının, daşnakların və Antantanın (1904- 1907-ci illərdə imperialist dövlətlər: İngiltərə, Fransa və Rusiya nəzərdə tutulur - Ş.Z.) bəlasına düşər olmuş, həmişə ona "dost" deyərək aldadılmış bu Ermənistan öz azadlığını Sovet dövlətini elan etməkdə görmüşdür... (...) . Yeganə ideya Sovet dövlətinin Ermənistanı gətirdiyi sülh və yeni milli imkandır. Dekabr ayının 1-də (1920 - ci ilin 1 dekabrı nəzərdə tutulur - Ş.Z.) Sovet Azərbaycanı mübahisəli məsələlər kimi hələ də öz həllini tapmamış Qarabağ, Naxçıvan və Zəngəzur əyalətlərinin ərazilərini könüllü olaraq Ermənistanı verilməsindən

imtinə etmişdir". Lakin, buna baxmayaraq, adları birinci olaraq çəkilmiş Qarabağ və Naxçıvan heç vaxt Ermənistanı aid edilməyəcəkdir. (Bax: Serj Afanasyan. Göstərilən mənbə, səh. 154-155).

Başqa, ikinci bir mənbədən misallar gətirək:

Moskvada 1967-ci ildə "Novosti" mətbuat agentliyinin Nəşriyyatında fransızca çap olunmuş "Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası" kitabının 5-ci səhifəsində açıq şəkildə oxuyuruq":

République
Socialiste Soviétique
de l'Azerbaïdjan

"Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası baş Qafqaz sıra dağlarının cənub-şərqində yerləşir: qərbdən Türkiyə, cənubdan İran və şərqdən isə Xəzər dənizi ilə həmsərhəddir. Ərazisi böyük deyildir: 86 700 kv.km. - dir. Bundan əlavə, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti və Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası da onun ərazisinə mənsubdur. . .

İkinci bir misal (argument) müərciət edərk:

1989-cu ildə Fransanın Strasburq şəhərində Əhməd Təbrizlinin nəşr etdirdiyi "Dağlıq (Yuxarı) Qarabağ tarixi

آذربایجان کولتور جمعیتی

Association Culturelle Azerbaïdjanaise
Strasbourg - France
1989

sənədlər işığında” kitabının birinci cildində (Bax:
HISTOIRE DU DAGLIG (HAUT) GARABAG A LA
LUMIERE DE DOCUMENTS HISTORIQUES. Tome
I. A h m a d T a b r i z l i . Association Cuturelle
Azerbaïdjanaise , Strasbourg - France , 1989 ,Bakı .M.F.
Axundov adına Azərbaycan Milli kitabxanası , şifrə : F-
17990) oxuyuruq:

RÉSULTATS DE L'AGRESSION ARMÉNIENNE

Déplacements des personnes déplacées Refugiés d'Arménie : 250.000 Personnes déplacées d'Azerbaïdjan : 400.000 Personnes déplacées de territoires expropriés : 100.000 Total : 750.000	Personnes expropriées de l'Azerbaïdjan sur les territoires occupés 1988-1989 : 100.000 1990-1991 : 100.000 1992-1993 : 100.000 1994-1995 : 100.000 1996-1997 : 100.000 1998-1999 : 100.000 2000-2001 : 100.000 2002-2003 : 100.000 2004-2005 : 100.000 2006-2007 : 100.000 2008-2009 : 100.000 2010-2011 : 100.000 2012-2013 : 100.000 2014-2015 : 100.000 2016-2017 : 100.000 2018-2019 : 100.000 2020-2021 : 100.000 2022-2023 : 100.000 2024-2025 : 100.000 2026-2027 : 100.000 2028-2029 : 100.000 2030-2031 : 100.000 2032-2033 : 100.000 2034-2035 : 100.000 2036-2037 : 100.000 2038-2039 : 100.000 2040-2041 : 100.000 2042-2043 : 100.000 2044-2045 : 100.000 2046-2047 : 100.000 2048-2049 : 100.000 2050-2051 : 100.000 2052-2053 : 100.000 2054-2055 : 100.000 2056-2057 : 100.000 2058-2059 : 100.000 2060-2061 : 100.000 2062-2063 : 100.000 2064-2065 : 100.000 2066-2067 : 100.000 2068-2069 : 100.000 2070-2071 : 100.000 2072-2073 : 100.000 2074-2075 : 100.000 2076-2077 : 100.000 2078-2079 : 100.000 2080-2081 : 100.000 2082-2083 : 100.000 2084-2085 : 100.000 2086-2087 : 100.000 2088-2089 : 100.000 2090-2091 : 100.000 2092-2093 : 100.000 2094-2095 : 100.000 2096-2097 : 100.000 2098-2099 : 100.000 2100-2101 : 100.000 2102-2103 : 100.000 2104-2105 : 100.000 2106-2107 : 100.000 2108-2109 : 100.000 2110-2111 : 100.000 2112-2113 : 100.000 2114-2115 : 100.000 2116-2117 : 100.000 2118-2119 : 100.000 2120-2121 : 100.000 2122-2123 : 100.000 2124-2125 : 100.000 2126-2127 : 100.000 2128-2129 : 100.000 2130-2131 : 100.000 2132-2133 : 100.000 2134-2135 : 100.000 2136-2137 : 100.000 2138-2139 : 100.000 2140-2141 : 100.000 2142-2143 : 100.000 2144-2145 : 100.000 2146-2147 : 100.000 2148-2149 : 100.000 2150-2151 : 100.000 2152-2153 : 100.000 2154-2155 : 100.000 2156-2157 : 100.000 2158-2159 : 100.000 2160-2161 : 100.000 2162-2163 : 100.000 2164-2165 : 100.000 2166-2167 : 100.000 2168-2169 : 100.000 2170-2171 : 100.000 2172-2173 : 100.000 2174-2175 : 100.000 2176-2177 : 100.000 2178-2179 : 100.000 2180-2181 : 100.000 2182-2183 : 100.000 2184-2185 : 100.000 2186-2187 : 100.000 2188-2189 : 100.000 2190-2191 : 100.000 2192-2193 : 100.000 2194-2195 : 100.000 2196-2197 : 100.000 2198-2199 : 100.000 2200-2201 : 100.000 2202-2203 : 100.000 2204-2205 : 100.000 2206-2207 : 100.000 2208-2209 : 100.000 2210-2211 : 100.000 2212-2213 : 100.000 2214-2215 : 100.000 2216-2217 : 100.000 2218-2219 : 100.000 2220-2221 : 100.000 2222-2223 : 100.000 2224-2225 : 100.000 2226-2227 : 100.000 2228-2229 : 100.000 2230-2231 : 100.000 2232-2233 : 100.000 2234-2235 : 100.000 2236-2237 : 100.000 2238-2239 : 100.000 2240-2241 : 100.000 2242-2243 : 100.000 2244-2245 : 100.000 2246-2247 : 100.000 2248-2249 : 100.000 2250-2251 : 100.000 2252-2253 : 100.000 2254-2255 : 100.000 2256-2257 : 100.000 2258-2259 : 100.000 2260-2261 : 100.000 2262-2263 : 100.000 2264-2265 : 100.000 2266-2267 : 100.000 2268-2269 : 100.000 2270-2271 : 100.000 2272-2273 : 100.000 2274-2275 : 100.000 2276-2277 : 100.000 2278-2279 : 100.000 2280-2281 : 100.000 2282-2283 : 100.000 2284-2285 : 100.000 2286-2287 : 100.000 2288-2289 : 100.000 2290-2291 : 100.000 2292-2293 : 100.000 2294-2295 : 100.000 2296-2297 : 100.000 2298-2299 : 100.000 2300-2301 : 100.000 2302-2303 : 100.000 2304-2305 : 100.000 2306-2307 : 100.000 2308-2309 : 100.000 2310-2311 : 100.000 2312-2313 : 100.000 2314-2315 : 100.000 2316-2317 : 100.000 2318-2319 : 100.000 2320-2321 : 100.000 2322-2323 : 100.000 2324-2325 : 100.000 2326-2327 : 100.000 2328-2329 : 100.000 2330-2331 : 100.000 2332-2333 : 100.000 2334-2335 : 100.000 2336-2337 : 100.000 2338-2339 : 100.000 2340-2341 : 100.000 2342-2343 : 100.000 2344-2345 : 100.000 2346-2347 : 100.000 2348-2349 : 100.000 2350-2351 : 100.000 2352-2353 : 100.000 2354-2355 : 100.000 2356-2357 : 100.000 2358-2359 : 100.000 2360-2361 : 100.000 2362-2363 : 100.000 2364-2365 : 100.000 2366-2367 : 100.000 2368-2369 : 100.000 2370-2371 : 100.000 2372-2373 : 100.000 2374-2375 : 100.000 2376-2377 : 100.000 2378-2379 : 100.000 2380-2381 : 100.000 2382-2383 : 100.000 2384-2385 : 100.000 2386-2387 : 100.000 2388-2389 : 100.000 2390-2391 : 100.000 2392-2393 : 100.000 2394-2395 : 100.000 2396-2397 : 100.000 2398-2399 : 100.000 2400-2401 : 100.000 2402-2403 : 100.000 2404-2405 : 100.000 2406-2407 : 100.000 2408-2409 : 100.000 2410-2411 : 100.000 2412-2413 : 100.000 2414-2415 : 100.000 2416-2417 : 100.000 2418-2419 : 100.000 2420-2421 : 100.000 2422-2423 : 100.000 2424-2425 : 100.000 2426-2427 : 100.000 2428-2429 : 100.000 2430-2431 : 100.000 2432-2433 : 100.000 2434-2435 : 100.000 2436-2437 : 100.000 2438-2439 : 100.000 2440-2441 : 100.000 2442-2443 : 100.000 2444-2445 : 100.000 2446-2447 : 100.000 2448-2449 : 100.000 2450-2451 : 100.000 2452-2453 : 100.000 2454-2455 : 100.000 2456-2457 : 100.000 2458-2459 : 100.000 2460-2461 : 100.000 2462-2463 : 100.000 2464-2465 : 100.000 2466-2467 : 100.000 2468-2469 : 100.000 2470-2471 : 100.000 2472-2473 : 100.000 2474-2475 : 100.000 2476-2477 : 100.000 2478-2479 : 100.000 2480-2481 : 100.000 2482-2483 : 100.000 2484-2485 : 100.000 2486-2487 : 100.000 2488-2489 : 100.000 2490-2491 : 100.000 2492-2493 : 100.000 2494-2495 : 100.000 2496-2497 : 100.000 2498-2499 : 100.000 2500-2501 : 100.000 2502-2503 : 100.000 2504-2505 : 100.000 2506-2507 : 100.000 2508-2509 : 100.000 2510-2511 : 100.000 2512-2513 : 100.000 2514-2515 : 100.000 2516-2517 : 100.000 2518-2519 : 100.000 2520-2521 : 100.000 2522-2523 : 100.000 2524-2525 : 100.000 2526-2527 : 100.000 2528-2529 : 100.000 2530-2531 : 100.000 2532-2533 : 100.000 2534-2535 : 100.000 2536-2537 : 100.000 2538-2539 : 100.000 2540-2541 : 100.000 2542-2543 : 100.000 2544-2545 : 100.000 2546-2547 : 100.000 2548-2549 : 100.000 2550-2551 : 100.000 2552-2553 : 100.000 2554-2555 : 100.000 2556-2557 : 100.000 2558-2559 : 100.000 2560-2561 : 100.000 2562-2563 : 100.000 2564-2565 : 100.000 2566-2567 : 100.000 2568-2569 : 100.000 2570-2571 : 100.000 2572-2573 : 100.000 2574-2575 : 100.000 2576-2577 : 100.000 2578-2579 : 100.000 2580-2581 : 100.000 2582-2583 : 100.000 2584-2585 : 100.000 2586-2587 : 100.000 2588-2589 : 100.000 2590-2591 : 100.000 2592-2593 : 100.000 2594-2595 : 100.000 2596-2597 : 100.000 2598-2599 : 100.000 2600-2601 : 100.000 2602-2603 : 100.000 2604-2605 : 100.000 2606-2607 : 100.000 2608-2609 : 100.000 2610-2611 : 100.000 2612-2613 : 100.000 2614-2615 : 100.000 2616-2617 : 100.000 2618-2619 : 100.000 2620-2621 : 100.000 2622-2623 : 100.000 2624-2625 : 100.000 2626-2627 : 100.000 2628-2629 : 100.000 2630-2631 : 100.000 2632-2633 : 100.000 2634-2635 : 100.000 2636-2637 : 100.000 2638-2639 : 100.000 2640-2641 : 100.000 2642-2643 : 100.000 2644-2645 : 100.000 2646-2647 : 100.000 2648-2649 : 100.000 2650-2651 : 100.000 2652-2653 : 100.000 2654-2655 : 100.000 2656-2657 : 100.000 2658-2659 : 100.000 2660-2661 : 100.000 2662-2663 : 100.000 2664-2665 : 100.000 2666-2667 : 100.000 2668-2669 : 100.000 2670-2671 : 100.000 2672-2673 : 100.000 2674-2675 : 100.000 2676-2677 : 100.000 2678-2679 : 100.000 2680-2681 : 100.000 2682-2683 : 100.000 2684-2685 : 100.000 2686-2687 : 100.000 2688-2689 : 100.000 2690-2691 : 100.000 2692-2693 : 100.000 2694-2695 : 100.000 2696-2697 : 100.000 2698-2699 : 100.000 2700-2701 : 100.000 2702-2703 : 100.000 2704-2705 : 100.000 2706-2707 : 100.000 2708-2709 : 100.000 2710-2711 : 100.000 2712-2713 : 100.000 2714-2715 : 100.000 2716-2717 : 100.000 2718-2719 : 100.000 2720-2721 : 100.000 2722-2723 : 100.000 2724-2725 : 100.000 2726-2727 : 100.000 2728-2729 : 100.000 2730-2731 : 100.000 2732-2733 : 100.000 2734-2735 : 100.000 2736-2737 : 100.000 2738-2739 : 100.000 2740-2741 : 100.000 2742-2743 : 100.000 2744-2745 : 100.000 2746-2747 : 100.000 2748-2749 : 100.000 2750-2751 : 100.000 2752-2753 : 100.000 2754-2755 : 100.000 2756-2757 : 100.000 2758-2759 : 100.000 2760-2761 : 100.000 2762-2763 : 100.000 2764-2765 : 100.000 2766-2767 : 100.000 2768-2769 : 100.000 2770-2771 : 100.000 2772-2773 : 100.000 2774-2775 : 100.000 2776-2777 : 100.000 2778-2779 : 100.000 2780-2781 : 100.000 2782-2783 : 100.000 2784-2785 : 100.000 2786-2787 : 100.000 2788-2789 : 100.000 2790-2791 : 100.000 2792-2793 : 100.000 2794-2795 : 100.000 2796-2797 : 100.000 2798-2799 : 100.000 2800-2801 : 100.000 2802-2803 : 100.000 2804-2805 : 100.000 2806-2807 : 100.000 2808-2809 : 100.000 2810-2811 : 100.000 2812-2813 : 100.000 2814-2815 : 100.000 2816-2817 : 100.000 2818-2819 : 100.000 2820-2821 : 100.000 2822-2823 : 100.000 2824-2825 : 100.000 2826-2827 : 100.000 2828-2829 : 100.000 2830-2831 : 100.000 2832-2833 : 100.000 2834-2835 : 100.000 2836-2837 : 100.000 2838-2839 : 100.000 2840-2841 : 100.000 2842-2843 : 100.000 2844-2845 : 100.000 2846-2847 : 100.000 2848-2849 : 100.000 2850-2851 : 100.000 2852-2853 : 100.000 2854-2855 : 100.000 2856-2857 : 100.000 2858-2859 : 100.000 2860-2861 : 100.000 2862-2863 : 100.000 2864-2865 : 100.000 2866-2867 : 100.000 2868-2869 : 100.000 2870-2871 : 100.000 2872-2873 : 100.000 2874-2875 : 100.000 2876-2877 : 100.000 2878-2879 : 100.000 2880-2881 : 100.000 2882-2883 : 100.000 2884-2885 : 100.000 2886-2887 : 100.000 2888-2889 : 100.000 2890-2891 : 100.000 2892-2893 : 100.000 2894-2895 : 100.000 2896-2897 : 100.000 2898-2899 : 100.000 2900-2901 : 100.000 2902-2903 : 100.000 2904-2905 : 100.000 2906-2907 : 100.000 2908-2909 : 100.000 2910-2911 : 100.000 2912-2913 : 100.000 2914-2915 : 100.000 2916-2917 : 100.000 2918-2919 : 100.000 2920-2921 : 100.000 2922-2923 : 100.000 2924-2925 : 100.000 2926-2927 : 100.000 2928-2929 : 100.000 2930-2931 : 100.000 2932-2933 : 100.000 2934-2935 : 100.000 2936-2937 : 100.000 2938-2939 : 100.000 2940-2941 : 100.000 2942-2943 : 100.000 2944
---	--

.... Etiraf etmək lazımdır ki, kitabın müəlifli Əhməd Təbrizli öz dəlil və sübutlarını inandırıcı faktlarla göstərir. Biz isə bütün sitatlarımızı müəllifin yuxarıda adını çəkdiyimiz kitabından oxuculara təqdim edirik. Müəlif yazır:

1 - ci sitat: Orbeli, Ermənistan SSR EA - nın birinci prezidenti, Ermitaj muzeyinin sabiq direktoru. "Seçilmiş əsərləri", Yerevan, 1963, səh. 358, rusca.

" Bugünkü Dağlıq Qarabağ Albaniyanın (Qafqaz Abaniyası nəzərdə tutulur-Ş.Z.) orta hissələrində yerləşən, erməni feodallar tərəfindən zəbt edilmiş regionlardan biridir. (Bax: Göstərilən mənbə, səh.11-12.).

2 - ci sitat:

H. Pastermacyan - Ermənistanın tarixi. Paris, 1980. səh 19 və 103.

... Hind-Avropa dilləri qrupuna mənsub olan ermənilər, fikrimizi aydın ifadə etmiş olsaq, indi Ermənistan adlandırılan regiona gəlməmişdən əvvəl, ermənilər eramızdan qabaq VII - VI əsrlərdə mövcud olmuş və yerli X a d i s , yaxud, X a l d e y xalqı ilə birgə yaşamışlar. Onların ölkəsi Urartu adlanırdı. (səh.19).

"Zaqafqaziyada, Ermənistanın şimalında iki dövlət yerləşirdi: İ b e r i y a (indiki Gürcüstan) və A l b a n i y a (bugünkü Azərbaycan) (səh. 39).

Daha sonralar, erməni təbliğatçıları Alban (bugünkü Azərbaycan) dövlətinin təbliğinə başlamışlar. (səh.103).

3 - cü sitat: M a n u k A b e q y a n : Erməni ədəbiyyatı tarixi. Erevan, 1975, səh. 11.

Erməni xalqının ilkin hansı mənbəi(mənşəi-Ş.Z.) vardır, ölkə nə vaxt və necə olub ki, Ermənistan adlanmışdır, haradan və hansı yollarla buraya (bugünkü Ermənistan-Ş.Z.) gəlib çıxmışdır, bugünkü Ermənistan

gəlməmişdən əvvəl və sonra o, hansı tayfalarla əlaqədə olmuşlar,onların dilinə və etnik quruluşuna kim (yaxud,kimlər- Ş.Z.) hansı təsiri göstərmişlər... Bütün bunlar haqqında bizim dəqiq sənədlərimiz və şahidlərimiz yoxdur.

4 - cü sitat. A. Q r i b o e d o v : "Ermənilərin İrandan bizim, yəni rusların istilasında olan əyalətlərə tərəf köçürsülməsi haqqında qeyd". Seçilmiş əsərləri,2-ci cild, Moskva, 1971, sah: 339-344, rus dilində.

... Ermənilərin əksəriyyəti müsəlman sahibkarların torpaqlarında yerləşdirilmişlər...

5 - ci sitat: N. Ş a v r o v . Zaqafqaziyada rus məsələsi üçün yeni ağır yük. S.- Peterburq, 1911, səh.59 və 61; rus dilində.

XX əsrin əvvəllərində Zaqafqaziyada yaşayan 1:300.000 erməninin bir milyonu regionun yerli əhalisi deyildir. Onların bir milyonunu orada (Zaqafqaziyada-Ş.Z.) biz ruslar yerləşdirmişik.

6 - cı sitat : Qafqaz, rus yedəyi və daxili-etnik problemlər.Tiflis. 1904, rus dilində.

... erməni məhəllə məktəblərində şagirdlər Böyük Ermənistanın xəritələrini öyrəndirdilər ki, bu dərslərin bir ucu Voronejə gedib çıxırdı (çatırıd-Ş.Z.) və mərkəzi də Tiflis şəhəri idi .

7 - ci sitat: İ l y a Ç a v ç a v a d z e - " Erməni əimləri və fəryad edən daşlar. Tiflis, 1902, rus dilində.

... Gürcülərin XI əsrdən əvvəl mövcud olmadıqları və gürcülərin Gürcüstanda yaşamadıqları fikrini bütün dünyaya cəzə cəzə yayan, bu barədə canfəşanlıq edən və bu torpaqlarda ermənilərin və başqa xalqların yadılarını fikrini görəncə kim belə canıyananlıqla ağızdan qaçırtmışdır? (səh.13). Xeyli misallar (faktlar) bizə sübut edir ki, ermənilər monastirlərimizdə və kilsələrimizdə

gürcü mənşəilərinə şahidlik edən izləri dağıtmağa və pozmağa can-başla cəhd etmiş, daşların üzərindəki yazıları-kitabələri qazıb dağıtmaqla yox etmək, hətta belə, üzərlərində gürcü dilində yazılan (kitabələr) olan daşları yerlərindən müəyyən vasitələrlə çəkib çıxartmaq, onları üzərlərinə erməni dilində yazdıqarı daşlarla əvəz etməyə canfəşanlıqla çalışmışlar ...". (səh.17). Ermənilərin yayılması doğrundan bizim üçün arzuolunandır? Başqa yerlərdə dağınıq halda yaşamaqdansa türk etdiyi yerlərə qayıdıb birləmək və bir yerdə yaşamaq naminə Allah onlara güc və ağıl versin!

Biz varlı da, kasıb da olanda sizə sığınacaq təklif etdik, öz doğma torpaqlarımızda sizi yerləşdirdik və sizinlə qardaşlaşdıq. Bizə düşmən, yağdı olmayın!" (səh. 123).

8 ci- ci s i t a t: Van əyaləti. Hərbi-statistik təsvir. Tiflis. 1901, səh. 190, rus dilində.

... Erməni hərəkətinin rəhbərləri bütün ümidlərini Avropadan dəstək-kömək göstərilməsinə bağlayıblar və budur onlar onlara xaricdən kömək təşkil olunacaq fikr ilə yaşayaraq hər cür qanlı qarşıdurmalar yaratmağa düşüncəli surətdə cəhd edirlər".

"Azərbaycan "qəzeti". 15 sentyabr 1918.

Qarabağ hadisələri:

Dövlət aşağıdakı teleqrammanı amışdır: ingilis və fransız müşahidəçiləri müsəlman və Andronikin dəstələrini atəşi kəsməyə çağırırdıqdan sonra müsəmanlar özlərinə məxsus döyüş xəttini türk etmiş və geri çəkilməmişlər.

Quldur Andronik bu geri çəkilmədən istifadə etmiş, Türkiyədən, Qafqazdan və yerli ermənilərdən ibarət təşkil edilmiş erməni dəstələri ilə müsəlman kəndlərinə birgə hücum əmrini vermişdir. Bizdə olan məlumatlara görə,

bütün ermənilər ayağa qalxmış və qonşu müsəlman kəndlərinə vəhşicəsinə hücum edərək müsəlmanları güllələməyə başlamış, qadınların döşlərini kəsərək onları (kəsilmiş döşləri-Ş.Z.) körpə uşaqların ağızlarına qoymuşlar. Onlar (yəni, ermənilər-Ş.Z.) iki nəfər qadını soyundurub lüt buraxmışlar.

Dekabrın 9-dan 12-nə qədər onlar (ermənilər-Ş.Z.) çoxlu sayda müsəlman kəndlərini yerlə yeksan etmişlər. Hal hazırda iki nəfər müsəlman qadını əsirlikdə saxlayırlar.

Dəstələr(i) göndərməyinizi xahiş edirəm.

Zəngəzur, hökumət adından: Məlik Namazliyev.

11 dekabr saat 21.55 dəqiqə.

... Henri Barbi, "Məcmua"-nin hərbi müxbiri. Bolşevik azğınlıqları və erməni epopeyası, Paris, Albən Mişel, 1921.

... Yeddi min tatar (azərbaycanlı-Ş.Z.) və üç min bolşevik və erməni cəsədi- bu qanlı günlərin matəm mərasiminin yekunu belədir (səh.19).

Bolşeviklərin əsas rəhbərlərindən Şaumyan, Fialetof, Çaparidze və s... həbs olunmuşlar. Şaumyanın yüklərindən (baqajlarından) həşdət milyon qızıl pul tapmışlar! (səh.180).

Yuxarı Qarabağ hadisələrinə aydınlıq gətirən çoxlu sayda müəllif (lər) Ermənistan SS Respublikasının Azərbaycanla bağlı olan əvvəlki ərazilərə çəkib aparmadığı "xatırlatmaq", yada salmaq istəyirlər. Mən (kitabın müəllifi Əhməd Təbrizli-Ş.Z.) isə belə qərara gəldim ki, bu məsələni başqa bir nöqtəyi-nəzərdən, yəni, ermənilərin biza qədər söylədikəri fikirlərlə oxucuya təqdim edim.

1.Yuxarı Qarabağın ərazisi erməni xalqının tarixi ərazisindən konarda yerləşir. Erməni tarixçilərinin özləri bunu qeyd edirlər, yazırlar:

“Ermənistan ermənilərin vaxtilə müxtəlif yerlərdə yaşadığını bir regionun coğrafi adıdır.(Bax: K.Patkanyan.Yaxın Asiyanın tarixində Van təsvirlərinin rolu. S. - Peterburq, 1975, rus dilində) .

“Antik dövrdə Böyük Ermənistan, ermənilərin həqiqi vətəni Kiçik Asiyada, yəni, Rusiyadan kənarda yerləşmişdir”. (Bax: B .İşxanyan. “Qafqaz xalqları”, rus dilində, Petrograd, 1916, səh. 18.) .

Bugünkü Yuxarı Qarabağ erməni feodallarının zəbt (işğal-Ş.Z.) etdikləri Albaniyanın (Qafqaz Albaniyası nəzərdə tutulur - Ş.Z.) cənub bölgələrindən biri idi (İ.Orbeli.Ermitaj muzeyinin sabiq (keçmiş - Ş.Z.) direktoru, Seçilmiş əsərləri,Yerevan,1963, səh. 358, rus dilində).

“Daha sonralar erməni missionerləri (xristianlığı yaymaq üçün xristian olmayan xalqlar arasına göndərilən təbliğatçılar-Ş.Z.) Albanların ölkələrində (müasir şimali Azərbaycanda -Ş.Z.) İncili yaymağa (təbiğ etməyə - Ş.Z.) başlamışlar”.

2. Bu gün çoxlu sayda jurnalist(lər) Yuxarı Qarabağ hadisələrinə aşağıdakı müddəanı əlavə edirlər:

“ 1923-cü ildə tarixdə səhv edilibdir, həmişə erməni torpaqları olan, əksərən ermənilərin məskunlaşdıqları ((əslində ruslar tərəfindən məskunlaşdırılan - Ş.Z.) yerlər Azərbaycana birləşdirilmişdir”. Oxucu bu fikrə əsasən belə nəticə çıxara bilər ki, guya 1923-cü ildən əvvəl Yuxarı Qarabağ Ermənistanın bir hissəsi idi.

Mən tarixi tərsinə vərəqləməyi təklif edirəm:

1920-1923-cü illərdə Yuxarı Qarabağ Azərbaycan Respublikasının bir hissəsi olmuşdur.1919-cu il may ayının 22-də Mikoyan Leninə yazırdı:

“Ermənilərin dövlətinin casusları olan daşnaklar Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsini istəyirlər, lakin

Qarabağın əhalisi üçün bu məsələ Bakı ilə tarixi, köklü əlaqələrinin birdəfəlik kəsilməsi ilə nəticəənəcəkdir və bunun (Qarabağın-Ş.Z.) Yerevana yenidən birləşdirilməsinin heç vaxt, heç bir əlaqəsi olmamışdır . Erməni kəndlisi V qurultayda qərara gəlibdir ki, çağırış elan etsin və Sovet Azərbaycanı ilə yanaşı yaşasın-Ş.Z.) .

Əvvəllər Yuxarı Qarabağ Rusiyanın bir hissəsi idi və bu, yəni Azərbaycanın feodal dövlətinin bir əyaləti Qarabağ xanlığı kimi tanınırdı. Ancaq , ermənilər Kiçik Asiyadan köçüb gəldikləri zaman (müddətə)Gürcüstana və Azərbaycana qarşı qan axıtmağa başladılar, bu qanın axıdılması indi də davam edir.

N.Şavrov, rus tarixçisi özünün “Zaqafqaziya rusa qarşı yeni hədə” kitabında (Bax: S.- Peterburq, 1911, səh: 59-61, rus dilində) yazır: “Zaqafqaziya 1.300.000 erməni yaşayır ki, onların 1 (bir) miyonundan artığı XX əsrin əvvəllərində yerli, köklü əhali dyıldilər, onları biz, yəni, ruslar bu yerlərdə məskunlaşdırmışıq”.

XVII əsrin ikinci yarısından Rusiyaya birləşdirilənə qədər isə Yuxarı Qarabağ Qarabağ xanlığına aid idi.

Nüfuzlu erməni dairələri 1948 və 1952-ci illərdə yüz mindən artıq azərbaycanlının Ermənistandan köçürülməsinə nail olmuşlar. Bir çox müxtəlif yazılı mənbələrə görə, köçürülən azərbaycanlı əhalinin 50 %-i mühit dəyişikliyindən bu əməliyyatın qurbanı olmuşdur.

Yuxarı Qarabağ məsələsində Stalinin mühüm, daqiq rol oynadığını sübut edən heç bir sənəd yoxdur; yeganə sübut onun (yəni,Stalin-Ş.Z.) bu məsələdə 1921-ci ildə iştirak etməsidir. Başqa bir tərəfdən, 1945- ci ildə Ermənistan SSR nümayəndələrinin Stalinə şəxsən müraciət etmələri göstərilir... Onlar (yəni ermənilər-Ş.Z.) bu məsələdə (Yuxarı Qarabağ regionunun Azərbaycandan ayrılması məsələsində-Ş.Z.) o vaxt hansı dəlil və sübutdan

istifadə etmişlər? Yoxsa ermənilər bunu fakt kimi götürürlər ki, Stalin Leninin istəyinə əks hərəkət edərək Yuxarı Qarabağı Azərbaycana vermişdir?

Biz, yuxarıda söylədiklərimiz mühakimələrimizdə tez-tez "xalqların özünüidarəetmə hüququ" ifadəsilə rastlaşırıq. Yuxarı Qarabağ məsələsində bu hüquq necə əsaslandırılır, hansı mənada başa düşülür və işlədilir?

Lenin özünün əsərlərində xalqların özünüidarəetmə hüququna tərif verərkən demişdir ki, bu hüquq (yəni, xalqların özünüidarəetmə hüququ-Ş.Z.) hər bir xalqın SSRİ-dən ayrılıb müstəqil dövlət qurmaq, onun siyasi seçiminin icra olunması, həyata keçirilməsi inkişafında mövcud ola bilər. O (yəni, Lenin-Ş.Z.) heç bir yerdə bu hüquqyun ərazi tələbi ilə bağlı olduğunu deməmişdir ...ss və sairə, və ilaxır ...

ŞAMİL ZAMAN,
fiilologiya üzrə fəlsəfə doktoru.

DÜNYA SƏNİN, DÜNYA MƏNİM ...

Bir taleyin oyununda cütlanmış zərik,
Yüz yol qoşa atılsaq da qoşa düşmərik,
Bir zərrənin işığına milyonlar şərik,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

*

Çevrəsindən çıxsa əgər sevda fırfıran,
Bir ümidin atəyindən tutub da fırlan.
Eşidirsən : pıçıldayır yıxılan, duran:
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

*

Bu get-gəllər bazarına dəvədi dünya,
Bu ömür-gün naxışına həvədi dünya.
Əbədiyə qəh-qəh çəkər əbədi dünya,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

*

Ayaq saxla, dövrənə bax ötəri belə,
Min illərdir Araz belə, Həkəri belə,
Axşamların, səhərlərin təkəri belə,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

Güluncərə gülunc gələn bu ada güldüm,
Yüyanına hər əl yetən bu ata güldüm;
Mən özümlə oynadığım şahmata güldüm ...
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin ...

may - iyul 1976.

RƏİSİN YALTAQ QONŞUSU

O, dəyənək götürüb itin üstünə düşdü,
İti rəisin itindən əvvəl hüzmüşdü.

1967.

SİYASİ ŞƏXSİYYƏT

Boşaldı kürsüdə hər iki sinə,
Bu ona döşədi, o buna dedi.
Üçüncü adamsa hər ikisinə
Əl çaldı, yan aldı, təbrik elədi ...

1966.

MÜHARİBƏ OLMASA

Əridib silaharı
Biz Marten sobasında
Körpü yarada billik
Yerlə Mars arasında , -
Müharibə olmasa !

Yer min ilik barını
Bircə gündə yetirər ,
Alim ayı, ulduzu
Dartıb yerə gətirər -
Müharibə olmasa !

General gözündə də
Bu hissi duyur adam:
" Tullayıb çinlərimi
Bir kənddə sədr ollam , -
Müharibə olmasa ! " .

Başərin qapısından
Vaxtsız ölüm gen düşər ,
İnsanın saçlarına
Yüz yaşında dən düşər , -
Müharibə olmasa !

Sevənlər aləmində
Nə qəm, nə həsrət olar,
Başərin gülləsi - söz ,
Sözü - məhəbbət olar -
Müharibə olmasa !

1956 .

BU GÜN ÜÇÜN

Günü günə satıram
Sabah var, - deyə;
Yuxuma bal qatıram
Sabah var, - deyə.
Özümü aldadıram
Sabah var, - deyə.
Sabahımı yatıram
Sabah var, - deyə.
Sən bu günü yazmağa
Ey qələmim, ayıq dur !
Ey ürəyim, ol ocaq !
Bu günü olmayanın
Nə dünəni olubdur,
Nə sabahı olacaq ...

1970 .

vəsiyyəT

Qara cildə çap eləyin kitabımı
Məndən sonra.
Qara cildə .
Tünd qara .
Qoy qara kağızım olsun
O kitab dostlara, tanışlara.
Mən o rəngi sevərdim ;
Boynu bükülü dərdim,
Pardaxlı sevincim
O rəngdə geyinərdi.
Mən o rəngi sevərdim .

O rəngdəydi varaqlarda
Fikrimin yazı geyimi ...
O rəngdə görmüşdüər
Təbriz azad olmadı
gileyimi .
O rəngdə hörmətimdir,
Şəvəgözlülər, qarabuğdayılar .
O rəngi kirpiklərin kölgəsində
Əksim yaşardı.
O rəngin bir ev dolusunda
Vəslim yaşardı.
O rəngin ən durusu,
Safdır
Məni oxşayan ağlar .
Qızların gözündə
O rəngin özü ağlar.
Qara cildə çap eləyin kitabımı
Məndən sonra
Tünd qara. -
Fəqət soyadımı
Süd rəngiylə həkk edin ora.
Daha nə deyim,
Qoy mən
Qara torpaq üstündə
Üfüqə doğru gedən
Ağ yola bənəyim .

Bakı, fevral 1968 .

QOCA VƏ DƏNİZ

E. Hemingueynin ölümünə

Saçları - rənginə bənzər,
Səsi - ahənginə bənzər,
Yatağı - sinəsi olan
Bir dəniz yaratdı qoca.
O, sərhəd bilmədən üzdü,
Üzdü qitələr boyunca ...
Tale fırtına yaratdı,
Avar düşdü, qayıq batdı ...
Fəqət sahil daşlarına
Həkk olunan bir iz qaldı :
"Qoca getdi, dəniz qaldı ...".

1961 .

OKEANIN O TAYINA MƏKTUB

Cənablar, indi siz yuxuda olarsız .
Mən indicə yuxudan qalxdım.
Yuxumda Sənəm qarı
Cücələrində dən verirdi .
Bir ana Sərçə də qoşulub onlara
Balasına yem verirdi.
Hardansa Qırğınların
Bir azğını, bir sərşəni
Şığıyıb aldı sərçəni .
Demə, bu, sonuncu ovuymuş Qırğının,
Başlanıb meşə ölümü,
Meşənin qırğını, Fil qırğını.
Pələnglər, Şirlər suya qaçırdı ,

Balıqlar , Delfinlər quruya .
Su qalxırdı , özünü sudan qoruya.
Yanğın söndürən Qarışqalardı .
Onların özü də yanırdı ,
Bircə budağı qalmış Palıddan
Qoca Meymun sallanıb
Haray çəkir :
İnsan meşəyə qayıdır,
Özündən əvvəl odunu ,
Silahını göndərib .
Bu ayrı bir insandır ,
Bizim ulu babaların
Çılpaq nəvələri deyil ,
Onlar meşədə ağac qırırdı ,
Bunlar meşəni bütün qırır .
Meşə yoxdur , torpaq yanır indi
Onlar harada yaşayasıdırlar .
Kül üçün dünyanı yandırdılar ,
Nə vaxtsa gül daşıyasıdırlar ..."
Bağışlayın , cənablar ,
Yuxu tərsinə yozulur .
Meşələrin yerinə
Şəhərləri qoysaq düz olur
Heyvanlar insanardır -
Fili, Meymunu - kişi ;
Balığı, Delfini - qadın ;
Bu vəhşi yanğına uşaqları necə qatım ,
Onlar Cücəni tanıyır,
Qırğını tanıyır .
Sərçəni, Qarğanı tanıyır.
Atomu,neytronu tanıyır.
Onlara necə deyək :
Sabahınızı dəfinə hazır olun ,

Burulğana düşməyə ,
 Suda boğulmağa ,
 Odda soyunmağa hazır olun.
 Onlara necə deyək ?
 Bu həlayə nə ad verək ? -
 Vəhşi sel deyək ,
 Qızmış tufandı deyək
 İki başlı əjdaha ,
 Quduz Cənəvardı deyək
 Uşaqlara nə deyək ?
 Nə nağıl danışaq ?
 Deyək nəvəsiz insanların
 Od qırğınıdır neytron ?
 Nəfəssiz insanların gələcək nəslə
 Qayğısıdır neytron ?
 Bu necə nağıldır ?
 Bu nə şeytan ,
 Bu nə cin ağılı ,
 Bu ancaq
 Başüstə yeriyan insanın ağılıdır ;
 Bunu ancaq gücə hamilə olmuş
 Hərın kəllə düşünər ,
 Hərın kəllə yalnız .
 Ölümə "haça verməyə"
 Yeni məcəllə düşünər ,
 Cənablar , güc hələ hünər deyil ,
 Çoxluq böyüklük ,
 Azlıq kiçiklik deyil .
 Yeni ölüm dəbini
 Yeni qəlibə köçürmək ,
 Gah Şərqə yollamaq
 Gah da Qərbə köçürmək ,
 Dünyanın hökmünü daraltmaq ,

"Yeni dünya yaratmaq"
 Ölümün özünə iftidadır ;
 Bu bəhərli ölümü əvvəl
 Öz bağınızda əkin ,
 Qaralardan alıb ağartdığınız
 Doğma torpağınızda əkin ,
 Atanızın , babanızın
 qəbrinə yaxın yerdə ,
 Çayınız , bulağınız ,
 Gülüşünüz axan yerdə .
 Başərin adətində
 Ölümədən bəxşiş olmur ,
 Ölüm havaya hopanda
 Yağışa , buza dönəndə
 Daha qorxu , təşviş olmur
 Onda hamı siyirməqılınc olur ,
 Donmaz suya dönür ,
 Əriməz tunc olur .
 Yeri başına çevirir ,
 Göyü əyninə geyir ;
 Onda İnsan od olub od yeyi r.
 Onda havalanmış ölkənin
 Təkərləri gəzir havada ,
 Onda
 Bir ovuc Amerika verilir
 Kolumba Avropada ;
 Daha burda Delfin bağirtısı ,
 Meymun harayı yoxdur ,
 Açıq qənimə qarşı
 Açıq qəzəb durur
 Burda daha qarşıdurma ,
 Geri dönmə yoxdur ...

Pitsunda , 1981.

İTƏ DAŞ ATMA

O itə daş atma,
Daş atma, bala!
İt ar bilməyəcək daldalanmağı.
Daşın bir yaddaşda ilişib qalar
Burdan öz yolun da düşəcək axı!
Daşçün it olmağın,
Adam olmağın nə fərqi?..
Daş atma, daş atma, bala!

1980 .

AĞARMA, SAÇIM, AĞARMA !

Nə erkən sənə dən düşdü,
Niyə düşdü, nədən düşdü?
Beynimmi qüvvədən düşdü?
Ağarma, saçım, ağarma!

Arzu sonsuz, ömür yan ...
Artıq ömrün qırıqları.
Səndə insaf olsun barı,
Ağarma, saçım, ağarma!

Məni qəmli görsə əgər,
Düşməni gülər ,dost qəm yeyər,

Qızlar baxıb "dayı" deyər,
Ağarma, saçım, ağarma!

Daşdır qəlbin, daşdır canın,
Yoxdur duyğun, yoxdur qanın.
Hələ gəncəm, sən vicdanın -
Ağarma, saçım, ağarma!

Ömür keçir, yaman keçir,
Qəlbimdən qara qan keçir,
Daha gözəllər yan keçir ;
Ağarma, saçım, ağarma!

Hələ səsim ucalmayıb,
El gücündən güc a mayıb,
Hələ ürək qocalmayıb,
Ağarma, saçım, ağarma!

İlham adlı şahpərim var,
Yol üstəyəm, səfərim var.
Yazılmamış əsərim var,
Ağarma, saçım, ağarma!

1956.

HEYKƏLİMLƏ GÖRÜŞ

Arabir

qərribə
fikirlər
dolanır

başımda.

Arabir

sabahım

alalı - talalı

Dumana çevrilir qarşımda.

Bu duman içindən

Bir insan figuru

ayırlılıb

çıxır.

Görürəm:

dartınır,

çarpınır,

əllaşır.

Qayadan yapışıb heykəlləşir.

Nəzəri üfüqə yönəli,

Buluddan pay umur sağ əli.

Yaxına gəlirəm.

Özümə baxıram.

Bu mənəm, bu, mənim heykəlim ...

Baxıram, nə qədər oxşarıq,

nə qədər yadıq?

Yoxsa insan özü də

özünü aldadır?

Deyirəm: - Qəddin niyə belə

bükükdü, heykəlim!

Deyir: - Sən

Özündən xəbərsiz

Başı əyilənlərə

baş əymisən ...

Deyirəm: - Deyəsən qıçımın biri də

gödəkdə, heykəlim!

Deyuir:

- O zamankı yerləşlə

yenidən bir yeri!-

Ayağının biri

irəli dartıb səni,

o biri geri,

Deyirəm:

- Bəs, əynin niyə

sökükdü-tökükdü, heykəlim?

Deyir ki:

- Sözündən, yazından

Min yalan sapını

çəkiblər azımbdan...

Deyirəm: - Mən oğlu mən heykəl,

Mən əsla sən olmaq istəməzdim.

Deyuir ki: - Mən də heç

bu ada, bu sana

yonulmaq istəməzdim.

O, sağlığa acıdı,

Mən heykəlliyyə

Axır ki, tutaşdıq

Yıxılıb aşdıq

bir çəmənliyə.

Dedilər arxivdir bu dünya.

Yaxşı ki, özünüz aşdınız,

Onsuz da çəkəndi, yıxandı

Zamanın qarmağı,

zamanın toru.

Allah, məni gələcək heykəlimin

Tənəsindən qoru ...

avqust-sentyabr, 1969.

EYFEL QÜLLƏSİNDƏ

Eyfel qüləsindən Parisə baxdım,
Par-par parıldayan Pari,Paridir.
Hər küçə alışan bir boyunbağı,
Hər bina bəzəkli bir mirvaridir.

Seçilir qülləli ,uca kilsələr,
Qələbə tağları baxır göylərə;
Bəlkə bir binanı silkələsələr
Bir şəhər işığı tökülər yerə.

Evlər arxasında atlı krallar
İtir qazəbiylə, əsəbiylə bir;
Uzaqdan hamının yoludu yollar,
Uzaqdan qəbristan şəhər kimidir ...

Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Dünya nə işıqlı, dünya nə gözəl !
Dünyanı yaxından görmək istəsən
Parisi Eyfeldən tamaşaya gəl.

Bulon meşələri təbiət-muzey,
Yelisey çölləri abidə-meydan.
Varlıqdan şikayət, yoxluqdan gileylə
Burda bir anlığa çıxdı yadımdan.

Sandım kimlərinə ev darlığından
Qaçıb küçələrdə yaşamır bu nur.
Şampan şərəbinin xumarlığından
Qadınlar lüt-üryan soyundurulmur .

Eyfel qülləsindən dünyaya baxdım,
Analar körpəli göründü bu gün.
Eyfel qülləsindən Senaya baxdım, -
Arazlar körpülü göründü bu gün.

Şəhərə qaranlıq olmasın deyə,
Kasıblar çəkilib qısıldı tənə
Bu gün yer yağışı yağmadı göyə,
Toplar nəfəsini çəkdi içinə.

Elə bil yatmışdı acılar ,hərislər ,
Tamahlar , iştahlar ayıq deyildi .
Kiminin miniyi - çaylar,dənizlər
Kiminin miniyi - qayıq deyildi .

Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Elə bil dəyişdi, "düzəldi" dünya.
Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Eyfel qülləsindən gözəldi dünya ...

Paris, fevral 1970 .

NAĞİL

Deyirəm əlim çata
Bir kəmənd atam
Kometdən, şimşəkdən
İşıqyallı
bir köhlən oğurlayam ,
Çapıb, çapıb... günəşi
göydən oğurlayam .

Təşvişə düşə
 Neçə kənd-şəhər ,
 neçə ölkə oğruları ;
 Neçə müstəmləkə oğruları ;
 Görələri : - Göz işığında ,
 Ürək işığında,
 Arzu-ümid işığında,
 Yaşamaq necəliyini.
 Gəörələr : - Saraylar ,
 Kürsülər , seçkilər gecəliyini .
 Günəş qoltuğunda
 Oğru bir uşaq kimi
 qaçıb , qaçıb
 Neçə sistem sonsuzluğunu ötəm ,
 Kainatın elə bir küncündə
 Günəşin üstünsü örtəm
 Ki , bütün planetləri ələsələr ,
 Bütün ulduzları
 əldə sıraqlasələr ,
 Tapmayalar günəşi ,
 Tapmayalar məni .
 Mən özüm gəlib muştuluqlayam
 Məni gəzəni .
 Düşələr əl-ayağıma ,
 Hindular Kolumba yalvaran kimi .
 Bir hirssiz , qəzəbsiz barmığa
 Açılmaq istəyən
 bomba yalvaran kimi.
 Mənə sarı dillər uzana ,
 Artığını kəsəm.
 Mənə sarı əllər uzana ,
 Sırtığını kəsəm .
 Ömrüboyu yavardanlar

yalvara-yavara
 yalmana-yalmana
 "Bağışla!" deyələr,
 "Döy, söy bizi" ,
 "Öz, xışla!" - deyələr .
 Ulduzların iştirakıyla
 Belə bir qol kağızı alam :
 " ... verilir ki,
 Bir də
 Yer üzündə
 İşıqsız qoymayacaq
 Adamı adam..."
 Bəli , bundan sonra
 "Dustaq günəşi"
 Fəzaya ötürəm .
 Sevin , zənci qardaş ,
 Dikəl , ütülən!
 Demə bu nağıldır ,
 Bir gəmiş, bir isin !
 Vallah, tapıla bilər
 Mənimtək birisi ...

1972 .

NOBEL MÜKAFATI

(ixtisarla)

Nobel mükafatı ... Yazdı qəzetlər ,
Ucaldı bu adla kiminsə adı .
Oslo dan, Parisdən Madridə qədər
Nobel şərafinə tərif yazıldı .

Dayan, tərifini burada saxla !
Məst olma böhtanlar xülyasında sən .
Geri dön, tarixi bir an varaqla ,
Gör onu həqiqət aynasında sən .

Kimindir o qızıl, kimindir o var ,
Niyə tərifindən bundan deyilmir ?!
Gözlər qamaşdıran o parıltılar
Babamın gözünün nuru deyilmi ?!

Gör kimin evinin daşı, divarı ,
Soyulub kim üçün cah-cəlal oldu .
Sorulub Bakının qan damarları
Nobel banklarında kapital oldu ...

... Bir günlük varımı qaytarsan bir an
Yurdumda min yeni şəhər yaranar .
Çıxarsan neftimi sandıqlarından
Alpın ətəyində Xəzər yaranar ...

Demirəm dayandır mükafatını ,
Deyirəm çıxarma bunu yadından :
Kimin alın təri, ürək qanını
Mükafat verirsen kimin adından ?!

1960.

AZƏRBAYCAN - DÜNYAM MƏNİM

Azərbaycan - qayalarda
bitən bir çiçək,
Azərbaycan - çiçəklərin içində qaya .
Mənim kölnüm bu torpağı
vəsf eləyərək,
Azərbaycan dünyasından baxar dünyaya.

Azərbaycan - mayası nur ,
qayəsi nur k i,
Hər daşından alovdilli ox ola bilər .
“Azərbaycan!” deyiləndə ayağa dur ki ,
Füzulinin ürəyinə toxuna bilər .

Oğulları Kür gözdirər biləkərində ,
Oğulların göz atəşi gözəl əridir .
Azərbaycan səhərinin bəbəklərində
Qütb ulduzu, dan uduzu gözəlləridir ...

İllər olub - kürələrdə dəmir olmuşuq
Sərhədlərdə dayanmışıq küləkdən ayıq .
Od gölündə ,

buz çölündə gəmi olmuşuq ,
Biz Bakının ilk səadət qarçılarıyıq .

Min illərlə zülmətlərə yollar açıqdı ,
Dalğalandı Sabirlərin
ümman dünyası ,
Azərbaycan qatarı da yollara çıxdı
Dağlarda Qoca Şərqi duman dünyası .

Azərbaycan - mayası nur ,
qayəsi nur ki ,
Hər daşından alovdilli ox ola bilər .
"Azərbaycan!" deyiləndə
ayağa dur ki ,
Ana yurduñ ürəyinə toxuna bilər .

1970 .

BİR İL

Əli Kərimin
xatirəsinə

Eh, dünən incəldi qəlbim yuxa kimi
Biz dünən bir ili qatladıq

sovxa kimi
Göz yaşımızı büküb qatladıq.
Dünən - bir insan üstündən
il adladı,
Dünən əfsanələrə etiqadlar da
İnamından üzdü əlini,
O, daha keçdi ömürün
Hayat adlı sahilini .
Keçdi ölüm sahilinə.
Bir addım məsafədə
O, bizdən min il,
milyon il uzaq

Bir itən səs ki,
Daha geri qayıtmayacaq.
Nə fərqi dünən batıb,
Ya Nizamidən min il qabaq ...
Bir il!
Nə qəribə adət idi -
Bir il!
Nə ülvə hörmət idi -
Bir il!
Bir il onun gəlişinə
güman olar.
Ölənin ilindən sonrakı

ölümü yaman olar.
 Daha haqqı çatmaz onun:
 "Qılıncımı paslatmayın!" deməyə.
 "Atımı yəhərləyib satmayın!" deməyə
 "Evimdə toy-büsat qurmayın!" -
 deməyə,
 "Yerimdə yatıb-durmayın!" deməyə.
 Adətlər haqq verər:
 Gəlin qara yasdən
 Cıxmağa izn istəyə;
 Adətlər haqq verər:
 Qaynata, qaynana
 Gəlinə uğur deyər:
 Yeni yuvaya uçuq - deyər.
 Adətlər haqq verməz:
 Bir qəbrin qısqanlıq
 hissə ilə yanmağına,
 Adətər haqq verməz onun
 kiminsə yolunda
 dayanmağına.
 Bir ildən sonramı başlar
 gedər-gəlməz?
 Gedər-gəlməz!
 Bəs, varmı görəsən
 gələr-getməz,
 ölər-itməz,
 itər-ölməz qanunları?
 "Var!"- deyirəm öz-özümə.
 Bəs, biz nəyik?!
 Bəlkə elə
 Xaqaninin, Nəsiminin
 zərrəsiyik.
 Yoxsa, axı, nəyə görə

Bu havayı gediş-gəliş?
 Hardasa göyərir yəqin
 Sönüb gedən bir yüksəliş.
 O da tez öldü yəqin
 tez doğulmaq üçün,
 Daha tez -
 daş torpaq,
 od - ağac,
 su - bulud olmaq üçün.
 Harda həyat başlanır
 ölüm bağışlanır.
 Harda ölüm başlanır
 Həyat bağışlanır.
 Bu, məlum fəlsəfə ...
 Bu, məlum səfsəfə, -
 deyərək duruxdum.
 Birdən elə bil mən də yoxdum.
 Bir arsız "pəh-pəh"dən
 dıksindim.
 Bir dəli qəh-qəhdən
 dıksindim ...

1970

YELENA

Bilmədik: dünya var
 Sərhəddə çatınca .
 Bilmədik: ayırdır
 Ölkələr, adamlar
 Sərhəddə çatınca .

Bilmədik: sərhəddə
 Məhəbbət qatırı
 Görüşlər boşaldır,
 Aynılıq aparır .
 Bilmədik , bilmədik
 Siyasət çayından keçəcək
 Məhəbbət gəməmiz .
 Sonuncu hədiyyə olacaq
 Birinci qəməmiz .
 Bilmədik, Yelena,
 Bilmədik sığışmır
 Məhəbbət -
 Sərhədd qanununa
 Sərhədd -
 Məhəbbət qanununa ...

Lvov-Bakı, avqust 1968.

QORUYUN DÜNYANI

(qısaldılmışdır)

... Ağıl hökm eləyir dünyada, ağıl !
 Bir ağılın barıdır bəzən bir ölkə ;
 Deyirəm çaylar da ağıldır - axır ,
 Dənizlər, ümmanlar ağıldı bəlkə .

Ağıllı ağılı at kimi qovu r,
 Ağılın mənzilində dağ, dərə heçdi .
 Qafil bir döngədə ağılın cilovu
 Vay odu, ağılsız əinə keçdi .

Bəşər dəyişdirməz bəşər halını ,
 Kim talan elədi - o, talan oldu .
 Neçə yol ağıllı alman xalqının
 Ağılı başından çıxaran oldu .

Ağılla ucalıb Versal daşları ,
 Hər çəkil bir ölkə qəddini əyib .
 İnsan cəsədləri , insan başları
 Versal daşlarından az işlənməyib .

Ehramlar - kükrəyən ağılın vulkanı ,
 Ehramlar - qəlibi qul ürəyinin !
 Ağıllar başına alıb dünyanı ,
 Atır bir-birinə gələcəyini .

Ağıl qızışanda - dəvə hikkəli ,
 Köpəndə demirəm o nəyə bənzər , -
 Yerin kürəyinə çiyni söykəyib ,
 Dünyanı tərsinə fırlatmaq istə r.

Ağıllı başların qəzəbi - kibri t,
 Dünyamız bir taya quru küləşdi .
 Gəl indi bu boyda yangını kirit , -
 Qəzəb ikiəşdi, baş ikiləşdi .

Bəşər çox təzədlər yükünü dartıb :
 Dara da ilişib, çıxıb da dardan .
 Ağıllı azdıqca ağılsız artır , -
 Qoruyun dünyanı "ağıllılardan!" .

1980 .

PUŞKİN

Necə deyim: ölümünün yüz əlli ili ?..
Sənin əlin tətikdədi yüz əlli ildi .
Çox xırdalar bərk ayaqda qeybə çəkilir ,
Böyük dərdlə vuruşana böyük deyildi .

Səndən keçdi Rusiyaya atılan güllə ,
Nəmərd bilir: xalq ürəyi - şair ürəyi !
Ölümsüzdür açıq-aşkar açılan güllə ,
Qara həsrət gizli-gizli yeyir ürəyi .

Hər xəyanət uçrumundan bir tale alsaq ,
Min gecəmiş ,
Min küçəmiz çırağban olar .
Məncə, şair qüruruna daş atan alçaq
Anasına-bacısına kəm baxan olar .

Sənin səsin: "Hər zamanda zamandan qorun ,
Qalır pislər yaddaşında, pis illər ölmür !
Bir Dantesə bəsdə birçə hörümçək toru,
Çətin olur - qatil ölür, qatillər ölsür"

İndi qatil min donludu ,
Bir donlu deyil .
İndi "Ağıl daşqınından" qatil artmada .
İndi qatil atlı deyil ,
Faytonlu deyil ,
İndi qatil, ulduzlara kəmənd atmada !

Şair səsi el səsinə Allahdan yaxın ,
Hər diri söz, hər incə dil bir inci zərrə .
Nəsiminin qürubunu görsəydin yaqın
Sən birinci namizəddin ikinci yera .

Yenə şair güllələyir görünməz əllər ,
Yenə səsi səs göyərdir Nerudaların ...
Taxıl əkir, un ələyir fənd bilməz əllər
Yenə əllər ətəyində - yağışın, qarın .

Ölməzliyi ucaldana ölməz deyilir :
Qibtaçını kindi doğan ,
Kindi öldürən .
Gəl geriyə varaqlayaq yüz əlli ili
Qatil , görək kimdi ölən , kimdi öldürən !..

1987 .

TARİXÇİ ALİMƏ

Çox da tərifləmə bu qalaçanı,
Babalar adından danışma çox da.
Kimin əlindəydi onun açarı? -
Yazanı qalmayıb, biləni yoxdu.

Zaman nə zamandı, kimdi qorunan?
Hər daşda hənir var - ayağa qaldır.
O kərpic qocanın yapış qolundan,
Bəlkə hər divarın özülü qandı?

Tarix əlfbası daşdan başlanır,
Əl dəydi, yumşalır, göyərir indi.
Başdı - daş olubdu, daşdı - baş olub,
Bunları seçmək də hünərdi indi.

Tarixə dəyməsin yalan barmağı,
Haqqım yox quşun da haqqını danam.
Mən öz keçmişimə heykəl yonmağı
Alınna yazdıran oğullardanam ...

Bir daşa tarixin yazılıbdısa,
Düz oxu, qoy olsun ikicə kəlmə.
Genişdi - geniş yaz,
Qısadı - qısa:
Üstündən götürmə, üstünə gəlmə.

Dilimin ətrindənin dili kallaşan,
Təzə dil axtaran dillərdən qorun.
Dünənkı tarixi bugünkü daşa
Yamayıb, basdıran əllərdən qorun.

Bu qala bəlkə də əsrin günahı ...
Hər şamda min gözün yağı yanıbdı.
Qalaça küncünə qısılan şahın,-
Xalqı paçıq kimi tapdalanıbdı.

Çox da tərifləmə bu qalaçanı,
Axtar dünənimdə bu günü, axtar.
Kimin əlsindəydi onun açarı?-
Axtar, bu birinci dünyünü axtar ...

16 fevral 1983.

ƏLLİ İL YAŞADIM

Əlli il! Bəsimdi, orta bir ömür,
Taleyn hökmü də vaxtını bilir.
Ulduzlar qocalır,
Ulduzlar ölür,
Mən nəyəm? Zərrənin milyonda biri.

Hələlik düşüncəm, qəlbim duyğulu,
Kiməsə gəmiyəm,
Kiməsə yükəm.
Vay odu - olasan yataq yorğunu,
Vay odu vədinə ölüm gecikə.

Oddan qor götürür əllərim hələ,
Küldə eşələnmək deyildir peşəm.
Çoban çomağına yalmanıb hədər,
Yalaq kənarına şöngüməmişəm.

Özümdən özümə yol getdim bəzən,
Köhnə bayatıdır çox dediklərim.
Dibində su tapdım - şərbətə bənzər
Keçə yoxuşların, qozbel diklərin.

Duruxmaq bilmədi yorğa köhlənim,
Üzəngi itirdim cilov tapanda.
Ömrüm də əsrimdə toz olar mənim
Büküb öz əsrimi qoysam sapanda.

Yox dərya üstündə qalam, qalaçam,
Dalğası dağ yıxan dərya kimiyəm.
Nəyim töküləcək, nəyim qalacaq
Əsəbi gərilməş dünyə kimiyəm.

Söz sözə çarpanaq,
Söz sözə özü,
Yanğın söndürənlər söz yanacağı.
Dünyanın sözüdür, dünyanın özü,
Dünyanın sonuncu dayanacağı ...

Əlli il yaşadım - orta bir ömür,
Taleyn hökmü də vaxtını bilir.
Uduzlar qocalır,
Ulduzlar ölür:
Mın nəyəm? Zərrənin milyonda biri ...

1983

1983 .

AYAĞA DUR , AZƏRBAYCAN !

Nə yatmısan, qoca vulkan, səninləyəm!
Ayağa dur, Azərbaycan, səninləyəm!
Səndən qeyri

biz hər şeyi bölə billik!

Səndən qeyri

biz hamımız ölə billik!

Bu, Şəhriyar haraydı,
Bu, Bəxtiyar haraydı!
Hanı sənin tufan yıxan,
Gurşad boğan yurda oğul

oğulların!

Qara Çoban, Dəli Domrul oğulların.
Çək sinəyə - qayaları yamaq elə,
Haqq yolunu ayağına dolaq elə,
Bayrağını Xəzər boyda bayraq elə,
Enməzliyə qalxmış olan bayrağını!
Azərbaycan, Azərbaycan,

Azərbaycan bayrağını!

Ayağa dur, Azərbaycan!
Bunu bizə zaman deyir,
Məzarından baş qadın baban deyir!
Nər oğlu nər, səninləyəm!
Səninləyəm, silah tutan,
Külüng tutan, yaba tutan,
Kösöy tutan, nişanlı ər, səninləyəm!
Səninləyəm, qız atası,
Hanı nərən, hanı səsin!
Hanı andın!

Yoxsa sən də yatmışlara, batmışlara,
Qeyrətini satmışlara xırdalandın?!

Gözünü sil, Vətən oğlu,
ayağa qalx!

Üfqiyyə bir yaxşı bax.
Sərhəddinə bir yaxşı bax.
Sərhəddinin kəmədinə bir yaxşı bax.
Dur, içindən qorxunu boğ,
Ölümünlə qalımını ayırd elə.
Dur, içindən qorxağı qov,
Dur, özünü Bozqurd elə!
Bir səndənin min səsin dinər,
Nəçə-neçə daşa dönmüş dinməz dinər!
Oddan bitər, qandan bitər əylməzlər!
Mərd oğullar - mərdliylə öyünməzlər!

Torpaq altı ölümlüyə gömülməzlər.
Varım, yoxum, səninləyəm,
Azım, çoxum, səninləyəm.
Yıxın məni söz atından,
Atın məni tank altına
Əzin məni xıncım-xıncım,
Kəsmir əgər söz qılıncım,
Didin məni didim-didim,
Atın məni tank altına.
Qundaqdakı bir körpəni

xilas edim.

Neçə "səni", neçə "məni" xilas edim.
Səninləyəm,
Sözü qəmli, özü dəmlə

rəhbər adam!

1918-də vuruşurdu,
Danışmırdı rəhbər atan,
rəhbər atam!

Səninləyəm, haqq-ədalət, səninləyəm.
Milli qürur, milli qeyrət, səninləyəm!
Səpil qyuma, göyər yerdə, bir qayada,
Gizli nifrət, açıq nifrət, səninləyəm,
Oyat bizi, ey yaradan, səninləyəm!
Ya birmərrə yattı bizi,
Ya birmərrə oyat bizi,
Ya yenidən yarat bizi,
Ey yaradan, səninləyəm,
Səninləyəm, yatmış vulkan,
Səninləyəm!
Ayağa dur, Azərbaycan, Səniniyəm!

19 mart 1992

İŞIQ

Gecənin ən uzaq dərinliyində
Bir işıq görünür.

Mayakdı, nədi?!

Ondan gözlərimi çəkdim, yenə də
Fikrimdən, yuxumdan o çəkilmədi.

Elə hey yol getdim bütün gecəni,
Gözümdə o işıq,
Gözümdə o şam.
Belə çox işıqlar çağırır məni,
Belə az gecələr uduzmamışam.

Bəlkə də o işıq, o çağırış yenə
Taleyin növbəti ümid payıdır;
Ümid nə yaxşıdır,
ümidlə sənən
Məhəbbət qayıdır, sevgi qayıdır ...

1968 .

DAĞ YADDAŞINDA YAZI

Birisini çıxartdılar uca bir yerə,
Tez aşağı daş hellətdi:
- Baxın burdayam!..
O birisi özü qalxdı bu yüksəklərə,
Heç demədi: "Mən də varam,
Mən də burdayam".

... Yazı gördüm dağ döşündə -
dağ yaddaşında:
Birisinin helləncinin çuxuru qalıb ...
İkincinin ayağının cığırtı qalıb ...

1973 .

ƏSGƏR AĞAC ƏKİR

Ətrafı qum çölü,
qum adası;
Çiyində abtomatı,
Böyründə qumquması,
Gözündə üfûq ayna,
Əsgər keşik çəkir
sərhəddboyunca.
Əsgər növbə dəyişir,
Əsgər ağac əkir
sərhəddboyunca ...
Burda elə bürkü də
Qasırga da, külək də
Sərhədd düşməni kimi
Hücuma məqam gəzər;
Torpağa tufəng əkər,
Avtomat bağışlayar
Sanki sərhədçi əsgər.
Əsgər ağac əkir ...
Yeriyib özlüyümdə
Qoşuluram əsgərə,
Bu əsgər niyyətini
Daşıyıraq hər yərə-

Hər tufəng qundağından
Bir ağac bitib indi!
Bu meşə nə sərindi,
Bu meşə nə dərindi ...
Əsgər ağac əkir ...

Yanvar, 1973 .

YERLƏR

Əgər ad sırası gəzsək həyatda,
Əgər yel davası düşsə şeirdə,
Alqışlar altında Nizami ata,
Keçib oturacaq birinci yerdə.

Birinci bir olur,
xoşbəxtmi deyək?!
Ondan irəlidə yer yoxsa,
nə pis ...

Birincui ildırım, birinci şimşək,
Birinci şimşəyə kəsilər həris.

Qorxun, birincilər, əliyalından!
Əliyalınların dili yaraqdır.
İkinci "hay verib" qaçsa dalından,
Birinci birinci yıxılacaqdır.

Saxlar birincini ikinci addım,
İkinci dağ olar,
ikinci dərgə.

Saxlar birincini ikinci addım
Bəzən qalxan üçün ikincilərə.

Özü döğulmamış yeri doğulan,-
Ayağı torpağa, əli dəmirə
dəyməyən,
dibçəkdə bir şitil olan
Bəzən misarlanar birinci yerə .

Zaman çəkicuinin möhürü yoxsa,
Zaman kəlbətini dişini zağlar.
Zaman, gözlüyünü gözünə taxsa,
Yerlər də yerində oturacaqlar.

Mənə pay yetişməz bu paylaşmada,
Vaxt hanı yer ovu dalınca düşüm?
Dərə adlamada,
zirvə aşmada
Əsgər yürüşüdür mənim yürüşüm.

Vətən sevgisində birinci ada
Birinci çatmağa pay yetər mənə.
Burda birincilik:
Vətən yolunda
Birinci ölməyi öyrədər mənə!

1972 .

YOLLARDA YAZILMIŞ ŞEİRLƏRDƏN

Bir başdaşı görürəm,
sətir-sətir qazılır;
Mərhumun son ünvanına
xatirə - şeir yazılır.
Bu, kim ola? -
yanaşırım daşyonana.
- Nə fərqi var ...
ya o, daşa dirilikdir,
Ya, daş ona ...

BİRİ MƏNƏ ŞAİR DEDİ

Biri mənə şair dedi,
Dondum yerimdə.
Hər çiyimimdən
asılı bir
qurğuşun tayı.
Dünya məndən yer istədi bəbəklərimdə,
Elə bil ki, canlı yoxdu məndən savayı.
Ağrıların uçrumuna ütü çəkməli,
Ürəklərin zülmətinə enmək istədi.
Qələm dostum, yaxşı rahlə əsgər çəkməni,
Qanlar tökən dişləri bas kim tökəcəkdə?

Bir ölkənin caynağından ölkə saldırıb,
Neçə-neçə bölünənə bölünməliyəm.

Bir ölkənin sağlığına bədə qaldırıb,
Bir ölkənin göz yaşına bələnməliyəm .

Tamahlar var, məqam tapıb orbitə çıxsa,
Qitələrin gözlərinə qor atacaqdır.
Yer şarını bir nar kimi ovcunda sıxsa,
Tamahsınıb, ulduzlara tor atacaqdır.

Neçə ümid gəmisini sürər qanında,
Bələdçiyəm, möhtac olan qərrib duyğu var.
Bir qarışqa yuvasını dağdanın da
Nə vaxtdansa Hiter ilə qohumuğu var.

Öz şöhrəti heykəlinə dəmir əridən
Vətəndaşın vətəni də bir evdir ancaq.
Vətən üçün can əridən, ömür əridən -
Bir daşa da minnət qoyub, pay ummayacaq

Dodağından bir yarımqıq ümid doğmayan
Beyni batıq, ağı yatıq riyakara bax!
Qızıl - qızıl qayçılarla tale doğrayan
O əlləri miz üstündə kim doğrayacaq?..

Uşağıyüklü analara muştuluq məndən:
Şair əli gülüş əkən bağban kimidir!
Yer üzünün hər küncünə yönələ bilən -
Buludlara nur daşdan sarban kimidir!

1970

MÜRGÜLƏMƏ !

Mürgüləmə, millət oğlu, mürgüləmə,
Mürgü döydün yüz il belə, min il belə...
Sellər-sular coşdu-daşdı, oyanmadın,
Yer tərpəndi, torpaq qaçdı, oyanmadın.
Karvanqıran doğdu, batdı, oyanmadın,
Dan ulduzu göy üzündə dövrə vurdu,
ışığını tökdü yerə

çökdü yerə oyanmadın.
Millət oğlu, gərək indi sən sən sən
Qulaq deşə, ağız yuma, göz batıra,
göy qaşıya, dağlar yıxa!..
Mürgüləmə, millət oğlu, mürgüləmə,
Mürgüləyənin ağrıları başsız gördüm...
Mürgülədin:

Yazın gülü, qışın qarı perik düşdü.
Yerin rəngi,

göyün nuru perik düşdü .
Yurddan yurda su daşıyan
buludların perik düşdü.
Düzlərimizin yağışları,
çölümüzün taxılları perik düşdü
Hələ-hələ göz görməyən,
Hələ qulaq eşitməyən
misralarım perik düşdü.

Sən mürgülü, düşmənin oyaq...
Barmaqları tətikdə biz yatmalıyıq.
Mürgüləmə!
Daşın-quşun qalığına də dərini,
Yerin-göyün qulağına də dərini,

Pıçıltılı haray elə, mürgüləmə,
 Göy çatılar, yer dağılar.
 Mürgüləmə!
 Birdəfəlik qəbrə getsin,
 Xumar-xumar yatan kəslər...
 Mürgülərdən ayılmadı, uddu, yedi
 Öz içində batan kəslər.
 Mürgülədin:
 Bu çimirdə qulağına qum tökdülər,
 eşitmədin.
 Gözlərinə daş yaptılar, görəmmədin...

Mürgülərin sonu ağır mürgü olur...
 Mürgülüyük: torpağımız palaz-palaz
 dartılarda mürgülüyüdk.
 Meşələrimiz qucaq-qucaq , tala-tala
 çapılarda mürgülüyüdk.
 Yatma, Vətən, yatma torpaq, yatma insan.
 Ölüm-qalım savaşı var öndə hələ,
 İstiqlalla irticanın savaşı var öndə hələ.
 Tapdaq altı qalan torpaq səninkidir,
 Qılınc qapan, qalxan tutan istəyir...
 İçi yatmışlardan olur,
 Ağsız baş, başsız ağıl,
 Mürgüləmə!..

2002 .

HAMI VƏTƏN DESİN !

Bu gün gərək
 Hər anımız Vətən! - desin.
 Qılıncımız, qalxanımız
 Vətən! - desin !
 Təxminimiz, gümanımız
 Vətən! - desin!
 Ölənlərin əvəzinə
 Qalanımız - Vətən! - desin.
 Qəlbimizin hər duyğusu,
 hər vurğusu
 Vətən! - desin.
 Fərqi yoxdur, harda olaq
 Zamanımız, məkanımız
 Vətən! - desin!
 Çox yatdıq , çox mürgülədik
 Qoca millət!
 Mürgülədik: qoşa-qoşa
 Dağlarımız oğurlandı,
 Çaylarımız , göllərimiz oğurlandı
 Oğurlatdıq!
 Düzlərimiz, çöllərimiz oğurlandı,
 Oğurlatdıq!
 İndi saysaq saya sığmaz,
 Daha nələr , nələr oğurlanıb.
 Yer üstündə xəzinələr,
 Yer altında dəfinələr
 oğurlanıb!
 Qoca millət , hər andımız,
 amanımız,
 Əgər varsa,
 Zərrə qədər imanımız,

İmanımız - Vətən! - desin!
Hər yaxşımız, yamanımız
Vətən! - desin!

Bu nə sədi, nə hənirdi
Vətən deyir,
O, Xocalı haraydı,
O, Xocalı dərdidi
Vətən deyir.

Xəndəklərdə dəfn olunmuş
Əsir qoca Vətən deyir.
Əli kəsik,

dili kəsik
Uşaqlar var hələ dustaq,
Körpə dustaq, Vətən! - deyir.
Bu nə külək, bu nə bulud,
Bu nə yağış, bu nə qardı? -
Didərginlər üzərində
susub durdu.

Vətən! - dedi!
Mürgüləmə, qoca millət:
Daha möhkəm, daha ötkəm
gəlsin səsin,

Vətən! - desin!
Qoca millət,
Bu gün gərək
Hər anımız Vətən!-desin.

8 fevral 1998.

İNSAN

Mən getsəm dünyada uçrum yaranar,
Toyda da, yasda da görünər yerim.
Yay da bir ah çəkər, payız da yanar,
Qışda da, yazda da görünər yerim.

Mən getsəm, saç yolub dağların çəni
Ağlayar bir ana, bir bacı kimi.
Təbiət düşünər, düşünər məni -
Bir fiqur itirən şahmatçı kimi ...

1964.

TƏSƏLLİ

Mənə dar günümə təsəlli verin,
Yaşaya bilərəm susuz, çöreksiz.
Ölüm ayağında qapımdan girin
Gözləri dolusu ümidlə siz.

Sonuncu çağırışı duyanda insan,
Nə çörək, nə də ki, su acı olur.
Bəli, son ayaqda, son anda insan
Yalnız təsəlinin möhtacı olur.

1966.

TƏRİFDƏN QORXURAM

Tərifdən qorxuram, qorxuram yaman,
Onun fitnəsindən bac almıyam.
Yoluma gül səpən tərif yanından
Saymazca keçməyi bacarmalıyam.

Arabir gözümə qonmayır çimir,
Tərifin nə qədər behişt bağı var.
Tərifin şirindil müsahib kimi –
Yolçunu yolundan salxamağı var ...

mart, 1967.

İTLƏR

İtlər qar üstündə həvirləşirlər,
İtlər oynaqalayır, süpürləşirlər.
Gəmirir, dişləyir biri-birini,
İtcə nəşələnir, itcə sevinir,
Bu onu, o bunu bulayır qara ...
Elə bil həsədlə baxıb onlara,
Hardansa sümsünə-sümsünə

b i r

Boz tula gəlir.
İtlər duruxurlar,
İtlər baxırlar .
Onu imsiləyir , bunu iyləyir,
Sanki it dilində nə isə deyir,
Sonra hürə-hürə hasarı aşır.

İtlər mırıldadır,
İtlər tutaşır ...
İtlər bir-birini az qalır didə,
Uşaqlar tökülüb harayçı olur.

İtlər qovulur,
ancaq

Çox nahaq
İtlər inandılar üçüncü itə .

Yanvar, dekabr 1968 .

SALAMAT QAL

Ey dəvə yol, düşdüm daha belindən ,
Ovsar cığır, çıxdın daha əlimdən.
Balam çiçək, bir də öpüm telindən,
Salamat qal,
Salamat!

Duz axtaran körpə cüyür balası
Ağ daşlara körpə cığır salası ...
Qayaların su saxlayan çalası,
Salamat qal,
Salamat!

İldırımlar buludların pələngi...
Paslanacaq mənsiz şimşək üzəngim.
Eh, ya qismət, a şolaləm- a cəngim...
Salamat qal,
Salamat!

Bulaq gördüm: uşaq kimi ərköyün;
Məni gəzər məndən qaçan ürkəyim...
Salamat qal bu dağlarda, ürəyim,
Salamat qal,
Salamat!

Turşsu, 1970.

BU GÜN ÜÇÜN

Günü günə satıram
Sabah var, - deyə.
Yuxuma bal qatıram
Sabah var, - deyə.
Özümlə aldadıram
Sabah var, - deyə.
Sabahımı yatıram
Sabah var, - deyə.
Sən bu günü yazmağa
Ey qələmim, ayıl dur!
Ey ürəyim, ol ocaq!
Bu günü olmayanın
Nə dünəni olubdur,
Nə sabahı olacaq ...

1970.

İNSAN QAYALAR

("Vətən qayaları, Vətən daşları"
silsiləsindən)

Bir qayaya söykənmişəm,
deyirəm kaş:
Bax beləcə daşa dönəm
yavaş-yavaş.
Taleymi qayaların taleyinə
bağlayam mən.
Bircə insan düşüncəmi saxlayam mən.
Daşayaqlı, daşəlli bir insan kimi
Enib daşdan-daşa düşəm.
Onların daş qulağına bir daş atam,
Qayaların keçmişini
qayalara xatırladam,
Deyəm: bir vaxt insan oğlu
insan olub bu qayalar,
İnsanların nərəsindən
doğulubdur bu qayalar.
Nər igidlər düşməni üstə gedən zaman
Babalar da baş qaldırıb yer altından,
Qaya-kimi, -
dayaq olub,
ox olublar.
Qayadöşlü qəhrəmanlar
qayalarda yox olublar,
Bu torpağın taleyində o da elə
bir gün idi.
İgidlərin yaşaması daş olmaqla mümkün idi.

Yoxsa onun qismətinə hardan düşə
 bu qədər daş?
 Danış görüm, a daş qardaş!
 Siz nənəmin bacılığı,
 Siz babamın qardaşlığı,
 Təbiətin səpdiyi bir
 zəmi sanım
 Bəlkə elə bu daşları?!
 Siz ey qədim əfsanələr
 Şərimə yağ, səsimə yağ!
 Nə zamansa bu daşlarla
 bir dil tapan tapılacaq -
 Bu daşların, qayaların
 keçmişini oyadacaq,
 Ordu-ordu qayalıqlar
 insanlığa qayıdacaq.
 Bu basılmaz nərlər - ərlər,
 Bu qaya sərkərdələr
 Onda məni - bir balaca daş əsgəri -
 qoyar yaqin qoşulmağa bu cərgəyə,
 Qayaların keçmişini
 qayalara yazdım, deyə.
 Onda Vətən sanar məni
 Bir balaca Vətən daşı,
 Vətən daşı omayandan
 olmaz ölkə vətəndaşı ...

Şuşa, 1970.

NİFRƏT AKTI

Sizi,
 lənətimin
 qurğuşun tozuna
 bulaya - bulaya,
 Sizi, nifrətimin
 şum-parşum
 tozuna
 bulaya-bulaya,
 Sizi, cürətimin
 qara qayışına
 dolaya-dolaya,
 çayırılar doğrayan
 xışına
 dolaya - dolaya,
 Və belə də: tapdaya-tapdaya,
 quylaya-quylaya,
 ucaldıb
 bir təpə
 küllüyə
 döndərəcəyəm!
 Bir azca sizdən
 aralı -
 talanı,
 gülzara, güllüyə
 döndərəcəyəm.
 Onda
 bir bağban heykəli
 dikəlib
 deyəcək:
 O küllük tərəni
 aramla bellə!

Bellə, bellə!
Ədalı nidalar,
Nidalı ədalar
torpağın "əla çatlarında",
torpağın yumşaq qatlarında
nömrələr tutacaq
növbədən kənar.
Növbələr tutacaq
növbədən kənar.
Mən də
əlimdə
bu nifrət aktım,
nifrət cildim;
Deyəcəyəm ciddi-ciddi:
İndi ki, oldun
su ağzına
yem edəsi
xəyanəti, cinayəti
yaşamaqçün bu adəti,
çağır gəsin ədaləti ...
Ehey, qulaq qapamayın!
Sizi deyirəm –
azadlıq ulduzuna
hürən silahlar!
Sizi deyirəm,
yeddiinci qitə -
Ölüm qitəsi
axtaran səyyahlar!"
Qəlbi zülmət, əli qan,
İşığa güllə atan
Xuntaçı buyruqlar,
Xəyanət quyuqlar,
Sizi deyirəm!

Çiyində xurcunu,
Xurcunu gözündə:
bir oğlu, bir qızı,
Bir qardaşı oğlu
bir bacısı oğlu
Baxışı oğru,
Yerişi oğru,
gülüşü oğru
mənsəb oğrusu,
Səni də deyirəm!
Əsrimdə ən adi,
Ən böyük təlimat -
Əsrin təlimatı!
Əlimi atıb,
ondan bir cümlə,
bir siah - cümlə
qapacağam.
Hamınızı bir-bir
doğrayıb çapacağam.
Ya baxtım,
Deyəcəyəm
Ya baxtım,
Yaşasın bu yeni
Ölüm aktı!..

1972

QORUYUN DÜNYANI

Elə bil ağllar dolub yelinə ,
Az qalır evini unuda adam .
Hamı "ulduz yeyir" kişmiş yerinə ,
Hamı söhbət açır Qalaktikadan.

Deyəsən bırıllıq çıxır yadımdan ,
Ala itimizə yal bışirdiyim .
Qovub saldırdığım eyvanda , damda
Ağzından sərcəni sarı pişiyin .

Ağıllı ovçular azdı o zaman ,
Həvəskar ovçular Dovşan vurardı .
Sonra Dağ kəlini dağlarımızdan
Ağıllı ovçular qırıb qurtardı .

Ağıl hökm eləyir dünyada , ağıl !
Bir ağılın barıdır bəzən bir ölkə .
Deyirəm çaylar da ağıldır , axör ,
Dənizlər , ümmanlar ağıldı bəlkə .

Ağıllı ağılnı at kimi qovur ,
Ağılın mənzilində dağ , dərə heçdi .
Qəfil bir döngədə ağılın cilovlu
Vay od , ağılsız əlinə keçdi .

Bəşər dəyişdirməz bəşər halını ,
Kim talan elədi - o , talan oldu .
Nəçə yol ağıllı alman xalqının
Əlini başından çıxaran oldu .

Ağılla ucalıb Versal daşları ,
Hər çəkiç bir ölkə qəddini əyib .
İnsan cəsədləri , insan başları
Versal daşlarından az işlənməyib .

Ehramlar - kükrəyən ağılın vulkanı ,
Ehramlar - qələbi qul ürəyinin !
Ağllar başına alıb dünyanı ,
Atır bir-birinə gələcəyini ,

Ağıl qızışanda - dəvə hikkəli ,
Köpəndə ... demirəm o nəyə bənzər,-
Yerin kürəyinə çiyin söykəyib ,
Dünyanı tərsinə fırlatmaq istər .

Ağıllı başların qəzəbi - kibrit ,
Dünyamız bir taya quru küləşdi ,
Gəl indi bu boyda yangını kirit
Ağıl ikiləşdi , baş ikiləşdi .

Bəşər çox təzadlar yükünü dartıb :
Dartsa da ilişib , çıxıb da dardan ,
Ağıllı azdıqca ağılsız artır ,
Qoruyun dünyanı ağılsızlardan !

1980 .

MƏNİM DƏ YAŞIM AZ DEYİL...

Mənim də yaşıma az deyil,
Bu dünyada nə görmədim?!
Bir-birinə yamaq gördüm,
Calaq qərinə görmədim!

Çiçəyindən alağı çox,
Kişisindən papağı çox,
Köpəyindən yalağı çox,
Bu dünyada nə görmədim?!

Dolu gödən kürkə sığmaz,
Boş balqabaq börkə sığmaz,
Yəhər qanmaz, tərkə sığmaz
Bu dünyada nə görmədim?!

Nöqtə boyda ölkə - vulkan,
Dərya boyda diyarı qan,
Biri tikən, biri yıxan,
Bu dünyada nə görmədim?!

Raketlər döş kimi dolu,
Gələn nəslə əmzik olu,
Kimin qolu, kimin yolu ...
Bu dünyada nə görmədim?!

Boş inaddan, könül, əl çək!
Özündən özünə yol çək
Bu boyda ayrı dünyanın
Bir üzü ağdı həmişə,
Vüqarı şaxdı həmişə.

1980 .

BELƏ DÜNYANIN

M. Müşfiqin xatirəsinə.

Söz verdim, söz adlı dəfinə verə,
Tək birca ölümsüz qərinə verə.
Umdum nə verdi ki, küsdüm nə verə?
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

İtirib özündə özünü dünya,
Toyların, yasların özülü dünya ...
Əlim ətəyindən üzülü dünya ...
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Ömrünə vay salar, vaydan utanmaz,
Saç yolub hay salar,
Haydan utanmaz,
Günəşdən utanmaz, Aydan utanmaz,
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Çaydı dəhnəsində xırsız əjdaha,
Gecəsi salamat çıxmaz sabaha.
İti bazarında atından baha.
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Dağ olsan, istəsə qolunda saxlar,
Büküb bir hörümçək torunda saxlar,
Yüzillik odunu qorunda saxlar,
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Bir gözü işıqdı,
Bir gözü buzdu,
Məkrli qadındı, gülçöhrə qızdı,
Həlimdi, kövrəkdi, sərti, quduzdu ...
Mən belə dünyanın nəyindən kəsüm?

Ayağı altına yastıq qoyanlar,
Başının altına qumbara qoydu!
Nadanlar dünyanı qumara qoydu!
Mən belə dünyanın nəyindən kəsüm?

Olsan öz haqqının köləsi belə,
Əri öz içində, öləzi belə,
Ondan inciyənin beləsi belə ...
Mən belə dünyanın nəyindən kəsüm?

1989 .

ŞAİR, GÖR ONLARI !

Kişi dayanıbdır əli cibində,
Arvad kərpic kəsir palçıq içində.
Kişi dayanıbdır! Sinə, baş açıq ...
Yaş yerə qoymayıb öz ayağını.
Qadının başında quruyan palçıq
İtirib saçının qaralığını ...
Hələ əsrin səsi çatmayıb ona,
Düşünür: "Kişiyəm, neyləsəm haqdır",
Arvadın əliylə tikilən bina
Kişinin adına yazılacaqdır ...

Bəzən həyat dedik icaslarda biz,
Şərimiz, səsimiz saydı yerində.
Hələ çox tərbiyə deyən səsimiz
Qalıbdır xitabət kürsülərində!

1952 .

TƏRİFSİZ

Gərəksiz tərif də yuxuya bənzər,
Uyudar qələmi iş üstündə də.
İstedad elə bir toxuma bənzər
Göyrər bir quru daş üstündə də.

Demə hər addımda şöhrətini hanı,
Tərifsiz ömrün də öz tərfi var.
Sübuta çalışar öz varlığını
Yalnız varlığına inanmayanlar!

1962 .

GÖY ALTINDA

YER ÜSTÜNDƏ

Bu dünya ibrətdi, bu dünya dərsdi,
İtirən udurur,
Götürən udur.
İnsanın varlığı qurucu sədsi,
Sonu da qəfədsi ... Sonrası yoxdur.

Dağ aşar, çay adlar insan qədəmi,
Bir qaçmaq olmayıb söz gürzəsindən.
Vaxt olur götürüb kağız-qələmi,
Qaçmaq istəyirəm Yer kürresindən.

Bu göy Allahındır,
Bu Yer Allahın,
İnsana pay verdi - didişmə düşür.
Allahı dananar Allaha yaxın,
Allahı sevənə gor eşmək düşür .

Doğudan Batıya yol uçub deyən,
İnsandan insana yol gözə dəymir.
Kimsə, deyirlər ki, yol tapıb göyə,
Dəymir gözlərimə möcüzə, dəymir,

Əl verib, əl tutmaq nə dəb, nə vərdiş,
Əl tutan bir isə, əl kəsən min-min.
Əkindi, səpindi, biçindi, vərdi,
Torpaqdı mayası mənim şerimin .

Yada mərhəmə deyil hər yadda qalan,
Var kürsü "dahisi", yığnaq "dahisi".
Dahilər - hər sözü bir dağ, bir qala
Cahillər - dağıtmaq, yıxmaq "dahisi".

Əməl müzeyidir insan yaddaşı,
Ad ki həkk olundu - şöhrət daşı var.
Torpağın üstündə bünövrə daşı,
Torpağın altında əhlət daşı var.

Tale bir xoş ömrü çox gördü mənə,
Tikan da əkilməz qəbrimin üstə;
Ha qovdum özümü mən öz zirvəmə,
Ha qovdum... dərd yığdı dərdimin üstə.

Torpağa söykəndim - gücüm dağ gücü,
Torpaqdan üzöldüm - çürümüş dənəm.
Mən halal zəmidən bərəkət biçib, -
Haram xırmanında döyə bilmərəm.

Qaçana çatmaq , çatmaq da nahaq,
Uzaqlar uzaqdı, yaxın görünür;
Bu gözdən o gözü görmürəm daha,
Gözümün içi də yaxşı görünür.

Torpaqsız bu yurdda min bölgü olur,
Böyüyən iddiam - bəlkə də sonum!
Ey atamın ruhu , mənə həyan dur,
Quş olum, bir kola, bir daşa qonum...

Nə göydə göyüm var , nə yerdə yerim,
Yolçuyam Yer ilə Göy arasında;
Haradır mənzilim - hyələ bilmirəm,
Taleyin tay-təkər arasıda ...

4 - 5 mart, 1991 .

ÇEÇEN FƏCİƏSİ

Allah, Allah, bu nə dünya, bu nə başər?!
Gözügöretmə insan yanır, insan ölür:
Körpəsiylə, qocasıyla, xəstəsiylə;
Torpaq yanır: bulagıya, ağacıyla,
Torpaq yanır: havasıyla,
Qarısqası, böcəyiylə;
Tank altında tapdalanmış toxumuyla.

Didir insan bir-birini;
Yeyir insan bir-birini.
Bilmək olmur kim günahkar,
kim haqlıdır.
Hamı, hamı günahsızdı-silahsızdı,
Hamı, hamı günahkardı-silahlıdı.
Cənab nazir, mən görmüşəm,
Çox görmüşəm tank burnunda
Ölümlə bir
beynəlmiləl nəğmələri gətirəni.
Çox görmüşəm.
Çox görmüşəm qana batmış
əlləri mən.
Çək tətikdən əllərini,
Yüz xaraba, min xaraba
müəlif əllərini
Kiçiklərin böyüməsi çətin işdi,
"Böyüklərin" kiçilməsi
çox asandı.
Dünya özü yaxşı bilir:
Raketlərin qanadında qayda getmir,
Qanun getmir heç diyara.

Qayda-qanun dediyini
ürək yazır, əl daşıyır;
Öz əlinlə öz yurduna
ölüm dartmaq! –
Bu "yeni" bir hərbi məntiq!
Öz yurdunu şum etmək,
Qan axıtmaq, sonra, sonra
Su axtarmaq -qan yumağa?!
"Mənim" -deyib o torpağı,
Əkmək, sonra məmmi səpmək,
Çox qərībə duvadı bu.
Çox qərībə məntiqi var
bu qurğunun
Çox qərībə sualı var
Cavabı yox bu qırğının,
Cavabı yox ...

10 yanvar, 1995 .

İNSAN MONOLOQU

Dünyaya gəlmişəm
Dünyanın çağırışıyla
Yaşayıram
anamın sevgisi,
atamın qayğısı,
nənəmin alqışıyla.
Dünyadan gedəndiyəm
Dünyanın ya qocalıq
ya infarkt,

ya xərcəng qarğışıyla.
Dünyada nə hökmdar;
nə Allah olmaq istəyirəm.
Hər fikrin, hər ürəyin
təzadlar adasına
səyyah olmaq istəyirəm.
Nəşələr qəsrinə,
qəmlər odasına
qonaq olmaq istəyirəm.
Azarlar tropikinə
dərman gətirir gədim -
Aydan gəlmiş adam kimi.
O səyyah atam kimi
Silahsızam, pakam, təmizəm.
Hələ siz olmamış sizəm.
Mənə bədxahlar fəndi verməyin.
Tələlər kəməndi verməyin.
Mən gözəllər saçına
Meh olmaq istəyirəm.
Təbəssümlər çəməninə
Şeh olmaq istəyirəm.
Qoyun bir ömür zəlzələsinə
qonşu olum.
Nakam məhəbbətlərin
İsa-Musa quşu olum ...
Raketlər dimdiyində
yatırmayın məni.
Atomlar pərşumunda
batırmayın məni.
Onsuz da insan ömrü
azdır, az.
Ölüm dünyası kəşf edəndən
Kolumb olmaz,

Qoyun yeni-yeni
nur dağı tapım.
Qoyun vaxtsız ölümləri
vaxtında tapıb aparın
sirrələr qaynağı tapım.
Ölkələr var, əlində
Kədər qaşığı görürəm.
Xalqlar var tikəsində
sevinc bulağı görürəm,
Qoyun bunları duyum,
bunları yazım,
Hakimi Hitler vəsiqəli
oyunları yazım.
Fikrimin son həddi -
ayrılı fikirlər
səddini qırmaqdır.
Əsəbi başlardan
silahlar boşaldan,
qəzəbli imzalar
hökmini yumşaldan
ədalət kürsüsü
qurmaqdır.
Nəsimim əbədi axtarış,
xatirə, yazıdır.
Xatirə dəftərimdə
insana qalasıdır ...

1967 .

ÖZGƏ MAŞININDA

İkimiz də gedirik
Bir mənzil başına.
Mən özümə güvənirəm
Sən ata maşınına ...
Maşın dedim, bəlkə bu
İki əldir, iki ayaq, -
Bir maşın sürətilə
Səni aparır ancaq.
Aparır uçurumsuz, dolaysız
Xətkeş kimi yolla.
Nə olar, sən getmə,
İtlən, yolları!
Sənünçün bu yol
Nə Qaliley andıdır -
Dönməyin çətin ola.
Nə Balzak işığıdır -
Sönməyin çətin ola.
İstədiyin yerə
Enə də bilərsən.
İstədiyin səmtə
Dönə də bilərsən.
Səni aparır nə məslək,
Nə də ki, axtarışdır.
Hardansa axıb gələn
Bir çağırışdır.
Don-Juan eşqinə bənzər
Sevdadır, yarışdır.
Yapışb fırlanırsan
Bir özgə mehvərindən.
Hələ maşın təkərindən

İnsana ayaq olmayıb.
Oğurluq şöhrətindən,
Alınma tərəfdən,
Şərəfsiz şərəfdən
Kimsəyə dayaq olmayıb.
İnsan sürəti, insan cürəti
ancaq
Yürüşdə meyar olacaq.
Saatda min ilə
Getsə də maşının
Hakimi çox sərtidir
Bu "asanlıqlar" yarışının.

1967 .

VİKTOR HUQO QİTƏSİ

Salam, Yelisey meydanı,
Salam, salam!
Dünyanın ən böyük,
Işıqlı
muzey meydanı,
Salam, salam!
Qələbə tağları himində
Quylanan ölkələr,
Salam, salam!
Ağızdan qapılmış
Yarımcıq tikələr,
Salam, salam!
Unutdum dünəni,

Unutdum.
Burada
 ilk ocaq yandıran
Pariziiələr xatirinə;
Burada
 ilk bayraq qaldıran
Kommunar -
 mübarizlər xatirinə
Dünyanın qırıncı təyyarələri!
Yalvarıram sizə,
Verin mən qol çəkim
Uçuş vərəqənizə!
Dəyişin yolunuzu:
Yerin maqma dənizlərinə;
Boşaldın sinənizi,
Vulkan təbəqlərinə,
Lava düzlərinə.
Yanğınlar udası
Qarsımış,
 daşağız dərələr
Müqəddəs anadır,
Yaşasın müqəddəs
Ölümlər anası:
Xəyali uçrumlar,
 ağrılar, əmrlər.
Ölümlər insan barmağından
 süd əmirlər.
Yaşasın o bar -
 maqlar ki,
Buranı bir qitə göstərir.
Viktor Hüqo qitəsi.
Parisin torpaq üzü,
Torpaq güzgülü.

Yelisey meydanı!
Qabaran o nəhəng
Maşınlar daşqını
Şaxəli çay kimi
Neca də nizamlar
Ayrılr qollara.
Maşınlar elə bil
Yüklənib, yapışib yollara.
Sanasan maşınlar dayanıb,
Yollardır yüyürək dartılan
Qaraqayıq yollar.
Baxırsan: göz bezər,
Darıxar, yorular .
Sanasan gözünün içinə
Sıynılıb axar
 bu yollar.
Boynunun dalından
Çıxar bu yollar ...

Salam, abidə - sərkərdələr!
Salam, yüz il əvvəlin
Kommunar səngəri!
Salam,
 kral heykəlləri
 arxasında
 gizlənən
 xalq heykəlləri!
Gündə neçə dəfə
 dəstə həvəsi
Bura avar çəkir.
Eşidirsinizmi:
Per-Ləşez şəhəri
 havar çəkir ...

Əsrimizin gözündə
 Bu tufan,
 burulğan,
 vahimə nədir?
 Gözəllik özündə
 Özümdən xəbərsiz
 Ölüm də gizlədir!
 Bura Yelisey meydanı
 Dünyanın ən nadir -
 abidə süfrəsi!
 Bura Viktor Hüqo qitəsi!
 Birdən
 bir təyyarə sükanı
 Bu səmtə
 fırlana bilər.
 Didronun qotuğunda
 Dünyanın tarixi
 yana bilər.

Yaşa, Yelisey meydanı,
 Yaşa, yaşa!
 Dünyanın ən böyük
 işıqlı,
 günəy meydanı
 Yaşa, yaşa!

Paris - Bakı

yanvar - oktyabr, 1970

YUXU

Qərībā bir yuxu gördüm bu gecə mən ,
 Qopub qaçmaq istəsəm də
 bu gecədən,
 Bacarmadım.
 Gördüm məni dəfn eləyir
 beş-on adam.
 Mən özüm də
 məzarımın kənarında dayanmışam.
 Deyirlər ki, mənə buyur:
 "Düş, ölç görək qəbrini bir!"
 Sevinirəm:
 nə işıqlı, nə genişdir!
 Heç olmayıb bu dəsgahda evim mənim.
 Kimdir, belə sevib məni?!
 Bir xışiltı eşidirəm:
 - Mən qazmışam, mən qazmışam
 Seçəmmirəm, kimsən axı,
 - Mən - xəyanət dostunam ki,
 tanımadın?
 - Tanımadın!..
 Birdən məni boğur hirsim;
 Qışqırıram: - "Özü qazıb, özü girsin!"
 Harayıma küləkləri çağırıram,
 Mərd əllərdən kürəkləri
 çağırıram.
 " Gəlin , gəlin: dəfn eyləyək bu iblisi".
 O, qeyb olur, yoxa çıxır səsi-izi.
 Yüyürürəm dalsınca:
 " Hey, qoymayın onu qaça!"
 Ayılıram, sevinirəm: ölməmişəm ...
 Ölməmişəm ... ey dostlarım, siz arxayın ...

Yox, dostlarım,
Xəyanəti yuxuda da yaxalayın.

Fevral, 1971.

BİZ DEYİRİK

Biz deyirik: evləri yox,
Döyüşləri məhv eləyək!
Biz deyirik: bəşəri yox,
Siləhləri məhv eləyək!
Ölkəmizin hər nidası
Bu arzuya bir addımdır;
Hər çağırışı, hər imzası
Bu arzuya bir addımdır
Sülh deyirik! İnsanlığa
Çörəkdir bu, havadır bu.
Kapitalla silahsız bir
Vuruşmadır, davadır bu.
Biz deyirik əsrimizin
Öz yolu var, öz sürəti.
Sülh sözünü yalvarış yox,
Güzəşt də yox, hücum yazsın
Qoy bu günün söz lüğəti.
Bu hücumun mənasında
Zəncirləri qıran qol var!
Silahları, sınaqları
Batırmağa gedən yol var
Yox, demirik silah atıb,
Məsləkdə də barışaq biz.
Deyirik ki, qələmlərlə,

Kitablarla barışaq biz.
Qoy göylərə uçuşlara,
Nəğmələrlə, çıxışlarla
yarışaq biz.
Hər milləti çağırıq
Bu nidaya qulaq assın:
Qoy sabahı quran nəslin
Heç burnu da qnamasın!

1972.

KİTABIN İÇİNDƏKİLER :

ARAZ NİSKİLLİ ŞAİR.....	3
DÜNYA SƏNİN, DÜNYA MƏNİN.....	23
RƏİSİN YALTAQ QONŞUSU.....	24
SİYASİ ŞƏXSİYYƏT.....	24
MÜHARİBƏ OMASSA.....	25
BU GÜN ÜÇÜN.....	26
VƏSİYYƏT.....	26
QOCA VƏ DƏNİZ.....	28
OKEANIN O TAYINA MƏKTUBİTƏ DAŞ.....	28
ATMA.....	32
AĞARMA SAÇIM, AĞARMA.....	32
HEYKƏM İLƏ GÖRÜŞ.....	33
EYFEL QÜLLƏSİNDƏ.....	36
NAĞİL.....	37
NOBEL MUKAFATI.....	40
AZƏRBAYCAN - DÜNYAM MƏNİM.....	41
BİR İL.....	43
YELENƏ.....	45
QORUYUN DÜNYANI.....	46
PUŞKİNƏ.....	48
TARİXÇİ ALİMƏ.....	49
ƏLLİ İL YAŞADIM.....	51
AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN.....	52
İŞIQ.....	55
DAĞ YADDAŞINDA YAZI.....	55
ƏSGƏR AĞAC ƏKİR.....	56
YERLƏR.....	57
YOLLARDA YAZILMIŞ ŞEİRLƏRDƏN.....	59
BİRİ MƏNƏ ŞAİR DEDİ.....	59
MÜRGÜLƏMƏ.....	61
HAMI VƏTƏN DESİN.....	63
İNSAN.....	65
TƏSƏLLİ.....	65

TƏRİFDƏN QORXURAM.....	66
İTLƏR.....	66
SALAMAT QAL.....	67
BU GÜN ÜÇÜN.....	68
İNSAN QAYALAR.....	69
NİFRƏT AKTI.....	71
QORUYUN DÜNYANI.....	74
MƏNİM DƏ YAŞIM AZ DEYİL.....	76
BELƏ DÜNYANIN.....	77
ŞAİR, GÖR ONLARI.....	78
TƏBRİZ.....	79
GÖY ALTINDA, YER ÜSTÜNDƏ.....	79
ÇEÇEN FƏCİƏSİ.....	82
İNSAN MƏNƏLOQU.....	83
ÖZGƏ MAŞININDA.....	86
VİKTOR HUQO QİTƏSİ.....	87
YUXU.....	91
BİZ DEYİRİK.....	92

**«Elm və Təhsil» nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ**

*Kompüter dizayneri: Zəhid Məmmədli
Texniki redaktor: Rövşanə Nizamliqızı*

Yığılmağa verilmiş 25.08.2011.
Çapa imzalanmış 04.10.2010.
Şərti çap vərəqi 13,5. Sifariş № 389.
Kağız formatı 84x108 1/32. Tiraj 500.

Kitab «Elm və Təhsil» nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində səhifələnilib çap olunmuşdur.

E-mail: elm_ve_tehsil@box.az

Tel: 497-16-32; 050-311-41-89

Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev döngəsi 8/4.

MONDE LITTERAIRE D'AZERBAÏDJAN

**MAMMED
ARAZ**

**LE MONDE EST A TOI,
LE MONDE EST A MOI...**

265386

(poèmes choisis)

MONDE LITTÉRAIRE D'AZERBAÏDJAN

MAMMED ARAZ

**LE MONDE EST A TOI,
LE MONDE EST A MOI...**

(poèmes choisis)

BAKOU - 2011

Ce livre a été édité à l'aide des finances de l'un de mes excellents et aimables élèves, docteur-ingénieur, professeur Aboulfaz Babaev

(Chamil Zaman)

Composé et préparé à l'édition par Sévindj Aboulfazguyzy

Traduit de l'azerbaïdjanais en français par Chamil Zaman, candidat ès lettres, poète, traducteur.

Redigé par Rachid Djabbarly, candidat ès lettres.

MAMMED ARAZ. LE MONDE EST A TOI, LE MONDE EST A MOI... (poèmes choisis). Bakou, 2011. – 208 p.

4702000000
N098 - 2011
qrifli nəşr

© «Elm və təhsil», 2011

POETE QUI A LE MAL D'ARAZ

Nous sommes déjà au XXI-e siècle et on peut contempler du sommet de la montagne les derniers jours du XX-e siècle et tirer sur le volet de notre poésie. Au cours de ces derniers cent ans la poésie azerbaïdjanaise a passé une voie glorieuse, riche et contradictoire. Si au début du siècle dernier le phénomène de Sabir, un peu après le génie de Muhammed Hadi, de Hussein Djavid composait le fondement, la colonne vertébrale de notre poésie des années 30 les poètes tels que Ahmed Djavade, Mikaël Muchfig, Samed Vourgoun, les beaux talents ont poursuivi avec l'honneur la voie de leurs devanciers. Les tourbillons politiques des événements de ces années ne pourraient pas ne pas exercer une influence sur la littérature de la même époque. Certains n'ont pas pu résister à cette pression. Les poètes et les écrivains audacieux qui n'ont pas enlevé leurs chapeaux, qui ne sont pas inclinés devant ces péripéties politiques sont morts comme Hamlet de Shakespeare. D'autres ont réussi à s'entendre avec le temps et ont vécu pour écrire. Suleiman Rustam, Rassoul Rza et Mammed Rahim ont pu monter sur le sommet des représentants de la nouvelle poésie classique azerbaïdjanaise.

L'ère nouvelle de la littérature azerbaïdjanaise contemporaine s'est formée à la fin des années 50 et au début des années 60. D'après sa forme, son contenu et son thème la poésie, créée à cette époque, était aussi variée que contradictoire.

Si d'un côté la terreur des années 30, l'idéologie soviétique et la vie poétique formaient la psychologie et la conception du monde de la nouvelle génération, de l'autre côté le nouveau processus de penser, la mentalité originale de la liberté et l'esthétique moderniste commençaient à prendre racine dans la poésie de cette époque.

Dans le développement de notre poésie nationale et dans la formation des nouvelles tendances poétiques, à côté des poètes tels que B.Vahabzade, N.Khazri, H.Arif, Khalil Rza Oulouturk, il convient de nommer Mammed Araz qui avait son chemin poétique spécial, sa manière originale d'écrire et sa conception du monde.

Mammed Araz, nourri par les tendances les plus pures de la poésie azerbaïdjanaise qui a respiré l'air des montagnes de Kelbadjar, par les eaux des fleuves Kur et Araz, de la mer Caspienne, de Gueui-Gueul, qui a bu dans les sources innombrables pures et impides, riches en eaux minérales, dans les champs du village Noursou* de la région Chahbouz, qui a eu les honneurs dans le passé et à l'époque actuelle et des mœurs de notre peuple, est l'un des créateurs de notre poésie nationale contemporaine, au sens propre du mot. Comme il le dit lui-même, pour toutes ces qualités le poète doit, tout d'abord avoir premier maître, même au rouet de sa mère.

Il est devenu Mammed Araz grâce à ce qu'on pouvait toujours trouver un livre, un conte, ou une poésie épique comme Achyg Alesker, les vers des achygs ou bien une épopée dans la niche de sa maison où il était né, que sa mère lisait à ses enfants et en grinçant, elle ouvrait les portes du monde des épopées à ses enfants bien-aimés.

La poésie de Mammed Araz, nourrie du lait maternel appelé l'Azerbaïdjan, s'appuie d'une manière

honnête, sur la véracité et l'acquisition. Parfois, à cause d'une seule vérité, il "avale cent punitions".

"... Le plus cher dans le monde c'est le mot "vérité" - dit le poète.

C'est bien que mon cœur croit
beaucoup aux mots.
Heureusement que mon cœur
est encore un enfant ...

Et peut-être c'est à cause de sa justesse que ce vieux monde semble être connu au poète; et c'est pourquoi il rencontre à chaque pas de l'injustice, du tort. Le poète, qui habite de l'amour d'un lendemain radieux, les sentiments purs et humains, de pures sensations, les idées élevées, voit que ce "vieux monde éternel rit aux éclats à ceux qui sont éternels", dit:

Pour un os, une buvée on fait du bruit,
Avec la mêlée pour un applaudissement
jour et nuit,
Un millionnaire fait du boucan pour
son coque uni,
La querelle des pensées pourries
on voit partout, oui...
Mais ce monde ne s'arrange point,
mon ami...

(" Ce monde ne s'arrange point...").

M.Araz, voyant avec la sagesse du poète, que ce monde ne s'arrangeait point, commence à chercher un

* le mot "n o u r", c'est la lumière, " sou", c'est l'eau.

abrit au sein de la nature pure et insouciant pour son esprit inquiet:

Ses mauvaises herbes sont plus que ses fleurs,
Ses chapeaux sont plus que ses hommes,
Ses buvées sont plus que ses chiens
Que tu n'aies pas un pareil visage, oh, monde!

- en disant ainsi, le poète trouve la consolation ailleurs, il croit être heureux, pouvoir "attacher une rive à l'autre", c'est alors qu'il pourra s'endormir tranquillement, en mettant la tête sur le fleuve Araz. Aimant chaque coin, chaque poignée de terre de sa Patrie natale de tout son âme Mamed Araz s'inspire surtout de la nature, il la peint du pinceau puissant de l'illustre peintre azerbaïdjanais Sattar Bahloulzadé:

Un matin je l'ai vu qui dormait devenu transparent,
Qu'il s'endormait au pied de Kapaz en se serpentant,
Qu'il s'endormait comme une gazelle pourchassée,
s'élançant
J'ai jeté une pierre, il a tressailli, en se réveillant,
Gueuï - Gueul.

Le poète s'ennuie de Garabagh, Tourchsou, Choucha, Latchyne, Kelbadjar, Fizouli, Zanguilan, Djabraïyl, Aghdame...

Bien avant l'occupation de ces régions par les occupants arméniens, en 1976, comme s'il avait un pressentiment, le poète disait à ces merveilleux endroits:

La chevrette qui cherche du sel,
Sur les pierres blanches elle sillonne
comme telle
La fosse des rochers qui garde
l'eau belle
Au revoir, au rev...

(" Au revoir, Tourchsou".1976).

Mais Mammed Araz, avec son cœur grand et sensible, ses sentiments riches et purs, son respect et le sentiment de responsabilité, a supporté fermement les épreuves et les examens, auxquels était exposé son mari et son amour pour la Patrie et pour le peuple devenu de plus en plus fort!

Azerbaïdjan, sa lumière, son idéal et son embryon
Chaque pierre peut-être une flèche aux langues du feu,
Lève-toi, quand on prononce le mot "Azerbaïdjan"-
dit-on,
Le cœur de Fizouli peut-être offense, ennuyeux.

1970.

(" Azerbaïdjan ").

DJALIL NAGHY,

docteur ès lettres.

P. S .

Sévinj Aboufazguyzy, la jeune investigatrice des œuvres de Mammed Araz, écrit dans ses recherches "...

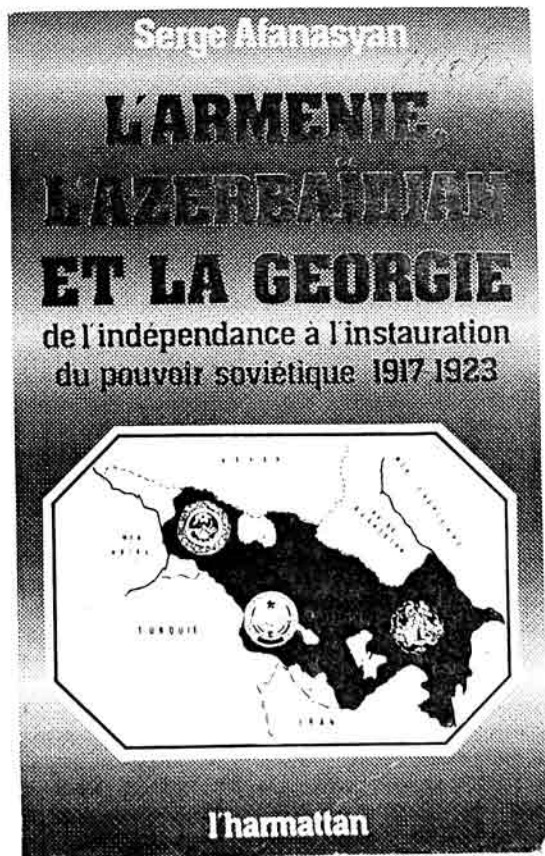
Garabagh, occupé par les Arméniens et annexé au territoire de l'Arménie est au point de vue historique, la terre natale de l'Azerbaïdjan. Cela est prouvée par les investigateurs Arméniens. Si nous regardons attentivement la reliure du livre édité à Paris en 1981, par l'auteur arménien Serge Afanasyan, nous le verrons tout à fait clairement.

"L'ARMENIE,
L'AZERBAÏDJAN
ET LA GEORGIE

de l'indépendance à l'instauration
du pouvoir soviétique 1917-1923

Editions L'Harmattan
7, rue l'Ecole-Polytechnique
75005 Paris

O L'Harmattan, 1981
ISBN : 2-85802 - 192-9.

Un exemplaire du livre de Serge Afanasyan nommé ci-dessus se trouve à présent à la Bibliothèque Nationale Akhoundov, en Azerbaïdjan à Bakou. (sous le chiffres: F-17-769)

Le même auteur, c'est-à-dire, Serge Afanasyan écrit ainsi dans son livre - "recherche" à la page 207:

... Aussi, ce n'est pas à Paris, mais à Moscou que sera réglé le sort de la Transcaucasie et en particulier celui de l'Arménie, laquelle se trouvera complètement abandonnée aux Turcs dans sa partie occidentale et réduite de moitié dans sa partie orientale.

Si le tracé des frontières entre la Transcaucasie et la Turquie prévu par l'accord de Moscou et entériné à Kars, était défini, il restait à fixer celui qui avait fait l'objet de litiges permanents entre les républiques transcaucasiennes, devenues soviétiques. Créée le 2 mai 1921 par décision du Kavburo pour résoudre ce problème, une commission présidée par Kirov, réunissant Svanidzé et Todria pour la Géorgie, Khousseïnov, Khadjinski et M.A.Rassoulzadeh pour l'Azerbaïdjan, Bekzadian pour l'Arménie, siégea à Tiflis du 25 au 27 juin. Dès la première séance, Bekzadian demande aux membres de la Commission de tenir compte de la situation particulièrement défavorable de l'Arménie, amputée des trois-quarts de son territoire et en conséquence de lui faire des concessions en lui attribuant des régions à majorité arménienne comme Akhalkalak (72 pour cent) et le Haut-Karabagh (94 pour cent); il ajoute que lors de l'entretien que lui et Miasnikian ont eu en mai à Moscou avec Staline, celui-ci s'est montré entièrement d'accord sur ce point. Les représentants azéris et géorgiens, soutenus par Kirov, à l'époque secrétaire de P.C. azéri, repoussent cette requête sous le prétexte que

cela se traduirait par un regain de nationalisme dans leurs pays, comme si les mêmes effets ne pouvaient pas se produire en Arménie. Les débats, qui portent aussi sur la dispute entre Géorgiens et Azéris pour la possession de la plaine de Karayaz, sont nourris d'altercations et ils atteignent une telle violence que la séance est suspendue. Le lendemain, Ordjonikidzé intervient en personne pour calmer les esprits et propose de soumettre la question des frontières à l'arbitrage du Kavburo. Entre-temps, se référant aux déclarations antérieures d'Ordjonikidzé et de Narimanov sur l'attribution du Karabagh à l'Arménie, Mravian s'est rendu dans cette région pour y exercer son autorité. Consterné par une telle initiative, Narimanov l'appelle à Bakou pour le convaincre d'y renoncer. Mravian refuse de s'incliner et fait parvenir à Ordjonikidzé la note suivante: " Une solution rapide et sans équivoque du problème du Karabagh présente une importance capitale. (...) Tout délai joue en faveur de nos ennemis (214). "La témérité de Mravian ne sera pas récompensée. Appelé à statuer sur le sort du Karabakh, le Kavburo, composé de 8 membres et réuni le 4 juillet en présence de Staline, décide de mettre aux voix, entre autres, la motion suivante: attribuer le Haut-Karabagh à l'Arménie: 5 voix pour (Ordjonikidzé, Miasnikian, Figatner, secrétaire du Kavburo, Kirov, Nazaretian) et 3 contre (Narimanov, Orakhelachvili, Makharadzé). Devant un résultat auquel ne s'attendaient pas Azéris et Géorgiens, tacitement d'accord surtout pour rejeter d'autres propositions touchant les territoires de leurs pays, Narimanov demande que la décision soit soumise à la plus haute instance, en l'occurrence le C.C. du P.C.R. Le lendemain, Ordjonikidzé et Nazaretian, par une volte-face inattendue, déclarent "qu'en raison de la nécessité de

maintenir une paix nationale entre Musulmans et Arméniens, en raison aussi des liens économiques de Haut et du Bas-Karabagh, du fait des attaches permanentes de ces régions avec l'Azerbaïdjan, le Haut-Karabagh sera doté d'une large autonomie, mais fera partie de l'Azerbaïdjan (215)"... (Voir: Serge Afanasyan, (op. cité) page: 207-208 .

La région du Nakhitchévan, naguère "sous protectorat de l'Azerbaïdjan", devenant partie de cette république en tant que république autonome. L'article V de la Constitution prévoyait qu'aucune modification territoriales d'une république ne pourrait être faite sans son accord préalable. La citoyenneté commune aux trois républiques fut promulguée par décret... (Voir: Serge Afanasyan, la même ouvrage, à la page 231)... Et en resultat, nous pouvons dire que tout cela écrit et tâche de prouver (il a déjà prouvé avec son œuvre mentionnée dans notre article présenté actuellement aux lecteurs - Chamil Zaman.). Né au Caucase des parents arméniens, Serge Afanasyan est docteur en histoire. Depuis longtemps, il s'intéresse à l'évolution politique des trois républiques transcaucasiennes - Arménie, Azerbaïdjan, Géorgie - et en particulier à l'histoire relativement récente qui, de l'indépendance, les a conduites à l'instauration du régime soviétique (1917-1923)...(La même source, sur la reliure du même livre de S.Afanasyan).

... Informé de l'instauration du pouvoir soviétique à Erevan Lénine adresse le 2 décembre 1920 des félicitations au Revkom: "Je salue l'Arménie soviétique laborieuse et ne doute pas que vous déploierez tous vos efforts pour établir une solidarité fraternelle entre les travailleurs d'Arménie, de Turquie et d'Azerbaïdjan (105)"...

... Le 4 décembre (en 1920 - Chami Zaman .) paraît dans la Pravda l'article de Staline sur l'Arménie dont l'extrait suivant sera reproduit pendant la période stalinienne, telle une citation de la Bible, dans toute la presse soviétique: " L'Arménie martyre, en proie à la famine, à la destruction et à l'afflux des réfugiés par la grâce de l'Entente et des dachnaks, cette Arménie à qui tous ses "amis" ont menti, a obtenu sa délivrance en se proclamant l'Etat Soviétique. (...). Seule l'idée du pouvoir soviétique a apporté à l'Arménie la paix et la possibilité d'un renouveau national. (...). Le 1-er décembre, l'Azerbaïdjan soviétique a renoncé volontairement aux territoires contestés et déclaré vouloir remettre à l'Arménie soviétique les provinces de Karabagh, Nakhitchévan et Zangézour(109)." Or, jamais les deux premières de ces province (c'est - à - dire, Nakhitchévan et Karabakh - Chamil Zaman.) n'appartiendront à l'Arménie soviétique. (La même source : à la page 154-155).

Donnons un autre exemple: nous lisons franchement à la page 5, dans le livre "République Socialiste Soviétique de l'Azerbaïdjan", édité à Moscou par Editions de l'Agence de presse Novosti, en 1967"

République
Socialiste Soviétique
de l'Azerbaïdjan

**AU - DELA LA PRINCIPALE CHAÎNE DU
CAUCASE**

La République Socialiste Soviétique d'Azerbaïdjan s'étend au sud-ouest de la principale chaîne du Caucase: elle jouxte la Turquie et l'Iran à l'est, elle est baignée par la mer Caspienne. Son territoire n'est pas grand: 86 700 kilomètres carrés. Outre son territoire propre, la République d'Azerbaïdjan comprend la République Socialiste Soviétique Autonome de Nakhitchévan et la région autonome de Nagorny-Karabagh..."

Donnons un autre, le troisième exemple (une preuve, un argument): prenons le livre édité par l'Association Culturelle Azerbaïdjanaise Strasbourg-France 1989, sous le titre

**"HISTOIRE DU
DAGLIG (HAUT)-GARABAGH
A LA LUMIERE DE
DOCUMENTS HISTORIQUES**

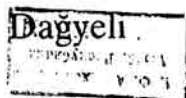
Tome 1

par Ahmad Tabrizli.

آذربایجان کولتور جمعیتی

**Association Culturelle Azerbaïdjanaise
Strasbourg - France
1989**

... Il faut constater que l'auteur A.Tabrizli donne ses preuves, autrement dit, ses arguments d'une manière convaincante (ou probante). Et nous autres aussi , nous présentons tous nos citations du même livre de Ahmad Tabrizi (Chami Zaman). Il écrit:

1-ère citation : Orbéli, premier président de l'Académie des sciences de la RSS d'Arménie, ancien directeur du musée de l'Ermitage, Evres choisies, Erevan, 1963, page 358, en russe.

" Le Haut-Garabagh actuel était l'une des régions méridionales de l'Albanie (c'est à - dire, l'Azerbaïdjan actuel - Chamil Zaman.) conquises par les seigneurs féodaux arméniens".

*

2-e citation : H. Pastermadjian, - Histoire de l'Arménie, Paris, 1980, page 19. 36 et 103.

" Avant l'arrivée des Arméniens proprement dits, peuple indo-européen qui n'apparut qu'aux VII- e et VI - e siècles avant notre ère, la région que l'on nomme maintenant l'Arménie était habitée par un peuple autochtone, le peuple des Khadis ou Khaldes. Leur pays se nommait l'Ourartou" (page 19).

"Au nord de l'Arménie se trouvaient en Transcaucasie deux pays: l'Ibérie (Géorgie actuelle) et l'Abanie (Azerbaïdjan actuel)" (page 36).

Plus tard, des missionnaires arméniens commencèrent l'évangélisation du pays des Albans"(Azerbaïdjan actuel) (page 103)...

*

3- e citation : Manouk Abeghian - L'Histoire de la littérature arménienne, Erevan, 1975, page 11.

RÉSULTATS DE L'AGRESSION ARMÉNIENNE

1. Les provinces de l'Arménie 2. Les provinces de l'Azerbaïdjan 3. Les provinces de l'Iran 4. Les provinces de la Géorgie 5. Les provinces de la Russie 6. Les provinces de l'Arménie 7. Les provinces de l'Azerbaïdjan 8. Les provinces de l'Iran 9. Les provinces de la Géorgie 10. Les provinces de la Russie 11. Les provinces de l'Arménie 12. Les provinces de l'Azerbaïdjan 13. Les provinces de l'Iran 14. Les provinces de la Géorgie 15. Les provinces de la Russie 16. Les provinces de l'Arménie 17. Les provinces de l'Azerbaïdjan 18. Les provinces de l'Iran 19. Les provinces de la Géorgie 20. Les provinces de la Russie 21. Les provinces de l'Arménie 22. Les provinces de l'Azerbaïdjan 23. Les provinces de l'Iran 24. Les provinces de la Géorgie 25. Les provinces de la Russie 26. Les provinces de l'Arménie 27. Les provinces de l'Azerbaïdjan 28. Les provinces de l'Iran 29. Les provinces de la Géorgie 30. Les provinces de la Russie 31. Les provinces de l'Arménie 32. Les provinces de l'Azerbaïdjan 33. Les provinces de l'Iran 34. Les provinces de la Géorgie 35. Les provinces de la Russie 36. Les provinces de l'Arménie 37. Les provinces de l'Azerbaïdjan 38. Les provinces de l'Iran 39. Les provinces de la Géorgie 40. Les provinces de la Russie 41. Les provinces de l'Arménie 42. Les provinces de l'Azerbaïdjan 43. Les provinces de l'Iran 44. Les provinces de la Géorgie 45. Les provinces de la Russie 46. Les provinces de l'Arménie 47. Les provinces de l'Azerbaïdjan 48. Les provinces de l'Iran 49. Les provinces de la Géorgie 50. Les provinces de la Russie 51. Les provinces de l'Arménie 52. Les provinces de l'Azerbaïdjan 53. Les provinces de l'Iran 54. Les provinces de la Géorgie 55. Les provinces de la Russie 56. Les provinces de l'Arménie 57. Les provinces de l'Azerbaïdjan 58. Les provinces de l'Iran 59. Les provinces de la Géorgie 60. Les provinces de la Russie 61. Les provinces de l'Arménie 62. Les provinces de l'Azerbaïdjan 63. Les provinces de l'Iran 64. Les provinces de la Géorgie 65. Les provinces de la Russie 66. Les provinces de l'Arménie 67. Les provinces de l'Azerbaïdjan 68. Les provinces de l'Iran 69. Les provinces de la Géorgie 70. Les provinces de la Russie 71. Les provinces de l'Arménie 72. Les provinces de l'Azerbaïdjan 73. Les provinces de l'Iran 74. Les provinces de la Géorgie 75. Les provinces de la Russie 76. Les provinces de l'Arménie 77. Les provinces de l'Azerbaïdjan 78. Les provinces de l'Iran 79. Les provinces de la Géorgie 80. Les provinces de la Russie 81. Les provinces de l'Arménie 82. Les provinces de l'Azerbaïdjan 83. Les provinces de l'Iran 84. Les provinces de la Géorgie 85. Les provinces de la Russie 86. Les provinces de l'Arménie 87. Les provinces de l'Azerbaïdjan 88. Les provinces de l'Iran 89. Les provinces de la Géorgie 90. Les provinces de la Russie 91. Les provinces de l'Arménie 92. Les provinces de l'Azerbaïdjan 93. Les provinces de l'Iran 94. Les provinces de la Géorgie 95. Les provinces de la Russie 96. Les provinces de l'Arménie 97. Les provinces de l'Azerbaïdjan 98. Les provinces de l'Iran 99. Les provinces de la Géorgie 100. Les provinces de la Russie	1. Les provinces de l'Arménie 2. Les provinces de l'Azerbaïdjan 3. Les provinces de l'Iran 4. Les provinces de la Géorgie 5. Les provinces de la Russie 6. Les provinces de l'Arménie 7. Les provinces de l'Azerbaïdjan 8. Les provinces de l'Iran 9. Les provinces de la Géorgie 10. Les provinces de la Russie 11. Les provinces de l'Arménie 12. Les provinces de l'Azerbaïdjan 13. Les provinces de l'Iran 14. Les provinces de la Géorgie 15. Les provinces de la Russie 16. Les provinces de l'Arménie 17. Les provinces de l'Azerbaïdjan 18. Les provinces de l'Iran 19. Les provinces de la Géorgie 20. Les provinces de la Russie 21. Les provinces de l'Arménie 22. Les provinces de l'Azerbaïdjan 23. Les provinces de l'Iran 24. Les provinces de la Géorgie 25. Les provinces de la Russie 26. Les provinces de l'Arménie 27. Les provinces de l'Azerbaïdjan 28. Les provinces de l'Iran 29. Les provinces de la Géorgie 30. Les provinces de la Russie 31. Les provinces de l'Arménie 32. Les provinces de l'Azerbaïdjan 33. Les provinces de l'Iran 34. Les provinces de la Géorgie 35. Les provinces de la Russie 36. Les provinces de l'Arménie 37. Les provinces de l'Azerbaïdjan 38. Les provinces de l'Iran 39. Les provinces de la Géorgie 40. Les provinces de la Russie 41. Les provinces de l'Arménie 42. Les provinces de l'Azerbaïdjan 43. Les provinces de l'Iran 44. Les provinces de la Géorgie 45. Les provinces de la Russie 46. Les provinces de l'Arménie 47. Les provinces de l'Azerbaïdjan 48. Les provinces de l'Iran 49. Les provinces de la Géorgie 50. Les provinces de la Russie 51. Les provinces de l'Arménie 52. Les provinces de l'Azerbaïdjan 53. Les provinces de l'Iran 54. Les provinces de la Géorgie 55. Les provinces de la Russie 56. Les provinces de l'Arménie 57. Les provinces de l'Azerbaïdjan 58. Les provinces de l'Iran 59. Les provinces de la Géorgie 60. Les provinces de la Russie 61. Les provinces de l'Arménie 62. Les provinces de l'Azerbaïdjan 63. Les provinces de l'Iran 64. Les provinces de la Géorgie 65. Les provinces de la Russie 66. Les provinces de l'Arménie 67. Les provinces de l'Azerbaïdjan 68. Les provinces de l'Iran 69. Les provinces de la Géorgie 70. Les provinces de la Russie 71. Les provinces de l'Arménie 72. Les provinces de l'Azerbaïdjan 73. Les provinces de l'Iran 74. Les provinces de la Géorgie 75. Les provinces de la Russie 76. Les provinces de l'Arménie 77. Les provinces de l'Azerbaïdjan 78. Les provinces de l'Iran 79. Les provinces de la Géorgie 80. Les provinces de la Russie 81. Les provinces de l'Arménie 82. Les provinces de l'Azerbaïdjan 83. Les provinces de l'Iran 84. Les provinces de la Géorgie 85. Les provinces de la Russie 86. Les provinces de l'Arménie 87. Les provinces de l'Azerbaïdjan 88. Les provinces de l'Iran 89. Les provinces de la Géorgie 90. Les provinces de la Russie 91. Les provinces de l'Arménie 92. Les provinces de l'Azerbaïdjan 93. Les provinces de l'Iran 94. Les provinces de la Géorgie 95. Les provinces de la Russie 96. Les provinces de l'Arménie 97. Les provinces de l'Azerbaïdjan 98. Les provinces de l'Iran 99. Les provinces de la Géorgie 100. Les provinces de la Russie	1. Les provinces de l'Arménie 2. Les provinces de l'Azerbaïdjan 3. Les provinces de l'Iran 4. Les provinces de la Géorgie 5. Les provinces de la Russie 6. Les provinces de l'Arménie 7. Les provinces de l'Azerbaïdjan 8. Les provinces de l'Iran 9. Les provinces de la Géorgie 10. Les provinces de la Russie 11. Les provinces de l'Arménie 12. Les provinces de l'Azerbaïdjan 13. Les provinces de l'Iran 14. Les provinces de la Géorgie 15. Les provinces de la Russie 16. Les provinces de l'Arménie 17. Les provinces de l'Azerbaïdjan 18. Les provinces de l'Iran 19. Les provinces de la Géorgie 20. Les provinces de la Russie 21. Les provinces de l'Arménie 22. Les provinces de l'Azerbaïdjan 23. Les provinces de l'Iran 24. Les provinces de la Géorgie 25. Les provinces de la Russie 26. Les provinces de l'Arménie 27. Les provinces de l'Azerbaïdjan 28. Les provinces de l'Iran 29. Les provinces de la Géorgie 30. Les provinces de la Russie 31. Les provinces de l'Arménie 32. Les provinces de l'Azerbaïdjan 33. Les provinces de l'Iran 34. Les provinces de la Géorgie 35. Les provinces de la Russie 36. Les provinces de l'Arménie 37. Les provinces de l'Azerbaïdjan 38. Les provinces de l'Iran 39. Les provinces de la Géorgie 40. Les provinces de la Russie 41. Les provinces de l'Arménie 42. Les provinces de l'Azerbaïdjan 43. Les provinces de l'Iran 44. Les provinces de la Géorgie 45. Les provinces de la Russie 46. Les provinces de l'Arménie 47. Les provinces de l'Azerbaïdjan 48. Les provinces de l'Iran 49. Les provinces de la Géorgie 50. Les provinces de la Russie 51. Les provinces de l'Arménie 52. Les provinces de l'Azerbaïdjan 53. Les provinces de l'Iran 54. Les provinces de la Géorgie 55. Les provinces de la Russie 56. Les provinces de l'Arménie 57. Les provinces de l'Azerbaïdjan 58. Les provinces de l'Iran 59. Les provinces de la Géorgie 60. Les provinces de la Russie 61. Les provinces de l'Arménie 62. Les provinces de l'Azerbaïdjan 63. Les provinces de l'Iran 64. Les provinces de la Géorgie 65. Les provinces de la Russie 66. Les provinces de l'Arménie 67. Les provinces de l'Azerbaïdjan 68. Les provinces de l'Iran 69. Les provinces de la Géorgie 70. Les provinces de la Russie 71. Les provinces de l'Arménie 72. Les provinces de l'Azerbaïdjan 73. Les provinces de l'Iran 74. Les provinces de la Géorgie 75. Les provinces de la Russie 76. Les provinces de l'Arménie 77. Les provinces de l'Azerbaïdjan 78. Les provinces de l'Iran 79. Les provinces de la Géorgie 80. Les provinces de la Russie 81. Les provinces de l'Arménie 82. Les provinces de l'Azerbaïdjan 83. Les provinces de l'Iran 84. Les provinces de la Géorgie 85. Les provinces de la Russie 86. Les provinces de l'Arménie 87. Les provinces de l'Azerbaïdjan 88. Les provinces de l'Iran 89. Les provinces de la Géorgie 90. Les provinces de la Russie 91. Les provinces de l'Arménie 92. Les provinces de l'Azerbaïdjan 93. Les provinces de l'Iran 94. Les provinces de la Géorgie 95. Les provinces de la Russie 96. Les provinces de l'Arménie 97. Les provinces de l'Azerbaïdjan 98. Les provinces de l'Iran 99. Les provinces de la Géorgie 100. Les provinces de la Russie
---	---	---

Quelle est l'origine du peuple arménien, comment et quand est-il devenu Arménie, d'où et par quels chemins est-il venu ici, avec quelles tribus était-il en contact avant et après son arrivée en Arménie, qui a eu une influence - et laquelle - sur sa langue, sa composition ethnique? Nous ne disposons pas pour cela de témoignages clairs et précis.

*

4-e citation: A. Griboïedov - Note sur le transfert d'Arméniens de la Perse vers nos provinces. Œuvres choisies T.2, Moscou, 1971, pp.339-344.

... Les Arméniens sont pour la plupart installés sur les terres des propriétaires musulmans...

5-e citation: N. Chavrov - Un nouveau poids pour la question russe en Transcaucasie, Saint Pétersbourg, 1911, pages 59 à 61, en russe.

" Sur les 1 million 300.000 Arméniens qui vivent en Transcaucasie au début du XX-e siècle, plus d'un million ne font pas partie des populations indigènes de la région : ils y furent implantés par nous.

*

6-e citation: V. Vélitchko - Le Caucase, cause russe et problèmes inter-ethnique, Tiflis, 1904, en russe.

" ... que dans les écoles paroissiales arméniennes les élèves étudiaient des cartes de la Grande Arménie, qui atteignait presque Voronej et dont la capitale était Tiflis".

*

7-e citation: Ilya Tchavtchavadzé - Les savants arméniens et les pierres qui crient. Tiflis, 1902, en russe.

" ... Qui avait le soin de répandre dans le monde entier que les Géorgiens n'existaient même pas avant de XII-e siècle, qu'il n'y avait pas de Géorgiens en Géorgie

et que c'étaient des Arméniens et d'autres peuples qui habitaient ces terres?" (page 13). . . Plus d'un exemple nous montre que les Arméniens s'efforçaient d'effacer et de détruire les traces qui témoignaient de l'origine géorgienne des églises et des monastères, de racler ou d'effacer les inscriptions en géorgien sur les pierres, et même de retirer ces pierres des murs pour les remplacer par d'autres pierres portant, elles, des inscriptions en arménien... (page 17). "La dispersion des Arméniens est-elle vraiment souhaitable pour nous?! Que le Seigneur leur donne de la force et la sagesse de s'unir sur les terres qu'ils ont quittées pour se disperser en d'autres lieux.

Quand nous étions riches et quand nous étions pauvres, nous vous avons offert un refuge, nous vous avons abrités sur notre propre terre et avoins fraternisé avec vous. Ne soyez pas nos ennemis!". (page 123).

*

8-e citation: V. Maevski - La Province de Van, description militaire-statistique, Tiflis. 1901, page 190, en russe.

"... Les dirigeants du mouvement arménien mettent tous leurs espoirs en le soutien de l'Europe. Et voilà que pour susciter son aide, ils tentent consciemment de provoquer artificiellement toutes sortes d'affrontissements sanglants".

*

Journal Azerbaïdjan, 15 décembre 1918.

Les événements du Garabagh

Le gouvernement a reçu le télégramme suivant: Après que les observateurs anglais et français eurent invité les troupes musulmanes et les groupes d'Andranik à cesser

le feu, les musulmans quittèrent leurs lignes de défense et se retirèrent.

Le bandit Andranik, profitant de ce retrait, ordonna l'attaque conjuguée des villages musulmans par des groupes des Arméniens venus de Turquie, du Caucase, et d'Arméniens locaux. Selon nos informations, tous les Arméniens se révoltèrent et attaquant sauvagement les villages musulmans voisins, commencèrent à tuer les musulmans, à trancher les seins des femmes et les mettre dans les bouches des enfants. Ils relâchèrent deux femmes nues.

Du 9 au 12 décembre, ils détruisirent beaucoup de villages musulmans. A l'heure actuelle, ils détiennent deux femmes musulmanes en captivité.

Je vous demande d'envoyer des troupes.

Zangazour, le Gouverneur, Malik Namazaliev

Le 11 décembre à 21 h. 55.

*

... Henry Barby, correspondant de guerre du "Journal". Les extravagances bolchéviques et l'épopée arménienne, Paris, Albin Michel, vers 1921.

... Sept milles morts pour les Tatars (les Aserbaïdjanais - Chamil Zaman) et trois milles pour les bolchéviques et les Arméniens, tel est le bilan funèbre de ces journées sanglantes (page 69).

... Les principaux chefs bolchéviques, Chaoumian, Fialétoy, Djaparidsé etc. furent faits prisonniers. Dans les bagages de Chaoumian, on trouva quatre-vingts millions de roubles en or! (page 186).

L'historien arménien A.Lalayan cite la description que faisait un des "héros" dachnak de Nor-Bayazet, Vaaram en 1920, des ses exploits:

"J'ai exterminé la population turque de Basarketchar (region peuplée d'Azéris) sans rien y comprendre. J'ai rassemblé tous les hommes, femmes et enfants et m'en suis débarrassé en bouchant avec des pierres les puits dans lesquels je les avais précipités. "Revolutionny Vostok, Moscou 1936, numéro 2-3, p.92-93)".

Par l'éclairage qu'il donnent des événements du Haut-Garabagh, de nombreux auteurs s'efforcent de "soutenir" les revendications territoriales avancées par la RSS d'Arménie à l'égard de la RSS d'Azerbaïdjan. J'ai donc décidé de vous présenter un autre point de vue:

1. Le territoire du Haut-Garabagh se trouve en dehors de la patrie historique du peuple arménien. Les savants arméniens eux-mêmes le constatèrent:

"L'Arménie, c'est l'appellation géographique d'une région où les Arméniens sont dispersés en différents lieux de peuplement" (K.Patkanian. "Le rôle des inscriptions de Van dans l'histoire de la proche Asie", en russe, St-Petersbourg, 1975). "Dans l'Antiquité, la Grande Arménie, véritable patrie des Arméniens, se trouvait en Asie Mineure, c'est-à-dire en dehors de la Russie" (B.Ichkanian. "Les peuples du Caucase", en russe, Pétersbourg, 1916, p. 18.).

"Le Haut-Garabagh actuel était l'une des régions méridionales de l'Albanie (de l'Azerbaïdjan actuel - Chamil Zaqman.) conquise par les seigneurs féodaux arméniens" (I.Orbéli, ancien directeur du musée de l'Ermitage, Œuvres choisies, en russe, Erevan, 1963, p. 358.).

"Plus tard, des missionnaires arméniens commencèrent l'évangélisation du pays des Albans

(Azerbaïdjan actuel)" (H.Pasdermajian. Histoire de l'Arménie, Paris, p.103.).

2. Aujourd'hui, de nombreux journalistes appliquent aux événements du Haut-Garabagh la formule suivante: "En 1923 une injustice fut faite à l'histoire, des terres arméniennes depuis toujours, peuplées en majorité d'Arméniens, furent rattachées à l'Azerbaïdjan.". Le lecteur peut conclure de cette affirmation qu'avant 1923 le Haut-Garabagh faisait partie de l'Arménie.

Je vous propose de revenir en arrière.

De 1920 à 1923, le Haut-Garabagh faisait partie de la RSS d'Azerbaïdjan et de 1918 à 1920, de la République d'Azerbaïdjan. Le 22 mai 1919, Mikoyan écrivait à Lénine:

"Les Dachnaks, agents du gouvernement arméniens, veulent le rattachement du Garabagh, mais pour la population du Garabagh, cela reviendrait à être coupée des origines de sa vie à Bakou et se rallier à Erevan avec laquelle elle n'a jamais eu aucun lien. La paysannerie arménienne au cinquième congrès a décidé de faire appel et de se ranger aux côtés de l'Azerbaïdjan soviétique".

Auparavant, le Haut-Garabagh faisait partie de la Russie, s'était le khanat du Garabagh, province de l'état féodal d'Azerbaïdjan. C'est pendant cette période que les Arméniens, partis d'Asie Mineure, commencent à affluer vers l'Azerbaïdjan et la Géorgie, formant un courant ininterrompu. N.Chavrov, historien russe, écrit dans son livre "Nouvelle menace à la cause en Transcaucasie, (St-Petersbourg, 1911, pp.59-61): "Sur les 1.300.000 Arméniens qui vivent en Transcaucasie au début du XX-e siècle, plus d'un million ne font pas partie des populations indigènes de la région, ils y furent implantés par nous".

A partir de la deuxième moitié du XVIII-e siècle et jusqu'au rattachement à la Russie, le Haut-Garabagh appartenait au khanat du Garabagh.

3. Entre 1948 et 1952, les autotités arméniens revinrent à la charge et obtinrent l'expulsion de plus de cent milles Azéris d'Arménie. D'après les différentes déclarations et les rares témoignages publiés, 50 % des personnes expulsées ont trouvé la mort dans cette opération.

4. Aucun document ne prouve que Staline ait joué un rôle précis dans la question du Haut-Garabagh: le seul fait indiscutable est sa présence en 1921. D'autre part en 1945, des représentants de la RSS d'Arménie proposèrent à Staline en personne de séparer la région du Haut-Garabagh de l'Azerbaïdjan. Quel argument utilisèrent-ils alors? Était-ce le fait que Staline, s'opposant à la volonté de Lénine, avait donné le Haut-Garabagh à l'Aqzerbaïdjan?

5. Au cours de nos lectures, nous rencontrons souvent l'expression "le droit des peuples à l'autodétermination". Comment ce droit s'applique-t-il à la situation du Haut-Garabagh?

Dans ses écrits, Lénine définit le droit des peuples à "l'autodétermination comme le droit de se détacher de l'ensemble de l'URSS pour créer un état indépendant en fonction d'un choix politique; il n'est dit nulle part que ce droit s'applique aux revendications territoriales...etc..., etc...

CHAMIL ZAMAN,
candidat ès lettres, poète, traducteur.

LE MONDE EST A TOI,

LE MONDE EST A MOI...

(Dünya sənin, dünya mənim...)

Nous sommes une paire de dés du destin
appareillés dans un jeu,
Nous ne tomberons pas côte-à-côte,
si l'on nous lance cent fois par deux,
Sont copropriétaires d'un grain de lumière
des millions d'hommes, eux,
Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne...

*

Si sortait de sa périphérie
la toupie de ton amour,
Attrapant le pan de l'espérance
tourne-toi à ton tour,
Chuchotent ceux qui tombent
et ceux qui montent,
et l'on entend chaque jour:
Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne...

*

Dans ces allées et venues le monde
est un chameau au marché,
Aux arabesques des vies et des jours
le monde est un métier à tisser;

A un homme éternel le monde rira
à se tordre à jamais. . .

Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne . . .

*

Arrête-toi en passant, et regarde
autour de toi,
Des milliers d'années mes fleuves
Araz et Hékéri sont pareils, ma foi,
Les roues des soirs et des matins
sont ainsi comme autrefois,
Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne . . .

*

J'ai ricané à ce nom qui est ridicule
pour les drôles, pense-t-on,
J'ai bafoué ce cheval par la bride
attrapé par chaque personne,
Eh, j'ai raillé ces échecs avec lesquels
je joue moi-même, pardonne,
Le monde est à toi,
Le monde est à moi,
Le monde est à personne!

mai - juin, 1986 .

VOISIN VIGILANT DU CHEF

(Rəisin sərvaxt qonşusu)

En prenant le bâton
il a battu sa chienne,
Parce qu'elle avait aboyé
avant celle de son capitaine.

1967 .

PERSONNALITE POLITIQUE

(Siyasi şəxsiyyət)

A la tribune ont fait les rapports
tous les deux,
Le premier a bien critiqué le deuxième
et au contraire,
Le troisième s'est approché d'eux
heureux,
Il leur a fait des compliments
sur leurs braires . . .

S'IL N'Y AVAIT PAS DE GUERRE

(Müharibə olmasa)

Nous pouvons en faisant fondre les armes
dans le four Martin,
Nous pouvons jeter un pont
entre la Terre et le Mars
S'il n'y avait pas de guerre.

*

Le globe terrestre peut porter en un jour
ses fruits millénaires,
Le savant peut traîner la Lune
et les étoiles jusqu'à la Terre
S'il n'y avait pas de guerre.

*

Aux yeux d'un général
une idée pareille:
- Je pourrais devenir président
à la campagne,-
me débarrassant de mes gardes militaires
S'il n'y avait pas de guerre.

*

La mort prématurée errait loin
du seuil de la porte de l'être humain,
Ses cheveux grisonneraient
à cent ans à l'envers,
S'il n'y avait pas de guerre.

*

Dans le monde des bien-aimés
Il n'y aurait ni la tristesse, ni le chagrin,

La balle de l'humanité serait un mot, enfin
Et ce mot - serait l'Amour
Et chacun en ferait son affaire
S'il n'y avait pas de guerre!!!

LE VIEUX ET LA MER

(Qoca və dəniz)

A la mort de E. Hemingway

Ses cheveux ressemblent à ses cheveux,
Sa voix - à son harmonie
la belle humeur;

Son lit - c'est sa poitrine, dit-on
Soin onde - c'est sa chanson ...

Le Vieux a créée une Mer
Il a nagé ne sachant pas de frontière
Le destin a créée la tempête
L'avion est tombé,

s'est noyée ... la barquette.
Mais sur les pierres des rives
est restée à jamais
une trace gravée.

"Le Vieux s'en est allé rejoindre l'éternité
la Mer est restée ... "

POUR AUJOURD'HUI

(B u g ū n ū ç ū n)

Ce que je peux faire aujourd'hui
à demain je remets;
"Il y a demain"- me dis-je;
Je fais la grasse matinée
" Il y a demain"- me dis-je
Je me trompe en vain,
" Il y a demain" - me-dis-je
Je dors pour le lendemain,
"Il y a demains" - me dis-je ...
Pour écrire mon présent, mon aujourd'hui,-
- Ohé, mon stylo,
aïe un sommeil léger!
Celui qui n'a pas son présent
N'aura ni son hier
ni son demain,
Ohé, mon cœur, soit apaisé!

TESTAMENT

(V a s i y y a t)

Imprimez dans une reliure noire, -
mon livre
Après ma mort;

Dans une reliure noire, noire foncée,
Qu'il soit une nouvelle sur ma mort
pour mes amis,
pour mes connaissances ...

J'aimerais cette couleur-là
Mon chagrin impuissant,
Ma brillante joie s'habillait
cette couleur-là ...
Sur les feuilles de papiers
L'habit d'écriture de ma pensée
en cette couleur-là était ...

On avait vu en cette couleur
ma plainte:
- Tabriz n'a pas été libéré ...
Mon respect n'est qu'à -
cette couleur-là
Pour ceux qui ont les yeux noirs,
Pour ceux qui sont bruns.
A l'ombre des cils
de la même couleur
Demeurait mon portrait;
Cette couleur-là qui remplissait
la maison où

Demeurait mon amour, mon image
La plus limpide de cette couleur-là,
est sans addition
Les élégies qui ne déplorent,
sont les plus pures.

Dans les yeux de mes filles
pleure cette couleur-là ...
Imprimez dans la reliure noire mon livre,
après ma mort,
Dans la reliure noire,

foncée, sombre ...
Mais, gravez-y mon nom de famille
par une couleur de lait,
Que vous dirais-je encore, pense-t-on,
Que je ressemble à une voie blanche,
qui s'en va vers l'horizon ...

LETTRE POUR L'AUTRE COTE DE L'OCEAN

(Okeanin otayina məktub)

Messieurs,
Vous êtes, peut-être, en sommeil à présent,
Mais, je viens de sauter à bas du lit;
Je rêvais que Sanème la vieille
donnait la becquée à ses poussins
Et la mère Moineau
rejoint à eux
Donnait à manger à son petit.
On ne sait d'où
en se jetant
Un Vautour hébété, errant
a pris la mère Moineau.
Et il se trouve que c'était...
le dernier gibier du Vautour,
A commencé la mort des forêts,
Le massacre des Singes, des Eléphants,
Les lions, les Tigres couraient à l'eau,
Les Poissons, les Dauphins
vers la Terre...

L'eau montait pour se défendre
contre la Terre,
La terre montait pour se défendre contre l'eau.
Des sapeurs-pompiers, c'étaient ...
des Fourmis...
Eux-mêmes se brûlaient aussi,
D'un Chêne ne restait qu'une seule branche,
Un Singe, resté en suspens
criait à pleine voix:
"L'Homme revient dans la forêt
Avant lui-même
Il a envoyé son feu,
son fusil,
C'est un autre homme
Ce ne sont pas les petits-fils nus
de nos aïeux,
Eux, ils coupaient le bois
dans la forêt,
Mais ceux-ci coupaient la forêt entière,
Pas de forêt, la Terre brûle à présent,
Où habiteraient-ils, ils brûlaient,
pour le cendre, l'Univers...
Ils porteront le cendre
on ne sait quand..."
Excusez-moi, Messieurs,
On commente le sommeil par contre,
au contraire.
Au lieu des forêts
si nous mettons des villes
ça serait juste, correct;
Les bêtes-ci sont des humains,
Les Eléphants, les Singes
Ce sont des hommes.

Les Poissons, les Dauphins -
 Ce sont des femmes
 Comment mêler, dans cette incendie
 les petits, hein?
 Ils connaissaient le Vautour,
 Le Moineau, le Corbeau,
 Mais ils ne connaissaient pas l'Atome,
 le Neutron...
 Comment leur dire:
 - Soyez prêts pour enterrer votre lendemain,
 Soyez prêts à descendre
 dans le tourbillon,
 de vous noyer dans l'eau,
 de vous déshabiller dans le feu ...
 Que leur dire?
 Comment nommer ce fléau:
 Un Torrent sauvage,
 Un enragé Orage,
 Un Dragon à deux têtes, ou
 Un Loup forcené ...
 Que dire aux Enfants?
 Quel conte leur raconter?
 Dire, que le Neutron, - c'est le massacre
 du feu des hommes sans petits-fils?!
 Quel est ce conte?
 Ce n'est ni sagesse, ni Djinn,
 ni Diable?
 Ce n'est que la sagesse de celui
 qui marche à l'envers,
 la tête en bas,
 au - dessous et en - dessus
 N'y pensera qu'un creveu engraisé,
 devenu enseint , gros

Seulement un cerveau rassasié,
 C'est un nouveau code à double sens.
 Un appui, un soutien pour la mort ...
 Ce nouveau cerveau, -
 Qu'en pensez-vous?
 Messieurs!
 La force n'est pas encore le courage,
 La multitude n'est pas la grandeur,
 La minorité n'est pas la petitesse.
 Faire endosser, revêtir
 La nouvelle mode du mort, à la forme
 Soit, envoyez-la à l'Est,
 Soit, expédiez-la à l'Ouest!
 Rendre plus étroit l'ordre de l'Univers
 "Créer un nouveau monde"
 C'est la calomnie même à la mort;
 Tout d'abord, semez cette mort fructifère
 Dans votre potager, votre jardin
 Semez-la, sur la terre blanche
 Que vous aviez pris aux Noirs.
 Et que vous appelez "natale" à présent,
 Près du tombeau de votre père,
 de votre grand-père.
 Semez où coulent vos rivières,
 vos sources, vos rires ...
 D'après la coutume humaine
 Pas de cadeau à la mort,
 Et quand la mort rôde,
 s'imprègne dans l'air,
 Et quand elle devient la glace et la pluie
 Cela ne fait ni peur, ni inquiétude,
 Ou bien, ni cause de dérangement,
 Alors, tout le monde avec le sabre tiré

à nu à la main
Commence à devenir l'eau
qui ne gèle pas ,
Tout le monde devient le bronze
qui ne se fond pas,
Tout le monde tourne la Terre
autour de la tête,
Il met le Ciel au lieu des habits,
Alors, l'Homme devient le feu,
il mange du feu;
Alors, les roues enragées d'un pays
Marchent dans l'air,
Alors, on donne une poignée d'Amérique
à Colomb en Europe,
Il n'y a plus ici ni crie de Singes,
ni cri de Dauphins;
Contre un assassinat commencé
est déjà debout
La colère, la fureur.
Ici, il n'y a plus d'opposition,
Plus de retour en arrière,
Plus de résolution...!

NE LANCE PAS DE PIERRE AU CHIEN !

(İ t o d a ş a t m a !)

Ne lance pas de pierre
à ce chien-là
Ne lance pas, mon fils!
Pour se réfugier
Lui, le chien, il n'aura pas honte

Ta pierre lancée peut s'accrocher
à la mémoire de ...
C'est aque ... toi aussi, tu iras
par ce chemin,
Pour la pierre. n'importe
d'être un homme
ou bien être un chien ...
Ne lance pas de pierre, ...
Ne lance pas de pierre, mon fis!

NE GRISONNEZ PAS MES CHEVEUX,

NE GRISONNEZ PAS!

(A ğ a r m a s a ç l a r ı m , a ğ a r m a !)

Que vous êtes devenus gris, si tôt,
Pourquoi, de quoi êtes-vous blancs?
Est-ce que c'est mon cerveau
qui perd la force?
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

La vie s'écoule, le rêve est fini,
Sur le front ont augmenté les plis,
N'avez-vous pas de pitié? Tant pis!
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

Si l'on me voit triste,
L'ennemi me rira, l'ami s'attristera
Les filles m'appellent "oncle",
Je ne sais qui risquera
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

Ton cœur est dur, ton âme l'est
par l'essence
Tu n'as ni sang, ni sentiment,
quel sens?
Je suis encore jeune, ayez conscience,
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

Le train de vie s'en va, hélas!
Mon cœur, à chaque moment, s'offense,
Les belles ne me regardent plus, elles passent...
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

Ma voix n'a pas encore un ton élevé
Elle n'a pas fait sa force saillie,
Mon cœur n'est pas encore vicilli,
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

*

La Muse - c'est mon souffle divin,
Je me prête pour un voyage humain,
J'ai une œuvre inachvée ... à la main,-
Ne grisonnez pas, mes cheveux,
Ne grisonnez pas!

RENCONTRE AVEC MON MONUMENT

(Heykəlimlə görüş)

Les envies étranges rodent
dans mon esprit parfois,
Mon lendemain se transforme
en brouée
une silhouette humaine se profile;
Et elle monte sur une Pierre en granit
en pensant qu'elle est son asile ...

Je la vois:
elle s'élance,
elle se débat,
elle frétille ...

En se cramponnant à un grand rocher
Elle devient un monument en granit
Son regard pointé vers l'aube
Par sa main droite elle attend
n'importe quelle portion,

Je m'approche d'elle tout doucement
Je me regarde moi-même, ma foi,
C'est moi,
Et ça, c'est mon monument...!

Je regarde fixement
Quelle ressemblance entre nous
Et par la nature, comme différents,
étrangers nous sommes,

Sinon, se trompe-t-il
lui-même, l'homme?

Je demande:
- Ohé, mon monument,

pourquoi ton dos
est-il si courbé?

Il me répond:

- Tu t'es incliné
sans le savoir
devant ceux
dont les têtes doivent s'inciner!!!

Je dis:

- On voit que l'un de tes pieds
est court, mon monument...!

Il dit:

- Marche encore une fois,
par ton allure de ces temps-là!
l'un de tes pieds te tirait
en arrière, et l'autre en avant ...

Je dis :

- Et pourquoi tes habits
sont décousus ... ainsi?

Il dit:

- On a tiré au moins des milles fils faux
de tes paroles... de ta poésie...

Je dis:

- Toi, tu es mon fils,
tu es mon monument
je ne voudrais pas être comme toi ...
es-tu mon bonheur?

Il dit:

- Et moi aussi,
je ne voudrais jamais
que l'on me taille
à ce nom, à cette honneur...

Il a regretté la vie , l'existence

Et moi, j'ai regretté ce monument
élevé, redressé ...

Finalement, nous nous sommes querellés
Nous nous sommes brouillés
Enfin, nous en sommes venus aux mains ...
Nous sommes tombés dans une broussaille
tous les deux,

- C'est une archive, ce monde-là!

Voilà, vous y êtes tombé
bien vous-même ...

Et il y a du vrai en cela
Il est à renverser,
celui qui renverse,
celui qui tire,
doit tirer le fût du temps ...

Oh, mon Dieu,
garde-moi des reproches,
dans l'avenir
de mon monument!

SUR LA TOUR EIFFEL (E y f e l q ũ l l ə s i n d ə)

J'ai contemplé Paris du haut de la Tour Eiffel,
Paris ... c'est toujours Paris ... scintillant;
Ses bâtiments sont des perles fines ... et belle,
Chaque rue - c'est un collier luisant ...

*

Se distinguent les tours de hautes cathédrales,
Les Arcs de triomphes se dressent vers le ciel.
Si on secoue un bâtiment, tout autour , -
La lumière d'une ville tombera dru comme grêle

*

Derrière les maisons, les rois-sur leurs chevaux,
 Avec leurs fureurs et colères se disparaissent-ils?
 De loin, les voies sont pour tous et partout,-
 De loin, le cimetière se fait voir comme une ville...

*

J'ai contemplé Paris du haut de la Tour, du haut ...
 Le monde ... qu'il est si éclairé, qu'il est si beau!
 Si tu veux voir le monde de plus proche,
 comme il faut,-

Viens contempler Paris, de la Tour,
 une fois du haut ...

*

Le Bois de Boulogne, dans la nature c'est le musée
 Les Champs Elysées, c'est un monument, la place.
 J'ai oublié ici, pour un moment, hélas, ...
 Ma plainte de vivre, ma lamentation usée ...

*

J'ai cru que... pas la presse des maisons,-
 Que la lumière habite et demeurent les rues;
 Par le mal au cheveu de la Champagne,-
 On ne déshabille pas les femmes
 comme la main nue ...

*

J'ai contemplé la Seine du haut de la Tour!...
 Les mères ont paru avec leurs gosses, c'est bon;
 J'ai contemplé la Seine du haut de la Tour, -
 Les Araz ont surgi devant mes
 yeux avec leurs ponts ...

*

Dans la ville, pour ne pas faire obscure,
 Ils se sont serrés dans une impasse, les pauvres;
 Il n'a pas pu dans le ciel la pluie terrestre
 Les canons ont retenu aujourd'hui leur souffle.

*

Comme s'ils étaient endormis, des affamés
 des passionnés
 Des intérêts, des appétits étaient encore dans
 leurs lits.

Ni dans des mers, ni dans des fleuves aucuns
 voyageurs nets
 Personne même sur un canot de sauvetage
 tout petit ...

*

J'ai contemplé Paris du haut de la Tour Eiffel.
 Comme si le monde a changé, " réglé " tout;
 J'ai contemplé Paris du haut de la Tour Eiffel,-
 Du haut de la Tour ... le monde était beau, partout!

LE CONTE

(N a ğ l l)

Je dis:

que j'atteigne mon but,
 que je lance un lasso,
 que j'enlève un cheval soigné
 par un crain à la lumière
 de la comète, de l'éclaire

Que j'aïlle au galop,
 Que j'enlève le Soleil du ciel ...
 en plein jour ...

Tant de villes, tant de villages
 soient anxieux, inquiets;
 Que les voleurs de milliers de pays voient :

vivre à la lumière de l'œil,
du cœur,
du vœux, du souhait ...
Et qu'ils voient l'obscurité des tribunes,
des palais, la soirée des élections ...
En mettant le Soleil
dans le creux de mon aisselle
comme un enfant le voleur
que je cours sans arrêts
que je dépasse tant de systèmes d'infinis

Dans un coins si obscure de l'univers
Et que je couvre le Soleil
Si on tamisait toutes les planets,
si on tenait toutes les étoiles
à la main .
Que l'on ne trouve pas le Soleil,
Que l'on ne me trouve plus ...
Que je revienne à faire savoir
à celui qui me cherche
Que l'on fasse vivement
ce qu'il peut ,
Que l'on me supplie coimme suppliaient
les Indiens devant Christophe Colomb,
Comme supplie une bombe
à un doigt sans colère, sans fureur
pour faire l'explosion...
Que longent vers moi les langues
Que je les coupe les superflues,
les plus longues.
Que longent vers moi les mains,
Que je les coupe les imprudentes
les effrontées,

Ceux qui faisaient supplier les autres
à jamais à eux-mêmes
Qu'ils restent en me suppliant,
en me flattant,
Qu'ils disent:
"Pardonne-nous!",
"Bats-nous!", "Injurie-nous!",
"Ecrase-nous!", "Morcèle-nous!",
Mais ... "Pardonne-nous!".
En présence des étoiles
que je reçoive un accuse de reception
une telle;
avec une prière:
" ... Que l'un ne laisse jamais
l'autre sans lumière
sur la Terre ..."
Oui, après cela
Que je laisse le "Soleil emprisonné"
dans le ciel ...
- Réjouis-toi de cette nouvelle
Mon frère le Noir,
Tiens-toi tout droit,
Repasse-toi!
Ne dis pas que c'est un conte,
Etire-toi! Echauffe-toi!
Oui, peut se trouver un jour
Un pareil comme moi,
Ma foi!!!

LE PRIX NOBEL

(Nobel m ū k a f a t t)

(abrégé)

Le prix Nobel ... les journaux ont écrit
Avec cela est monté le nom de ... un tel...
Jusqu'à Madrid ... à Oslo, et jusqu'à Paris , -
On a dit des louanges en l'honneur de Nobel ...

*

- Arrête-toi, cesse de venter ici, une fois
N'ivrogne pas dans le monde détraction;
Feuilleton l'histoire pour un moment, - retourne-toi,
Regarde - la , dans la glace de vérité, dit-on.

*

A qui est cette abondance? A qui est cet or-là?
Il n'y en a pas dans ton louange , pourquoi?
L'éclat qui aveugle par sa splendeur-là,-
C'est la lumière de mon grand-père, ma foi!

*

Les murs et les pierres écaillés de qui,
regarde, où -
Ont été le luxe pour qui, et encore quel?
Décortiquées, accrochées les veines de Bakou
Ont été capitales dans les banques de Nobel.

*

Si tu me rends ma richesse d'un jour, éphémère,
Seront conçues des villes sur ma terre ancienne;
Si je retire mon pétrole de tes coffres-forts,-
Aux pieds des Alpes naîtra une autre mer
Caspéenne.

*

Je ne te dis point d'arrêter ta récompense
Pour ne pas oublier nulle part on te dis:
Le sang du cœur, et la sueur du front de qui,
toi, tu pense?
Tu donne comme récompense au nom de qui?
1960 .

AZERBAÏDJAN

(A z e r b a y c a n)

Azerbaïdjan, dans les rochers, c'est une fleur plantée
Parmis les fleurs un rocher, c'est l'Azerbaïdjan.
Mon âme, en chantant la beauté de cette terre sainte,-
Regarderait cet Univers par le monde d'Azerbaïdjan.

*

Azerbaïdjan, sa lumière, son idéal et son embryon,
Chaque pierre y est peut-être une flèche
avec des langues - de feu;
Lève-toi, lorsque tu entends le mot "Azerbaïdjan", dit-on,-
Le cœur de Fizoui peut-être offensé , ennuyeux.

*

Ses fils maîtrisent le Kur par leurs poignés ,
Les flammes de leurs yeux fondent les jolies filles;
Dans les yeux matinaux d'Azerbaïdjan, nets -
Etoile Polaire et Venus sont ses jolies filles...

*

Des années durant nous fumés fer dans des creusets,
Dans des frontières nous fumés plus vigiliants que-
le vent ... debout ;

Dans les sacs du feu et les champs de glace comme –
des vaisseaux,
Pour le bonheur de Bakou nous fûmes les premiers
hérauts.

*

Des millions d'années les voies furent
ouvertes aux ténébres,
L'immense monde de paroles des Sabir s'est agité;
Et le train de l'Azerbaïdjan se mit en marche
Quand le monde nuageux du Vieil
Orient s'est dissipé .

*

Azerbaïdjan, sa lumière, son idéal et son embryon,
Chaque Pierre y est peut-être une flèche
avec des langues de feu...
Lève-toi, lorsque tu entends le mot "Azerbaïdjan",
dit-on,
Le cœur de Fizouli peut-être offensé, ennuyeux.

1970 .

UNE ANNEE

(B i r i l)

A la mémoire de Ali Kérim

Ah! Hier notre cœur a maigri
comme un youkha
Nous avons plié hier
comme un sovkhä **

Nous avons plié aussi les larmes
Hier les légendes, et les fois ont perdu
leur persuasion ...
Et lui a déjà passé la rive
de la vie que l'on nomme ...
Il a passé sur la rive de mort
qui nous sépare un pas ...
Il est loin de mille et millions d'années,
C'est une voie perdue
ne reviendra plus, jamais ...
Quelle différence,
qu'elle soit prdue hier, ou bien
des milliers d'années avant Nizami ...
Une année!
C'est un respect le plus cher
Une année on peut attendre
dans l'espoir de son arrivée
La mort de mort après une année
Il y aurait le pir, martyre...

Il n'aurait plus le droit de dire:
"Ne aissez pas que mon épée se rouille!",
"Ne vous couchez pas dans mon lit!",
"Ne vendez pas mon cheval en le sellant",
" N'organisez pas une noce dans mon logis!" ...
Les mœurs donneraient le droit
que la jeune fiancée demande
la permission de quitter le deuil;
Les mœurs donneraient le droit,
Qu'un beau-père et qu'une belle - mère
disent des souhaits

** s o v k h a - chose tombée en déchéance (Tous les
commentaires appartiennent à Sévindj Aboulfazguyzy).

* y o u k h a - le pain roulé très mince

à la fiancée qui s'envole
 pour une autre nid ...
 Les mœurs ne donneraient pas le droit,
 qu'elle badaude à jamais,
 Et cela commence une année après
 celui qui s'en va,
 qui n'en revient pas ?
 Celui qui s'en va, qui n'en revient pas!
 Est-ce qu'il y a les droits
 de celui qui revienne et
 qui n'en revienne pas,
 qu'il meurt et qu'il ne perde pas?
 "Il y en a!" - me dis-je
 Et qui sommes-nous?
 Et peut-être nous sommes
 la moindre parcelle de Khagani*
 et de Nassimi
 Autrement, à quoi bon
 la naissance et la mort gratuite
 N'importe où, pousse, c'est sans doute,
 une renaissance dans ce monde ...
 Plus vite la pierre veut être le sol,
 L'herbe - l'arbre,
 et l'eau - le nuée
 où commence la vie alors,
 On peut excuser la vie,
 On peut excuser la mort ...

* K h a g a n i - Afzaleddine Ibrahim ibn Ali Nadjar Chirvani, né en 1126 à Malhem, un village non loin de Chamakhy; mort en 1199 à Tabriz, grand et illustre poète et philosophe azerbaïdjanais.

** N a s s i m i - Séid Ali, né à Chamakhy en 1369 et en 1417 il fut décroché à Aleppo; il est connu comme Imadeddine Naqssimi, poète soufiste azerbaïdjanais.

C'est la philosophie déjà connue ...
 C'est un mot sans but ... nu ...
 En prononçant cela j'ai baissé les yeux,
 Et soudain cela m'a semblé
 que je n'existais plus...
 J'ai tressailli d'un brave négligeant,
 J'ai frêmi d'un gros rire insensé
 impudent ...
 1970.

HELENE

(Y e l e n a)

Nous n'avons pas su: il y avait un vaste monde-
 jusqu'à l'arrivée à la frontière,
 Nous n'avons pas su:
 les hommes,
 et les pays étaient différents
 jusqu'à l'arrivée à la frontière...
 Nous n'avions pas su:
 le train des amours
 déchargeait les rencontres
 à la frontière,
 Et lui, il emporte les adieux ...
 Nous n'avons pas su ...
 que notre navire d'amour traverseront
 le fleuve de la politique,
 que notre premier navire d'amour
 ait notre dernier cadeau ...
 serait notre premier chagrin ...

Hélène, nous n'avons pas su, -
 que l'amour ne s'ingérait pas
 dans les lois des frontières,
 Et la frontière au contraire dans
 celles de l'Amour ...
 Elle ne s'intègre pas dans sa loi,
 dans ses affaires ...

Lvov - Bakou
 août 1968 .

PROTEGEZ LE MONDE !

(Qoruyun dünıanı!)

C'est l'esprit qui commande le monde, l'esprit!
 Un pays devient le fruit de l'esprit, parfois;
 Les fleuves coulent, sont-ils les esprits, je me dis
 Les mers, les océans peuvent être l'esprit, ma foi!

Un intelligent fait galopper son esprit
 comme son cheval
 Dans l'abri d'esprit - monts et ravins sont pour rien
 Par hasard, au tournant, la bride de l'esprit
 Malheur à moi, qu'elle ne passe entre
 les mains d'un gredin.

Le genre humain ne changera pas l'état de l'homme
 Celui qui a pillé, lui-même avait été pillé, contrefait
 Tant de fois l'esprit intelligent des Allemands
 A été détourné par qui, on ne le sait pas ...

*
 C'est avec l'esprit que les pierres
 de Versailles se sont élevées
 Chaque coup de marteau a courbé la taille d'un pays
 Cadavres d'hommes, têtes d'êtres humains
 Ont été utilisés pas moins que les pierres de Versailles.

*
 Les pyramides sont les volcans déchaînés de l'esprit
 Ils sont des formes du cœur de l'esclave genre humain
 Les "bons sens" ont augmenté dans le monde
 Ils se jettent leur avenir, leur lendemain.

*
 Quand l'esprit déborde, c'est un chameau tétu
 Quand il gonfle, je ne dis pas à quoi il ressemble
 Une épaule appuyée au dos du globe terrestre
 Il tournera l'univers à l'improviste à l'envers ...

*
 La colère des têtes d'hommes intelligents
 C'est une allumette dans notre univers
 Va éteindre maintenant une pareille incendie
 Colère et tête doublées deviennent
 comme une mèche.

*
 L'humanité a tiré beaucoup de charges
 contradictoires
 Elle s'est trouvée dans le pétrain
 et en est sortie aussi
 Quand les intelligents s'égarent,
 les imbéciles se multiplient
 Gardez l'univers toujours et partout
 "des intelligents" on dit !

AU SAVANT - HISTORIEN

(Tarixçi alimə)

Ne me louange pas trop ta petite tour
Ne me parle pas trop du nom de tes grands-pères
Et qui possédait sa clef, dis-moi,-
Son écrivain est parti,oh, on ne le sait guère.

Quel temps était ce temps s'en protégeait.
Toute pierre a un souffle, remets la sur pied;
Tiens par le bras cette vieille brique,
doucement
Peut-être son fondement est-il plein de sang?

L'alphabet d'histoire commence par les pierres
Elles ramolissent et bleussent quand la main
les touche;

C'était une tête, devenue une pierre à présent
C'était une pierre, devenue une tête à l'instant
C'est du courage de les mettre à part à présent.

Que le doigt du mensonge ne touche pas
l'histoire.

Je n'ai pas le droit de nier le droit
d'un oiseau, non!

Je suis de ces fils qui élèvent
des monuments
à la gloire de son passé
Pour le fait d'écrire maintenant sur son front?

Et mon histoire a été gravée sur une pierre
Lis la correctement même si c'est deux mots.

Si elle est grande, écris- la comme grande
Et si elle est courte, écrit la courtement.

Garde-toi de celui qui a une langue enrouée
Garde-toi de celui qui cherche une langue
nouvelle
Ecrivant une fausse date sur ma pierre
d'aujourd'hui

Le cachant sous la terre de ses mains
sanglantes.

Cette tour est peut-être le péché d'un siècle
Les larmes des milliers d'yeux brûlées dans
chaque bougie;
Le chah qui s'est caché dans un coin de la tour-
Verra sont peuple écrasé comme une boue sous
les pieds.

Ne me louange pas cette tour, cher ami
Cherche mon hier dans mon aujourd'hui;
Qui en possédait sa clef, dis-moi ouvertement
Cherche ce premier nœud sur chaque pierre.

16 février, 1983.

A POUCHKINE

(P u ŝ k i n ə)

Comment dire: cent cinquante ans de ta mort
Ta main sur le chien de pistolet il y a cent
cinquante ans;
Beaucoup de petits, au pis aller, s'échappent
aussitôt-
Celui qui a lutté contre un grand malheur,
nommé éminent.

*

La balle tirée pour la Russie à travers toi
Un lâche sot: cœur du peuple-celui du poète;
La balle tirée ouvertement est immortelle
je le sais moi,-
L'envie noire afflige le cœur en cachette.

*

Recevoir le sort de chaque abîme de la perfidie
Nos mille soirs et mille rue seront illuminés
visiblement;
Celui qui jette une pierre à la fierté du poète
le gredin
Regardera sa mère et sa sœur d'un œil malveillant
Ta voix: "Gare-toi du temps dans tous les temps
Restent les mauvaises années
dans la mémoire des méchants
Pour un Dantès ne suffit qu'une toile d'araignée
Le pis est que l'assassin meurt,
les assassins ne meurent pas "

*

A présent l'assassin a mille visages,
et n'en a pas un seul
A présent, les assassins augmentent
par "excès d'esprit";
Maintenant l'assassin n'est pas sur le cheval,
ni dans le phaéton
Aujourd'hui l'assassin prend les étoiles au lasso.

*

La voix du poète est plus proche à celle
du peuple, qu'Allah
Chaque parole est vivante, chaque langue
est douce
Si tu voyais le destin de Nassimi, tu serais
sans doute , -

Le premier candidat pour la deuxième place, bah!

*

Toujours les mains invisibles tuent les poètes
à présent,
Les voix des Nérouta font pousser des voix toujours;
Les mains simples sèment le blé, passe la farine -
à travers le tamis
Et es mains tiennent le pan de neige
et de pluie chaque jour.

*

L'envie égorge le jaloux, il l'assassine
partout il est net
On l'appelle immortel celui qui a créé
l'immortalité;
Allons, feuilletons au sens invrse les cent
cinquante années
Allons voir, qui a été l'assassin et qui assassiné...

1987 .

J'AI VECU CINQUANTE ANS

(Əlli il yaşadı m)

Cinquante ans! Une vie médiocre.
Le verdict du sort connaît son temps et sa saison
Les étoiles vieillissent, les étoiles s'en vont
Qu'est-ce que je suis? Un millionième du grain.

*

Je suis un navire pour quelqu'un et une charge
Mon esprit, mon cœur sont sensibles pour le moment;
A Dieu ne plaise, que tu sois cloué sur ton lit,
A Dieu ne plaise, que la mort ne vienne à son temps.

*

Pour le moment mes mains prennent
de la braise du feu
Fouiller dans les cendres n'est pas mon affaire;
Je ne lécherai pas jamais en vain le bâton de berger
Et je ne suis pas accroupi autour d'une pique-assiette

*

Ce que j'ai dit sont les mêmes rengaines
Des fois j'ai voyagé en moi-même, c'est sûr...
J'ai trouvé de l'eau ressemblant au sorbet
Sur les montées chauves et les côtes bossus.

*

Mon cheval n'a pas eu peur, pas baissé les yeux
En trouvant la bride j'ai perdu l'étrui à vide;
Ma vie se transformera en poussière dans mon siècle
Si je plie mon temps et je le mets dans la fonte aride.

*

Je suis un tel océan dont l'onde renverse le mot
Je n'ai pas de château, ni une fort sur la mer, c'est net...

Qu'est-ce que je perdrai, qu'est-ce qui me restera,
J'ai des nerfs détraqués comme le monde hérissé.

*

Un mot est un éclat pour un autre mot.
Il est le fondement toujours d'autrui
La force des mots peut éteindre l'incendie,-
C'est le mot du monde - le monde lui-même

*

J'ai vécu cinquante ans-une vie médiocre
Le verdict du sort connaît son temps et sa saison;
Qu'est-ce que je suis? Un millionième du grain,-
Et aussi les étoiles vieillissent, les étoiles s'en vont...

1983.

LEVE - TOI, L'AZERBAÏDJAN !

(Ayağadur, Azərbaycan!)

Qu'as-tu à dormir, vieux volcan, j'ai à te parler!
Lève-toi, l'Azerbaïdjan, j'ai à te parler!
Excepté toi, nous pouvons partager tout!
Excepté toi, nous pouvons mourir, tous
C'est l'appel de Chahriar,
C'est l'appel de Bakhtiar,
Où sont tes fils qui renverse l'orage.
qui égorgent l'ouragan
Où sont tes fils:
Déli Domroule,

* Mahammad Husein Chahriar (1906 - 1988), poète d'Azerbaïdjan, né à Tabriz.

** Bakhtiar Vahabzade (1925 - 200), poète, dramaturge d'Azerbaïdjan.

Gara Tchoban***...

Qu'ils soient en tête,
tes fils - tempêtes!

Tire sur ton sein,
fais une pièce les rocs,
Fais ton étendard de la hauteur
l'Azerbaïdjan,

L'Azerbaïdjan!
Lève-toi, l'Azerbaïdjan!

C'est l'époque,
le temps qui nous le disent
C'est ton grand-père,
C'est mon grand-père qui nous le disent
en levant les têtes de leurs tombes .

Fils du héros,
j'ai à te parer,
J'ai à te parler,
Ohé, celui qui a pris le fusil,
celui qui a pris
le pic,
la fourche,
le tison,

Fils fiancé,
Fils orgueilleux,
j'ai à te parer!

J'ai à te parler,
père d'une fille,
Où est ton rugissement,
où est ton serment?

Où peut-être, toi aussi?
T'es-tu pareillé en ceux
qui sont endormis,
qui sont maudits,
Qui ont vendu leur honneur à ce temps?
Essuie la poussière de tes yeux,

Fils de Patrie, lève-toi enfin!

Regarde bien ton horizon,
Regarde bien tes confins!
Lève-toi, égorge la poltronnerie,
la lâcheté en toi.

Sépares ton existence,
Lève-toi, transforme-toi en Bozgurde*
A ta voix mille voix répondront
Ceux qui se sont transformés
en pierre, parleront

Tant de sourds articuleront !..
Les indomptables s'élèveront du feu,
du sang
Les audacieux ne se venteront pas
de leur vaillance
Ils ne se cachent pas sous la terre
comme un caractère mortel,
Ecoute, entends!

J'ai à te parer,
mon existence,
ma mentalité!
Mon sommeil, le doux,
j'ai à te parler,
Faites-moi descendre
de mon cheval de mot

Jetez-moi sous le char de combat,
Ecrasez-moi en menus morceaux
Si mon épée de mot ne coupe pas,
Déchirez-moi
me donnant de douleur
en petits morceaux

Sous les chars de combat, jetez-moi
Sauvez le bébé qui est dans le lange
Sauvez cet ange!
Tant de "toi", tant de "moi" ...
J'ai à te parler,

Ohé, chef
 aux morts tristes,
 lui-même morne ...
 En 1918 ne parlait pas,
 ton père, ouvrier agricole ,
 il combattait et
 mon père aussi combattait...
 J'ai à te parler,
 droit et justice,
 Holà, fierté et orgueil nationaux,
 J'ai à te parer, ma vanité
 Répands-toi sur le sable,
 pousse sur la terre,
 sur les rochers ...
 L'aversion dissimulée,
 la répugnance évidente,
 J'ai à vous parler!
 Ou fais nous endormir en éternité,
 Ou fais nous réveiller...
 Ou créez-nous de nouveau...
 Ohé, Allah, créateur de tout,
 J'ai à te parler,
 ohé, mon créateur!
 Vieux Volcan!
 Lève-toi, l'Azerbaïdjan,
 J'ai à te parler!

19 mars 1992 .

LA LUMIERE

(I § i q)

On voit une lumière
 dans la profondeur de la nuit,
 Est-ce un phare, ou quoi?
 De nouveau j'ai détourné
 d'elle mon regard, et pourquoi?
 Elle n'a pas quitté mes reveries
 Toute la nuit
 j'ai contemplé en merchant
 tout le temps ce phare
 La lumière et la bougie dans mes yeux
 De pareilles lumières m'ont appelé
 longtemps
 J'ai perdu beaucoup de nuits pareilles
 Peut-être cette lumière, cet appel encore
 Est une portion d'espoir de mon sort,
 eh bien;
 L'espoir éteint
 revient avec l'amour,
 l'attachement et le destin!

décembre, 1968 .

* Bozgourde - le mot "boz", c'est "gris", "gourde",
 c'est "le Loup". Bozgourde, c'est le totem des Azerbaï-
 djanaïs.

L'INSCRIPTION DANS LA MEMOIRE

D'UN MONT

(Dağ yaddaşında yazı)

L'un a été élevé sur un lieu haut
Il a fait rouler une pierre vers le bas:
Regardez-moi, où je suis, a-t-il dit.
Et un autre est monté lui-même
sur ces lieux hauts,
Il n'a jamais dit: "Moi aussi, j'existe",
"Moi aussi, je suis ici!".
... J'ai vu une inscription sur la pente
d'un mont,
dans la mémoire de Pierre
Du premier n'est resté
qu'une fosse du roulement,
Et du deuxième,
le sentier de son pas ... lent ...
1973 .

UN SOLDAT PLANTE L'ARBRE

(Əsgər ağac əkir)

Ses alentours : une île de sable,
le champs de sable,
Une mitrailleuse sur son épaule,
sa gourde est à son flanc;
Dans ses yeux - l'horizon,
comme miroir

Le soldat est de garde
le long de la frontière ...
Le soldat relève la garde, la place ...
Le soldat plante des arbres
le long des confins ...
Ici ... et la chaleur torride,
et le tourbillon,
et le vent ...
Cherchent le moment pour attaquer
Comme si le soldat plante
son fusil dans la terre...
Il fait cadeau à la terre d'une mitrailleuse
Ce soldat de garde- frontière ...
Le soldat plante un arbre...
En marchant moi-même aussi
Je voudrais me joindre à ce soldat
Nous portons cette intention du soldat
partout, en tout lieu
De la crosse de chaque fusil,
pousse un arbre à présent
Comme il fait frais,
dans cette forêt,
à ce temps...
Comme cette forêt, à ce temps!
Comme cette forêt est profonde...
Le soldat plante un arbre
pour un nouveau monde ...

janvier, 1973 .

LES PLACES

(Yerlär)

Si nous cherchons le rang de noms dans la vie
S'il y a lieu la lutte pour les places dans la poésie
Le Père Nizami, sous de longs applaudissements
Prendra sa place dans le premier rang.

*

Le premier est le premier
Appelons-le l'homme heureux
S'il n'y a pas de place devant lui,
c'est malheureux
Le premier foudre, le premier éclat, on le sait, -
Dévorent à la hauteur les premiers et les détruisent.

*

Ayez peur, Premiers, de celui qui a les mains vides
La langue de celui qui a les mains vides
Si le deuxième va le héler et courir derrière lui,-
Le premier tombera n'importe où, le premier.

*

Le deuxième pas attrapera le premier
c'est sans aucun doute,
Le deuxième sera un mont, il sera un ravin
Le deuxième pas gardera le premier,
nous l'avons marqué,
Parfois, pour ceux qui veulent
montrer les deuxièmes.

*

Celui qui n'est pas encore né,
sa place est déjà venue au monde
Le pied de celui qui n'a pas atteint la terre;
La main de celui qui n'a pas atteint le fer

Un garçon qui a planté dans un pot des fleurs,
ma foi,
On le fixe aux clous dans la première place
parfois

*

Si le marteau du temps n'a pas de sceau
Les tenailles du temps oxydéra ses dents;
Si le temps met quand-même les lunettes
Les places prendront leurs places calmement.

*

Je n'aurais aucune part dans ce partage
Je n'ai pas le temps pour courir après une proie;
Je suis en train d'enjamber les ravins
et passer les pics,-
Ma campagne est celle d'un soldat, j'y crois ...

*

Dans l'amour à la Patrie, pour atteindre
le premier nom
Pour la première fois me parviendra
une part, à moi;
Ici, la première place me fera apprendre mourir
le premier pour la Patrie,
Pour la Terre Natale, pour mon pays !

POEMES ECRITS EN ROUTES

(Yollarda yazılmış şeirlərdən)

Je vois une pierre tombale creusée par les lignes,
Où est écrit un poème à l'adresse du décédé,-
un poème - un ligne...

Qui pourrait-il être?
Je m'approche du tailleur de pierre
- Quelle différence, soit-il une vie pour la pierre
Ou soit la pierre l'est pour lui.

*

Je ne t'ai pas reconnu... dans un habit ordinaire,
à la marche ordinaire

Tu n'étais pas toi, tu étais hors de toi ...
Et demain?..

Si tu es rassasié de cette allure ordinaire
Si tu mets le jour sur ta médiocre tête si "belle",
Si tu noues la nuit comme une ceinture
autour de ta taille

Si tu gardes aussi le jour,
si tu gardes aussi la nuit...

Holà, la vie, de la poussière, de la fatuité...
garde-nous...

Froisse les têtes ivrognes avec la terre parfois,
n'importe où...

1973 .

ON M'A APPELE POETE

(Biri mənə şair dedi)

Quelqu'un m'a appelé poète
Je suis resté clouer à ma place éternelle...
Sur chaque épaule a été surplombé
un colis du plomb,
Cet univers m'a demandé un lieu
dans ma prunelle
Comme s'il n'y avait pas d'autre vivant que moi.

*

Il faut aplanir les précipices des intelligences
Il a voulu descendre dans l'obscurité
des dévouements;

Mon amie la plume ajuste bien
tes bottes de soldat

Et, qui cassera les dents de ceux
qui versent du sang ?

*

Je dois arracher un pays des griffes d'un autre
Avec tant de pays partagés je dois être partagé;
Je dois porter un toast à la santé d'un tel pays,-
Je dois être couvert par des armes d'un autre, âgé.

*

Il y a tant de tentations ...
si un tel pays s'élève dans l'obscurité
Il jettera des étincelles
dans les yeux des continents chastes;
S'il passe le globe terrestre comme une grenade
Il se laissera séduire,
et tendra le filet vers les autres.

*

Tant de navires d'espérance navigueront
dans mon sang,
Il y a une étrange intuition qui a besoin
d'un guide;
Celui qui a détruit une fourmilère, à son temps
Depuis lors, avec Hitler a les liens de sang.

*

Celui qui fond le fer pour l'honneur
de son monument
N'est qu'un citoyen, son pays
n'est qu'une maison;
Celui qui fond son âme et sa vie
pour le pays natal , -
Ne reprochera pas une pierre,
ne demandera pas de part !

*

Celui qui n'aura sur les lèvres, pas d'espoir
N'est qu'un homme au cerveau creux,
à l'esprit concave ...
regarde-le!

Celui qui coupe les destins avec les ciseaux en or
Mais qui coupera ces mains sur la table ...

*

Une bonne nouvelle pour les mères,
à la charge d'enfants, de ma part
La main de poète est comme celle de jardinier
semant le rire
Et aussi comme caravanier de chameaux,-
Qui porte la lumière aux nuages .

NE SOMMEILLE PAS !

(M ü r g ü l e m e !)

Ne sommeille pas, fils de nation,
ne sommeille pas!
Ainsi tu as sommeillé pendant cent ans,
pendant mille ans ...

Des cours d'eau rapides, des ruisseaux
se sont mélangés,
se sont versés,
tu ne t'es pas réveillé .

La terre a tremblé, le sol a décampé
tu ne t'es pas réveillé.

La Venus s'est levée et s'est couchée
tu ne t'es pas réveillé.

La Venus,
tourmant dans le ciel
a versé sa lumière sur la terre,-
mais tu ne t'es pas réveillé.

Elle a disparu... tu ne t'es pas réveillé.

Fils de nation!
Il faut que ta voix à présent déchire les oreilles,
Ferme les bouches,

s'enfonce dans les yeux,
gratte les cieux,
renverse les monts!

Ne someille pas, fils de nation!

Ne sommeille pas!
J'ai vu les esprits sommeillés, sans tête.
Tu as sommeillé...

Les fleurs du printemps,
la neige de l'hiver se sont envolées,
La coueur de la terre,
La umière du ciel se sont enfuis,
Les nuages, transportant de l'eau,
d'une yourte à l'autre
se sont échappés !
Les pluies de nos plaines,
Les grains de nos terres se sont dissipées
Mes lignes de poésie qu'on n'a pas vu encore
Mes lignes de poésie

que les Oreilles n'ont
pas entendu encore,

Tu as sommeillé , et... -

L'ennemi s'est réveillé ...

Nous devons nous tenir sur la détente ,

Ne sommeille pas!

Chuchote tes chagrins

aux oreilles des sables, des pierres!

Chuchote tes chagrins

aux oreilles du ciel et de la terre...

Sonne le tocsin par ce chuchotement,

Ne sommeille pas!..

Le ciel se crevassera,

la terre s'effondrera!

Ne sommeille pas!...

Ceux qui dormant langoureusement

Qu'ils s'en aillent dans la tombe

Ceux qui se sont plongés

dans leurs intérieurs,

ne se sont pas réveillés...

Tu as sommeillé:

dans cette somnolence

on a rempli tes Oreilles de sable
tu es devenu sourd,
tu n'a rien entendu...

On a mis une pierre tombale
sur tes yeux,
tu n'as rien vu ...

La fin de ces somnolences
aura de Lourdes conséquences.

Nous sommes en sommeil,

Nous étions somnolants

quand on nous a pris
nos lopins de terre.

Nous étions somnolants

quand on a hâché
nos forêts par des brassés,
par des clairières...

Ne sommeille pas,

ma Patrie,

ma Terre.

l'Homme de ma Patrie!

Il y a encore

une lutte acharnée de liberté
contre l'ennemi.

La terre, restée sous les pieds ennemis,
est à toi!

Elle attend ses héros, ses libérateurs,

Elle veut voir ses fils-
armés de boucliers ...

L'esprit sans tête
devient l'esprit de ceux
qui sont endormis intérieurement.
Ne sommeile pas!
Pas un moment!
Pas un instant!

QUE L'ON DISE - LA PATRIE !

(H a m i " V a t a n ! " d e s i n)

Il faut qu'aujourd'hui
nous dise chaque instant :

- La Patrie!
Que notre yatagan,
notre bouclier,
nous disent- tout le temps:

La Patrie!
Qu'au lieu des morts,
disent les vivants:

La Patrie!
Que chaque olfaction,
que chaque palpitation
de notre cœur
la voix de notre sang
disent:

La Patrie!
C'est égal, n'importe où que nous soyons,
que notre lieu,
que notre temps

disent:

La Patrie!
Nous avons sommeillé
Nous avons dormi trop
Ohé, l'antique nation
Nous avons sommeillé, nous deux:
Nos monts ont été volés,
nos rivières, nos lacs
ont été aussi volés!

Nous les avions fait voler
C'est incompatible,
si nous les comptons à present.
On nous a volé encore quoi?
Sur la terre - les trésors,
sous la terre - les richesses
ont été volés .

Antique nation!
Chacun de notre serment,
de notre grâce.
Si nous avons la moindre foi,
Qu'elle dise:
La Patrie!
Que chacun de notre bonté,
de notre déshonneur dise:

La Patrie!
Quel est ce bruit?
Quel est ce frôlement?
Qu'ils disent:
La Patrie!
C'est le tocsin de Khodjaly,
C'est le malheur de Khodjaly-
Qu'ils disent:
La Patrie!

Que le vieux prisonnier,
enterré dans des forêts
dise:

La Patrie!

Il y a encore les enfants,
prisonniers à présent,
aux mains coupées,
aux langues coupées.

Que les bébés captifs, détenus disent:
La Patrie!

Quel est ce nuage,
quel est ce vent,
quelle est cette pluie,
quelle est cette neige,
qui se sont arrêtés sur les réfugiés?
Qu'ils ne se taisent pas,
qu'ils disent:

La Patrie!

Ne sommeille pas, mon antique nation,
Que ta voix,

plus forte et plus haute.
nous arrive et qu'elle dise -

La Patrie!

Mon antique nation,
il faut qu'aujourd'hui,
chaque moment,
chaque instant
nous disent :

L A P A T R I E !!!

L'HOMME

(I n s a n)

Si je m'en vais un précipice naître dans le monde,
Et dans des noces, et dans des deuils on verra ma place;
L'été poussera des ohs et l'automne se brûlera aussi,
Et en hiver et au printemps se paraîtra ma place.

*

Si je m'en vais, la brume des montagnes arrachera ses
cheveux,
Comme une mère et comme une sœur elle pleurera;
Comme un joueur d'échecs qui a perdu une pièce
La nature pensera de moi, m'imaginera et me rêvera ...
1964 .

LA CONSOLATION

(T a s s o l l i)

Consolez-moi dans ma journée très dure,
Je peux vivre sans l'eau et sans le pain;
Etant près de mourir entrez par ma porte
Que je voie vos yeux pleins d'espoir pour demain.

*

Ni le pain, ni l'eau n'est pas amer, ma foi,
Quand l'amour sent le dernier appel, dit-on;
Oui, dans le dernier moment, l'homme
n'a que besoin,-
D'un soulagement et d'une consolation .

1966.

J'AI PEUR DE L'ELOGE

(Tərifdən qorxuram)

J'ai peur de la louange, j'ai grand'peur sans doute,
Je dois percevoir de ses droits, de son compliment;
Près de l'éloge qui dissemine des fleurs
sur ma route,
Je dois passer n'en rien dire sans cesse
tout doucement.

*

Je ne peux pas m'endormir parfois entre-temps
L'éloge a tant de jardins fleuris
comme le paradis;
Comme un interlocuteur mielleux,
l'éloge peut arrêter -
Un passant, quand il veut aboutir le chemin, on dit .

Mars, 1967.

LES CHIENS

(İtlər)

Les chiens se flairent l'un l'autre
sur la neige aimablement
Les chiens se gambadent, se font l'aimable... longtemps...
Ils sont aux grises, ils se mordent, l'un l'autre...
tout va bien
Ils se réjouissent, ils sont joyeux à la manière
des chiens ...
Ils se salissent l'un l'autre en neige... quelquefois

Comme un autre chien gris de loin jalousement les voit ...
Je ne la sais pas de quel part vient en quémendant ...
Les chiens s'absorbant dans leurs pensées se regardent
autrement ...

L'un commence à flairer, l'autre à renifler,
à soupçonner hein ...

Comme il veut dire à celui dans la langue d'un chien ...
Et puis, soudainement
Il franchit la clôture- le brise-vent ...

Les chiens commencent à rugir à pousser
des hurlements

Les chiens commencent à se battre, à s'en aviser
brusquement...

Les chiens ... les uns les autres ont failli de déchirer
Les enfants sont venus les chasser, pour les séparer à part
Les chiens ont été chassés par les enfants... de leur part...
Mais ... en vain...

Les deux chiens ont été confiés au troisième chien ...

Janvier-décembre 1968 .

AU REVOIR ...

(Salamat qal)

Je suis descendu déjà de ton dos, le chameau - chemin,
Ohé, toi, le sentier- licou, tu es sorti déjà de ma main
Ma petite fleur, que je t'embrasse,
je baise ta frange!

Au revoir,
A demain.

*

Le petit chevreuil qui cherche du sel, le chevrollard
innocent
Doit tracer le sentier par l'endroit pierreux à son temps
Le fosse garde de l'eau parmis les rochers
depuis quand?

Au revoir,
A demain...

*

Dans le ciel les tonnerres sont le tigre, des nuages,
Sans moi se rouillera mon étrier

je te dis comme un sage,

Eh! Dieu le sait, reviendrai-je ici,
ma chute d'eau sauvage?

Au revoir,
A demain...

*

J'ai vu une source...comme un chouchou, un petit,
Me cherchera ma bien-aimée, éloignée de moi, ma chérie,
Mon cœur, reste ici heureusement dans ces monts fleuris

Au revoir,
A demain .

Tourchou, 1970.

POUR AUJOURD'HUI

(B u g ü n ü ç ü n)

Je remets ce jour à demain
Il y a demain- je dis.
Je dors d'un profond sommeil,
Il y a demain - je dis.

Je me trompe moi-même -
Il y a demain - je dis.
Je me sommeille mon demain
Il y a demain - je dis.
Pour écrire ce jour, ma plume ,
Sois vigilante, toujours
Mon cœur, sois un foyer;
Celui qui n'a pas ce jour
Il n'a eu ni son hier,
Et il n'aura jamais son futur...

LES ROCHERS - LES HOMMES

1970

(I n s a n q a y a l a r)

Je me suis adossé contre à un rocher, je veux seulement
Que je me transforme à cet instant en pierre
tranquillement...

Que je lie mon destin à celle des rochers, dit-on
Que je ne garde que ma pensée d'homme de réflexion
Comme un homme aux mains, aux pieds de pierre,
Que je descende à une autre d'une autre pierre...
Que je comprenne la langue morte des rocs d'hier
Que je jette une pierre à leurs oreilles devenues pierre
Que je rappelle le passé des rochers eux-mêmes à l'envers
Que je dise: que ces rochers étaient des hommes
dans le temps

Qu'ils sont venus au monde des cris des hommes, des
rugissements...

Quand les braves ont attaqué sur l'adversaire
Et les ancêtres ont levé leurs têtes de sous la terre-
Comme des rochers.- ils sont devenus un appui.

un poing et une flèche, oh!
 Les héros aux seins en rocs se sont disparus
 en se couvrant de rocheaux ...
 C'était un pareil des jours dans le destin de la terre...
 Vivres des braves était possible qu'ils ne deviennent qu'en
 pierre ...
 Sinon, d'où descendraient-elles tant de pierres à leurs
 destins
 Raconte-moi, ohé, toi, mon frère la pierre, hein?!
 Vous, vous êtes demi-sœurs de ma grand-mère
 Vous, vous êtes demi-frères de mon grand - père ...
 Que je considère peut-être cette terre rocailleuse un
 champ...
 Semé par la nature
 Ohé, vous qui êtes les légendes antiques...
 Tombe comme une pluie à ma poésie, à ma voix
 Se trouvera un tel brave qu'il comprenne la langue
 de ces pierres dans le temps
 Celui qui réveillera le passé de ces pierres,
 de ces rochers...
 Alors, ces rocs rentreront à l'humanité par les armées...
 dans ce jugement ...
 Ces héros invincibles, ces victorieux
 Ces grands capitaines en rocs conquérants ...
 Alors, ils me permettront peut-être comme un petit soldat,
 que je m'attache dans ce rang
 Comme celui qui a écrit le passé des rochers
 sur les rochers
 Alors, ma Patrie me rappellera comme une toute petite
 pierre de la Patrie
 Celui qui n'a pas été une pierre de Patrie
 Ne sera jamais un citoyen, ni de nation, ni du pays.
 Choucha, 1970.

ACTE DE LA HAINE

(Nifrət aktı)

En vous souillant par la poussière
 du plomb de mon anathème
 En vous souillant par la poussière
 du labour de ma haine
 En vous enroulant à la ceinture noire
 de mon courage
 En vous bobinant à l'aire à la coupe
 des gramens
 Et en même temps
 si l'on peut dire ainsi:
 en vous piétinant,
 en vous enterrant
 en vous levant...
 Je vous transformerai en une colline
 de cendre ...
 Et un peu de vous
 Je transformerai une clairière
 en une contrée florissante
 en une parterre de fleurs
 Là-bas un monument d'un jardinier
 Vous dira en se redressant:
 - Bêche cette colline forissante
 lentement,
 faiblement!
 Bêche, bêche!
 Des exclamations orgueilleuses..
 des manières exclamatives
 "sous les couches excellentes de la terre"

sous les couches molles de la terre
 tiendront les numéros extraordinaires
 feront la queue extraordinaire

Et moi aussi,
 cet acte de la haine
 à la main
 ma reliure de la haine
 je dirai sérieusement
 en vein :

Si à présent
 tu as été un président
 qui a transformé la trahison
 la crime... en fourrage
 à cet âge. dit-on,

Et pour faire vivre cet habitude,
 cet coutume, cette tradition...

Appelle, qu'elle vienne
 cette égalité,
 cette équité...

Ohé, j'ai à vous dire,
 à ceux qui hurlent
 à l'étoile de la liberté à présent

J'ai à vous dire
 ouvertement, gravement...

A vous...
 ceux qui cherchent
 le septième continent le saint
 que l'on vous appelle
 "les voyageurs", les meurtriers
 les assassins ...

Vous, qui êtes aux cœurs noirs,
 aux mains sanglants

Vous, qui tuent la lumière

Vous, qui sont les queues de la haute
 trahison
 J'ai à vous dire!
 Celui qui a sa girouette
 sur son épaule

Dans le côté droit:
 son fils, sa fille,
 son neveu,
 le fils de son frère,
 le fils de sa sœur
 au regard voleur
 à l'allure voleur

Ohé, toi voleur d'une carrière,
 Je te mets en relief!

En bref,
 Dans mon siècle
 la plus élémentaire des directives
 C'est la directive du siècle!

En violent
 j'en volerai une proposition
 Une proposition-arme
 Je vous couperai un à un
 Je vous hâcherai,
 je vous sabrerai un à un

Alors, s'il vous arrive
 un désagrément
 Prenez-vous en à vous-mêmes
 Ça sera mon destin heureux,
 Vive un pareil acte nouveau
 un pareil acte radieux,
 un pareil acte joyeux!..

GARDEZ LE MONDE

(Qoruyun dünyanı)

Comme les cerveaux se sont remplis du lait
L'homme a manqué d'oublier sa maison;
On mange "les étoiles" au lieu des raisins secs
Tout le monde parle de la galaxie, voit-on.

*

On prétend que j'oublie une fois pour toute,
Auparavant je remplissais la buvée
à notre chien tigré, oh ...
Quand dans la véranda ou sur le toit
Je faisais descendre le moineau de la boughe
de chat jaune...

*

Les chasseurs les sages ... il y en était peu alors...
Les chasseurs amateurs ne tuaient que les lièvres
Et puis, les chasseurs les sages dans nos montagnes
Ont tué les buffles tout à fait jusqu'au dernier

*

L'esprit ordonne dans le monde, l'esprit
Un pays est le fruit de l'esprit par moment;
Je me dis parfois, les fleuves les sages qui coulent
Et les mers et les océans sont l'esprit à présent.

*

L'homme d'esprit galope son esprit comme un cheval
Devant l'esprit le mont et la vallée sont rien.
A Dieu ne plaise dans un virage la bride de l'esprit
Qu'elle ne tombe pas à la main d'un cretin.

*

L'humanité ne changera pas l'état de l'humanité
Celui qui a pillé, a été pillé lui-même à temps;
Il a ensorcelé la nation allemande tant de fois
Et enfin lui-même a été captivé dans un guet-apens.

*

Les pierres de Versailles sont levées avec l'esprit
Chaque marteau a incliné d'un pays et sa taille;
Les cadavres et les têtes des hommes, on le sait
N'ont pas été utilisés moins que les pierres de Versailles

*

Les pyramides - sont les volcans enragés des hommes
Les pyramides - sont la forme de cœur de l'esclave:
Les esprits font du tapage et du bruit dans le monde
Ils jettent l'avenir de l'un à un autre d'une cave .

*

Quand l'esprit deviant passionné - c'est un chameau
méchant

Quand il gonfle, à quoi ressemble - t - il , je ne le dis pas;
On peut adresser son épaulet contre le dos de l'univers
On peut tourner le monde à l'envers à chaque pas .

*

La colère des têtes éclairées, on le sait, c'est une allumette,
Notre monde est une meule sèche d'une paille;
Allons éteindre cette incendie une pareille grandeur,-
La colère, et la tête sont devenues doubles, aïe!

*

L'humanité a tiré tant de charges des contradictions,
Elle est tombées dans le malheur et d'en est sortie;
Quand les sages s'égarent, les stupides augmentent -
Gardez le monde et l'univers des "sages" on dit .

CE N'EST PLUS DE MON AGE...
(Mənim də yaşım az deyil...)

Ce n'est pus de mon âge ...
Tant de choses dans ce monde j'ai vu;
J'ai vu des pièces rapiécées l'une à l'autre
L'époque rapiécée dans ce monde je n'ai pas vu.

*
Elle a plus de mauvaises herbes que ses fleurs,
Elle a pus de chapeaux que ses vainqueurs
Elle a pus de pique-assiettes que ses chiots aboyeurs
Qu'est-ce que je n'ai pas vu dans ce monde!

*
Dans une pelisse un ventre complet ne se place pas,
Un potiron vide dans un bonnet ne se place pas,
Il ne saurait ni une selle, ni une croupe, ne se place pas
Qu'est-ce que je n'ai pas vu dans ce monde !

*
Le pays à la grandeur d'un point - c'est un volcan
Son territoire est comme un océan plein de sang
L'un est bâtisseur, l'autre - un anéantissement
Qu'est-ce que je n'ai pas vu dans ce monde?

*
Les fusées sont pleines comme une poitrine, voit-on
Elles seront les sucettes pour la future génération
A qui est cette signature, à qui est ce chemin- dit-on
Qu'est-ce que je n'ai pas vu dans ce monde?

*
Laisse à part, mon cœur, ce nul entêtement ...
Construis une voie pour toi-même, à temps.
Ce monde a son cou courbé, depuis longtemps
Sa taille est droit et franche toujours!

1980 .

D'UN PAREILLE MONDE
(Belə dünyanın

A la mémoire de M. Muchfig .

J'ai donné un mot qu'il me donne un trésor,
Qu'il ne me donne qu'une époque sans mort,
J'ai compté sur lui, j'en ai offensé , que m'a-t-il
donné alors?

A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
Il s'est perdu ce monde en soi-même, on le voit.
Il est le fondement des noces et des deuils parfois,
Il m'a refusé tout ce que je lui ai demandé à la fois
A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
N'ayant pas honte il pousserait les hauts cris, lui
Il arracherait ses cheveux en criant n'ayant pas
honte du bruit

Il n'ayura honte ni pour le soleil, ni pour la lune, oui
A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
Au début de son ruisseau il est un gragon le voleur,
Son soir n'arrivera sain et sauf à demain à l'heure...
Son chien est plus cher que son cheval au marché par
malheur

A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
Si tu es un mont, il te gardera, tu le verras sur son bras,
Il te pliera et sur une toile d'araignée il te gardera,
Son feu d'une période de cent ans, dans sa
brise il gardera

A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
L'un de ses yeux est la lumière et l'autre est la glace
C'est une femme perfide et une fille rosée à la face,
Il est doux, fragile, sévère et enragé, rusé ... hélas !..
A quoi bon de me vexer d'un pareil monde?

*
Ceux qui ont mis les oreillers sous ses pieds, par tête -
Eux aussi ont mis une grenade sous la tête
Les ignorants l'ont mis au jeu de hasard, ces bêtes
A quoi bon me vexer d'un pareil monde?

*
Si tu es un esclave de tes droits et celles de tes lois
Fonds-toi, disparais-toi en soi-même, ma foi,
Celui qui s'offense de lui, qu'il s'en aille... à la fois!
AQ quoi bon me vexer d'un pareil monde?

1989.

POETE, VOIS - LES !

(Şair, gör onları!)

L'homme, les mains dans les poches est debout,
La femme moule la brique dans la boue...
L'homme est debout. La tête nue, le plastron
déboutonné
Il ne met pas son pied à l'endroit mouillé.
La boue séchée sur la tête de la femme a déformé,-
La couleur de les cheveux... on les voit net...

*
La voix de l'époque n'a pas éteint à celui-ci
Il pense : "Je suis un homme, ce que je fais,
j'en ai raison
Le bâtiment bâti à l'aide des mains de la femme
S'inspira au nom de l'homme, nous le verrons

*
Dans les réunions nous criions "La vie!", parfois
Notre poésie, notre voix ont piétiné sur place;
Encore, notre voix qui crie sur l'éducation... ma foi,-
Est restée également sur les tribunes... hélas ...

SANS LOUANGE

(Tərifsiz)

Une louange inutile tient d'un sommeil,
Elle couchera le crayon même en écrivant;
Le talent ressemble à un tel grain... qu'il -
Poussera même sur une pierre tout le temps.

*
Ne dis pas à chaque pas: - Où est mon honneur,
Une voix sans sache-le, a aussi sa louange.
Ceux qui ne croient pas leurs existence dans la vie
Ils tâcheront de prouver toujours leurs présence .

1962 .

JE N'AI PAS DIT

(Demədim)

Je ne t'ai jamais dit
"Je t'aime!" dans a vie.
Mais, je t'ai aimée
Je n'ai pas dit : "Je t'aime!".
Pas de confiance à la langue
La langue pourra oublier l'adresse
J'ai peur ... -
De copier l'amour
à la langue de cœur ...

SOUS LE CIEL, SUR LA TERRE

(Göy altında, yer üstündə)

Ce monde est une leçon,
Ce monde est un chagrin...
Celui qui perd... il perd...
 mais... qui prend il gagne vous dites.
L'existence de l'homme
 n'est qu'un voix ... c'est rien
Sa fin, c'est une cage
 elle n'aurait jamais sa suite
*

Le pas de l'homme dépassera le fleuve et le mont
Mais on ne peut s'enfuir d'une vipère des mots;
Quequefois en prenant les feuilles et le crayon
Je veux m'enfuir à jamais du globe terrestre, oh!..
*

Le ciel est à Dieu!
Cette terre est à Dieu, ma foi, oui...
Il l'a donnée à l'homme - l'homme n'a qu'une vie amère;
Ceux qui nient le saint Dieu, sont proche de lui
Celui qui aime le Dieu n'a que les peines de l'enfer...
*

De l'Est à l'Ouest le chemin a été détruit,
D'un homme à l'autre on peut manquer une voie;
On dit que quelqu'un a découvert un chemin dans le ciel,-
Je ne peux marquer ni une merveille, ni un miracle, ma foi!
*

Tendre la main n'est pas une mode, à présent, ni une rite ...
Les bienveillants sont rares, les bas sont vilains...
C'est l'ensemencement, la moisson... comme vous dites...
Le levain de ma poésie c'est la terre enfin ...
*

Chaque chose mémorable ce n'est pas un remède, dit-on,
Il y a un "génie" de la tribune et d'une réunion
Chaque mot des génies est un fort et un mont
Les ignorants sont de "génies" de la destruction .
*

La mémoire de l'homme c'est le musée d'action
Si le nom a été gravé, c'est la pierre d'honneur;
Sous la terre il y a des pierres du fondement
Mais sur la terre il y en a une pierre tombale obscure.
*

Ma vie est de trop ici d'après le destin, on voit
Une épine ne poussera pas sur mon tombeau;
Je m'ai chassé sur ma cime tant de fois
J'ai entassé les douleurs... les uns sur les autres... oh!
*

Je me suis accoudé contre la terre - ma force est
 celle du mont
Je me suis séparé de la terre - je ne suis qu'un grain
 vermolu...

En moissonnant d'un champ permis ma moisson
Je ne peux pas la dépiquer sur une aire défendu ...
*

Nous ne pourrions pas attraper celui qui court
On ne voit pas les proches, les loins sont loins;
Avec cet œil je ne vois plus l'autre, il fait obscure...
Je ne vois non plus mes prunelles... je m'efforce en vain ...
*

Ohé, toi, sans terre! Dans ce pays il y a tant de partages
Ma prétention grandie, c'est peut-être ma fin, dit-on;
Ohé, l'esprit de mon père, me servant d'appui tu es sage,
Que je devienne un oiseau, que je me mette sur un buisson ...

*

Je n'ai ni mon ciel, ni ma terre sur la terre
Je ne suis qu'un passant entre la terre et le ciel... on me voit
Où est mon asile? Je ne la sais pas encore, mon cher...
Sur ce chariot à une roue du destin, ma foi ...

4-5 mars, 1991.

LA TRAGEDIE TCHETCHENE

(Çeçen faciəsi)

Oh! Mon Dieu! Oh! Mon Dieu!
Qu'est-ce que c'est ce monde?
Qu'est-ce que c'est cet être humain?
Ça ce voit l'homme est en feu, l'homme meurt
avec son petit,
avec son vieux,
avec son malade ...

La terre brûle avec sa source, avec son arbre
La terre brûle avec son air...
avec sa fourmi
avec son scarabée

Et sa graine a été foulé
sous les chars ...

Les hommes se chamaillent
Ils déplument : les uns les autres
On ne sait pas: qui est coupable
qui a raison

Tout le monde ... tous sont innocents,
sont désarmés...

Tout le monde... Tous sont coupables,
sont armés

Monsieur le Président, j'ai vu, ma foi
beaucoup de fois
celui qui a apporté
une chanson internationale
avec ensemble les chars
dans le passé
auparavant

il y a quelque temps...

J'ai vu les mains sanglantes
pressant la détente

Mets à part tes mains
Elles sont auteurs des centaines et des milliers de ruines
elles font sauter des mines...

C'est très dur
pour les petits de grandir
Amoindrir pour les "grands"
c'est très facile...

Le monde sait très bien:
que sur les ailes des fusées
ne volent pas les règles
ne volent pas les droits
à un pays
à un peuple
à une nation ...

Ce que l'on dit l'ordre du jour,
l'ordre du temps

Le cœur et le crayon écrivent,
ils ne l'oublient jamais à temps...

La main
l'apporte
d'un endroit à un autre
de porte en porte ...

Avec ses mains

tenir la mort
à son pays

C'est aussi "une nouvelle" "logique" de guerre
C'est aussi une mode "rare", "unique"

de guerre

Labourer son pays natal...

c'est aussi "une sortie" fatale...
ensanglanter,
souiller de sang ...
et puis...

et après chercher tout le temps

Chercher de l'eau -

est - ce pour laver le sang?!

Dire: - cette terre, elle est à moi
et puis y semer l'obus...

... C'est une guerre étrange -
très originale ...à temps...

Ce massacre a une ogique
très bizarre,
singulier... extravagant ...

Ce massacre a une "logique" étrange
une question étonnante

Pas de réponse pour ce massacre

Pas de réponse...

elle n'en a pas aujourd'hui
et il n'y aura ni demain
ni le lendemain

Ça... en un mot

à sa suite
pas sain ...

10 janvier 1995 .

MONOLOGUE D'UN HOMME

(Insan monologu)

Je suis venu au monde
par l'appel du monde

Je vis
avec l'amour de ma mère
avec le soin de mon père
avec l'applaudissements
de ma grand-mère...

Je quitterai ce monde sans cesse
avec la malédiction
avec l'infarctus
ou du cancer
ou de la vieillesse ...

Je ne veux être ni un Allah,
ni un gouverneur...

Je n'ai qu'une pensée :

Je veux être un voyageur
d'une île des contradictions
de chaque poensée
de chaque cœur ...

Je veux être un hôte
d'un château des jouissances,
des chambres des chagrins

Mon bateau apporte des remèdes
comme un homme venu de la lune
pour les tropiques des maladies,
des affections

Je suis encore honnête
comme celui-ci,

comme ce voyageur
comme mon père
Je suis sans arme,
propre,
irréprochable
comme cet homme lunaire...
Je ne suis pas encore devenu Vous
comme Vous...
mais pour le moment
je suis nu ...
Ne m'éduquez pas des trucs
des malheureux
Ne me donnez pas un lasso
des destins des gueux...
Je veux être une brise
pour les cheveux des jolies
Je veux être une rosée
pour la prairie des souris
sur les lèvres
après être embrassées
Laissez-moi de voisiner
avec un tremblement de terre
d'une vie
pour les amours malheureux
Laissez-moi être comme des oiseaux Issa-Mussa*
Ne me faites pas m'endormir

* D'après l'une des légendes azérbaidjanaises dans le folklore littéraire ce sont deux frères: l'un s'appelait Issa, et l'autre Moussa. Un magicien les sépare dans un bois, parce qu'ils l'empêchaient de s'occuper avec de mauvaises actions... Ce magicien les dérouta en les transportant dans un bois épais et il les transforme en oiseaux et les y laissant il, quitte le bois... Et depuis lors les frères-les oiseaux Issa et Moussa commencent à chercher l'un l'autre en criant: "Issa" - "Moussa" ...

dans les becs des fusées,
des fantômes
Ne me barbouillez pas
ne m'enterrez pas
dans le renouvellement
du labourage
des atomes ...
Sans rime, sans raison
la vie de l'homme est courte,
plus courte ...
sur le navire de Noé
Cela a dit une Colombe
Celui qui a inventé le monde de mort
ne sera jamais
Christophe Colomb...
Laissez-moi, que je trouve
un nouveau mont de lumière
Laissez-moi, que je trouve
la source des trésors
qui emporte le décès prématuré
Je vois les pays qui ont tenu
une cuillère de tristesse à la main
Dans le morceau des peuples
je vois eur joie sale...

Laissez-moi pour que je les sente
que je les écrite
Que je décrive le juge
au certificat hitlérien
La dernière borne de ma pensée
c'est rompre la limite
des philosophies opposées
C'est amour le verdict qui décharge les armes

des têtes irritées
 enragées ...
 avec des signatures...
 C'est créer une tribune de la justice
 d'où annoncer
 d'y prouver le vice...
 le vice des sanguinaires,
 des occupants...
 toujours...
 tout le temps ...
 Mon but, c'est la rechercher
 c'est la mémoire
 c'est écrire ...
 Et en resultat, enfin
 mon cahier de mémoire
 doit rester
 pour tous les êtres humains...

1967 .

DANS UNE VOITURE D'AUTRUI

(Ö z g a m a ş ı n d a)

Nous deux,
 nous allons ensemble
 à une destination:
 Je m'appuie sur moi-même
 je vais pas-à-pas
 Et toi, tu t'appuies
 sur la voiture de ton papa...

J'ai dit une voiture...
 peut-être c'est sont
 deux pieds, deux mains ...
 Mais, seulement, c'est la vitesse
 d'une machine
 t'emporte au loin...
 Ele t'emporte ... par un chemin
 sans précipice, sans detour
 droit comme une règle...
 Après, eh bien?
 Ne vas pas
 que l'on te pousse
 que l'on t'expédie
 à un endroit
 par la force d'une main ...
 Ce chemin pour toi
 n'est ni serment de Galilée
 dont le détour serait dur,
 Ni la lumière de Balzak
 difficile éteindre ... mais...
 Tu peux te tourner à n'importe quelle direction
 où tu veux
 Tu peux descendre
 à n'importe quelle place,
 quel lieu... pense-t-on...
 Ce que t'emporte partout...
 ce n'est ni une recherche
 ni une idée, ni un dessin
 Ça , c'est un appel
 que tu ne sais pas toi-même
 que n'en sait personne
 qui s'écoule n'importe où...
 Ça, c'est un amour

à la Don Juan...
 c'est une compétition...
 Tenant par un axe d'autrui
 tu te tourne maintenant...
 Mais, ni les roues d'une voiture
 ni une réputation vole
 n'ont pas été un pied
 pour n'importe qui ... à temps...
 Ni un éloge acheté
 ni un honneur déshonnête
 n'a pas été dans la vie,
 pour quelqu'un un support
 un appui ...
 Seul, c'est la vitesse
 c'est le courage
 c'est la bravoure de l'homme
 sera le critère pendant
 cet affrontement
 Si ta voiture fait
 mille kilomètres à l'heure...
 Mêmes, l'arbitre est très sévère,
 est très dur de parceller "compétitions"
 tout le temps ...

1967.

LE CONTINENT

DE VICTOR NUQO

Bonjour, la pace des Champs Elysées
Bonjour,
Bonjour, la place la plus grande et
la plus éclairé
place du monde...
 Bonjour, bonjour!
 Les pays enterrés dans le fond
 de l'Arc de Triomphe
 Bonjour, bonjour!
 Les morceaux happés
 de la bouche,
 Bonjour, bonjour!
 J'ai oublié le demain
 je l'ai oublié à l'aise
 en l'honneur des Parisiens
 qui ont fait un bûcher
 pour la première fois
 un brasé, une fournaise ...
 En l'honneur des combattants Communistes
 qui ont levé le drapeau,
 pour toujours!
 Ohé, vous, les avions de chasse
 les avions habiles, rapides
 du monde,
 Je vous supplie
 Donnez-moi votre certificat de vol
 Que j'appose ma signature,
 Changez votre itinéraire:

vers les mers de magma de la terre
 vers les couches inférieures,
 vers les plaines des coulées de lave souterraine
 Vers les ravins vieilliss
 aux bouches de pierre
 qui peuvent avaler chaque jour...
 des incendies
 des feux... des fours...
 C'est la mère sainte,
 Vive la mère sainte des morts,
 des sages, des ordres
 Les morts sucent,
 ils prennent le sein
 du doigt de l'homme
 de l'être humain
 Vive les doigts-là qui montrent cette place
 comme un continent à Victor Huo,
 la surface de la terre de Paris
 la glace de le terre de Paris
 La pace de l'Elysée!
 Les grandes crues-là
 des voitures
 se divisent en voies
 comme un fleuve branchu,
 comme des affluents régulièrement
 Comme les machines chargées
 ont été collées sur les routes
 pour toujours
 à l'instant...
 On croit que
 les voitures se sont arrêtées
 Ce sont les routes, les voies ...
 que l'on les tire

par les courroies noires
 On les regarde sans cesse...
 les yeux sentent les poids;
 ils s'en ennuiant
 ils se lassent
 ils s'éteignent à chaque pas ...
 On pense que ces voies
 s'écoulent dans tes yeux, partout ...
 qu'elles sortent
 derrière le cou
 *
 Bonjour , les chefs d'armée
 les généraux-les monuments,
 Bonjour, la tranchée d'un communard
 de son temps
 il y a cent ans...
 Bonjour,
 les monuments du peuple
 cachés derrière des monuments des rois!
 L'inclination des foules d'hommes
 qui rament ici
 chaque jour...
 Qu'est-ce que c'est que...
 cet orage
 ce tourbillon
 cette peur
 dans les yeux de notre siècle?
 La beauté cache en soi-même, a mort
 disparue de soi-même
 Ici , c'est la place Elysée
 C'est la plus rare couverture
 des monuments du monde!
 C'est le continent Victor Huo! ... Oh!

Et soudain le volant d'un avion
 peut tourner vers cette direction
 Sous l'aisselle d'histoire du monde
 de Diderot
 peut flamber...
 Vis, la Place Elysée!
 Vis! Vis!
 La place la plus grande, éclairée,
 ensoleillée du monde
 Vis, Vis!
 A Paris!!!

Paris-Bakou.
 janvier - octobre, 1970.

LE SOMMEIL

(Y u x u)

J'ai songé invraisemblablement ce soir
 Comme je voudrais de m'en filer
 de me suaver
 de cette veille
 je n'y voudrais me voir ...
 Je ne l'ai pas pu...
 J'ai songé... en plein air...
 que cinq ou dix hommes
 m'enterrent
 dans un cimetière
 Et moi-même

je me suis arrêté
 auprès de ma tombe
 On m'a proposé:
 - Descends-y!
 Sonde ta tombe,
 sa profondeur
 sa largeur
 sa longueur!..
 J'en suis ravi:
 comme elle est éclairée
 c'est aussi une joie
 c'est aussi un bonheur...
 Non, n'a été jamais
 tant de luxes
 tant de splendeur
 dans mon asile
 dans ma maison
 Qui est celui-là
 qui m'a aimé ainsi à présent?
 J'ai entendu
 un râlement:
 - C'est moi qui l'a creusée
 c'est moi-même!
Je ne peux pas reconnaître
 qui es-tu, dis donc...
 - C'est moi, ton ami la trahison...
 ne m'as - tu pas reconnu?
 - Non... je n'ai pas reconnu!...
 Et soudain ma colère
 ma rage, m'étouffe...
 j'ai crié :
 - Que celui-ci qui l'a creusée
 qu'il y entre,

qu'il y descende lui-même...
 ... J'étais prêts pour l'asphyxer...
 à mon appelle au secours
 j'appelle les vents:
 "Venez, venez, enterrez vite
 ce diable immédiatement!"...
 Il s'est enfuit,
 il s'est éclipsé
 à l'instant...
 Je cours derrière lui:
 - Ohé, vous,
 ne laissez pas le courir!
 Je me réveille,
 je me réjouis...
 Je ne suis pas mort...
 - Mes amis, vous, ohé!
 soyez tranquilles!
 Non, mes amis,
 attrapez la trahison
 même quand vous êtes en songe!
 Egorgez-la,
 Etranglez-la, dit-on !

Février, 1971.

Table des matières

Poète qui a le mal d'Araz	3
LE MONDE EST A TOI, LE MONDE EST A TOI (Dünya senin, dünya benim	23
VOISIN - LE LECHEUR DU CHEF (Rəisin ya taq qonşusu).....	25
PERSONNALITE POITIQUE (Siyasi şəxsiyyət).....	25
S'IL N'Y AVAIT PAS DE GUERRE (Müharibə olmasa).....	26
LE VIEUX ET LA MER (Qoca və dəniz)	27
POUR AUJOURD'HUI (Bu gün üçün).....	28
TESTAMENT (Vəsiyyət).....	28
LETRE POUR L'AUTRE COTE DE L'OCEAN (Okeanın o tayına məktub)	30
NE LANCE PAS DE PIERRE! (İtə daş atma!).....	34
NE GRISONNEZ PAS MES CHEVEUX, NE GRISONNEZ PAS! (Ağarma saçlarım, ağarma).....	35
RENCONTRE AVEC MON MONUMENT (Heykəlimlə görüş).....	37
SUR LA TOUR EIFEL (Eyfel qülləsi).....	39
LE CONTE (Nəgıl).....	41
LE PRIX NOBEL (Nobə mükafatı).....	44
AZERBAÏDJAN (Azərbaycan).....	45
UNE ANNEE S'EST ECOULEE (Bir il).....	46

HELENE	
(Yelena).....	49
PROTEGEZ LE MONDE	
(Qoruyun dünyanı).....	50
AU SAVANT - HISTORIEN	
(Tarixçi alimə).....	52
A POUCHKINE	
(Puşkina).....	54
J'AI VECU CUNQUANTE ANS	
(Əlli il yaşadım).....	56
LEVE-TOI, L'AZERBAÏDJAN!	
(Ayağa dur, Azərbaycan!).....	57
LA LUMIERE	
(Işıq).....	61
L'INSCRIPTION DANS LA MEMOIRE D'UN	
MONTE	
(Daş yaddaşında yazı).....	62
UN SOLDAT PLANTE L'ARBRE	
(Əsgər ağac əkir).....	62
LES PLACES	
(Yerlər).....	64
POEMES ECRITS EN ROUTES	
(Yollarda yazılmış şeirlərdən).....	66
ON M'A APPELE LE POETE	
(Biri mənə şair dedi).....	67
NE SOMMEILLE PAS!	
(Mərgüləmə!).....	69
L'HOMME	
(İnsan).....	75
LA CONSOLATION	
(Təsəlli).....	75
J'AI PEUR DE L'ELOGE	
(Tərifdən qorxuram).....	76
LES CHIENS	
(İtlər).....	76
AU REVOIR	
(Saamat qal).....	77
POUR AUJOURD'HUI	
(Bu gün üçün).....	78

LES ROCHER-LES HOMMES	
(İnsan qayalar).....	79
ACTE DE LA HAINE	
(Nifrət aktı).....	81
GARDEZ LE MONDE	
(Qoruyun dünyanı).....	84
CE N'EST PLUS DE MON AGE	
(Mənim də yaşıma az deyil).....	86
D'UN PAREIL MONDE	
(Belə dünyanın).....	87
POETE, VOIS - LES!	
(Şair, gör onları!).....	88
SANS LOUANGE	
(Tərifsiz).....	89
JE N'AI PAS DIT	
(Demədim).....	89
SOUS LE CIEL, SUR LA TERRE	
(Göy altında, yer üstündə).....	90
LA TRAGEDIE TCHETCHENE	
(Çeçen faciəsi).....	92
MONOLOGUE D'UN HOMME	
(İnsan monoloqu).....	95
DANS UNE VOITURE D'AUTRUI	
(Özgə maşınında).....	98
LES PARTIES DU MONDE DE VICTOR HUQO	
(Viktor Hüqo qitəsi).....	101
LE SOMMEIL	
(Yuxu).....	104

CHAMIL ZAMAN

Chamil Djalal oghlou Zamanov, poète, traducteur, membre de l'Union des Ecrivains d'Azerbaïdjan, candidat ès lettres, est né le 18 mars 1936 dans le district Charour, dans le village Tchartchiboghan. Après l'école secondaire il part pour Bakou où il termine la faculté de la langue française de l'Institut Pédagogique des Langues Etrangères (à présent l'Université des Langues Etrangères). Il a traduit du français en azerbaïdjanais les œuvres des représentants les plus connus de la France tels que: Nostradamus (Michel de Notre - Dame - 1503 - 1566), P. J. de Béranger (1780 - 1857), H. de Balzac (1799 - 1850), Victor Hugo (1802 - 1885), Gustave Flaubert (1821 - 1880), Guy de Maupassant (1850 - 1893), Prosper Mérimé (1803 - 1870) (en deux volumes) et beaucoup des autres.

En 1984 la maison d'édition "Yazytchy" a édité les nouvelles et les récits de Prosper Mérimé en azerbaïdjanais dans la traduction de Chamil Zaman. Il est traducteur en azerbaïdjanais de l'hymne d'Etat de la France "La Marseillaise". En 1987 il a effectué ses recherches scientifiques sur le roman "Les aventures d'un Petit Parisien" d'Alfred de Bréhat (1823 - 1866) et il l'a publié

en azerbaïdjanais avec sa préface... Le 23 octobre 1991 il a soutenu sa thèse de candidat ès lettres sous le titre "Les problèmes de la traduction littéraire du français en azerbaïdjanais (l'analyse littéraire et historique)".

Outre les susmentionnés, Chamil Zaman a traduit du français en azerbaïdjanais "La Tentation de Saint - Antoine" (1849), "Le Cœur simple" (1876), "Héridias", le roman "Salambô" de Gustave Flaubert et "La chronique du temps de Chares IX" (1829) de P. Mérimé ect... ect... Il a enseigné la langue française et l'histoire de la littérature des pays étrangers à l'Université d'Etat et puis à l'Université d'Aïse de Bakou (1970 - 2004).

Ch. Zaman est aussi l'auteur de la traduction de "L'art poétique" de Boileau (Nicolas, dit Boileau - Despréaux (1636 - 1711) en vers en 2010 à Bakou et "Caucase" d'Alexandre Dumas (père).

Chamil Zaman n'est pas seulement un simple traducteur compétant, connaissant les finesses de sa langue maternelle et du français, mais aussi il est un poète, dramaturge, écrivain, critique littéraire... Il a publié ses poèmes en trois volumes: "Que le saule ne sache pas..." (Bakou, "Qarant", 2001), "Mon mot au temps" (Bakou, "Nourlan", 2006), "Je chante Garabaghlar" (Bakou, "Nourlan", 2007)...

Il faut marquer qu'au mois de juillet 1994 Ch. Zaman a été en France, dans la ville de Grenoble pour y faire son stage pédagogique à l'Université Stendhal.

**«Elm və Təhsil» nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ**

Kompüter dizayneri: Zəhid Məmmədov
Texniki redaktor: Rəvşanə Nizamlıqızı

Yığılmağa verilmiş 25.08.2011.
Çapa imzalanmış 04.10.2011.
Şerti çap vərəqi 7. Sifariş № 389
Kəğız formatı 84x108 1/32 Tiraj 500.

Kitab «Elm və Təhsil» nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində səhifələnilib çap olunmuşdur.

E-mail: elm_ve_tehsil@box.az

Tel: 497-16-32; 050-311-41-89

Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Məqomayev döngəsi 8/4.

MONDE LITTERAIRE D'AZERBAÏDJAN

**MAMMED
ARAZ**

**LE MONDE EST A TOI,
LE MONDE EST A MOI...**

427-263386

(poèmes choisis)